

2007

**ГОДИШЕН
ИЗВЕШТАЈ ЗА
ЗЕМЈОДЕЛСТВО
И РУРАЛЕН
РАЗВОЈ**

Декември 2008

ПРЕДГОВОР

Имам особена чест и задоволство да Ви го претставам Годишниот земјоделски извештај за 2007 година, во кој Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, го презентира земјоделско-прехранбениот сектор на Република Македонија и неговите остварувања во 2007 година.

Извештајот е резултат на извештаите што за поедини сектори се изготвени во Министерството.

Во извештајот организиран во 9 поглавија содржани се информациите за макроекономската рамка во која се остварувало производството во земјоделството и значењето на земјоделско-прехранбениот сектор во Република Македонија, капацитетите, остварените производни резултати по поедини подсектори, трговијата со земјоделско-прехранбени производи, политиките на Министерството во создавањето амбиент за развој на секторот, услугите, науката и образованието во областа на земјоделството.

Во изготвувањето на извештајот користени се повеќе извори со цел да се обезбедат што е можно поквалитетни податоци. Главен извор на податоци е Државниот завод за статистика (воглавно објавени податоци од публикации), податоци од поодделните сектори и управи на Министерството, студии на образовните и научни установи и др. Но сепак сеуште недоволно хармонизираната статистика што предизвикува и несоодветна динамика сеуште како проблем постои и е ограничувачки фактор и за овој извештај да биде потполн со сите елементи. Поради наведеното во некои делови анализите се за период до 2006 година.

Се надевам дека Годишниот земјоделски извештај за 2007 година ќе претставува значаен документ за секој кој ќе го користи, а посебно за учесниците во земјоделско-прехранбениот сектор, без разлика во кој негов сегмент се наоѓаат како средство со кое ќе се придонесе кон здобивање на информации со цел да се интензивира развој на целиот сектор.

Со почит,

**Министер за земјоделство,
шумарство и
водостопанство,**

Ацо Спасеноски

СОДРЖИНА

I. СОЦИЈАЛНА И МАКРОЕКОНОМСКА СОСТОЈБА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ФОКУС НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР	1
1. Макроекономска рамка	1
2. Состојба во земјоделството	2
3. Главни сектори – трендови кај растителното и сточарското производство	3
4. Главни карактеристики кај структурата на фармите	4
5. Аграрна политика	5
6. Карактеризација на руралните средини	7
7. Шуми и шумско земјиште	8
8. Водни ресурси	8
9. Структура на рурални подрачја и рурална економија	9
9.1 Рурална демографија и образование	9
10. Рурално население и вработување	10
11. Инфраструктура на социјалната заштита	12
II. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПЕРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА	13
1. Житни култури	13
2. Индустриски култури	17
3. Фуражни култури	20
4. Градинарски култури	21
5. Овошје и асталско грозје (фирус)	25
6. Преработка на овошје и зеленчук	28
7. Лозарство и винарска индустрија	30
8. Сточарство и сточарско производство	37
9. Пчеларство	45
10. Одгледување на полжави	45
11. Млеко и млечни производи	46
12. Производство на месо	47
13. Органско производство	49
14. Рибарство	52
15. Земјоделски пазари и маркетинг со земјоделско-прехранбени производи	56
15.1 Трговска политика	56
15.2 Вкупна трговија и трговија со земјоделско-прехранбени производи	57
15.3 Трговска размена со земјоделско-прехранбени производи	58
со цел свет за 2007 година	58
15.4 Најзначајни трговски партнери на Република Македонија со земјоделско-прехранбени производи во 2007 година	59
III. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ	63
1. Вовед	63
2. Програма за Рурален Развој	64
3. Стратегија за земјоделство и рурален развој	66
3.1 Национална стратешка цел	66
3.2 Главни прашања на стратешката политика	67
3.3 Политики за поддршка на земјоделството	76
3.4 Политики на поддршка на руралниот развој (Национални + ИПАРД+ Политика на рурално кредитирање)	79
IV. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА	81
1. Ветеринарство	81
2. Здравствена заштита на животните	82
3. Ветеринарно јавно здравство	83
4. Систем за ветеринарно-медицински препарати	85
5. Систем за исхрана на животните	85
6. Систем на идентификација и регистрација на животните	85
7. Законска регулатива	88
8. Ветеринарни Инспекциски служби	89
9. Извоз на месо и производи од месо	93
10. Идни активности на Управата за ветеринарство	94
11. ФИТОСАНИТАРНАТА УПРАВА ВО 2007 ГОДИНА	95
12. ЗАШТИТА НА РАСТЕНИЈАТА	96
13. ДРЖАВНА ФИТОСАНИТАРНА ЛАБОРАТОРИЈА	100

14. Семе и саден материјал	101
14.1 Тестирање на растителните сорти	101
14.2 Испитување и одобрување на нови сорти земјоделски растенија	101
14.3 Спроведување на стручна контрола (апробација) и производство на сертифициран семенски и саден материјал во 2006/2007 година	101
14.4 Програма за семе и саден материјал	102
14.5 Политика на Управата за семе и саден материјал за унапредување на Управата и идни развојни планови.....	102
14.6 Други активности од областа на семето и садниот материјал	103
V. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО	104
1. Земјоделско земјиште	104
2. Шумарство	105
2.1 Општи карактеристики на шумарскиот сектор	105
2.2 Тековни активности во шумарскиот сектор	105
2.2.1 Стратегијата за одржлив развој на шумарството во Република Македонија	105
2.2.2 Реализација на Програмата за проширена репродукција на шумите за 2007 година	106
2.2.3. Заштита на шумите	107
2.3 Ловство	107
2.4 Идни активности.....	107
2.5 Државен инспекторат за шумарство и ловство.....	108
3. Водостопанство.....	109
3.1 ОПШТО	109
3.2 СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ ВО ОРГАНИЗИРАЊЕТО НА ВОДОСТОПАНСТВОТО СПОРЕД ЗАКОНОТ ЗА ВОДНИТЕ ЗАЕДНИЦИ И ЗАКОНОТ ЗА ВОДОСТОПАНСТВОТА	109
3.2.1 Причини за донесување на Законот за водостопанства и Законот за водните заедници ...	109
3.2.2 Организирањето на водостопанските дејности според Законот за водните заедници и Законот за водостопанствата	110
3.2.3 Имплементација на Законот за водостопанствата	111
3.3 ХИДРОМЕЛИОРАТИВНИТЕ СИСТЕМИ ЗА НАВОДНУВАЊЕ И ОДВОДНУВАЊЕ	113
3.3.1 ХИДРОМЕЛИОРАТИВНИТЕ СИСТЕМИ ЗА НАВОДНУВАЊЕ	113
3.3.2 ХИДРОМЕЛИОРАТИВНИ СИСТЕМИ ЗА ОДВОДНУВАЊЕ.....	113
3.3.3 СОСТОЈБА НА ХИДРОМЕЛИОРАТИВНИТЕ СИСТЕМИ.....	113
3.4 НАПЛАТА НА ВОДНИОТ НАДОМЕСТ И НАВОДНУВАНИ ПОВРШИНИ	117
3.5 ИНВЕСТИЦИИ ВО ВОДОСТОПАНСТВОТО	119
4. Управа за Хидрометеорологија	121
4.1 АГРОМЕТЕОРОЛОШКА АНАЛИЗА НА ВРЕМЕНСКИТЕ УСЛОВИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ.....	123
VI. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА И АДМИНИСТРАТИВНО-КОНТРОЛНИ СИСТЕМИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКАТА ПОЛИТИКА	126
1. Институционално зајакнување (на МЗШВ)	126
2. Административно контролни системи (АФПЗРР, Инспекциски служби, ИАЦС, ЕРЗС, ЛПИС),	126
3. Здружување во земјоделско-прехранбениот сектор (Комерцијални форми на здружување, Организации на производители, Задруги, Стопански комори).....	129
VII. ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИСКИ СИСТЕМИ И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ.....	130
1. Наука и истражување	130
2. Средно и високо образование во земјоделството	132
2.1 Земјоделски средни училишта	132
2.2 Универзитетско образование во земјоделството	133
3. Советодавни и консултативни услуги.....	134
3.1 Јавни институции (факултети, институти)	134
3.2 Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството	134
3.3 Професионални консултантски услуги	138
4. Систем на обуки (Неформално образование)	139
VII. ПРИЛАГОДУВАЊЕ КОН ЕУ И МЕЃУНАРОДНА ПОЛИТИКА.....	140
МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА.....	140
ЕУ интеграција	140
Меѓународна соработка	142
Преглед на проекти	163

I. СОЦИЈАЛНА И МАКРОЕКОНОМСКА СОСТОЈБА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА СО ФОКУС НА ЗЕМЈОДЕЛСКО-ПРЕХРАНБЕНИОТ СЕКТОР

Македонија се наоѓа во Европа, сместена во јужниот дел на Балканскиот полуостров. Вкупната територија на земјата изнесува 25,713 км², вкупното население изнесува 2.04 милиони. Република Македонија стана независна од поранешната СФРЈ на 8^{ми} септември во 1991 година. Парламентарно е демократска земја со естаблирани легислативни институции (парламент), спроведители (влада) и судство (судски систем) и со распределен авторитет. Претседателот е глава на државата кој се избира на секои 5 години.

1. Макроекономска рамка

Република Македонија е мала земја на Балканот за која сеуште се смета дека е во процес на транзиција. Во 2007 година бруто домашниот производ (БДП) на Република Македонија изнесува приближно 5.4 билиони US\$ или 2.6 илјади US\$ по жител. Намерата на Македонија е да се интегрира во меѓународниот пазар. За таа цел, Република Македонија официјално стана членка на Светската трговска организација (СТО) во април 2003 година. Земјата потпиша и бројни договори за слободна трговија со различни земји од регионот како чекор понапред кон зајакнување на регионалната интеграција и соработка.

Макроекономски индикатори

Показател	Мерка	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Популација	'000	2026	2035	2022	2027	2032	2037	2042	2045
Економски развој (промени во БДП)	%	4.5	-4.5	0.9	2.8	4.1	4.0	1.6	5.9
Стапка на невработеност	%	32.2	30.5	31.9	36.7	37.2	36.6	36.0	34.9
Инфлација	%	5.8	5.5	1.8	1.2	-0.4	0.5	2.2	2.3
Учество на храна, пијалаци и тутун во вкупната потрошувачка по домаќинства	%	50.9	51.5	47.4	47.0	45.4	43.8	43.4	42.5

Во 2001 година, Република Македонија потпиша договор за стабилизација и асоцијација со ЕУ која обезбеди можност за постабилен влез кон пазарите на ЕУ. Во декември 2005 година, Македонија стана земја-кандидат за членство во ЕУ. Но, сеуште датата за започнување на преговори не е одредена.

Радикалните политички промени, кои се случија на територијата на поранешна Југославија, влијаеа врз економијата на Република Македонија во последните седумнаесет години. Дополнително на економијата на земјата негативно се одразија санкциите на UN како и економското ембарго од страна на Грција кое што е поврзано со билатералниот проблем со името. Во овој период (1991-1995), БДП на земјата опадна за повеќе од 30%. Во 1994 година Владата со поддршка на ММФ и Светска Банка, ја промовираше програмата за стабилизација и структурни прилагодувања. Процесот на приватизација и реформите на банкарниот систем претставуваа значаен чекор во формирањето на слободната пазарна економија.

Во 2001 година се случи конфликт во земјата, кој дополнително влијаеше за опаѓање на економскиот развој (табела 1). Политичкиот дијалог и Охридскиот договор поставија политички прашања, а со тоа настана пораст на економскиот развој кој започна во 2003 година и продолжи до 2007 година (5.9%). Сепак, високата стапка на невработеност (34.9%) влијаеше врз забрзаниот развој. Утврдената стапка на инфлација во 2007 година достигна вредност од 2.3%.

2. Состојба во земјоделството

Република Македонија располага со хетерогени природни услови и структура на земјиштето. Сместена е помеѓу 40°51' и 42°22' северна географска широчина, и меѓу 20°27' и 23°02' источна географска должина. Според овие географски параметри, Република Македонија се наоѓа во јужниот дел на умерената зона и е ограничена со суб-тропската зона, кадешто поголемиот дел на култури може успешно да се произведуваат.

Република Македонија е главно под влијание на три климатски типови: континентална, планинска и медитеранска клима. Климатските индикатори, а посебно сушата, раните есенски и доцните пролетни мразови се исто така ограничувачки фактори при интензивното производство на одредени култури.

Од вкупната површина на земјата, 12.370 км² или 48.11% припаѓа на земјоделското земјиште. Од вкупното земјоделско земјиште 37.83% е обработливо земјиште (во просек од 2000-2007). Од тој период па наваму, земјоделското обработливо земјиште бележи постојан пад. Поради тоа, големината на обработливата површина, во периодот од 2000 до 2007 година се намали од приближно 500 илјади хектари на 431 илјади хектари во 2007 година, за разлика од ливадите и пасиштата чијашто површина е зголемена од 692 на 727 илјади хектари. Приближно половина од обработливата површина припаѓа на житните култури, кадешто пченицата е доминантна со 108 илјади хектари. Лозарството зафаќа околу 23 илјади хектари, овоштарниците околу 13 илјади хектари, градинарските култури 52 илјади хектари и тутунот 24 илјади хектари.

Земјоделството е многу значајно за националната економија на Република Македонија. И покрај различните политики и економски проблеми кои беа претходно споменати, сепак овој сектор се карактеризира со голема флексибилност и во овој период има значаен придонес кон социјалната и економска стабилност на земјата. Земјоделството придонесува со 11.8% во БДП (просек од 2000-2007), кадешто растителното производство учествува со две третини, а остатокот припаѓа на сточарското производство. Вкупниот придонес на земјоделството заедно со преработувачката индустрија за храна кон БДП е приближно 16%.

Земјоделско производство

Показател	Мерка	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Учество на земјоделството во:									
- БДП	%	12.0	11.8	12.4	13.4	13.2	12.0	11.0	9.4
- вработување	%	/	24.9	23.8	22.0	16.8	19.5	22.1	18.0
Промена во БЗП*:									
- Вкупно	%	104.3	100.0	101.0	116.7	106.4	101.5	105.0	/
- Растително производство	%	104.0	101.9	99.7	120.2	108.9	100.6	103.0	/
- Сточарско производство	%	105.4	94.4	105.2	106.1	97.9	105.1	111.0	/
Учество на растително производство и сточарско производство во вкупниот БЗП:									
- Растително производство	%	74.8	76.2	75.2	77.4	79.3	78.5	74.1	/
- Сточарско производство	%	25.2	23.8	24.8	22.6	20.7	21.5	25.9	/

*БЗП – Бруто земјоделски производ

Учеството на земјоделската работна сила во однос на вкупната изнесува 21% (просек од 2000-2007 година). Значителното учество на работната сила во земјоделството го претставува земјоделскиот карактер на земјата. Треба да се напомене и дека во многу рурални средини има неевидентирани работна сила, како што преголемата понуда на работна сила ја отежнува состојбата во секторот. Од друга страна, пак, во некои рурални средини има недостиг на работна сила, особено квалификувана, каде голем дел од земјоделските подрачја е ненаселен поради напуштање на руралните средини. Затворањето на многу индустриски објекти влијаеше врз зголемениот број на работна сила во земјоделството, кадешто голем број од работната сила повторно почна да се занимава со земјоделство.

3. Главни сектори – трендови кај растителното и сточарското производство

- **Растително производство**

Растителното производство се карактеризира со четири главни групи култури: житни, индустриски, фуражни, овошни (вклучително и грозјето) и градинарски култури (вклучително и компир). По независноста на Република Македонија, засадените површини се намалија за сите култури. Во 2000 година, опаѓачкиот тренд застана, а понатаму не беа забележани значителни промени.

Трендот на производството во овој потсектор, главно е позитивен, но приносите кај поголемиот дел од културите се помали во однос на просекот во ЕУ, особено кај житата и индустриските култури.

И покрај тоа што имаат значајно стратешко значење и се најзастапени, житните култури не ја задоволуваат домашната побарувачка. Пченицата е главна култура којашто зафаќа повеќе од половина од вкупната засеана површина со житни култури; потоа следи јачменот со околу 24% и пченката со 17% од вкупната засеана површина. Јачменот и пченката најмногу се користат како сточна храна, како и пченицата која посебно се користи како сточна храна кај фамилијарните фарми. Просечното годишно производство на житни култури изнесува 564 илјади тони со просечен принос од 2.8 тони/хектар, кој е значително помал од просекот во ЕУ. Ова е последица од повеќе причини, меѓу кои се следните: употреба на несертифициран ниско-приносен материјал, несоодветни агро-технички мерки, климатски фактори, а посебно недостатокот и несоодветната употреба на иригационите системи особено во периодите на суша, застарената механизација, ниската употреба на агро-хемиските материјали, итн. Разликите во приносите постигнати во фамилијарните фарми и во земјоделските претпријатија, се значајни.

Индустриските култури (вклучително фуражните) зафаќаат 10% од обработливото земјоделско земјиште. Како најзначајна индустриска култура, тутунот зафаќа една третина од оваа површина, додека луцерката, како најзначајна фуражна култура, ја зафаќа истата култура. Тутунот има долга традиција и е стратешки производ на земјата, пред се поради социјалниот аспект (ангажира значаен број на работна сила во руралните средини и во специфичните производни региони). Исто така, тутунот е еден од главните извозни производи. Кај оваа култура забележува значително опаѓање во минатото. Значително опаѓање се среќава и кај шеќерната репа, чијшто тренд е постојан како резултат на неадекватната политика, ниските цени и увозот на нерафиниран шеќер, која истата состојба може да се наведе и за сончогледот.

Градинарското производство е застапено во јужниот дел на земјата, околу градовите Струмица, Гевгелија и Валандово (каде има поволни природни услови, како последица на влијанието на медитеранската клима), како и во околината на Куманово и Скопје (кадешто преовладува медитеранската клима). Овој потсектор е еден од најзначајните во Република Македонија. Производството се одвива на отворено поле; 260 хектари во стакленици, како и под пластеници, со и без греење. Градинарското производство во стакленици е високо-профитабилно поради неговата рана жетва во месецот Јануари (еден месец пред жетвата во нашите соседни држави) и поради неговите високи цени се до периодот Април/Мај. Овощарството и лозарството се потсектори со значителен потенцијал, меѓутоа не се доволно искористени. Главната причина за тоа е недостатокот од инвестиции. Исто така, домашната преработувачка индустрија за овошје е релативно мала и недоволно развиена (без современа технологија на производство), а и поради тоа што нема доволно пазари за овие производи.

Лозарството е значаен потсектор во Македонија, особено кога е комбинирано со производството на вино, кое е еден од главните извозни производи. Лозарството е најважната и најстратешката индустрија во областа на растителното производство, бидејќи заедно со производството на вино придонесуваат со 17-20% од учеството на земјоделството во БДП. Виното е главен производ во извозот на пијалоци и претставува втор по значење производ, потоа следи тутунот, поврзан со вредноста на извозот на земјоделските производи.

- **Сточарско производство**

Во последната декада, се забележува тренд на намалување на сточарското производство. Бројот на живина е намален, додека производството иако е споредбено ниско, сепак покажува постојано зголемување. Република Македонија пред се зависи од увозот на сточна храна, пченка, протеини и растителни масти, како и комплетна мешавина од фуражни култури или премикси (комбинација од протеини или протеини, минерали и витамини). Во последната декада, говедарството, овчарството и живинарството бележат пад, додека свињарството бележи постепен пораст. Највисок пад на производството е забележан кај овчарството и живинарството. Околу 90% од капацитетите во сточарството, припаѓаат на семејните фарми.

4. Главни карактеристики кај структурата на фармите

Во Република Македонија, структурата на фармите се карактеризира со земјоделските претпријатија (кои главно потекнуваат од минатите домаќинства кои биле во државна сопственост) и фамилијарните фарми.

Семејните фарми користат 80% од вкупната обработлива површина, додека останатите 20% се во сопственост на државата, а земјоделските претпријатија ја користат оваа површина под закуп. Пасиштата се главно во сопствеништво на државата и се управувани од страна на јавните претпријатија. Процесот на приватизација не го вклучи државното земјоделско земјиште, кое е под управа на јавните претпријатија и агро-комбинатите. Причината за ваквата состојба беше дефинирањето на земјоделското земјиште по закон како добра со специјален интерес, по кој државата го задржува правото на сопственост.

Постоеше намалување на ефективно користење на земјоделското земјиште во Република Македонија како последица на проблемите со парцелизацијата и фрагментацијата, кои настанале поради претходните препреки во сопственичката структура на земјиштето, правилата за наследство, како и

долгата историја во неформалните врски во пазарот за земјиште. Со земјоделскиот попис во 2007 година, регистрирани се 192.378 земјоделски домаќинства. Просечната големина на семејните фарми е 2 хектари, со парцели од 0.2-0.5 хектари и со мешана производна структура. Одредени активности кои беа превземени во минатиот период (легални рестрикции на пазарот за земјиште), не придонесоа за консолидација на земјиштето. Се претпоставува дека сепак бројот на земјоделски домаќинства постојано расте и по последниот попис.

Но, и покрај малиот имот и фрагментацијата, некои истражувања покажуваат дека малите семејни фарми, во минатот постигнувале поголемо производство, а големите фарми биле непрофитабилни, и покрај негативните институционални окружувања во периодот на транзицијата. Спротивно од ова, големите државни претпријатија (приватизираните и неприватизираните) биле помалку профитабилни и непрофитабилни, и покрај големите привилегии со кои располагале. Ова било резултат на високите вкупни трошоци по хектар, високите операциони трошоци, одржувањето, осигурувањето и плаќањето на каматите. Официјалните статистички податоци за производството и приносите по тип на фарма ги подржуваат ваквите заклучоци, земајќи во предвид дека 80% од оствареното земјоделско производство припаѓа на фамилијарните фарми. Но, во последните години се забележува благ пораст во индексот на производството кај земјоделските претпријатија. Ова е резултат на завршувањето на процесот на транзиција, т.е. приватизацијата и почетокот на пазарно ориентираните производни стратегии и организационото јакнење.

5. Аграрна политика

Република Македонија започна да ја гради својата аграрна политика по здобивањето со независност. Претходно, таа беше дел од минатата аграрна политика на СФРЈ. Како почетна компонента за македонската аграрна политика е наследувањето на принципите и мерките на минатата политика. Генерално, таа е заснована на пазарно-ценовните активности, коишто, основно, ги третираат интервенциите на пазарот со помош на тарифна заштита и трговски ограничувања, како и поддршка на цените на одредени земјоделски производи. Ваквиот пристап, заедно со нискиот буџет на Република Македонија (околу 1% од буџетот на РМ), дополнително ги зголемуваат проблемите на овој сектор; каде желбата за подобрување на ситуацијата, особено на страната на производителите (посебно кај фамилијарните фарми), постојано се зголемува. За време на целиот период ваквите стремежи беа најголеми од стана на земјоделските претпријатија (агро-комбинатите, земјоделските домаќинства и задругите), каде фамилијарните фарми имаа споредна позиција.

Почетните чекори во рedefинирање на ваквата состојба беа превземени со изготвувањето на стратегијата за земјоделски развој во 1996 година, каде следните цели беа зацртани:

- Целосно и современо искористување на земјиштето, како и на моментните и идните системи за наводнување;
- Преку искористување на производните ресурси и работната сила во текот на целата година;
- Производната структура треба да ја задоволи пазарната побарувачка;
- Дстигнување на најдобриот обрт на фондови во производствениот процес, како и во технолошките потреби од специфични култури (плодоред, агро-техника, итн.);
- Целосно искористување на нус-производите во растителното и сточарското производство;
- Да се остане доследен на трендовите на развој кај развиените земји.

Целите за развој на земјоделството поставени во ваквиот редослед, не ги рефлектира конкретните потреби на подолг период, поради промените во сопственичко-легалните ралации кои настануваат во периодот на транзиција (приватизација на јавниот сектор), почетокот на интеграција на Република Македонија кон СТО и ЕУ. Поради тоа, во 2001 година е изработена нова стратегија за се до 2005 година. Оваа стратегија ги дефинира целите за развој, во согласност со Националната стратегија за економски развој на Република Македонија. Според тоа, следните цели се предвидени:

- Подобро искористување на човечките и природните ресурси и нивно сочувување (густина на населението, земјоделско земјиште, води, итн.), коишто се ориентирани кон постојан пораст во конкурентноста кај земјоделското производство;
- Комплетно задоволување на домашната побарувачка со ниски цени, но добар квалитет, како и извоз на свежи земјоделски производи и нивни преработки и доработки ;
- Спроведување на подобар и постабилен економски и социјален статус на земјоделските производители, гарантиран паритетен приход за фармерите и повисок степен на вработеност кај младата популација.

Овие цели се ориентирани кон приближување кон пазарната политика, како и припрема на фармерите кон постепена но комплетна либерализација на пазарот.

Со потпишувањето на Спогодбата за здружување и стабилизација со ЕУ и пристапувањето на РМ во целосното членство на СТО, се зголемува конкурентноста на домашниот пазар и потребата од редефинирање на целите на аграрната политика. Поради тоа, МЗШВ ги дефинираше новите цели за развој на земјоделството во 2002 година, кои се разработени во последната стратегија од 2007 година:

- Зајакнување на конкурентската способност на македонското земјоделство на интегрираниот регионален пазар на ЕУ и Југоисточна Европа со воведување на мерките за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг;
- Изградба на соодветни, ефективни и приватни институции;
- Подобрување на земјоделскиот приход;
- Обезбедување на безбедна и здрава храна за потрошувачите;
- Оптимално користење на ограничените ресурси на земјиштето, шумите и водата во согласност со одржување на животната средина;
- Изградба на оддржливи рурални заедници заради рурален развој.

МЗШВ е одговорен за: формулирање и имплементирање на земјоделската политика и соодветните стратегии, предлагање на легислативата, планирање и администрација на програмите и инвестициите кои се финансирани од страна на владата, вклучувајќи ги билатералните и меѓународните програми, како и спроведување на мониторинг, инспекција и регулација.

Останатите одговорности за безбедност на храната и водостопанството се поделени на повеќе министерства, иако алокацијата на одговорноста сеуште не е јасно дефинирана. МЗШВ не е директно одговорен за поддршката на земјоделството, истражувањето или земјоделската индустрија. Според Одлуката на владата на Република Македонија во 2006 година, МЗШВ е назначен како Регулаторно тело за рурален развој, иако, делумните програми за развој на руралните подрачја се спроведуваат од страна на Министерството

за локална управа, Министерството за транспорт и комуникација, Министерството за животна средина и просторно планирање, како и други институции.

Според податоците од буџетот (Министерство за финансии) во 2007 година, буџетот на МЗШВ учествува со 2.77% во вкупниот.

Буџет на Република Македонија: учество на буџетот на МЗШВ

- во '000 денари

Показател	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
МК буџет	68,520,623	66,310,000	67,374,067	66,666,000	66,538,469	88,576,000	88,072,220
МЗШВ	850,115	815,113	890,267	1,493,721	1,459,518	1,453,972	2,443,840
Учество	1.17%	1.23%	1.32%	2.24%	2.19%	1.64%	2.77%

Во согласност со планирањето на идните фондови за поддршка на земјоделството и руралниот развој, Владата предвиде фондови во износ од 460 милиони евра за периодот од 2008-2012 година. Зголемената поддршка и имплементацијата на националните мерки за рурален развој и кофинансирањето од страна на IPARD мерките, ќе се соочи со постепен имплементација на принципите и мерките на Заедничката аграрна политика (CAP) на ЕУ и хармонизацијата на македонската аграрна политика со таа на ЕУ - CAP.

6. Карактеризација на руралните средини

Достапните податоци кои се потребни за социо-економската карактеризација на руралните области во Македонија се ограничени, а сликата е некомплетна.

Не постои јасна дефиниција за руралните области како и за класификацијата врз основа на густината на населението во Р. Македонија. Во 2002 УНДП, Државниот завод за статистика и Министерството за локална самоуправа извршија социо-економско мапирање на разликите меѓу општините во Македонија и означија шест зони врз основана концентрацијата на население на територијата на земјата : зони со слаба концентрација (до 50 жители на квадратен километар), зони со средна концентрација (51-100 жители на квадратен километар), пренаселени зони (101 – 150 жители по квадратен километар), значително пренаселена зона (151 – 500 жители по квадратен км), многу значително пренаселена зона (501 – 1,000 жители на квадратен км) и екстремно пренаселена зона (над 1,000 жители по квадратен км). Во 2002, речиси половина (61) од општините спаѓаа во групата на зона со слаба концентрација, 26 општини имаа средна концентрација, 7 беа пренаселени, 19 значително пренаселени, 4 многу значително пренаселени, и 6 општини имаа над 1000 жители од квадратен км.¹

⁶ Социо-економски разлики меѓу општините во Македонија, УНДП, 2002

Развој на населението во различни региони²

Регион	Вкупно население		Промена – Зголемување 1994-2002		Стапка на пораст	Миграција	Густина на население		Стапка на невработеност во %
	1994	2002	Број	%			1994	2002	
Национално ниво	1,945,932	2,022,547	76,615	3.94	0.48	-30,992	76.0	79.0	38%
Пелагонија	242,614	238,136	-4,478	-1.85	-0.23	-5,297	49.7	48.8	18%
Вардар	131,035	133,180	2,145	1.64	0.20	-1,670	40.7	41.4	13%
Североисток	163,841	172,787	8,946	5.46	0.66	-1,557	70.6	74.4	8%
Југозапад	211,226	219,741	8,515	4.03	0.49	-6,191	64.2	66.8	4%
Скопје	545,228	578,144	32,916	6.04	0.73	243	314.6	333.6	1%
Југоисток	168,481	171,416	2,935	1.74	0.22	-4,743	64.8	66.0	36%
Полог	281,982	305,930	23,948	8.49	1.02	-8,472	116.8	126.7	10%
Исток	201,525	203,213	1,688	0.84	0.10	-3,305	48.3	48.7	12%

7. Шуми и шумско земјиште

Во 2006 година, шумите во Република Македонија покриваат 947.653 ха, претставувајќи 37% од вкупната површина на земјата. Според формата на раст, високите шуми сочинуваат помалку од 30% од вкупната шумска површина, додека ниските шуми изнесуваат 70%. Како резултат на оваа состојба, само една третина од шумите се сметаат за погодни да послужат како извор на сировини за дрвната индустрија.

8. Водни ресурси

Вкупните ресурси за вода се проценети на 6,37 милијарди м³ во нормални години, а 4,8 милијарди м³ во сушни години. Постои добро развиена хидролошка мрежа (четири речни басени од кои три се значајни во однос на течението, Вардрар зазема 79%, Црн Дрим 13% и Струмица 7%) и три природни езера (Охридско, Преспанско и Дојранско). Во Р.Македонија има приближно 110 вештачки езера, од кои само 20 се со големина над 1 милион м³, кои се користат за наводнување, водоснабдување и производство на хидроелектрична енергија.

Проблемот кој произлегува од расположливоста на водните ресурси е нивната нерамномерна просторна и временска распространетост низ целата земја. Според тоа поповолни услови има во западниот дел. Околу 85% од површинската вода потекнува од земјата, а 15% од водата втекува во земјата од соседните земји.

Најголема количина на вода користат системите за наводнување.

² Социо-економски разлики меѓу општините во Македонија, УНДП, 2002

9. Структура на рурални подрачја и рурална економија

9.1 Рурална демографија и образование

Според Решението за одредување на економски недоволно развиените подрачја³ од 2006, 64 % од вкупниот број села во Македонија се подобни за поддршка во рамките на споменатиот закон. Вкупниот број рурални центри е 113 (од кои 20 имаат исто така и статус на Специфични региони). Вкупниот број на села со статус Специфични региони е 1,005 поделени на следниов начин:

- 51% се ридско-планински, доминантно во југо-западниот дел, по кои доаѓаат Полог и Пелагонија, северо-источниот и источниот дел и најмалиот број од нив е лоциран во Вардарскиот и југо-западниот регион и Скопје.
- 33% се крајно неразвиени села, лоцирани главно во источниот дел, вардарскиот и пелагонискиот регион и северо-источниот регион.
- 15% се погранични села лоцирани долж границата.

Во рамките на актуелното решение, покриени се околу 69% од националната територија и околу 17% од вкупното население. Сепак, критериумите за одредување на економски недоволно развиените подрачја се несигурни, бидејќи некои македонски села со висока стапка на миграција, недоволните комунални услуги и економската инфраструктура немаат стекнато статус на екстремно неразвиени села и обратно.

Според последниот попис (2002), вкупното население на Република Македонија брои околу два милиони. Густината на населението е 79 жители/ км² што е мал процент (68%) во споредба со просекот во ЕУ од 115 жители на км².

Околу 43⁴ % од населението живее во руралните области распределени на 86.7% од вкупната површина на земјиште. Урбаното население е првенствено концентрирано во главниот град Скопје (23.1%), а останатиот дел е распределен во другите градови.

Просечната возраст на населението во Македонија е приближно 33 години, и речиси 68% од населението е работоспособно (меѓу 15 и 64 години). Нето стапката на пораст на населението е грубо оценета како 0.4% за 2004, додека стапката на наталитет е речиси двапати поголема од стапката на морталитет. Сепак, Македонија има неповолна нето просечна стапка на миграција - 1.45/1,000 жители.

Од 1981 до 2002, бројот на млади (0 до 19 години) се намали од 41 на 32.2%, додека населението на возраст од 65 години и повеќе се зголеми од 8 на 32.2%. Незадоволителната возрасна структура во руралните подрачја особено е изразена во Пелагонискиот регион (18.8%), источниот регион (15.5), Вардарскиот регион (12.9) и Северо-источниот (12.7%) регион⁵.

Во Македонија 96% од вкупното население од над 10 годишна возраст е писмено. Постои родова еднаквост кај писмената популација, но речиси две третини од неписменото население е женско⁶.

³ Службен весник бр.17/2006 и 54/2006

⁴ Според последниот попис од 1994, руралното население во земјата било 40.2 %.

⁵ Поднесен документ – Ј. Јакимовски (Институт за социолошка политика и правни истражувања, Скопје

⁶ Извор: Државен завод за статистика, 2002 Попис на населението, Книга 13

Доколку севкупната состојба со писменоста е добра, се чини постои разлика меѓу урбаните и руралните области во образовната структура. Според пописот од 1994, голем дел (37.9%) од селското и земјоделското население е на возраст од над 15 години и имаат или недоволно образование или се целосно без основно образование: 10.5% се неписмени и 27.4% немаат завршено основно образование. Ниската стапка на образование во руралните области се должи на: *“иселување на младо и способно население за работа, ... недостаток или мал број на образовни институции, недоволно грижа за подобрување на училишно образование на младото население, изолирање на неразвиените села и сл.”*⁷.

Образовниот проблем е очигледен меѓу невработените, бидејќи само 8% од нив имаат високо или универзитетско образование, мнозинството (54%) има средно образование, а останатите 38% не поседуваат вештина. Младата популација (на возраст 15-25) учествува со 23% од невработените, сепак овој процент достигнува до 82% меѓу младото работоспособно население⁸.

Образованието е двигател на економскиот и општествениот развој. Тоа е исто така и фактор за подготвеност за иновации. Образовниот систем секако игра важна улога во способноста на младите луѓе за вреднување на локалните производи и локалната традиција. Квалитетот на образованието и доживотното учење може да ги намали нееднаквостите меѓу урбаните и руралните средини кои се големи во Македонија.

Ситните земјоделци (особено во областите кои заостануваат) имаат најниско образовно и професионално ниво меѓу земјоделските производители. Во земјата, покрај формалното средно и универзитетско образование, постои недостаток од дополнително (неформално) образование и обука за земјоделците. Постојните медиумски програми (радио и ТВ) во врска со земјоделството се ограничени во однос на траењето и се многу општи во опфатот на содржините. Не постојат специјализирани земјоделски списанија. Македонската веб страна за земјоделство (сите официјални национални веб страни кои обезбедуваат корисни информации за земјоделските институции) е многу оскудна и дава застарени информации⁹. Постои исто така и ограничен број на програми за локалната култура и историја, особено за локалните јавни ресурси кои можат да го поттикнат и подобрат квалитетот на животот.¹⁰

10. Рурално население и вработување

Достапната статистика не обезбедува адекватни детали за вработување во руралните области по гранки. Поголемиот дел од руралното население е ангажирано во земјоделскиот сектор (првенствено земјоделство во рамките на домаќинство) и други активности, доколку има. Земјоделските примања се со тенденција да бидат значително пониски од другите сектори, и речиси половина од сите земјоделски работници се неплатени работници од членови на семејството. Вработувањата во земјоделството се исто така во голема мера сезонски. Извештајот на СБ од 2005 за оценка на сиромаштијата заклучува дека вработувањата во земјоделскиот сектор служат како социјален ублажувач, и помагаат да се ублажи сиромаштијата и невработеноста особено во време на висока стапка на невработеност надвор од фармата.

Споредбата на исклучително земјоделски домаќинства, мешани домаќинства (ангажирани во земјоделството на приватните имоти и каде што најмалку еден член од семејството е вработен вон земјоделството), и домаќинства без

⁷ Рурална социјална структура, Ј.Јакимовски 2004.

⁸ Статистички годишник на Република Македонија, 2005

⁹ Знаење за земјоделството и информативен систем во Македонија, магистерски труд, Русев Трајче, 2005.

¹⁰ МЗШВ – Годишен земјоделски извештај 2005.

земјоделски имоти, покажува дека мешаните домаќинства имаат највисоки приходи, а потоа доаѓаат земјоделските домаќинства. Не-земјоделските рурални домаќинства се најсиромашни¹¹. Студиите покажаа тренд кон диверсификација на не-земјоделско вработување како резултат на економската потреба (и, во помала мера, ставови кон земјоделството), и потврдуваат позитивна корелација меѓу приходот и бројот на неземјоделски дејности во кои се ангажираат домаќинствата. Фармерите со полно работно време заработуваат 88% од нето приход од земјоделството (остатокот е незаработен приход, како пензии). Фармерите со скратено работно време заработуваат околу 50% од нивниот приход од надница или самовработување, а останатиот дел од земјоделство и од незаработен приход¹².

Вработување: Примарното земјоделско производство (вклучително и лов и шумарство) претставува најголем вработувач со некаде околу 20% од вкупната работна сила од целокупната популација. Околу 114.000 луѓе се вработени во земјоделството плус околу 20.000 кој се водат како повремени фармери и доста голем број сезонски работници (особено во секторот на зеленчук и овошје) за кој точен податок не постои. Земјоделството традиционално е еден од важните сектори во економијата и игра главна улога во успешното имплементирање на структурните реформи во земјата, и исто така овозможува храна и приходи за населението.

Околу 40% од земјоделското население спаѓа во категоријата на активно население и може да се смета како работна сила организирана во земјоделски домаќинства. Статистички, вработувањето во земјоделството се следи преку официјалните податоци за вработеност во земјоделските претпријатија и прехранбените капацитети и преку испитување на примерок на домаќинства - истражување на работна сила односно согласно методолошките препораки на Меѓународната организација на трудот (ИЛО) и препораките на Еуростат-Европско статистичко биро.

Во 2006 година активното население во Р.Македонија брои 891.679 лица и во однос на 2005 година е зголемено за 2,6%. Од вкупната работна сила вработени се 570404 лица односно 64,0%, а 321.274 лица или 36,0% се невработени. Бројот на вработените во 2006 во однос на 2005 година е зголемен за 4,6% додека бројот на невработените покажува намалување за 0,8%. Според заводот за статистика на Р.Македонија од вкупно вработените, во Земјоделството, Ловот и Шумарството вработени се 114.485 лица, т.е 20% од вкупно вработените во 2006 година. Според видот на сопственост на деловните субјекти во 2006 година, во приватна сопственост се 107.841, а под друга сопственост 6.644 лица. Од вкупно вработените во Земјоделство, Лов и Шумарство како вработени се 12.106, работодавци се 7.873, вработени за сопствена сметка се 37.679 лица и неплатен семеен работник 56.827.

Вработувањето во земјоделството (заедно со лов и шумарство) бележи пад во 2006 година за околу 7.3% во споредба со 2005 година. Додека пак во 2005 година имало зголемување на вработувањето во земјоделството за 21.8% во однос истата година.

¹¹ Извор: Државен завод за статистика споменат во документот на Светска Банка Земјоделство и пристапување во ЕУ: Постигнување на земјоделските потенцијали на РМ (ноември 2006).

¹² Главни не-земјоделски активности кои генерираат приход се трговијата, транспортот и поправката на возила (кои заземаат 17.5 % од сите не-земјоделски активности), а потоа следуваат угостителски дејности, градежништво, преработка на храна, шивачки занает и туризам (Buchengieder, G., J. Mollers и F. Heidhues. 2002). Оваа анализа е заснована на податоци од студија која опфаќа домаќинства во руралните средини кои работат со целосно работно време во земјоделството и домаќинства кои се диверсифицирале или се оддалечиле од земјоделството како извор на приходи.

Работната сила употребена во земјоделството од страна на сите ангажирани индивидуалци е еднаква на 114.485 годишни работни единици. Од нив, учеството на неплатен труд односно работна сила од семејството е 49%, а остатокот од 51% е за ангажирана работна сила што вклучува сезонска работна сила или со полно работно време како и разни услуги од надворешни субјекти наменети за фармата.

Значи работната сила во земјоделството во Македонија главно се состои од труд на ниво на индивидуално земјоделско стопанство.

Показатели на приходите од земјоделска активност, 2002-2005

- во милиони денари

Показател	2002	2003	2004	2005	2006
Номинален доход од производните фактори по работна единица (во денари)	161.032	188.228	251.083	226.256	266.450
Реален доход од производните фактори по работна единица (Основа: претходна година) (во денари)	155.737	187.291	245.894	219.028	258.690
Нето-претприемачки доход (мил.денари)	20.205	22.078	25.123		

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија, "Економски сметки за земјоделство"

Просечно исплатена месечна бруто плата по вработен во земјоделство, лов и шумарство иснесува 17.436 ден, а додека пак во земјоделство, лов и соодветни услужни дејности изнесува 16.470 ден.

11. Инфраструктура на социјалната заштита

Инфраструктурата за социјалната заштита во руралните средини (детски градинки, училишта, јавни објекти во заедницата – библиотеки, клубови) била развиена во минатото, но во најголемиот број случаи објектите се во тешка состојба, без можност за поправка и/или напуштени.

Најголем дел од населението од руралните средини, особено оние од високите планински села, имаат недостаток од основни здравствени услуги, вклучително услуги за примарна здравствена заштита.

II. ЗЕМЈОДЕЛСКО ПРОИЗВОДСТВО, ПРЕРАБОТКА И ТРГОВИЈА

Структурата на земјоделското производство беше стабилна во последните десет години и во периодот 2000-2005 година. Во 2004 година, вредноста на земјоделското бруто производство (по сегашни цени) достигна до 59 510 милиони МКД (приближно 970 милиони €).

Најголем придонес има растителното производство, вклучувајќи го виното (79%), а рамнотежата се постигнува со производи од животинско потекло (21%). Производството на овошје и зеленчук (вклучително вино) доживеа најголема бруто „вредност“ во 2004, со дел од 32 и 18,5% во целокупната вредност на бруто производот во земјоделството, или со околу 40 и 23% од вкупната вредност во поделелските култури. Најголемиот дел од сточарскиот бруто производот во 2004 припаѓа на производите од сточарското производство со 52% (од кои, најголемо учество во вкупната вредност на производи од животинско потекло имаат млечните производи со 36%) и сточарство со 48%.

Растително производство

Растителното производство е расчленето на четири главни групи, како житни култури, индустриски, фуражни култури, овошје (вклучително грозје) и зеленчук (вклучувајќи го и компирот).

1 Житни култури

Житните култури се стратешки значајни, па поради тоа се и најодгледувана група на култури. Тие се најзастапени посеви на вкупната обработлива земјоделска површина. Во 2007 година од вкупната обработлива површина од 526 477 ha, со житни култури беа засеани 178 520 ha. Најзастапена култура е пченицата со учество од 50,9%, потоа следи јачменот со 26,7%, пченката со 17,3%, 'ржта со 2,3%, како и оризот и овесот кои заедно учествуваат со 1,4%. Пченката, јачменот и 'ржта примарно се користат како добиточна храна.

Површините под житни култури во 2007 година се намалени за 5% во споредба со претходната година. Трендот на намалување на површините засеани со житни култури во последниве години главно претставува резултат на намалување на пазарната цена и на директната државна поддршка (заштитна цена на пченицата и премија за секој килограм произведени житни култури).

Производителите на пченица се под силно влијание на обврските кои произлегуваат од пристапувањето на Македонија кон СТО што се однесува на договорените квоти ослободени од царина – 80 000 тони, укинување на интервентниот откуп од државните резерви со стапувањето во сила на Законот за стоковни резерви од 01. 01. 2005, со исклучок на чување безбедни резерви на храна, како и промена на принципот на доделување дозволи за увоз “прв дојден – прв услужен”. Недоволниот буџет за поддршка на земјоделското производство е дополнителен фактор на рестрикцијата (во 2003 поддршката на пченицата беше прекината, иако таа е најодгледувана житна култура во земјата). Сепак, како резултат на повторното воведените субвенции во 2004/2005, површините под јачмен, 'рж и овес покажаа нагорен тренд.

Површини под житни култури во Република Македонија, 2007

Култури	2003	2004	2005	2006	2007
Површина под култури (во ha)					
Житни култури	195 076	189 337	203 158	187 880	1178 520
Пченица	104 300	101 607	108 881	99 080	90 800
Јачмен	46 946	44 975	50 654	48 272	47 767
‘Рж	4 437	4 546	4 752	3 941	4 036
Овес	2 230	2 408	2 687	2 162	2 554
Пченка	34 150	32 913	33 578	31 900	30 859
Ориз	3 013	2 888	2 606	2 525	2 504
Производство (во тони)					
Пченица	225 300	356 825	333 880	293 326	218 076
Јачмен	83 244	148 892	136 891	135 053	106 635
‘Рж	6 057	10 273	9 451	8 631	6 735
Овес	2 419	4 091	3 593	3 736	3 449
Пченка	136 492	141 875	148 234	147 494	118 378
Ориз	12 934	14 676	12 570	13 949	15 355
Приноси (тони по ha)					
Пченица	2,16	3,51	3,07	3,01	2,40
Јачмен	1,77	3,31	2,70	2,82	2,23
‘Рж	1,37	2,26	1,99	2,19	1,67
Овес	1,08	1,70	1,34	1,74	1,35
Пченка	4,00	4,31	4,41	4,64	3,84
Ориз	4,29	5,08	4,82	5,52	6,13

Заради обезбедување на одредено ниво на сопствено производство на пченица (најмалку на моменталното производствено ниво) како суровина за производство на основниот прехранбен производ на населението во Република Македонија, потребно е да се обезбеди соодветна буџетска поддршка со пресметани цели и очекувани ефекти насочена кон подобрување на продуктивноста (поголем аутпут по единица инпут) и конкурентноста како што следи:

- На краток рок, одржување на оптимално ниво на производство на пченица од домашно производство, кое последните години и покрај значителното намалување на домашната цена и приближување кон светската цена, сепак се одржува помеѓу 70% - 90% од вкупната домашна побарувачка.
- На среден рок, зголемување на производството и ублажување на негативниот трговски биланс преку супституција на значителниот увоз на пченица¹³ преку подобрена продуктивност на производството, (односно просечни приноси повисоки од 3 500 kg/ha) примена на системски мерки¹⁴ како и насочувачки критериумите за аплицирање.

Според анализата на ограничувањата кои влијаат на продуктивноста, малите производители кои користат земјоделски површини помали од 2-3 хектари, а кои објективно не може да се прилагодат на видот на технологии потребни за интензивно производство, ќе ја подобрат состојбата на приходот од своите ограничени земјишни ресурси преку постепено преориентирање кон производството (кон производство на овошје, зеленчук, маслодајни култури, алтернативни и нетрадиционални култури, кои од 2008 година ќе бидат предмет на државна поддршка). Во таа насока се поттикнуваат земјоделските производители да го заменат производството на житните култури со

¹³ Со зголемувањето на приносот и вкупното домашно производство за 35% ќе се задоволат потребите и нема да се издвојуваат по 11 милиони евра за увоз на 60 000 - 80 000 тони годишно.

¹⁴ Преку употреба на сетифицирано високоприносно семе, плодород, меѓупосев, подобрување и одржување на плодноста на почвата, анализи за педолошкиот состав и примена на соодветни агро-технички мерки, прочистување на почвата од резидуи, итн.

алтернативни производи, и тоа во регионите каде приносот на пченица изнесува под 3 000 kg/ha засеана на површина помала од 2 хектари.

Од друга страна што се однесува до секторот на комерцијално производство на пченица неопходно е да се подобри производствената технологија и значително да се зголеми продуктивноста и конкурентноста. МЗШВ ќе го поддржи овој сектор преку обезбедување на соодветни советодавни услуги, преку субвенционирање на производството на сертифицирано семе, како и преку поддршка на здруженијата на машински кругови кои треба да ја подобрат состојбата со употреба на земјоделската механизација заради намалување на загубите при жетвата кои се движат и до 30% од обемот на производството.

Сегашните вложувања во производство на пченица кои се доволни за постоечкото ниво на принос изнесуваат 16 000-18 000 денари по хектар. Заради постигнување на подобри производни резултати, односно принос на пченица од 3 500-4 000 kg/ha потребни се дополнителни инвестиции во инпутите (семенски материјал, ѓубриво и заштита од најмалку 3 000-4 500 денари по хектар или дополнителни од 1-1,5 ден/kg произведена пченица). Како резултат на поддршката и повисокиот принос се очекува да се намали цената на чинење по единица производ, односно да се покрие разликата до пазарната цена од приближно 8-9 денари.

Поддршката по хектар за произведена и предадена пченица во мелничко-пекарската индустрија треба да претставува основа врз која ќе се пресмета остварениот принос на пченица. На овој начин покрај повисоката продуктивност и пониската цена на чинење по единица производ се стимулира и проширувањето на површините под одредени земјоделски култури. Дополнително, за површини поголеми од 250 хектари треба да се зголеми поддршката во износ од 50% од предвидената поддршка, додека за пријавени површини над 550 хектари зголемувањето на поддршката треба да биде приближно 30%.

Принос на житни култури во период од 2003-2007 година (kg/ha)

	Пченица	‘Рж	Јачмен	Овес	Пченка	Ориз
2003	2 177	1 365	1 789	1 085	4 051	4 293
2004	3 522	2 295	3 328	1 715	4 364	5 168
2005	3 081	2 005	2 719	1 553	4 491	5 270
2006	3 010	2 193	2 821	1 746	4 649	5 526
2007	2 400	1 670	2 230	1 350	3 836	6 130
2007/2006	-20%	-23,7%	-21%	-22,7%	-17,5%	10,9%

Неповолните климатски услови проследени со повеќемесечен сушен период, минимални врнежи во зимскиот период и високи температури во месец мај, условија нееднакво поникнување и нерамномерен развој на есенските посеви поради недоволното количество на влага во почвата.

Во источниот дел на државата, од јануари до мај, измерени се од 80 до 100 l/m² врнежи што е под минимумот за развој на земјоделските растенија.

Просечните приноси на сите житни култури се ниски во однос на приносите остварени од главните добавувачи на жита на светскиот пазар, но се приближни на приносите остварени во останатите земјоделски стопанства во регионот.

Просечен принос на житни култури во светот

Просечен принос t/ha	Држави рангирани од најголема кон најмала вредност
8-9	Ирска, Холандија, Белгија
7-8	Велика Британија, Германија, Данска, Франција, Нов Зеланд
5-7	Египет, Луксембург, Шведска, Швајцарија, Австрија, Чешка
4-5	Словенија, Хрватска, Унгарија, Словачка, Норвешка, Кина
3-4	Србија, Бугарија, БиХ, Албанија, Романија, Македонија , Италија, Литванија
2-3	САД, Канада, Украина, Црна Гора, Шпанија, Грција, Израел, Турција
1-2	Русија, Австралија, Португалија, Кипар

Генерално, постојат мали разлики во постигнатите приноси кај земјоделските претпријатија и кај индивидуалните земјоделски производители во Република Македонија.

Просечните приноси на сите житни култури (2,8 тони/ha во периодот од 2000-2007 година) се генерално ниски во споредба со ЕУ (5 тони/ha) како резултат на несоодветната примена на агро-хемикалите (заштита на растенија и ѓубриња), користење на несертифицирани, нископриносни семиња и/или со неадекватен квалитет, недоволна влажност на почвата (неадекватно наводнување), неадекватна примена на агротехнички мерки (плодоред, навремено засејување и сл.) и застарена механизација за обработка на почвата, жетва и транспорт (што предизвикува загуба во жетвата и постжетвениот период).

Производството на пченица во 2007 година во споредба со просечното производство за период 2000-2006 година е помало за 24%, заради намалувањето на површината за околу 8 280 ha и заради остварените пониски просечни приноси по хектар за околу 20% како резултат на сушата.

Приносот во 2007 година во споредба со производството во 2006 година е намален кај сите житни култури, освен кај оризот каде бележиме зголемување од околу 11%. Ова намалување се движи од 17-23%, а се должи главно на долготрајната суша.

Фактори кои влијаат врз зголемувањето на приносите на пченица се:

- користење на високородни сорти семиња,
- користење на квалитетно вештачко ѓубриво (предуслов за остварување за околу 20% повисоки приноси),
- прихранување кое треба да се врши во фаза на формирање на клавчиња и зрно,
- застапеност на сојата како преткултура, и
- наводнување на пченицата во почеток на месец април, кон крајот на мај и на почеток на јуни заради остварување повисок принос. Мајските врнежи се најдобродојдени.

Реонизацијата на сортите пченица е многу важен предуслов за остварување поголемо производство на пченица на годишно ниво. За да се намали загубата на пченица при жнеење, која сега изнесува околу 30%, треба да се замени застарената механизација, односно да се набават нови комбајни.

Вкупните потреби од жито во Р. Македонија се околу 330 000 тони (32 000 тони семенски материјал + 280 000 тони меркантилна пченица за задоволување на потребите за производство на леб и бели пецива и околу 18 000 тони вкупна

резерва во државните резерви и кај мелничките претпријатија). Околу 40-50% од потребите се задоволуваат од увоз.

За да се намали зависноста на Р. Македонија од увоз на жито, потребно е да се зголеми домашното производство на пченица со примена на сите горе наведени мерки.

Житна култура	2003		2004		2005		2006		2007
	% од вкупно производство	откуп во тони	% од вкупно производство	откуп во тони	% од вкупно производство	откуп во тони	% од вкупно производство	откуп во тони	% од вкупно производство
Пченица (вклучувајќи и семенска)	58%	109 069	48,40%	114 258	32,00%	127 356	37,09%	132 323	43,8%
Рж	4%	627	10,40%	340	3,30%				
Јачмен (вклучувајќи и пиварски)	14%	16 875	20,30%	16 327	11,00%	32 265	23,5%	15 965	11,8%
Овес	2%	6	0,20%	340	8,30%				
Пченка во зрно (вклучувајќи и семенска)	0%	1 691	1,20%	2 359	1,70%	1 532	1,03%	4 559	3,09%
Ориз и арпа	1%	412	3,20%	282	1,90%	237	1,88%	768	5,50%

Извор: Државен завод за статистика на РМ

2. Индустриски култури

Индустриските култури во 2007 година беа ожнеани на површина од 21 114 ha, што претставува околу 4% од вкупната обработлива површина.

Најзначајни индустриски култури се: тутунот, сончогледот, шеќерната репка и афионот. 81% од вкупните површини под индустриски култури припаѓаат на тутунот, додека сончогледот се одгледува на околу 17% од површините, а шеќерната репка на 2% од ожнеаните површини со индустриски растенија.

Афионот се одгледува на ограничени и контролирани површини под административна контрола на Владата, а откупот се врши од овластени институции за преработка.

	2003	2004	2005	2006	2007
Површина под култури (во ha)					
Индустриски култури	55 740	54 465	54 227	49 855	21 114
Тутун	18 101	17 717	18 490	17 507	17 132
Сончоглед	5 561	5 179	5 371	3 724	3 505
Шеќерна репка	1 267	1 542	1 648	1 446	241
Афион	101	116	159	145	236
Производство (во тони)					
Тутун	23 986	21 630	27 691	25 036	22 056
Сончоглед	6 794	7 764	6 711	6 016	3 579
Шеќерна репка	40 154	47 223	57 836	59 286	7 852
Афион	56	62	91	89	161
Приноси (тони по ha)					
Тутун	1,33	1,22	1,5	1,43	1,28
Сончоглед	1,22	1,5	1,25	1,62	1,02
Шеќерна репка	31,69	30,62	35,09	41	32,6
Афион	0,55	0,53	0,57	0,61	0,68

Вкупната површина под индустриски култури во 2007 година бележи пад за околу 7% во однос на 2006 година, главно поради намалените површини со шеќерна репа (за околу 83%) и сончоглед (за приближно 6%).

Сончогледот се одгледува главно во Пелагонискиот регион (50-70%), а по него следуваат Кумановскиот и Овчеполскиот регион.

Иако климатските услови може да се сметаат поволни за овој вид на производство, сепак површините под сончоглед и неговото вкупно производство значително се намалија во периодот по осамостојувањето на земјата, како резултат на проблемите поврзани со работата на поранешните големи земјоделски комбинати кои покриваа поголем дел од производството на сончогледово семе.

Во последните пет години површините под оваа култура се намалени двојно (од 9,8 илјади ha во 1999 година на 5,2 илјади ha во 2004 година).

Иако откупната цена на сончогледовото семе е зголемена, приносот сеуште е недоволен да обезбеди позитивни приходи за производителите. Годишните потреби од масло за јадење се околу 25 илјади тони од кои само 10% се обезбедуваат од домашното производство.

Недостигот од суровина за производство на масло за јадење се надополнува со увоз на сурово масло, кое потоа се рафинира во повеќето приватни компании во земјата.

Афионот во 2007 година беше засеан на површина од 236 ha, што претставува зголемување на површината за околу 62%. Во истата година, приносот на афион е 0,6 тони/ha.

Во Република Македонија афионот претежно се одгледува како есенска култура во централниот и јужниот дел од земјата. Како рана окопна култура ги избегнува летните и многу раните суши кои се многу честа појава кај нас и се користи за создавање на многу квалитетен опиум. Како окопна култура доволно се ѓубри, добро се обработува, рано се прибира и е добра предкултура на есенските жита.

Површините под афион варираат во зависност од временските услови и откупната цена на семето и чушките од афионот.

Во десетгодишниот период од 1963-1972 година, просечно се одгледувал на површина од 1 693 ha со производство од 884 тони семе.

Во периодот од 1980 – 1985 година афионот во Р. Македонија се одгледувал на 2 134 ha, а просечниот принос за истиот период изнесувал 580 kg/ha и 7 kg/ha суров опиум. Приносот на опиум е многу варијабилен, бидејќи тој зависи од временските услови за време на режењето и собирањето на афионовите чушки.

Нашата земја како стар производител на опиумски афион согласно со меѓународниот договор има право да одгледува опиумски афион за производство на суров опиум во определени количества.

АД Алкалоид-Скопје е единствениот преработувачки капацитет кој организира и контролира откуп и транспорт на афионовите чушки (шишарки), за кое производство склучува просечно годишно околу 620 договори со индивидуални производители на афион од подрачјата на општините: Веница, Велес, Штип, Радовиш, Струмица и Скопје.

Тие им обезбедуваат бесплатен квалитетен семенски материјал на производителите. Исто така, комплетно го менаџираат производството на афион преку постојано следење на производството, обезбедување на механизација (за сеидба, за кршење и за веење на афионовото семе), навремено обезбедување на соодветна амбалажа за прибирање на афионовите шишарки, како и

навремено исплаќање на откупените количества на афионови шишарки по 25 00 ден/kg, во рок од 7-10 дена.

Според податоците добиени од АД Алкалоид-Скопје за период 1999-2007 година, површините и производството на афионови чушки бележат пораст, со исклучок на производните години 2001 и 2002 кога имаше драстично намалување на производството заради неповолните климатски услови со долготрајни суши.

Со зголемувањето на откупната цена по килограм афионова чушка за околу 25% од производната 2005/2006 година, се забележува тренд на зголемување на површините и производството.

Површини и производство на афион за потребите на АД Алкалоид - Скопје

Година	Засеана површина во ha	Ожнеана површина во ha	Вкупно производство во тони	Просечен принос во kg/ha
2003	461,0	461,0	45,2	98,0
2004	423,7	423,7	62,1	146,6
2005	450,8	450,8	73,6	163,2
2006	533,9	533,9	99,4	186,1
2007	534,0	534,0	95,9	179,6

Извор на податоци: АД Алкалоид, Скопје

Тутунот во 2007 година е засеан на површина од 17 132 ha или за 375 ha помалку од 2006 година.

Производството на тутун, а особено производството на ориенталните ситнолисни ароматични тутуни, има големо економско и социјално значење. Тутунот е најзначаен извезуван земјоделски производ од Република Македонија со најголемо учество во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбените производи или во апсолутна извозна вредност од околу 63 милиони евра (во 2007 година). Околу 30 000 домаќинства се занимаваат со производство на тутун.

Поради трудоинтензивниот карактер на обработката на оваа култура, одгледувањето на тутун ангажира значителен број на рурално работоспособно население, особено во дефинираните региони каде тутунот е застапен како моно-култура.

Исто така, тутунот е најзначајниот производ во македонскиот надворешно-трговски биланс со земјоделски производи.

Откуп на тутун од реколтата 2007 година вршеа 6 регистрирани тутунски претпријатија за откуп.

Од вкупно откупените количества тутун (16 290 тони) од реколтата 2007 година, 57% или околу 9 300 тони се од II класа, 32% или околу 5 142 тони се од IIIа класа, 7% или околу 1 213 тони се од I класа и 4% или 570,5 тони се од IIIб класа.

Откуп на суров тутун во лист во период 2003-2007

Суров тутун во лист од реколтата	Откупена Количина Во тони	Вредност во милиони денари	Просечна откупна цена во ден/kg
2003	23 000	1 803	78,4
2004	19 839	2 718	137,0
2005	23 206	2 910	125,4
2006	19 681	2 325	118,14
2007	16 290	2 290	140,57

Во споредба со извршениот откуп на тутун од реколта 2006 година, од реколта 2007 година се откупи за 3 390 тони помалку тутун, односно за околу 17%, додека просечната откупна цена во однос на реколта 2006 година е повисока за околу 19%.

Исто така, во споредба со откупот на тутуните од реколтите од 1998-2006 година, количеството на откупен тутун од реколта 2007 година се намалува во просек за 17% до 30%, додека просечната откупна цена е повисока за околу 20% од просекот за период 1998-2006 година.

Во јуни 2006, Р. Македонија потпиша Рамковна конвенција за контрола на тутунот со Светската здравствена организација и треба да ги исполни обврските кои произлегуваат од неа.

Во 2006 година стапи на сила Законот за тутун и тутунски производи со кој се уредува примарното производство на тутун, финансирањето, откупот, сместувањето, обработката на откупениот суров тутун во лист, прометот на ферментираниот тутун, како и производството и прометот на тутунските производи.

Согласно член 50 и член 51 од Законот за тутун и тутунски производи се утврдува надомест кој го уплатуваат производителите или увозниците на тутунски производи во висина од 3,00 денари по паковка цигари, кои средства ќе се користат за финансирање на активностите во примарното тутунско производство, за дополнително финансирање на примарното земјоделско производство и за промоција на извозот.

Во 2007 година врз основа на Законот за тутун и тутунски производи ("Службен весник на РМ" бр.24/2006) се изработија и објавија 8 подзаконски акти кои подетално го уредуваат примарното производство и откупот на суровиот тутун во лист.

3. Фуражни култури

Фуражните култури подлежат на мерки на политиката чија цел е првенствено да ја зголемат понудата на добиточна храна. Конкретно, мерката се однесува на развојот на вештачки ливади преку засадување на есперзета на ливадите.

Производството на добиточна храна и фуражни култури ги задоволува потребите само 30-35% од вкупните нацални потреби.

	2003	2004	2005	2006	2007
Површина под култури (во ha)					
Фуражни култури	30 710	29 911	28 559	28 472	29 057
Детелина	3 953	3 857	3 784	3 635	2 911
Граор-Сено	3 522	2 851	2 643	2 410	2 418
Луцерка	18 238	18 315	17 847	18 218	19 369
Добиточен грашок	2 234	2 018	1 738	1 521	1 312
Фуражна пченка	2 278	2 425	2 171	2 241	2 627
Добиточна репка	485	445	376	447	420
Производство (во тони)					
Детелина	15 634	16 166	15 901	16 951	11 921
Граор-Сено	10 837	9 253	8 680	10 822	9 461
Луцерка	114 718	113 012	121 528	125 832	114 130
Добиточен грашок	5 454	5 557	5 172	6 624	3 662
Фуражна пченка	57 907	55 694	48 027	48 916	62 701
Добиточна репка	5 243	4 728	4 241	5 754	5 453
Приноси (тони по ha)					
Детелина	3,95	4,19	4,2	4,68	4,09
Граор-Сено	3,08	3,25	3,28	4,51	3,9
Луцерка	6,29	6,17	6,81	6,94	5,89
Добиточен грашок	2,44	2,57	2,98	4,67	2,8
Фуражна пченка	25,42	22,97	22,12	21,82	23,86
Добиточна репка	10,81	10,62	11,28	13,22	12,98

Производството на фуражите во 2007 година е намалено во просек за околу 22% во однос на 2006 година како резултат на пониските просечни приноси по единица површина.

Фуражните растенија опфаќаат само 5,5% од вкупната обработлива површина во земјата, за разлика од земјите со развиена сточарска индустрија каде овој дел изнесува околу 40%. Една од причините за ова е недостигот од доволно земја по фарма и малите фарми на кои е непрофитабилно да се одгледуваат фуражни растенија.

Исто така, Р. Македонија е нето увозник на пченка за семе и фуражни култури за скоро половина од домашните потреби. Недостигот од фуражни култури и добиточна храна (а оттука и нивната висока цена) е еден од главните ограничувачки фактори за развојот на сточарството што негативно се одразува на трошковната структура на производството на месо (добиточната храна и фуражните култури можат да изнесуваат од 50 до 85% од производствениот трошок) особено при интензивно крмење.

4. Градинарски култури

Производството на градинарски култури, особено раниот зеленчук е една од значајните карактеристики на земјоделски сектор во Р. Македонија и е еден од позначајните под-сектори кои нудат солидна основа за понатамошен конкурентски развој на земјоделство.

Иако производството на градинарски култури е традиционална производна гранка, сепак е во фаза на развој, а пазарната ориентираност на нивното производство од страна на индивидуалните производители е во подем.

Производството на градинарски култури е лоцирано претежно во северните делови на Македонија (Скопје и Куманово) со средна континентална клима и во јужните делови на земјата со медитеранска клима (Струмица, Гевгелија, Валандово) на вкупно ожеана површина од околу 35 881 ha, што претставува зголемување за околу 320 хектари во однос на 2006 година.

Раноградинарското производство се одвива во затворени, односно заштитени простори под стакло и пластеници, на вкупна површина од околу 5 000 ha, од кои околу 260 ha инсталирани капацитети под стакло и околу 4 740 ha под пластеник.

Раноградинарското производство е контролирано производство за кое постојат поволни почвено-климатски услови со оптимален број на сончеви денови.

Во Република Македонија се инсталирани вкупно 260 хектари земјоделска обработлива површина од израелски и холандски тип на стакленици, меѓутоа искористеноста на инсталираните капацитети се движи од 70-80%.

Стакленичкото производство е карактеристично за подрачјата на општините Струмица, Валандово, Гевгелија, Свети Николе, Куманово, Велес, Штип, Кочани и Веница. Истото започнува интензивно од 15. 03, и трае до 30. 06. Во овој период односно од 01. 06 до 30. 08, паралелно со стакленичкото производство се добива и производството на градинарски култури од пластеници.

Во производната 2007 година производството на раноградинарски култури под стакло се одвиваше на вкупна површина од 195 хектари или за 10 ha поголема површина од 2006 година.

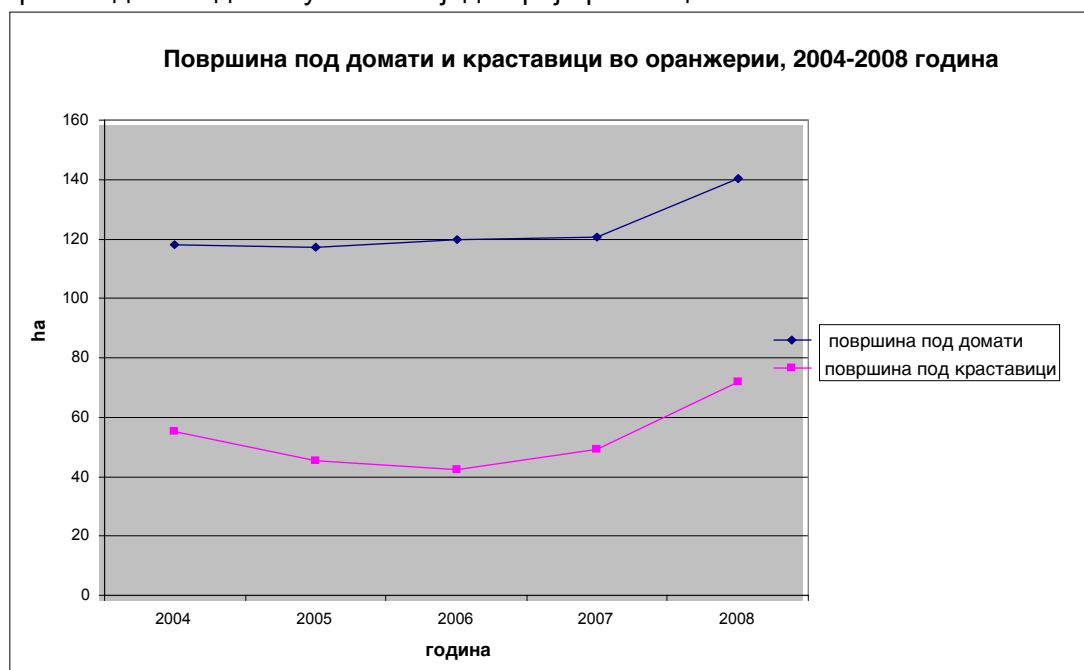
На вкупна површина од 120,78 ha под домати остварено е производство од околу 13 300 тони.

Од оранжериски краставици на површина од околу 49,2 ha се оствари производство од околу 6 820 тони.

Благиот пипер е застапен на површина од 2,26 ha со производство од околу 30 тони.

Лутите пиперчиња се засадени на 2,0 хектари со остварено производство од околу 410 200 илјади броја.

На површина од 7,2 ha се одгледуваат цвеќиња со очекувано годишно производство од околу 4 700 илјади броја разни цвеќиња.

Површините под оранжериски домати и краставици од 2005 година бележат тренд на зголемување, кој продолжува и во 2008 година.

Производството од поважните градинарски култури под пластеници се одвива на вкупна површина од околу 4 740 ha.

Под домати се засадуваат околу 1 800 ha со просечно годишно производство од околу 100 000 тони, со пиперки се засадува површина од околу 1 400 ha со просечно производство од околу 47 000 тони.

Под компир на површина од 210 ha се остварува просечно производство од околу 200 тони, под краставици на површина од околу 580 ha се остварува производство од околу 34 400 тони, од бостан околу 600 тони и под зелка на површина од околу 420 ha се остварува просечно производство од околу 6 500 тони.

Климатските услови во Р. Македонија овозможуваат успешно производство на повеќе видови на зеленчук. Најзастапени се домотот, пиперката, краставици, зелка, компир, кромид и бостан претежно произведувани на отворено поле. Овие култури традиционално се произведуваат во Р. Македонија заедно со останатите градинарски култури, како грав, лук, праз, карфиол, марула, модар патлиџан, морков, итн. Во последниве години земјоделските производители воведуваат и нови не-традиционални култури како што се брокули, аспарагус, кинеска зелка и други.

Производството на зеленчук во 2007 година бележи намалување за околу 6% во однос на 2006 година заради остварените пониски просечни приноси, што особено беше видливо со пониските просечни приноси на компирите и кромидот.

Површина со култури (во ha)

	2003	2004	2005	2006	2007
Зеленчук	49 191	51 119	46 992	35 560	35 881
Домати	6 411	6 267	5 769	5 657	5 368
Пиперки	7 578	8 135	8 170	8 332	8 331
Лук	1 092	1 098	1 105	970	1 013
Грашок-зрно	6 210	8 135	5 254	907	901
Леќа	144	142	103	104	102
Зелка	3 662	4 025	3 856	3 149	3 236
Кромид	3 385	3 203	3 218	3 037	3 131
Компир	13 488	13 445	12 926	13 404	13 799
Производство (во тони)					
Домати	129 739	114 490	116 633	142 387	117 981
Пиперки	111 494	127 852	127 472	140 905	140 558
Лук	4 363	3 669	4 077	3 814	3 754
Грашок-зрно	5 578	5 939	6 325	1 723	1 872
Леќа	144	144	169	86	87
Зелка	75 374	92 319	66 499	65 975	67 138
Кромид	30 478	34 334	38 465	33 853	33 524
Компир	170 625	193 523	186 653	188 146	179 729
Принос (тони по ha)					
Пиперки	14,71	15,72	15,6	16,9	16,87
Лук	4	3,34	3,69	3,9	3,7
Грашок-зрно	0,9	0,73	1,2	1,9	2
Леќа	1	1,01	0,69	0,8	0,85
Зелка	20,58	22,94	17,25	21	20,74
Кромид	9	10,72	11,95	11,2	10,7
Компир	12,65	14,39	14,44	14	13

Цените на зеленчукот се карактеризираат со висока сезонска компонента на понудата. Раниот зеленчук е најпрофитабилен за земјоделците и постигнува највисока цена во периодот на берба и пласман во периодот јануари-април.

Најниски цени на зеленчукот се забележуваат во периодот јули-септември, кога всушност се пласираат културите произведени на отворено поле.

Зеленчукот се тргува на домашните пазари на големо и мало. Голем дел од домашното производство се пласира и на зелените пазари во урбаните населби. Пазарите на големо се карактеризираат со ограничени капацитети за складирање на зеленчукот и недостиг од капацитети за сортирање и пакување неопходни за исполнување на минималните пазарни стандарди. Понатамошното зајакнување на овие капацитети е неопходно во поглед на зајакнувањето на домашните пазарни стандарди согласно стандардите на ЕУ, со оглед на фактот дека голем дел од пазарните вишоци на зеленчукот произведен во Македонија е наменет за овие пазари.

Расадот се произведува во сопствени расадници во земјата. Ѓубрињата кои се наменети за градинарско производство се од домашно производство додека средствата за заштита на семенскиот материјал за производство на отворено поле и во оранжерији претежно се увезуваат од Холандија, Израел, Србија и Црна Гора, Бугарија и Грција, а мали количества се произведуваат локално. Најчесто самите производители го растенијата се по потекло од други земји. Наводнувањето на зеленчукот кој се одгледува на отворено поле е со помош на канали за наводнување, додека системите „капка по капка“ се применуваат при производство во оранжерији.

Домати: Околу 80% од производството на домати се одвива во југо-источниот и повардарскиот регион, односно во регионот на Струмица, Валандово, Гевгелија, Дојран, Кавадарци, Демир Капија, Велес и Свети Николе. Во последните години забележан е пораст на производството на домати со примена на модерна технологија во оранжерији и пластеници. Новите производни технологии и новите видови на индустриски домати придонесоа кон зголемување на приходот од оваа култура и надминување на сезонскиот ефект на понуда.

Во 2007 година површината засадена со домати изнесува 5 368 ha. Површината во последните 6 години се намалува поради ориентација на производството на пиперки и компир, како и од отворено поле кон оранжериско производство.

Приносот од домати во 2007 година изнесува околу 118 000 тони, што претставува намалување за 17% во однос на производната 2006 година и за 4% во однос на 6-годишниот просек за период 2001-2006 година. Вкупното производство на домати варира помеѓу 120-140 000 тони.

Пиперки: Производството на пиперки има долготрајна традиција во Република Македонија и најчесто се сретнува во Струмичкиот, Радовишкиот, Полошкиот, Скопскиот и Кумановскиот регион. Од вкупната површина со пиперки (8 331 ha) околу 5 ha се одгледуваат под стакленици, околу 1 400 ha под пластеници и околу 24% од површините беа засадени со индустриски пиперки. Во последните години постои зголемување на производството под модерни пластеници и стакленици. Новите техники и новото производство на индустриски пиперки создаде повисок приход, надминувајќи го сезонскиот карактер на производството и контролата на болестите.

Освен за потрошувачка во свежа состојба, пиперките во голем дел се користат и во преработувачката индустрија како: полу-производ (полу-замрзнат, замрзнат, сушен, пиперки во оцет, феферони во буриња) и финален производ (ајвар, лутеница, пинџур, ѓувеч, печени пиперки, пржени пиперки и феферони во оцет). Во моментот постојат 25 преработувачки компании, но постојат изгледи за понатамошно проширување и модернизација на индустријата, бидејќи културата, свежа или преработена, покажува севкупен интересен развој на домашните, како и

на странските пазари. Македонија увезува, но исто така и произведува семенски материјал.

Пиперките во 2007 година се засадени на површина од 8 331 ha, од кои земјоделските претпријатија имаат засадено пиперки на површина од 93 ha, додека пак индивидуалните земјоделски стопанства на површина од 8 238.

Вкупното производство на пиперки изнесува 140 558 тони што е на приближно еднакво ниво со 2006 година.

Бостан: Производството на бостан, кое го опфаќа производството на дињи и лубеници, во 2006 година се одвиваше на површина од 6 395 ha, додека во 2007 година беше застапено на површина од 6 152 ha. Намалувањето на површините се должи како на ниската цена на бостанот, така и поради пренамената на површините од бостан кон останатите раноградинарски култури. И покрај намалувањето на површините приносот на бостан во 2007 година изнесува 20,13 тони. Вкупното производство на бостан во 2007 година изнесува 123 840 тони или за 4% помалку во однос на 2006 година.

Компир: Компирите се е една од најраширените градинарски култури во Македонија. Компирот ангажира голем дел од работната сила, особено во ридско-планинските производствени региони (Берово, Кратово и Крива Паланка) и на низинските производствени региони (Скопје и Куманово). Производството претежно е наменето за домашните потрошувачи и преработувачката индустрија. Се проценува дека околу 50% се консумираат на ниво на домаќинство, додека остатокот се продава на угостителски објекти и преработувачката индустрија (која е сепак ограничена по големина и ограничена на производство на чипс). Незначителен дел се извезува. Република Македонија е нето увозник на семенски компир, воглавно од Холандија, Србија и Германија, но постои можност домашно производство на семенски компир да се зајакне. Просечните приноси на компир се под просекот на ЕУ, што се должи на проблеми со семињата (несертифицирано семе со слаб квалитет и здравје) и на несоодветните производствени практики.

Во 2007 година компирот е насаден на површина од 13 799 ha што претставува околу 24% од вкупната површина под градинарски култури. Производството на компири во период 2001-2007 година се движи во просек од 170 000 тони до 194 000 тони годишно, а за 2007 година изнесува 179 729 тони и за разлика од 2006 година е намалено за 4%, воглавно заради намалениот просечен принос од 14 т/ha на 13 т/ha.

5. Овошје и асталско грозје (фирис)

Овоштарството во Република Македонија е значајна гранка во земјоделското производство кое зафаќа околу 2,7% од севкупното обработливо земјоделско земјиште. Површините со разни овошни култури зафаќаат околу 16 100 ha или вкупниот број на разни овошни видови изнесува околу 9 000 000 стебла кои се концентрирани во региони на надморска висина од 300-800m.

Широкиот ареал и разликата во надморската висина се одликува со микроклиматски региони и специфични климатско-почвени услови за одгледување на разни овошни видови од кои се добиваат квалитетни овошни производи.

Недостатокот од низа предуслови за модернизација на оваа гранка за нејзино пазарно ориентирање и маркетинг како и неповрзаноста на производителите со преработувачите се главните проблеми кои влијаат врз развојот на оваа гранка. Споредбено неколку години наназад вкупните површини под овошни насади се намалуваат или пренаменуваат за одгледување на други земјоделски култури, Општо земено површините од околу 21 500 ha, во 1992 год, се намалени на

околу 15 800 ha, во 2005 год, или за околу 400 ha годишно. Ваквиот тренд е последица од трансформацијата на претпријатијата со општествен капитал но и поради загубата на постојните екс-Југословенски пазари кои наметнаа несигурност во пласманот и наплатата на земјодеските, вклучително и овошните производи. Исто така, домашната индустрија за преработка на овошје е со релативно застарена технологија и со мали капацитети кои не ги задоволуваат потребите за откуп и преработка на индустриското овошје.

Од неадекватната финансиска и техничка поддршка на домашното производство на овошје од една и неможноста за вложување на финансиски средства од индивидуалните производители од друга страна, кои учествуваат со околу 84% во овоштарското производството, оваа гранка се соочува со огромни проблеми што придонесуваат за перманентно намалување на површините со овошни насади.

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство превзема активности со цел развој и подобрување на состојбата на овоштарството во Република Македонија.

За таа цел Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство преку Програмата за развој на растителното производство за 2007 година за нови овошни насади на површина од 390,2 ha од повеќе овошни видови преку секторот за финансиска поддршка и рурален развој исплати финансиски средства во висина од 19 735 432 денари или по 50 000,00 ден/ha односно. За регистрирани правни лица за површина од 288,27 ha исплатени се средства во износ од 14 638 500 денари додека за физички лица за површина од 101,93 ha исплатени се средства во висина од 5 058 932 ден.

Ваквите активности од страна на Министерството за земјоделство шумарство и водостопанство ќе продолжат и во наредниот период со предвидување и доделување на финансиски средства од Програмата за развој на земјоделството во овоштарството со цел подобрување на состојбата во оваа гранка.

Спротивно на падот на вкупните површини со овошни насади поволните климатски услови и примената на современа агротехника придонесуваат пораст на вкупното производство на овошни производи, особено кај јаболкото, како и значително подобрање на квалитетот со што се наложува потреба за донесување на посебен план за развој на оваа гранка во наредниот период.

Од овошните видови најзастапени се јаболкото со околу 52%, сливата 17%, вишната 13%, крушата 5% и други овошни видови (кајсија, праска, бадем, орев и др.) со околу 13% од кои овошни видови се добиваат околу 155 050 тони од разни овошни видови.

Производство на овошје (во тони), 2003-2007 година

Вид на овошје	Година на производство во тони				
	2003	2004	2005	2006	2007
Јаболка	61 936	82 414	86 217	87 720	92 629
Круши	598	7 058	8 892	8 730	6 395
Дуњи	673	904	975	-	-
Сливи	15 313	25 815	25 254	25 630	18 828
Цреши	2 782	4 017	4 358	-	-
Вишни	369	7 324	5 532	6 730	10 302
Кајсии	1 436	4 476	2 964	-	1 560
Праски	7 264	12 045	11 041	11 650	10 320
Друго(бадем, лешник, орев, костен, јапонско јаблоко, смоква, дуња, јагода)				14 500	15 000

Производство и пласман на јаболката од родот во 2007 година

Производството на јаболка е главна гранка од овоштарскиот сектор во Република Македонија. Најзначајни региони за производство на јаболко се езерските Ресенско-Охридски региони, кои се на надморска височина од околу 700 м, и каде се произведуваат 90% од вкупните количества јаболки во Република Македонија односно околу 86,400 тони.

Од сортиментот најзастапени сорти на јаболко се Ајдаредот со околу 63%, Златниот Делишес - 20%, Црвениот Делишес - 10% и други сорти со околу 7%.

Вкупното производство на јаболко во 2007 година изнесува околу 152 089 тони. Најмногу се произведува во Охридско-Преспанскиот регион, а и во Битола, Тетово, Крива Паланка, Радовиш и др.

Вкупно остварено производство на јаболка во 2007 година

	Јаболка			
	Број на стебла		Производство	
	Вкупно	Родни	Вкупно, t	kg/стебло
Република Македонија	4 412 173	3 942 243	152 089	39
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	287 334	282 164	5 075	18
Индивидуални земјоделски стопанства	4 124 839	3 660 079	147 015	40

Извор: ДЗС на Република Македонија, 2007

Во однос на приносот, годината се оценува како многу родна година за јаболкото како во однос на квантитетот така и во однос на квалитетот или од вкупните набрани количини на јаболко, околу 70% е од прва и екстра класа додека околу 30% се индустриско јаболко и втора класа.

Според статистичките податоци, домашната потрошувачка на јаболка по жител изнесува 12 kg. При што се цени дека околу 25% од вкупното производство на јаболка се пласира на домашен пазар додека преостанатиот дел од 75% се преработува и продава на странските пазари.

Цената во 2007 година за разлика од реколтата во 2006 година е повисока во просек за околу 30% односно при откупот беше од околу 8 ден/kg за индустриско јаболко и 16-25 ден за јаболкото од прва и екстра класа, а кај некои сорти со екстра класа се постигнува цена и од 28 ден/kg (Златен Делишес).

Произведениот вишок од индустриското јаболко во целост е откупен од преработувачките капацитети, додека на конзумното јаболкото од прва и екстра класа во откупот немаше застој.

Организиран откуп во периодот на берба немаше меѓутоа присуството на неколку претставници на трговски фирми кои вршат откуп за извоз на јаболко, кои имаат закупено простор од поранешниот А.К. Агроплод од Ресен за сместување и одржување на јаболкото од откупнените количини, придонесоа откупот да не биде проследен со поголеми проблеми.

Вкупно се извезени околу **23 154 922 kg** јаболко во повеќе земји.

Земја	Конзумно	Индустриско
Србија	3 377 125	2 481 840
Австрија	407 877	1 118 420
Босна и Херцеговина	715 093	/
Бугарија	4 911 712	2 193 160
Романија	1 797 021	/
Хрватска	1 899	/
Црна Гора	1 062 905	23 762
Албанија	4 700	/
Грција	45 670	162 598
Германија	14 179	/
Косово УНМИК	3 301 374	36 335
Унгарија	329 770	24 000
Словачка	687 020	136 740
Словенија	19 080	/
Полска	44 990	147 620
Норвешка	1 092	/
Шведска	330	/
Ирак	44 450	/
Турција	64 160	/
ВКУПНО	16 830 447	6 324 475

Напомена: Податоците за остварениот извоз се добиени од Управата за заштита на растенијата.

6. Преработка на овошје и зеленчук

Претпријатијата за овошје и зеленчук главно произведуваат полу-готови производи (доматно пире, кечап и домати сокови, јаболкови концентрати, замрзнати вишни - наменети за дообработка, суви производи како сливи, ориз, моркови, магнос, кромид, лук) и во помали количини високо преработени производи (во тегли или конзервирани печени пиперки, ајвар, лутеница, ѓувеч, маринирани корнишони, лути и благи пиперки, цвекло и овошни производи со додаден шеќер како што се компоти од вишни, џемови, итн.).

Поголемиот број на претпријатија имаат застарена опрема. Во поголем број случаи инвестициите биле насочени кон набавка на машини од еден тип во производните линии. Споредено со сличните производи во западните земји, македонските се од традиционален тип, со просечна амбалажа. Западните технологии кои во помала мера влијаат на текстурата, вкусот и другите карактеристики на квалитетот и амбалажата се несвојствени. Сепак, некои од претпријатијата започнуваат да ги усвојуваат новите маркетиншки стратегии и ги обновуваат нивните производни линии.

Во последната деценија, бројни приватни претпријатија прогресивно се зафатија со еколошка преработка на овошје и зеленчук. Овие претпријатија започнаа со мал опсег и ги проширија објектите за производство паралелно со порастот на побарувачката за нивните производи. Некои од претприемачите беа веќе искусни во трговијата со градинарски производи. Приватните претпријатија обично произведуваат помал асортиман на производи но се фокусираат на производи со повисок степен на обработка (додадена вредност) првенствено наменети за извозен пазар. Поголем број на приватни претпријатија располагаат со нова опрема, но само неколку имаат машини и производни линии за кои е потребен поголем работен интензитет.

Во периодот од 2003-2007, индустријата бележи постојан пораст во производството, главно поради зголементата побарувачка на странските купувачи за македонски преработки, а порастот на домашниот пазар се јави како резултат од навлегувањето на синџирите на мало и промените на начинот

на живот на населението (купување на преработени производи наместо нивно подготвување дома). Во 2004 производството на индустријата изнесуваше 4,7 илјади тони, повеќе отколку во 2003 (+22,4%) додека во 2005 производството изнесуваше 2,5 илјади тони повеќе отколку во 2004 (9,7%)

Преработувачката индустрија на овошје и зеленчук е високо ориентирана кон извоз, извезувајќи околу 80% од вкупното производство. Пазарите на ЕУ и на соседите се главните дестинации на извоз за домашно произведените и преработени производи.

Прекуокеанските пазари (особено Австралија) е исто така важна дестинација на извоз поради големите заедници на емигранти од Македонија но исто така, и од другите Балкански држави. Вредноста регистрирана во врска со количеството на извоз укажува домашните преработувачи главно извезуваат производи со ниска додадена вредност, кои се сметаат како стандардни производи или стока за широка потрошувачка.

Приближно 68% од компаниите се лоцирани во градовите, додека преостанатите 32% од преработувачките капацитети се во руралните средини (села кои се сместени во близина на градовите). Најголемиот број на компаниите за преработка на овошје и зеленчук се класифицирани како микро или мали фирми (88% во 2007).

Нема големи претпријатија во индустријата за преработување на овошје и зеленчук. Индустријата за преработување на овошје и зеленчук е трудоинтензивна. Сепак, тоа што преработувачкиот бизнис е екстремно сезонски не овозможува поголем број на вработувања со полно работно време. Сезонските работници најчесто се ангажираат за време на високата преработувачка сезона за околу 4-5 месеци годишно.

Според преработувачите на овошје и зеленчук, главните причини кои попречуваат поголемо користење на преработувачките капацитети се недостаток на суровини, недостаток на работна рака, недостаток на капитал за работа и недостаток на пазари.

Постои потреба од повластен третман на дејноста преработка на овошје и зеленчук поврзано со инвестициските можности. Индустријата е тесно поврзана со руралните средини и нејзиното понатамошно растење ќе бара дополнителна работна сила на фарма и ќе стимулира вработувања надвор од фарма. Понатаму, дејноста со преработување на овошје и зеленчук има потенцијал да придонесе кон економски развој во слабо развиените региони особено во поглед на отворање на работни места, намалување на миграцијата на помладата популација и стимулирање на нови приватни бизниси.

Сепак, скромните резултати во последните години не треба да го засенуваат постоечкиот потенцијал за подобрување на меѓународната конкурентност на овој сектор во блиска иднина: природно поволни услови за одгледување, особено за овошје и зеленчук и некои нетрадиционални култури како ситното овошје, чаеви, зачини и печурки.

Главни препораки дадени од преработувачите, кои позитивно треба да влијаат врз продуктивноста на индустријата за преработка на овошје и зеленчук во престојниот период, се следниве:

- Промовирање на микро и мали претпријатија затоа што тие имаат највисока потреба од вработување со полно работно време и покажуваат голема флексибилност при вработување на сезонски работници со скратено работно време;
- Поголема соработка со производителите за да овозможат навремено и

- соодветно обезбедување на производи;
- Развој на механизми за зголемување на моменталното искористување на капацитетите кое е под ниво, а кои би овозможиле брзо ширење со потреба од минимален капитал;
- Развој на повластени шеми за грантови кои ќе се стремат кон поддршка на индустријата;
- Обезбедување на интензивен маркетинг и поддршка при промовирање на извозници за преработено овошје и зеленчук, и
- Идентификување, промовирање и овозможување на модел(и) за поквалитетен дијалог меѓу повеќе интересни страни (компаниии, МЗШВ, МЕ итн.).

7. Лозарство и винарска индустрија

Преглед на состојбите во лозарството и винарството

Одделението за лозарство, винарство и овоштарство заклучно со декември 2007 година има регистрирано 56 винарски визби. Бројот на визбите е зголемен повеќе од двапати ако се спореди со 2006 година кога беа регистрирани само 28 винарски визби. Воглавно овие компании се лоцирани во областите каде што има најголема концентрација на производство на грозје. Во последните неколку години бројот на винариите (најмногу со мал и среден капацитет) значително порасна. Инсталираниот капацитет на винариите во Македонија во 2007 година се движи околу 2 100 000 hl. Ова ја демонстрира еволуцијата на Македонската винска индустрија која се движи во правец на создавање на повеќе помали ентитети.

Старосна структура на лозовите насади

Од вкупните обработливи површини во 2006 година (537 000 ha), 82% е обработливо земјиште и градини, 11% се ливади, 5% се лозови насади и 2% се овоштарници.

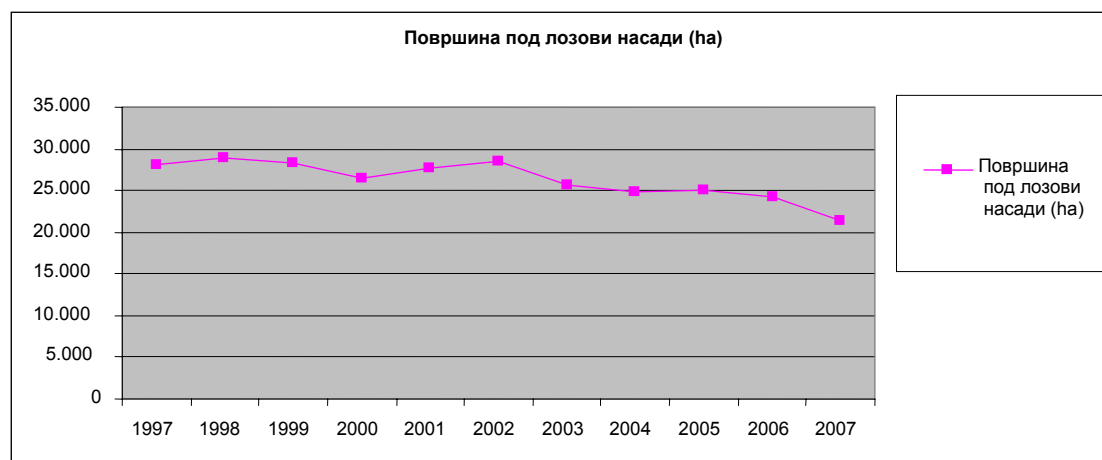
По своите климатски карактеристики Македонија е класифицирана во лозарска зона III-C-b. Од географски аспект, лозарството во Македонија е сконцентрирано во три лозарски реони. Главниот (централен) реон, кој опфаќа околу 83% од производството е Вардарскиот реон (т.н. Повардарие), потоа Пелагониско-полошкиот реон (западен) кој учествува со околу 13% од производството и Пчињско-осоговскиот (источен) реон со околу 4% учество. Трите главни реони се поделени на 16 подреони или т.н. виногорја.

Производството во различните реони и виногорја е крајно нерамномерно. Тиквешкото виногорје претставува главна производствена област на винско грозје и вино. Понатаму, следат Гевгелиско-Валандовското виногорје, Скопското, Велешкото, Струмичко-Радовишкото и Кумановското виногорје.

Последните десет години одредени насади се обновени како дел од приватната иницијатива за потребите на производството на вино, посебно во Тиквешкиот регион и Гевгелиско-валандовското виногорје. Во овие области постои тренд на распространување на лозовите насади на приватните поседи кај малите индивидуални производители.

За да се подобри старосната структура на лозовите насади земјоделската политика за поттикнување на развојот на лозарството доделува поддршка за подигнување на нови лозови насади исклучително наменети за производство на вино.

Вкупната површина под лозови насади во последните 10 години бележи тренд на константно опаѓање за 24% од околу 28 077 ha во 1997 година до 21 312 ha во 2007 година. Во табелата 1 прикажан е преглед на површините под лозови насади во периодот од 1997 -2007 година.

Извор: Државен Завод за Статистика

Според официјалните статистички податоци и проценките на МЗШВ, оваа тенденција ќе следи и во наредниот период, делумно поради тоа што порастот на површините под нови лозови насади не е доволен да го надомести темпото на стареење на виновите лози, а делумно поради структурните проблеми со кои се соочува секторот како и можностите за инвестиции. Површината под лозови насади во период од 1997-2007 година бележи намалувањње за 6 756 ha.

Типови лозови насади

Во изминатите години просечно беа обработувани околу 26 000 ha, од кои 70% беа за производство на вино, и 30% за трпезно грозје и суво грозје.

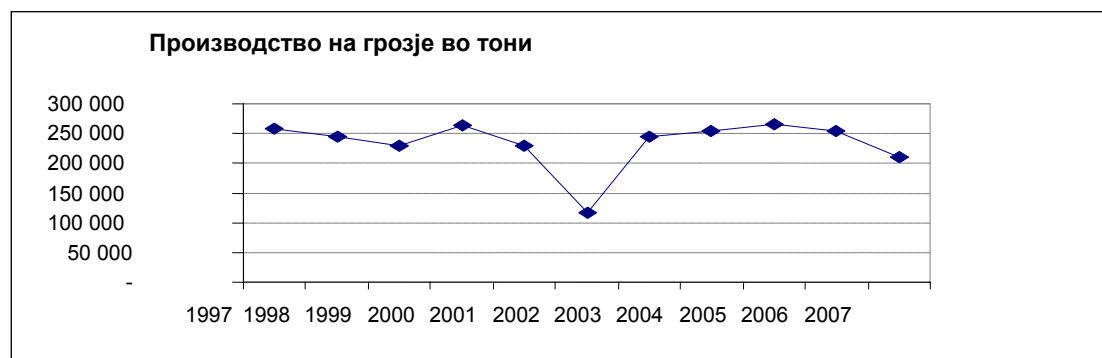
Заради поволната клима, македонското **трпезно грозје** е со доминантен квалитет и значителен извозен потенцијал со можно зголемување на сегашниот странски прилив од €7 милиони (2005 година). Асортиманот на сортите на трпезно грозје вклучува неколку класи од многу рани, до многу доцни сорти на трпезно грозје. Постои недостаток на центри за класирање и пакување на трпезното грозје, и ладилници (за продолжување на неговата трајност по периодот на берба). Голем дел од производството на трпезно грозје е наменето за домашниот пазар, а извозот на регионалните пазари е ограничен. Заради проблемите кои постојат на пазарот на трпезно грозје и зголемениот интерес за извоз на вино, количествата на трпезно грозје кои се преработуваат во вино и вински нус производи е непозната.

Винските сорти грозје учествуваат со 70% од вкупните површини под лозови насади додека 30% им припаѓаат на трпезните сорти грозје. Учеството на белите вински сорти е со околу 40%, додека 60% се обоените вински сорти грозје.

Најзастапени обоени вински сорти се Вранец и Кратошија со подолга традиција на одгледување, но не е за потценување и застапеноста на сортите Бургундец црн, Мерло, Каберне Совињон во производството на вина со висок квалитет. Најзастапени бели сорти на винско грозје се Смедеревка, Жилавка потоа Шардоне, Ризлинг, Совињон бел и др. Од трпезните сорти на грозје доминираат: Афус-Али, Кардинал, потоа Мускат Италија, Мускат Хамбург, Бело Зимско и др. Под лозови насади од сортата Смедеревка има околу 11 000 ha,

од кои на прагот на продуктивниот живот се околу 5 000 ha. Исто така, застапеноста на сортата Вранец е околу 7 000 ha, од кои околу 3 000 ha се постари од 25 години. Истите треба да се обноват со нови лозови насади со сорти од кои ќе се добиваат висококвалитетни вина со познато географско потекло и кои ќе бидат конкурентни на домашниот и странскиот пазар.

Производство на грозје (тони)

Извор: Државен завод за статистика

Со исклучок на 2002 година (заради измрзнувањето), вкупното производство на грозје (вклучено трпезно и винско грозје) во последните 10 години е релативно стабилно, со мало намалување во 2007 година. Во 1997 година биле произведени 258 360 тони во споредба со 2007 година кога се произведени 209 701 тони.

Производство на трпезно грозје во 2007 година

Трпезното грозје во индивидуалниот сектор, најмногу се произведува во Вардарскиот регион, на вкупна површина од 581,53 ha (Земјоделски попис, 2007). По него следат Југоисточниот и Североисточниот регион.

Површината под трпезно грозје во индивидуалниот сектор е застапена со 45,58% од вкупната површина, додека останатиот дел припаѓа на правните субјекти, како што се земјоделските претпријатија и задруги. Од тука можеме да заклучиме дека трпезното грозје повеќе се произведува од страна на правните субјекти.

Структура на производството на трпезно грозје во 2007 година

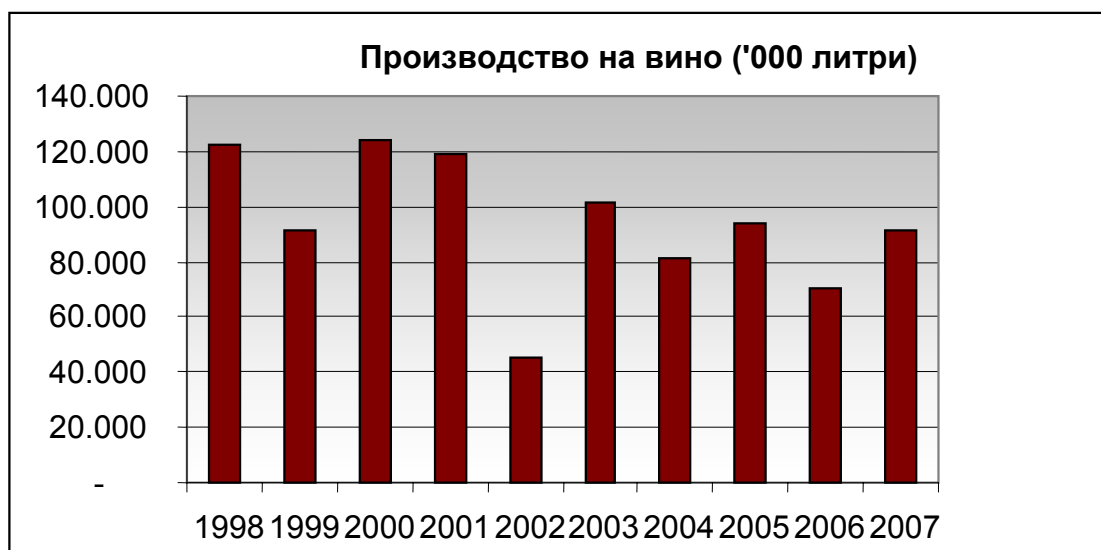
	Трпезно грозје	
	Број на стебла	Вкупна површина
	Вкупно	Вкупно, ha
Република Македонија	9 101 873	3 172 53
Земјоделски претпријатија и земјоделски задруги	4 559 327	1 726 41
Индивидуални земјоделски стопанства	4 542 546	1 446 12

Извор: ДЗС, Земјоделски попис: Книга I, 2007

Производство на вино во 2007 година

Просечното годишно производство се движи околу 900 000 hl. Трендот на производство на вино покажува константни зголемувања и намалувања во производството на вино и се разликува од година во година. Неколку винарски визби го контролираат пазарот на вино во однос на капацитетот, производството, како и извозот. Од вкупно регистрирани 56 винарски визби, 49 од нив имаат капацитет од 50-50000 hl, 4 имаат капацитет од 50000-150000 hl и 3 имаат капацитет од 150000-500000 hl. За време на последните неколку

години, бројот на новите приватни винарски визби (воглавно производствени погони со мала и средна големина) значително се зголеми, што претставува интересен тренд со оглед на тоа дека севкупната површина на лозови насади бележи постојано намалување. Овие винарски визби се стремат кон концентрирање на производство на вино полнето во шишиња и висококвалитетни вина, преку строга контрола на изборот на сортите, управување со лозовите насади и бербата, транспортот и практики во испораката. Тие, исто така, инвестираат во софистицирана преработка, полнење во шишиња и маркетинг технологии и се конкурентни како на домашните како и на странските пазари.

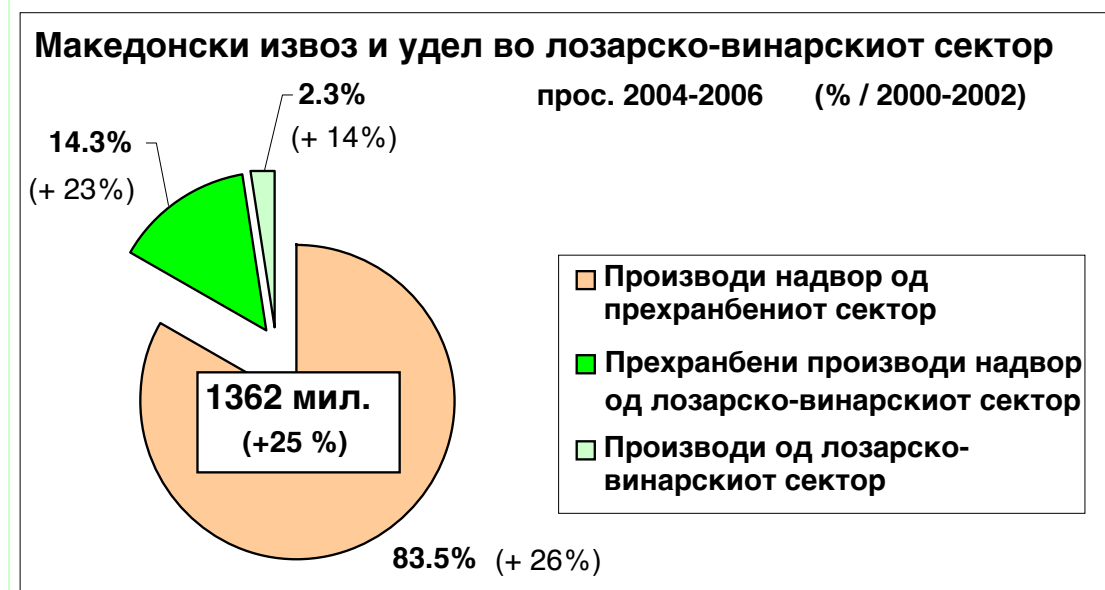
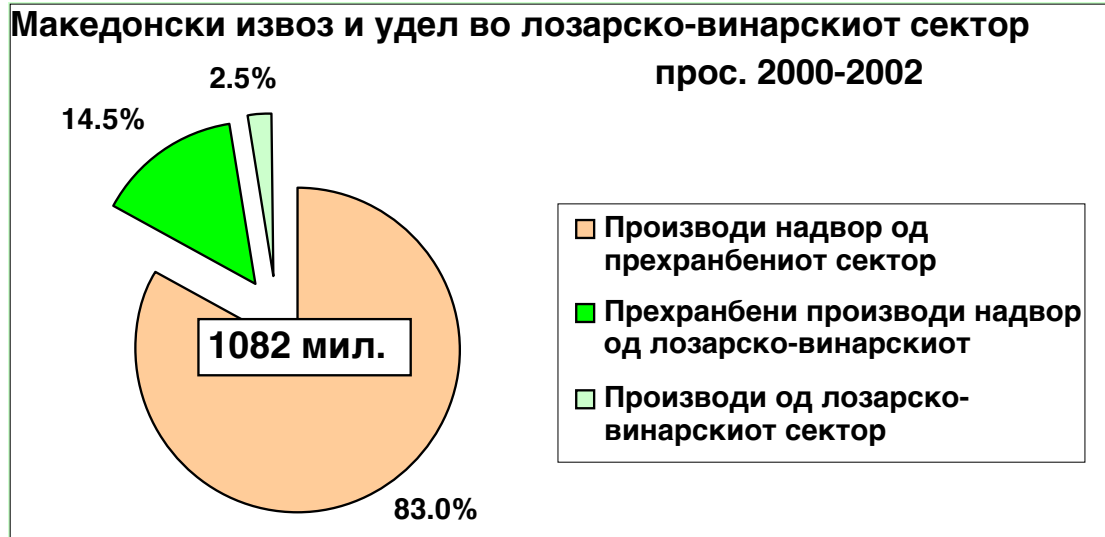

Извор: Државен Завод за Статистика

Домашната потрошувачка на вино во туристичките капацитети и ресторани, вклучително и конзумирање на домашно произведено вино т.н. неофицијалното производство, потрошувачката на вино по глава на жител се проценува на околу 15 литри по жител годишно. Со ова релативно ниско ниво на потрошувачка на вино во споредба со европските земји, македонскиот пазар за вино не е атрактивен за големите европски производители.

Трговија со грозје и вино

Македонија е нето извозник на вино. Извозот на вино учествува со околу 13% од вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени производи и тоа главно на пазарите на ЕУ. Генерално, извозот на вино е клучен елемент во одржувањето на развојниот баланс на македонскиот вински сектор, ако се земе предвид фактот дека во просек од околу 40% од производството на вино (вклучително и производството на грозје) е наменето за извоз. Се проценува дека од вкупно 48 фирми кои извезуваат вино од Македонија, само 3 претпријатија сочинуваат околу 50% од вкупниот извоз на вино, а 8 фирми сочинуваат 80% од македонскиот извоз на вино.

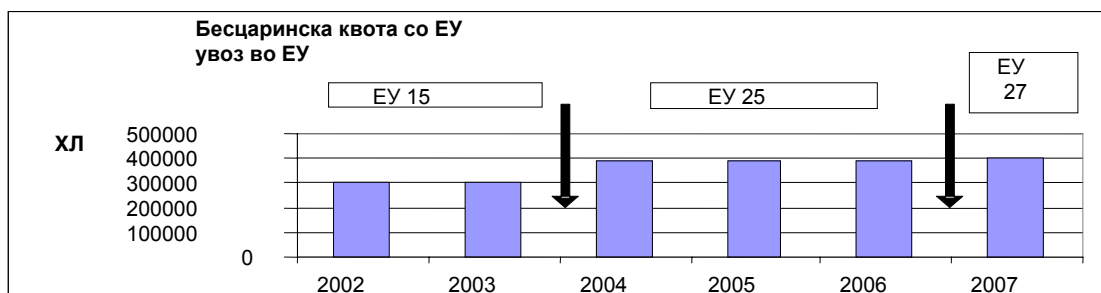
Табелата покажува алармантен развој на Македонскиот извоз во лозарството и винарството. Ако се спореди со целокупниот извоз на производи и услуги во Македонија кои што пораснаа за 25% во период од 2000-2002 година до 2004-2006, во овој период порасна и извозот на прехранбените производи за 23%, додека извозот на грозје и вино комбинирано се зголеми за 14%. Овие статистички анализи на грозјето и виното покажуваат загрижувачки тренд. Зголемувањето на извозот на грозје и вино доаѓа од зголемувањето на извозот на свежо грозје (+12,4%) каде што извозот на вино е намален до 1% од 2000-2002 до 2004-2006. Зголемениот извоз на свежо грозје (суровина).

Трговија со вино на Македонија и ЕУ

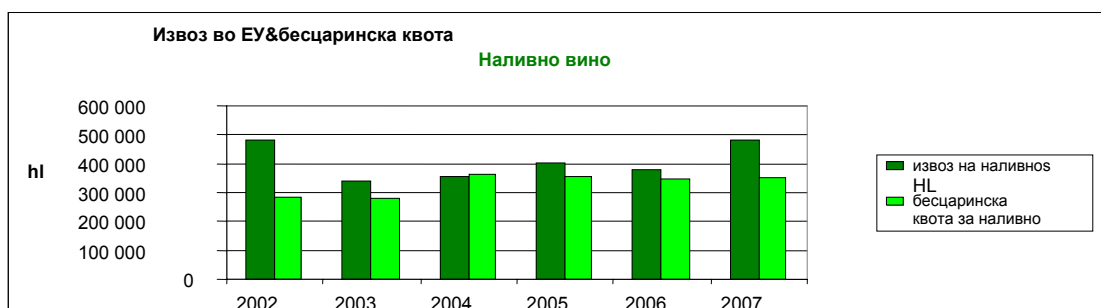
Трговијата со вино на Македонија и ЕУ е во согласност со Дополнителниот протокол за вино и алкохолни пијалоци потпишан на 1 јануари 2002, согласно Спогодбата за стабилизација и асоцијација помеѓу Македонија и ЕУ (односно Времената спогодба). Во согласност со Дополнителниот протокол извозот на вино во ЕУ се одвива во рамки на преференцијална бесцаринска (количинска) квота од 300 000 hl од кои 285 000 hl за наливно вино, а 15 000 hl за вино во шишиња. Дodelената квота е динамична на годишно ниво, односно секоја година квотата за вино во шишиња се зголемува за 6 000 hl на сметка на намалување на квотата за наливно вино за истото количество. Ваквиот договор е со цел да се

стимулираат македонските производители да извезуваат вино со додадена вредност и препознатливост. Со проширување на ЕУ, на 1 мај 2004 година, вкупната квота за увоз на вино во ЕУ се зголеми на вкупно 395 500 hl, од кои 362 500 hl за наливно вино и 29 000 hl за вино во шишиња. Од друга страна пак, увозот на вино од ЕУ во Македонија исто така се одвива во рамки на бесцаринска квота од 3 000 hl која се зголемува на годишно ниво за 300 hl.

Во 2007 година со пристапот на новите земји членки во ЕУ (Бугарија и Романија), вкупната квота порасна до 399 000 hl, од кои 350 000 hl се алоцирани за наливно и 49 000 hl за флаширано вино.

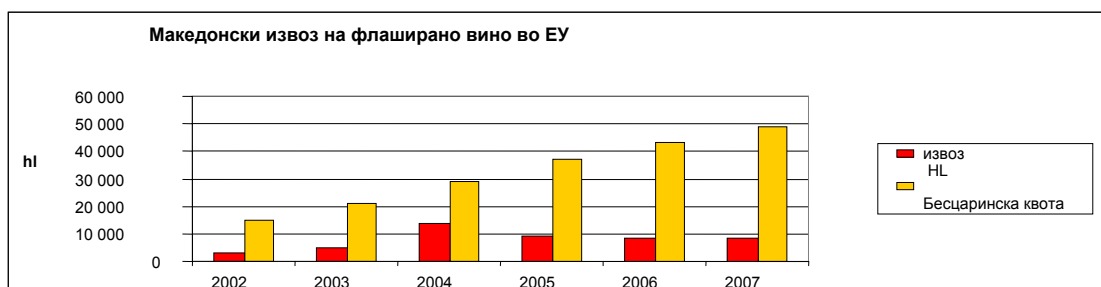

Бесцаринска квота со ЕУ (увоз во ЕУ) (Државен Завод за Статистика)

Извоз на наливно вино во ЕУ

Според Дополнителниот протокол за вино и податоците од Државниот завод за статистика, бесцаринската квота во 2007 беше надмината за 24%, додека квотата за наливно вино беше исполнета и надмината за 38%. Исто така, квотата беше исполнета и надмината и во 2002, 2003 и 2006 година.

Извоз на флаширано вино во ЕУ

Што се однесува за исполнувањето на квотата на флаширано вино во 2007, беше искористено само 18% од квотата, додека во 2002 беше искористена до 21%, 2003 до 24%, 2005 до 27% и 2006 до 22%.

Во согласност со производните можности на македонската винска индустрија Македонија не ги искористува во целост предностите на преференцијалниот трговски договор со ЕУ.

Домашна поддршка на винскиот сектор

Домашната поддршка за винскиот сектор се доделува во рамките на Годишната програма за развој на земјоделството, а средствата се обезбедени од Буџетот на МЗШВ. Мерките во винскиот сектор согласно со програмата се однесуваат само за подигнување на нови лозови насади и поддршка за производство на сертифицирани лозови калемени.

Критериумите за финансиската поддршка за подигнување на нови лозови насади се однесуваат на садење на вински сорти на грозје со минимална површина од 0,3 ha. Сортите кои ќе се садат мора да бидат во согласност со правилникот за класификација на винските сорти на грозје (ќе може да се садат само препорачани сорти на грозје).

Целта на оваа мерка е поттикнување на лозарско и винарско производство, односно поттикнување на производителите во новите насадите да воведуваат нови, порентабилни и високо квалитетни сорти грозје.

Корисници на поддршката можат да бидат правни и физички лица кои ги исполнуваат општите услови и го имаат пријавено насадот во подрачните единици на МЗШВ. Покрај општите услови, барателите треба да поднесат решение за основна дејност - земјоделско производство, доказ за сопственост над земјиште или под закуп, сертификат за потекло на садниот материјал, фитосанитарен сертификат и финансиски документ за набавка на садниот материјал.

Износ на планирани и реализирани средства за финансиска поддршка во денари

2007	планирани*	Реализи- рани*	подигнати лозови насади (ha)	подигнати сертифи- цирани калеми	поддршка по ha (ден./ha)
1. Подигнати нови лозови насади	85 000 000	435 ha	435 ha		
2. Поддршка за сертифициран лозов калем	800 000				

Извор: МЗШВ, Годишна програма за поттикнување на развојот на земјоделството за 2007 година

Идни активности

Идните активности и планови за унапредување на развојот на винскиот сектор се во согласност со процесот на евро-интеграција, а се насочени во следниве области:

Усогласување на законодавството за вино со законодавството на ЕУ од оваа област

Во областа на виното, обврските на Македонија да го усогласи националното законодавство со она на ЕУ е согласно Спогодбата за стабилизација и асоцијација меѓу РМ и ЕУ (чл. 68), односно согласно Дополнителниот протокол за вино и алкохолни пијалоци. Македонија се обврза да ги усвои прописите на ЕУ за енолошки средства и постапки како неопходен предуслов за извоз на македонското вино на пазарите на ЕУ. Како дел од овој напор, во 2004 година беше донесен Закон за вино усогласен со основната регулатива за пазарот на вино на ЕУ (1493/99).

Главните новини што ги воведува Законот за вино се: воспоставување на национален регистар на лозови насади, воспоставување на задолжителен систем на декларации на берба на грозје, производство на вино и залихи, контролирано садење на нови лозови насади, национална стратегија за лозарство и винарство, советодавен одбор за лозарство и винарство, задолжителна дестилација на винскиот талог и комињето, итн.

Овој закон претставува функционална правна интеграција на правила за вина со географско потекло, македонскиот сектор за винарство и секторот за винарство на ЕУ. Во согласност со Законот за вино се предвидуваат голем број на подзаконски акти потребни за негово спроведување.

До сега донесени се следните правилници:

1. Правилник за методи на анализа;
2. Правилник за енолошки практики (прилози кон правилник за енолошки практики);
3. Правилник за класификација на сорти;
4. Правилник за етикетирање на вино;
5. Правилник за простории и опрема на винарски визби;
6. Правилник за простории и опрема на енолошки лаборатории;

Во следниот период односно до крајот на 2008 година се планира да се подготват сите правилници кои произлегуваат од Законот за вино.

Воспоставување на Национален регистар на лозови насади

Заради унапредување на лозарството и винарството, Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство (МЗШВ) со поддршка на Европската агенција за реконструкција од 2004 година - мониторинг и управување со лозови насади. Во моментот се имплементира втората фаза од проектот која започна на 25-ти мај 2007 година, а се планира да заврши на 15-ти мај 2009 година.

Целта на Проектот е:

- да се зајакнат капацитетите на МЗШВ за управување со лозарството и винарството ;
- да се воспостави национален регистар на лозови насади, и
- да се усвојат стандардите на Европската унија заради постигнување на поголема конкурентност на македонското вино.

Проектот за национален систем за мониторинг и управување на лозови насади има четири главни компоненти:

Прва компонента - Воспоставување на Национален систем за мониторинг и управување со лозови насади на целата земја.

Втора компонента: усогласување на македонското законодавство за вино со законодавството на ЕУ.

Трета компонента: Стратегија за меѓународен маркетинг на македонско вино.

Четврта компонента: Институционално зајакнување.

8. Сточарство и сточарско производство

Основна цел на сточарското производство е обезбедување на населението со основните сточарски производи: млеко и месо. Во Македонија сточарството во најголема мерка се одвива во планинските предели во периметар на северната, западната и источната граница со широчина на појасот од 10-80 km.

Овие региони се граничат со регионите за производство на поделелски култури со што се зголемува интеракцијата од аспект на искористување на нус производите од поделелството за исхрана на добитокот.

Нашата земја во голема мерка зависи од увезената добиточна храна како пченка, протеини и растителни масти (соја и сончоглед, пченкарен глутен) како и комплетни мешавини или додатоци (комбинација од протеини или протеини, минерали и витамини).

Сточарството во моментот се карактеризира со голем број многу мали земјоделски домаќинства кај кои производството е главно наменето за сопствена употреба, понатаму ограничен број на комерцијално ориентирани семејни фарми чии број е во пораст и големи (специјализирани сточарски претпријатија) чии број е во опаѓање.

Историски гледано, одгледувањето на добиток (освен одгледување на свињи и живина) се изведува од страна на помалите земјоделски стопанства.

Имајќи ги во предвид новите услови на пазарниот модел на стопанисување пред секторот сточарството се поставуваат следните цели:

- 1) Производство на сточарски производи (месо, млеко, јајца, кожа, волна и нивни преработки) за домашниот пазар и за извоз,
- 2) Заокружување на производствениот циклус низ сите производствени фази (репродукција, производство и финализација),
- 3) Самоорганизирање на сточарските кооперативни системи врз основа на меѓународните принципи: профит во примарното производство и целокупна сервисна инфраструктура наменета за сточарството.

Во последните години сточниот фонд кај говедарството, овчарството и живинарството бележи намалување, додека благ пораст имаме кај свињарството. Најголемо намалување бележиме кај овчарството, козарството и живинарството.

Низ бројките на државниот завод за статистика тоа би изгледало вака:

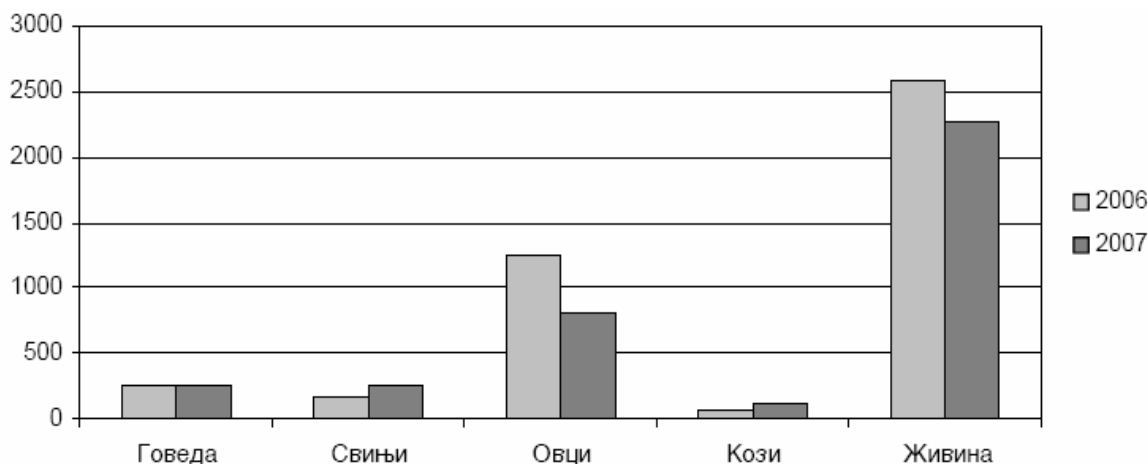
Вкупниот број на добиток во 2007, во споредба со 2006, е зголемен за 41,1% кај свињите, додека намалување е забележано кај говедата за 5,5%, козите за 23,4%, овците за 46,9%, живината за 12,4% и кај пчелните семејства за 14,0 %. Зголемувањето на бројот на свињите кај земјоделските претпријатија и земјоделските задруги изнесува 18,9%, а кај индивидуалните земјоделски стопанства 75,2%.

Бројот на говедата кај земјоделските претпријатија и земјоделските задруги, во споредба со 2006 година, зголемен е за 8,1%, додека кај индивидуалните земјоделски стопанства е намален за 5,9%. Намалување на бројот на овците за 48,8% е забележано кај индивидуалните земјоделски стопанства, додека кај земјоделските претпријатија и земјоделските задруги бројот е зголемен за 27,5%.

Бројот на козите и живината, во двата сектора, покажува тенденција на намалување во однос на истиот период од минатата година.

Број на животни во периодот 2003-2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Говеда	259 976	254 803	248 185	255 430	253 766
Овци	1 239 330	1 432 369	1 244 000	1 248 801	817 536
Кози	71 810	67 786	62 190	63 579	126 452
Свињи	179 050	158 231	155 753	167 116	255 146
Живина	2 417 362	2 725 298	2 617 012	2 585 327	2 263 894
Пчели	71 602	69 036	66 738	67 804	58 307

Вкупен број на добиток и живина во 2007 во (000) грла

Извор: Државен завод за статистика

Македонија е нето увозник на сурово месо и изнутрици, колбаси и слични производи од месо и млечни производи.

Нашата **преработувачка индустрија за месо** многу зависи од увозот на сурово месо. Објектите за колење на животните, преработка и складирање на производи од животинско потекло се поделени во следните категории:

- Објекти за колење на животните;
- Објекти за расекување на месо;
- Објекти за преработка и расекување на месо од дивеч;
- Објекти за преработка на месо и подготовка на производи од животинско потекло;
- Објекти за ладење, замрзнување и складирање на производи од животинско потекло.

Во однос на изградбата, техничката опрема, капацитетот, методи на работа и организација на ветеринарната инспекција, тие се класифицирани на следниот начин:

- Објекти со висок капацитет на производство – индустриски објекти;
- Објекти со помал капацитет на производство – занаетчиски објекти;
- Објекти (простории) во домаќинства за преработка на млеко и подготовка на производи од млеко, преработка и собирање на мед, сортирање и пакување на јајца.

Кланици одобрени за извоз во ЕУ на црвено месо (освен седум кланици за јагниња) не постојат во Р. Македонија. Главниот проблем се јавува во објектите каде нема прочистителна станица за вода, а и не постои интерес кај преработувачите да ги исполнат критериумите на ЕУ. Системот за оценка на труповите не го следи СЕУРОП системот за класификација и другите стандарди согласно со внатрешниот пазар на ЕУ.

Во Р. Македонија се уште не постои кафилерија за животни која ги исполнува стандардите на ЕУ!

Говедарство

Говедарството како базична гранка на сточарството, но и поради сопственичко - структурните карактеристики, треба да биде една од поважните компоненти на развојот на индивидуалните земјоделци во сточарскиот сектор.

Во 2007 година над 95% од вкупниот број на говеда се наоѓа во сопственост на индивидуалните земјоделски производители и претставуваат значаен извор на приход за фамилијарните фарми.

Општата структура на одгледувачите на говеда проценета е на следниов начин:

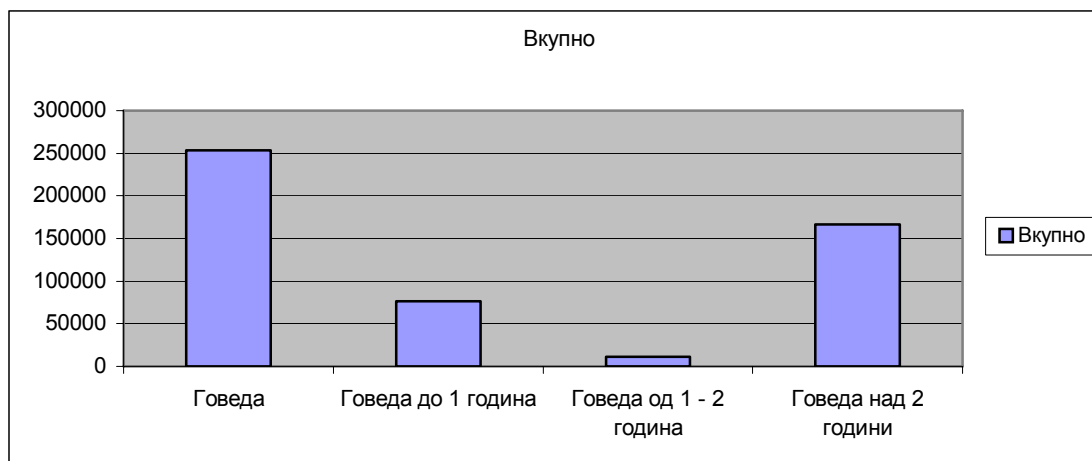
1. Традиционални фармери (75% од вкупниот број) кои имаат нископродуктивни 1-3 крави со ниско годишно производство на млеко од 2-3 илјади л/крава. Продуктивноста е многу ниска заради несоодветните услови под кои тие се чувани, како и слабиот квалитет на добиточна храна. Овој тип на производители не претставува солидна основа за идно пазарно производство.
2. Семејни фарми со 5-20 крави со годишно производство на млеко од 4-5 илјади л/крава среден принос. Најчесто тие се мешани фарми со неколку типови на производство кое треба да претставува идна основа за производство на говеда.
3. Специјализирани фарми со повеќе од 20 крави, со висока продуктивност, со годишно производство на млеко од над 5 илјади л/крава. Бројот на ваквите типови на фарми е мал, само 3% од фармите. Само 1% од фармите имаат повеќе од 50 грла и треба да бидат носители на производство на квалитетен генетски материјал за преостанатите фарми (репродуктивни центри).

Говедарството е најзастапено во ридско-планинските предели по должината на северната, западната и источната граница на земјата. Националната расна структура претежно вклучува млечни и месни раси, но најприсутна е ориентираноста кон млечните раси. Производството на месо, општо земено, е дополнителна дејност и е засновано на селектирани крави и тов на машински телиња, додека тогов на месните типови на раси е во многу мал обем и се базира на увезени раси од Србија кои имаат двојна намена. Главните раси вклучуваат 54% на Буша (селска, домашна раса која се користи за млеко, месо и во исклучителни случаи се користат за работа во оддалечените/тешко достапни подрачја), 19% Сименталци (подеднакво се користат за млеко и за месо), 13% Источно-Фризиска/Холштајнска (претежно млеко), 13% Монтефонска раса (претежно млеко) и 1% Оберенталска раса (претежно млеко).

Еден од најголемите ограничувачки фактори во сточарското производство е високата цена на фуражни култури и добиточна храна што влијае на крајната пресметковна структура на производството на месо, особено во интензивен тов најприсутен во низините.

Број на грла говеда во 2007 година

	Земјоделски претпријатија (задруги)	Индивидуални земјоделски стопанства	Вкупно
Говеда	9 028	244 738	253 766
Говеда до 1 год.	2 732	73 417	76 149
Говеда од 1-2 год	1 462	9 848	11 310
Говеда над 2 год	4 834	161 473	166 307

Извор: Државен завод за статистика

Одгледувањето на говеда е поддржано од страна на МЗШВ чија главна цел е да се подобри расната структура на македонските млечни стада (постојат три главни инструменти: поддршка на “високо-квалитетни” крави, поддршка на контролата на податоците за производството/матична евиденција, поддршка за регистрирани крави) и финансиска поддршка за произведена, добиточна храна во силоси и косена добиточна храна за употреба на самата фарма. Мерките за поддршка не покажуваат резултати зошто ниту се зголемил бројот на кравите, ниту пак се подобрила нивната продуктивност. Официјалните податоци покажуваат дека постојат 3 840 високопродуктивни млечни крави во фармите за одгледување кои треба да послужат за подобрување на генетската основа на стадата во сопственост на индивидуалните фармери. Сепак, се чини дека тие само ги заменуваат потребите на своите стада. Не постои соодветен инструмент, понуден од страна на Државата до преработувачите кој ќе го регулира вишокот на пазарот преку поддршка на складирањето на млечните производи кои имаат подолг рок на траење (путер, сирење).

Бројот на говеда постојано се намалува во последните десет години. Во периодот 2000-2006 просечниот број на говедата е 257 илјади, додека во 2007 бележи намалување и бројот на годоведата изнесува 253 766 грла.

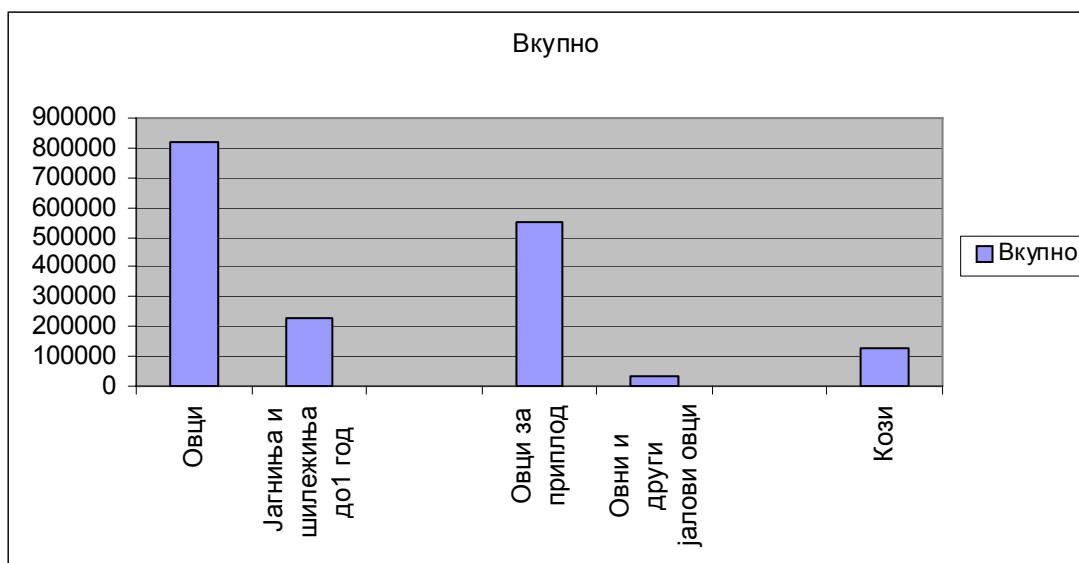
Овчарство и козарство

Бројот на овците и козите во двата сектора покажува тенденција на намалување во однос на истиот период во минатата година. Најзабележливо намалување на бројот на овците за 48,8% е забележано кај индивидуалните земјоделски стопанства.

Бројот на овците во 2007 година изнесува 817 536 грла, додека кај козите овој број изнесува 126 452 грла.

Број на грла овци и кози во 2007 година

Категорија	Земјоделски претпријатја (задруги)	Индивидуални земјоделски стопанства	Вкупно
Овци	41 306	776 230	817 536
Јагниња и шилежиња до 1 год	10 778	218 877	229 655
Овци за приплод	28 228	523 091	551 379
Овни и други јалови овци	2 240	34 262	36 502
Кози	1 519	124 933	126 452

Производство на волна

	Број на стрижени овци	Просек по стрижена овца (kg)	Производство на волна (тони)
Земјоделски претпријатија (задруги)	36 448	1,8	98,5
Индивидуални земјоделски стопанства	608 251	1,7	51,4
Вкупно	644 699	1,7	52,9

Извор: Државен завод за статистика

Еколошките чисти зони и пространи пасишта кои зафаќаат повеќе од половина од вкупното земјоделско земјиште претставуваат одлична подлога за развој на овчарството.

И покрај овие услови овчарството бележи тренд на намалување.

Овчарството кај нас секогаш се базирало на мали индивидуални и семејни фарми со големина на стадо од 20 до 200 овци, а поретко над 300.

Околу 96% од молзните овци се одгледуваат од страна на индивидуални земјоделски стопанства.

Расната структура на популацијата на **овци** во Република Македонија се состои главно од расата Праменка поделена во Овчеполка (60%) и Шарпланинка (30%) додека остатокот е од Праменка вкрстена со Мерино и/или Аваси. Со оглед на доминантната можност за извоз на јагнешко месо, традиционално не постои јасно дефинирана производствена ориентација (месо–волна наспроти млеко-месо).

Расниот состав на **козите** главно е од типот балканска коза со изразено присуство на мелези од санската раса, а има и козарски фарми кои располагаат со подобрен расен состав од типот на алпина.

За унапредување на козарството формирани се повеќе одгледувалишта. Производството на козјо месо нема некое поголемо значење. Најголем дел од производството е јарешко месо.

Во Македонија има околу 1 200 фарми за кози, но ако фармите со 1 до 5 грла не се земаат во предвид, во тој случај бројот на фармите е само 664. Бројот на одгледувачите на кози се зголемува како резултат на побарувачката на пазарот

за козјо млеко и поради неговата профитабилност. Сепак, главните проблеми со кои се соочува оваа конкурентна гранка во развој се недостигот на примена на техничко-технолошките решенија на фармите, неорганизираните производители кои пласираат мали и нестандардизирани количества на пазарот, што резултира со генерално недоволно искористување на достапните природни и други ресурси во оваа индустрија.

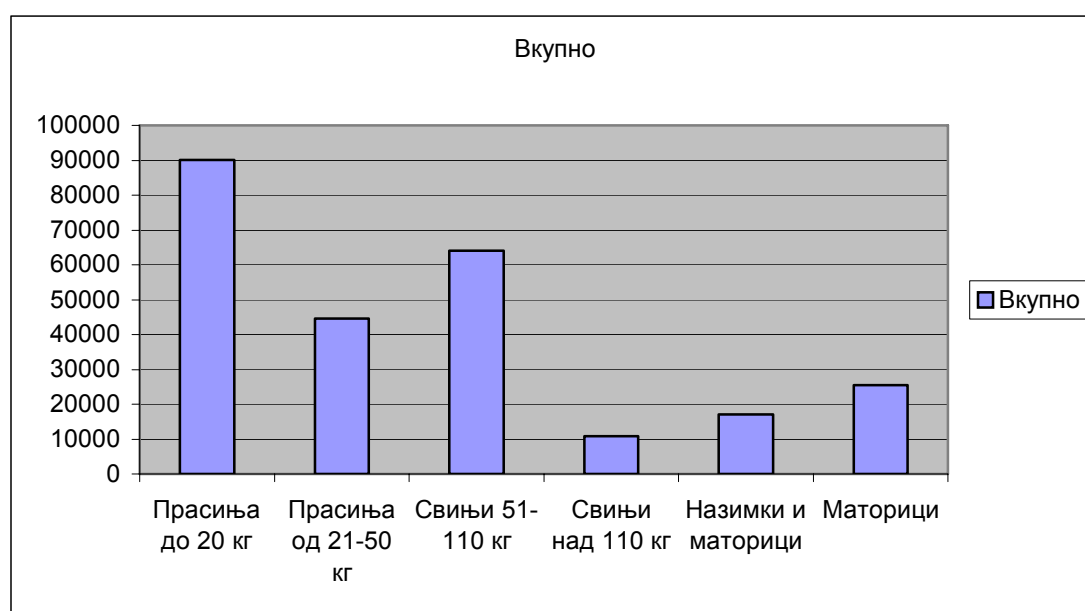
Свињарство

Според статистичките податоци од 2007 бројот на свињите бележи зголемување. Во периодот 2000-2006, просекот на популацијата на свињи била 173 500 грла (167,1 илјади во 2006), додека во 2007 година бројот изнесува 255 146 грла.

Во 2007 структурата на стадата на свињи изгледа вака:

Број на свињи во 2007 година

	Земјоделски претпријатја (задруги)	Индивидуални земјоделски стопанства	Вкупно
Свињи	80 241	174 905	255 146
Прасиња до 20 kg	27 745	62 370	90 115
Прасиња од 21-50 kg	11 000	33 603	44 603
Свињи 51-110 kg	32 700	31 405	64 105
Свињи над 110 kg	45	10 775	10 820
Назимки и маторици	2 034	15 044	17 078
Маторици	6 614	18 841	25 455

Извор: Државен завод за статистика

Во областа на свињарството, најзастапена популација се ландрасите (дански, германски, белгиски) како и голем јоркшир и дурок. Претпријатијата кои се занимаваат со организиран начин на размножување и производство на прасиња (затворен круг, вештачко осеменување и т.н.), се сопственици на околу 40% од вкупниот број на свињи во земјата, додека останатите 60% од свињите се во сопственост на индивидуалните земјоделски стопанства (низок интензитет на размножување и селекција, со околу 1-3 маторици и стадо со вкупно 15-20 грла). Внесувањето на новиот генетски материјал е направен само

со увоз на нерези, со цел да се избегне парење во сродство и да се зголеми просекот на производствените резултати.

Живинарство

Во текот на последните десет години бројот на живината постојано се намалува, иако индивидуалните земјоделски стопанства ја зголемуваат активноста во овој сектор.

Според Државниот завод за статистика вкупниот број живина изнесува околу 2,3 милиони од кои 76% се несилки.

Производството на јајца е примарна активност на македонската живинарска индустрија. Околу 37% од вкупниот број на несилки отпаѓа на големите фарми кои во просек имаат 80-100 илјади несилки по фарма и просечно производство од преку 300 јајца/кокошка/годишно. Најголемиот број, околу 63% отпаѓа на средните фарми кои се со просечен капацитет од 2-5 илјади по фарма, со просечно производство на 108 јајца/кокошка/годишно.

Производството на јајца ја задоволува домашната потрошувачка.

Број на живина во 2007 година

	Земјоделски претпријатја (задруги)	Индивидуални земјоделски стопанства	Вкупно
Живина од сите видови	874 845	1 389 049	2 263 894

Производство на јајца во 2007

	Број на кокошки	Просек по кокошка носилка (Парчиња)	Произведени јајца во 000
Земјоделски претпријатја (задруги)	706 754	253	178 538
Индивидуални земјоделски стопанства	1 012 833	141	142 608
Вкупно	1 719 587	187	321 146

Извор: Државен завод за статистика

Производството на пилешко месо се базира главно од колење на несилки чија продуктивност е намалена. Иако најголемото количество на пилешко месо доаѓа од увоз како замрзнато пилешко месо кое во исто време ја намалува цената на домашниот пазар, се прават напори за зголемување на производството на бројлери во домашните капацитети. Производството е организирано во големи фарми од индустриски тип, и околу 30 помали приватни фарми на кооперативен принцип, со производство од 6% (1 000 тони/годишно) од пазарната побарувачка за свежо пилешко месо.

Во државата постојат само две кланици (со вкупен капацитет од 2 милиони птици годишно), што го ограничува развојот на производството.

Интересен развој во живинарската индустрија е неодамнешниот развој на нови активности, како што е одгледувањето нојеви. Во моментот постојат повеќе од 45 фармери кои одгледуваат околу 800 нојеви.

Со релативно ниска вредност на постоечката инвестиција (2 000-4 000 € по семејство), солидните приходи и сигурниот пласман на производството на

договорна основа, фармерското производство на овие птици, иако во почетната фаза на својот развој, може да обезбеди добри можности како профитабилна алтернатива за диверзификација на постојните земјоделски активности.

9. Пчеларство

Пчеларството во Република Македонија претставува важна сточарска гранка во прв ред поради големото биолошко значење на медоносните пчели при опрашување на ентомофилните растенија (пред се овошните култури), но секако и заради производството на високовредните пчелни производи (мед, восок, полен, прополис, матичен млеч и пчелин отров).

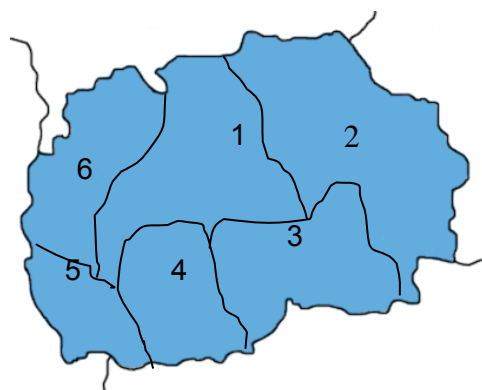
Бројот на пчелни семејства во Република Македонија, во зависност од производствената година, се движи околу 58 000, а истите се одгледувани од апроксимативно 10 000 одгледувачи на пчели.

Годишното производство на мед се движи во границите помеѓу 800 и 1 200 тони.

Во однос на производството на мед, според статистичките податоци, како и анализата на состојбата во пчеларството во Република Македонија, просечното годишно производство по пчелно семејство во Република Македонија се движи помеѓу 19 и 21 килограми во зависност од регионот (Таб.1). Ова ниско производство, во споредба со производството од други држави, се должи како на апитехнички и одгледувачко-еколошки, така и на генетските фактори. Скоро целокупното производство на мед се консумира на домашниот пазар а околу 8% се извезува. Увозот на мед е помалку од 1%.

Табела 1 Приноси на мед по пчелно семејство во килограми

Регион	Просек	Максимум	Минимум
1	19	50	7
2	23	66	9
3	21	60	8
4	17	38	5
5	19	50	6
6	20	50	8
M	19,8	52,3	7,1

Подвидови на медоносни пчели застапени во Македонија

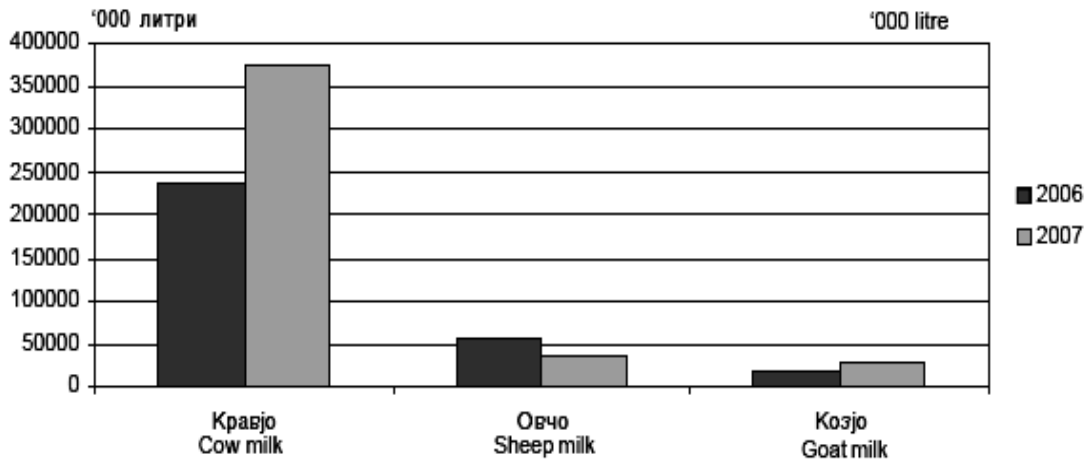
Најзастапен подвид медоносна пчела е **Apis mellifera macedonica** (15,87%) пред **Apis mellifera ligustica** (12,70%), потоа **Apis mellifera carnica** (10,32%), **Apis mellifera mellifera** (4,76%) и **Apis mellifera caucasica** (4,76%), додека преостанатиот процент (51,59) припаѓаат на популацијата на нови генетски форми (крстоски) кои не соодветствуваат со расните стандарди.

10. Одгледување на полжави

Одгледувањето на полжави е профитабилен бизнис кој во Македонија се разви во последните 5 години. Производството се обезбедува по пат на претходно склучени договори со странски компании. Во моментот постојат 26 одгледувачи здружени во Здружение на одгледувачи на полжави со седиште во Куманово.

11. Млеко и млечни производи

Вкупното производство на млеко во 2007, во споредба со 2006, е зголемено за 41,5%. Според податоците на Државниот завод за статистика, во 2007 година произведени се вкупно 373 706 илјади литри кравјо млеко што е за 59,2% повеќе во споредба со 2006 година. Зголемување на производството забележано е и кај козјото млеко за 58,0%, а производството на овчо млеко е намалено за 37,3%.

Производство на млеко

Извор – Државен завод за статистика

Според официјалната статистика, вкупното производство на **кравјо млеко** покажува зголемување. Произведеното млеко се употребува за потрошувачка во свежа форма или преработено во јогурт, павлака, кисело млеко, сирење, урда, кашкавал, преработено сирење и друго. Просечниот принос на млеко по крава е околу 2 880 литри годишно.

Производство на кравјо млеко

	Број на молзни крави	Просек по молзна крава (000 литри)	Производство на млеко (000 литри)
Земјоделски претпријатија (задруги)	3 856	5 113	19 717
Индивидуални земјоделски стопанства	125 920	2 811	353 989
Вкупно :	129 776	2 880	373 706

Извор: Државен завод за статистика

Откупната цена на **овчото млеко** е приближно двојно поголема од откупната цена на кравјото млеко. Вкупното производство на овчо млеко во 2007 година е околу 35 илјади литри што претставува намалување во однос на 2006 година за 37% (56,5 илјади во 2006 г.), со просечен принос од 66 литри по овца (64 литри во 2006 г.) со тренд на зголемување на производството по грло.

Овците во индивидуалните земјоделски стопанства произведуваат 68 л/годишно додека овците во претпријатијата само 33 л. Најголем дел од млекото се преработува во бело овчо сирење (од типот на фета) кое се продава на домашниот пазар, но мали количества се извезуваат во соседните земји (Грција) во сезоната на молзење.

Други млечни производи се овчи кашкавал, кисело млеко и сурутка. Млечните овчи производи имаат добар извозен потенцијал поради ниските производствени трошоци и високиот квалитет. Сепак, слабата производствена технологија може да се истакне како значителен проблем, како и хигиената и примената на стандардите за квалитет. Постои само една млекарница во земјата со дозвола за извоз во ЕУ, додека два други преработувачи поседуваат дозвола за извоз во трети (не-ЕУ) земји. Во поново време, производителите покажуваат тренд на зголемување на производството на млеко и вкрстување со раси овци кои имаат висок потенцијал за производство на млеко. Со цел да се подобри размножувањето на добитокот, формирани се повеќе центри за размножување со високо квалитетни овни (од расите Источно-фризиски, Виртембег и Аваси) под контрола на овластени институции.

Производство на овчо млеко

	Број на молзни овци	Просек по молзна овци (литри)	Производство на млеко (000 литри)
Земјоделски претпријатија (задруги)	26 774	33	883
Индивидуални земјоделски стопанства	509 066	68	34 590
Вкупно :	535 840	66	35 473

Извор: Државен завод за статистика

Просечни производствени карактеристики на популацијата на **кози** се млечен принос од 314 литри млеко.

Пазарот за козјо млеко сè уште е неразвиен, но цените се релативно високи. Како резултат на тоа, се повеќе фармери се опремуваат со објекти за преработка кои се наоѓаат на самата фарма и ги снабдуваат супермаркетите и продавниците за сирење со различни специјални видови сирење.

Бидејќи цената на козјото млеко е половина од цената на овчото млеко (т.е. скоро еднаква со цената на кравјото млеко), многу од фармерите на овци го мешаат козјото со овчото млеко.

Производство на козјо млеко

	Број на молзни кози	Просек по молзна коза (литри)	Производство на млеко (000 литри)
Земјоделски претпријатија (задруги)	1 074	804	864
Индивидуални земјоделски стопанства	91 251	308	28 125
Вкупно :	92 325	314	28 989

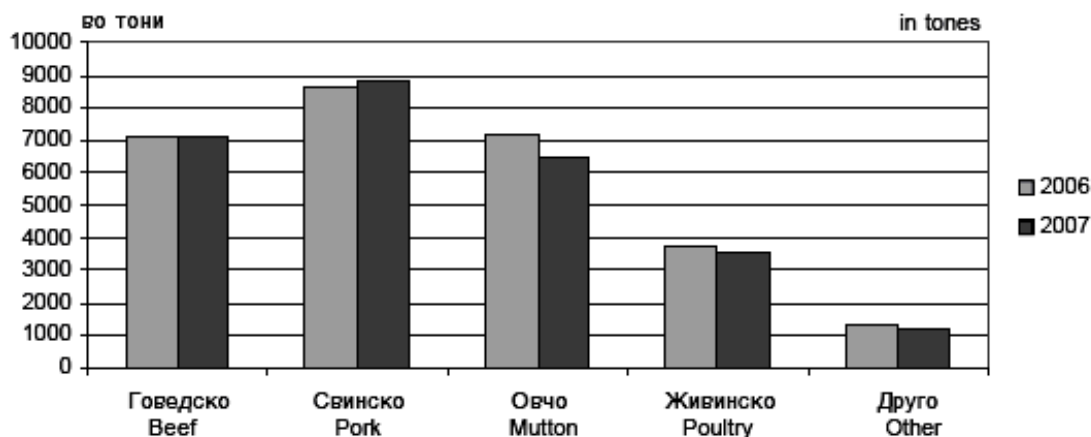
Извор: Државен завод за статистика

12. Производство на месо

Вкупното производство на месо во 2007 година изнесува 27 228 тони. Зголемување на производството се бележи само кај свинското месо во однос на изминатата 2006 година додека кај другите категории бележиме намалување. Производството на говедското месо е скоро на исто ниво како и минатата година.

Република Македонија е нето увозник на говедско, свинско и пилешко месо а нето извозник на јагнешко месо.

Главни добавувачи на месо се ЕУ со околу 29% од вредноста на увозот, Полска со 13%, Словенија 11%, САД 10%, Бразил 7%, Србија со 6%.

Споредба на производството на месо за 2006 и 2007 година

Производството на месо за 2007 година

Производство на месо во тони					
Живинско	Говедско	Свинско	Овчо	Друго	Вкупно
3 524	7 121	8 856	6 495	1 232	27 228

Извор: Државен завод за статистика

Во периодот 2000-2007 година просечното годишно производство на говедско месо (тежина на заклани говеда изразена во трупови/каркаси) било околу 7 300 тони, што е недоволно за задоволување на националните потреби (потрошувачи и индустрија за преработка). Според Државниот завод за статистика, околу 14 000 тони годишно се увезувани во 2004-2006 година (16 000 тони според Институтот за ветеринарство), од кои дел е со намалени царински квоти за увоз.

Просекот за производство на овчо месо од 2000 до 2007 година исто така бележи тренд на намалување, од 6 526 тони (7 198 тони во 2006 г.) и (6 495 тони во 2007 г.). Околу 75% од македонските трупови јагниња се извезуваат во земји на ЕУ (околу 12,5 милиони € се реализираат годишно, што го чини трет земјоделски производ), главно во Грција (2 126 тони) и Италија (761 тони) и се концентрирани во периодите околу Божиќ и Велигден. Овие пазари бараат трупови со тежина од 7 до 8 kg. Јагнињата се колат во кланици кои имаат дозвола за извоз и се извезуваат како свежо разладено месо. Македонскиот извоз во ЕУ е ослободен од давачки за увоз, сепак, истакнатото “Македонско јагне” во моментот е под закана како резултат на воведување и мешање на различни раси и затоа станува се потешко да се произведе униформно-непроменливо заклано јагне со потребните квалитети. Помали количества се продаваат во Хрватска (која станува значаен растечки пазар), Србија и Црна Гора, како и Кипар, генерално во бесцаринска квота.

Во периодот 2000-2007 година, просечното годишно производство на свинско месо е 9 илјади тони (8 633 тони во 2006 г.) додека во 2007 г. изнесува околу 8 856. Товни прасиња се колат со околу 100 kg жива мера. Проценето е дека околу 90% од домашните потреби за сурово свинско месо се покриваат од домашното производство, но македонската месна индустрија за своите потреби целосно увезува замрзнато свинско месо (5 567 тони во 2005 г.).

Главните пазари од кои се увезува свинското месо се ЕУ (62%), Бразил (11%) и Полска (4%). Увезените производи од свинско месо (шунка, колбаси и сланина) се релативно со пониска цена и покрај царинските трошоци за увоз. Во 2006 година, делот на свињи и свинско месо од вкупниот агро-прехранбен извоз изнесува 3%.

Целта на сегашните мерки на политиката во свинската индустрија е подобрување на расната структура во македонските стада на свињи преку обезбедување поддршка на високо квалитетно вкрстување со призната генетика и контролирање на податоци за производство на високо квалитетни животни.

Иако домашното производство на пилешко месо бележи брз пораст во последната деценија, покрива само 20% од домашната побарувачка. Увозот на пилешко месо претставува најголем дел од вкупниот увоз на агро-прехранбени производи.

Во 2006 година околу 25 илјади тони беа увезени (или 37,6% од вредноста на увозот на месо и месни производи во вредност од 21,1 милиони €).

13. Органско производство

Што претставува органско земјоделско производство

Органското земјоделско производство претставува еколошки систем за управување со производството кој промовира и поттикнува здрав агроекосистем, вклучувајќи го биодиверзитетот, биолошките циклуси и биолошката активност на почвата. Во органското земјоделско производство рационално се користат природните ресурси и се применува плодоредот како систем за производство, потоа органски ѓубрива, соодветна обработка на почвата и биолошка заштита на растенијата.

Органското земјоделско производство е дел од одржливото земјоделско производство во кое се користат научните сознанија во сваќањето на природните законитости заради заштита на човечкото здравје и животната средина. Затоа, органското земјоделско производство не е враќање кон старото, рурално земјоделство, туку се базира на модерен начин на сфаќање на екологијата и педологијата и во потполност користи адекватни технолошки решенија и механизација.

Развој на органското земјоделско производство во Република Македонија

Развојот на органското земјоделско производство во РМ започнува во 1997 год. кога најголемата фармацевтска компанија во Македонија “Алкалоид” излегува на домашниот пазар со неколку видови органски чаеви. Во 2004 год. Собранието го усвои Законот за органско земјоделско производство (Службен весник бр.16/2004), што понатаму бараше усвојување на 12 подзаконски акти. Во декември 2004 усвоен е првиот подзаконски акт со кој се основа Советодавна координативна комисија за ОЗ. Задачата на оваа Комисија е да го поддржува МЗШВ во развојот и спроведувањето на политиката за органското земјоделство и сродните активности.

Во 2007 година донесени се и останатите 9 подзаконски акти со што се заокружија сите вкупно 12 подзаконски акти, се одржа јавна расправа за НАП, а во септември НАП-от е усвоен од Владата на РМ. Во октомври 2007 година, се одржа првиот органски ден, а во соработка со ИАМБ (Институт за земјоделство во Бари, Италија) се изработени 10 Водичи за органско производство за 10 различни земјоделски култури.

Двете сертификациски/инспекциски тела, Балкан Биосерт и Инцебо, добија овластување од МЗШВ за вршење стручна контрола во органското производство.

Стручна контрола и сертификација

Стручната контрола и сертификација му гарантираат на потрошувачот дека органскиот производ е произведен по сите критериуми кои ги пропишува Законот за органско земјоделско производство.

Овластеното правно лице врз основа на податоците од постапката на стручната контрола, прави извештај и донесува одлука за сертификација на органското производство и издава сертификат на подносителите на барања.

Сертификатот кој се издава, има важност од една година од датумот на издавање. Со добивањето на сертификатот од страна на овластеното правно лице се стекнува правото за користење на националното лого за органски производ.

Логото е ознака на производот која е показател и потврда дека производот е сертифициран органски во согласност со одредените стандарди.

МЗШВ во согласност со процесот на интеграција на Република Македонија во ЕУ, изработи стратешки документ – Национална стратегија со Акционен План за органско земјоделско производство за период 2008-2011 година, со цел побрз развој на органското земјоделско производство.

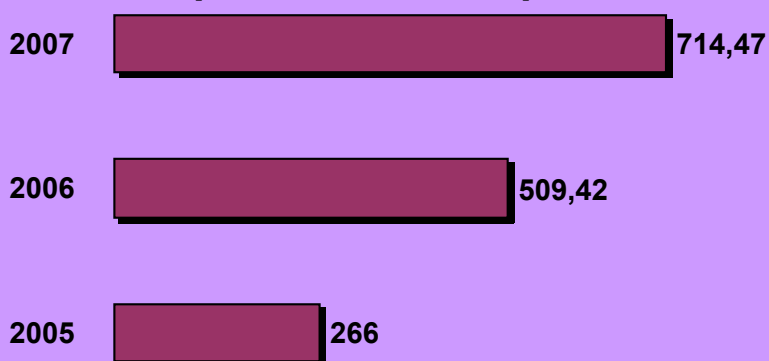
Стратешки цели на Националната стратегија со Акционен План за органско земјоделство се:

- До 2011 год. органското обработливо земјиште да има удел од 2% во вкупното обработливо земјоделско земјиште во РМ,
- Површините за органско собирање на самоникнати растенија и плодови да имаат удел од 5% во вкупните земјоделски површини во РМ,
- До 2011 год. мнозинството потрошувачи во РМ да знаат што претставува органското земјоделско производство и да се создаде домашна побарувачка на органски производи,
- До 2011 год. да се воспостават стабилни извозни врски.

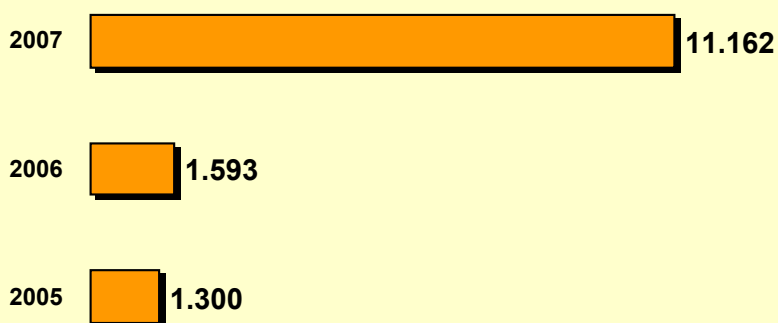
Статистички податоци

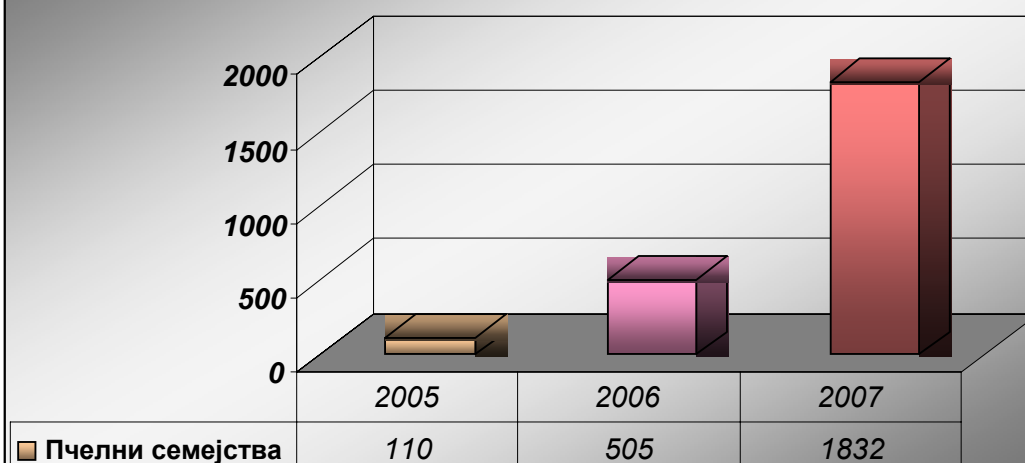
Вкупно сертифицирана производна површина во хектари

Површини под пасишта и самоникнати растенија и плодови во хектари

Пчелни семејства

Во текот на 2006 година бројот на сертифицирани култури беше 32, за да во 2007 година порасне на 49 различни култури.

Според сите статистичките податоци, очигледено е зголемувањето на интересот за органското земјоделско производство од година во година, а со тоа и развојот на овој начин на земјоделско производство.

МЗШВ продолжува со политиката насочена кон развој на органското земјоделско производство преку:

Програма за поттикнување на развојот на органското производство

Во 2007 година од Буџетот на Република Македонија обезбедени се финансиски средства за реализација на Програма за поттикнување на развојот на органското производство (Службен весник на РМ бр.46/2007). Согласно програмата планирани беа вкупно 11 000 000 денари по критериуми и услови за користење на средствата по одделни намени, а се исплатија вкупно 6 700 000 денари.

14. Рибарство

Општествените и политичките промени во Република Македонија доведоа до негативни последици во секторот рибарство, што резултираше со минимизирање на улогата на секторот во севкупната економија. Сепак, не треба да се потцени важноста на секторот и неговиот потенцијал за развојот на руралниот туризам и аквакулурното производство, како и општествените и еколошките улоги во една урамнотезена и разнообразна политика за земјоделство и рурален развој. Во Република Македонија водените ресурси кои се употребливи за вршење риболов опфаќаат околу 56 000 ha, од кои 46 700 ha се природни езера (Охридско, Преспанско и Дојранско), 6 400 се вештачки езера 2 200 ha се реки и 700 ha се рибници. Од аспект на националната економија, рибарството има незабележливо учество во БДП од само околу 0,1%. Вработените во секторот рибарство се занимаваат со комерцијален улов на риби, производство на риби во рибници, како и услужни активности поврзани со рибарството.

Материјата за уредувањето на прашањата од областа на рибарството е уредена со Законот за рибарството донесен во текот на 1993 година и подзаконските акти на законот. Со овој закон уредени се користењето, управувањето и заштитата на рибниот фонд во риболовните води. Во законот дефинирани се риболовните води и нивната поделба во риболовни подрачја, риболовните ревири и акумулациите, начинот на користење на рибниот фонд, организирањето на стопанскиот и спортскиот риболов, содржините на петгодишните планови и годишните програми, надоместот по однос на користењето на рибниот фонд, риболовот во меѓудржавните води и посебно заштитените води, заштитата на рибниот фонд, производството на матичниот и репродукциониот материјал за порибување, како и надзорот и казнените мерки. Со подзаконските акти дефинирани се и пропишани ловостоите на одредени риболовни води, повремени или трајните забрани за риболов, големините под кои не смеат да се ловат рибите, видовите на дозволени риболовни средства, ловењето на риби во променет режим и квалитет на водите, часовите за ловењето на риби ноќно време, како и ловењето на ретки и проредени видови риби.

Во Македонија нема стриктни ограничувања на вкупната количина уловена риба од комерцијалниот риболов, но режимот за користење на рибите од риболовните води се базира на петгодишните планови и годишните програми, во кои се планираат вкупните количества на улов врз основа на биолошките

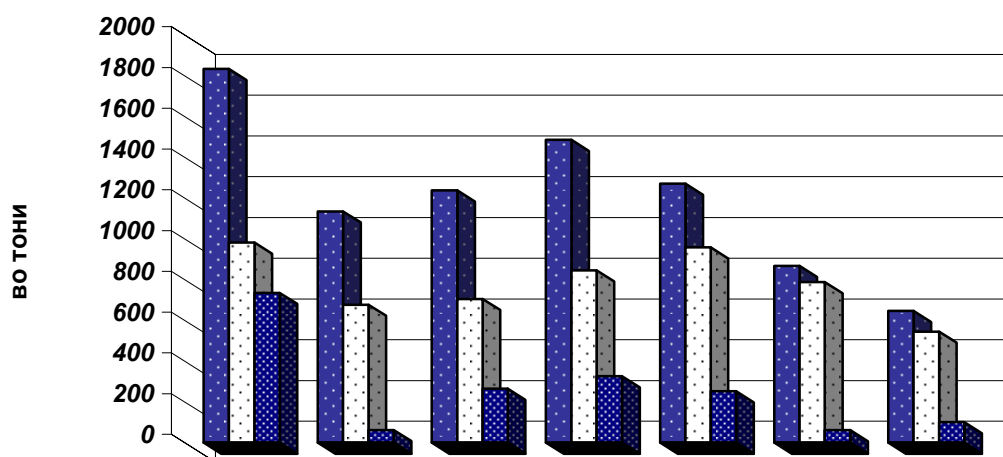
карактеристики на риболовните води. Спортскиот риболов е дозволен на сите риболовни води со ограничувања по однос на бројот на дозволени риболовни денови во годината и по однос на употреба на дозволена опрема за риболов.

Производство на риби

Производството на риби во Република Македонија се врши со стопански улов од природните езера и со производство на риби во рибници. Уловот од отворени води постојано се намалува како резултат на намалувањето на фондот на некои поважни видови риби и донесени забрани за нивно комерцијално ловење во природните езера.

Во 2006 година производството во рибници изнесуваше 84% од вкупното производство на риба. Најзначајно е производството на свежа пастрмка (378 t) тони и свеж крап (167 t).

Производство на риби 2000-2006 година

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
■ Вкупен улов	1834	1135	1238	1486	1271	868	646
□ Рибници	982	677	705	846	959	787	545
■ Други	735	62	265	326	252	61	101

Извор: ДЗС на Република Македонија

Потрошувачка

Рибите произведени во рибници на пазарот се продаваат како свежи и непреработени. Свежите риби се продаваат, пред се, на локалните пазари.

Според Државниот завод за статистика, просечната потрошувачка по домаќинство во 2007 година изнесува 24,4 kg риба и преработки од риба. Домаќинствата се снабдуваат со риба преку продавници или ја конзумираат директно од рестораните (што резултира во околу 6-8 kg годишна потрошувачка по глава жител), што е ниско во споредба со земјите на ЕУ (околу 20 kg годишно по глава жител). Македонија е нето увозник на риби и преработки од риба.

Увоз и извоз на риби и преработки од риба

Вкупниот увоз на риби и преработки од риба во периодот 2000 - 2004 година е во постојан пораст, а во периодот 2005 – 2006 г. бележи опаѓање. Поголемиот

дел од увезените риби и преработки од риба во 2006 година беа: замрзната морска риба со околу 50% од вкупната вредност на увозот; потоа конзервирана риба (цела или во делови) со околу 38%; и свежа риба со околу 6%. Останатите 6% ги сочинуваат рибното филе, школки, мекотели, чадена риба и кавијар. Најголем дел од вредноста на увозните преработки од риба се увезени од Аргентина (23,2%), Хрватска и Шпанија (секоја со по 10%), Грција (5,5%), потоа Бугарија, Србија и Црна Гора како снабдувачи на македонскиот пазар со свежа слатководна риба.

Увоз на риби и преработки од риба, во мил. €, 2000-2006

ОПИС	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Вкупен увоз на земјоделско-прехранбени производи	298,24	283,40	326,18	304,29	338,33	348,1	367,4
Вкупен увоз на риби и преработки од риба	7,24	7,17	9,29	8,55	9,12	8,21	7,97
% на увозот на риби и преработки од риба во вк.	2,4%	2,5%	2,8%	2,8%	2,7%	2,3%	2,1%

Извор: Државен завод за статистика на РМ, 2005, СМТК класификација на трговијата

Цени на риби и преработки од риба

Големопродажни цени

Производно-откупните цени на пастрмката и крапот во периодот од 2003 -2006 бележат опаѓање на цените, додека цените на другата слатководна риба варираат околу линија на трендот.

Производно-откупни цени на риби, во денари, 2003 - 2006

	Пастрмка	Крап	Друга слатководна риба	Плашица
2003	303,20	148,54	191,95	34,68
2004	262,81	125,38	181,91	35,60
2005	231,84	110,13	184,23	35,50
2006	226,90	110,41	187,82	38,50

Извор: Државен завод за статистика на РМ, 2006,

Државна политика во врска со риболовот, производството, преработката и маркетинг на риби и преработки од риба

Финансиската поддршка на МЗШВ за рибарството се обезбедува преку годишната Програма за поддршка и развој на земјоделството. Најголемиот дел од средствата насочени се за одржување и зголемување на рибниот фонд во риболовните води преку порибување на риболовните води со ендемични видови риби и со мерки поврзани со развојот на рибарството преку учество во изработката на научни и апликативни проекти од областа на рибарството.

Во Програмата за поттикнување на развојот на земјоделството во 2007 година во делот на рибарството обезбедени се средства во вкупен износ од 10 097 500 денари и тоа за следните намени:

Рибарство	10 797 500,00
Финансиска поддршка за порибување на риболовни води:	
- риболовни подрачја	1 700 000,00
- риболовни ревири	300 000,00
Спроведување на активности уредени со новиот Закон за рибарство и аквакултура	5 000 000,00
Физичка заштита на риболовно подрачје Охридско Езеро	3 097 500,00

Извор: МЗШВ, Годишна програма за поттикнување на развојот на земјоделството

Од предвидените средства реализирани се вкупно 5 717 900 денари, од кои најголемиот дел наменет за порибување на Охридското Езеро со подмладок од Охридска пастрмка.

Одгледување на риби и порибителен материјал

Во рибниците во Република Македонија најчесто одгледуван вид на риби се пастрмката и крапот. Се почесто порибителниот материјал за рибничко производство се набавува од увоз, како резултат на високата цена на чинење на производството на истиот во самите рибници.

Што се однесува до производството на порибителниот материјал за порибување на отворените риболовни води, во 2007 година главниот акцент е даден на порибување на Охридското Езеро со подмладок од охридска пастрмка. Порибителниот материјал се обезбедува од постојните репроцентри кои го изведуваат вештачкиот мрест преку излов на примероци од охридска пастрмка и одгледување на подмладок. Исто така, се обезбедува и порибителен материјал за порибување на останатите риболовни подрачја и риболовни ревири.

Идни активности

Рибарството како гранка, освен со неповолната економска состојба, е оптоварено и со намалување на постојниот рибен фонд, голема конкуренција, како и потешкотиите кои ги носи меѓународната интеграција. Јасно е дека одржливиот развој на рибарството мора да го вклучи и планирањето на интензитетот на риболовот, кој ќе овозможи урамнотежен и долгорочен одржлив улов, што подразбира одговорен и рационален пристап за искористување на рибниот фонд. Имајќи го ова во предвид, треба да се очекува уште посилен тренд во развојот на аквакултурата, за што неопходно е воспоставување на систем на еколошки стандарди и мерки кои на таквото производство ќе му овозможат подобра конкурентност.

Со цел, целосно уредување на секторот рибарство во Република Македонија, усогласување со директивите со другите постоечки закони поврзани со рибарството, како и за регулирање на проблематиката која е неопходна за доближување на законската регулатива до онаа на Европската Унија, се налагаше потребата од изработка на нов Закон на рибарство и аквакултура.

Со оглед на тоа што Република Македонија нема пристап на море најголемиот дел од законодавството на заедничката политика за рибарство на ЕУ е неприменлива во Република Македонија - техничките правила, квотите, регистер на флоти, систем за следење на пловни објекти итн.. Се ценеше дека со еден нов Закон за рибарство и аквакултура ќе се усогласи основната законска регулатива во деловите кои се применливи за Република Македонија. Со законот се планира да се доуредат областите за управување со ресурси, инспекција и контрола, структурните и пазарните политики и дистрибуција на информации во согласност со политиката на ЕУ во оваа област. Нацрт текстот

на законот е изработен и се очекува негово објавување во почетокот на 2008 година.

За остварување на насоките и целите во рибарството, односно за овозможување на трајно користење на рибите преку одржлив развој за стопански и рекреативно спортски риболов, како и за одгледувањето на рибите во одгледувалишта за риби, се наложува потребата и за изработка на долгорочна програма за унапредување на рибарството и аквакултурата со оценка на состојбата и задачи и мерки за постигнување на целите.

15. Земјоделски пазари и маркетинг со земјоделско-прехранбени производи

15.1 Трговска политика

Процесот на регионална интеграција е означен со низата Договори за слободна трговија (ДСТ) со земјите од регионот. Глобалната интеграција ја значи влезот на Република Македонија во Светската трговска организација (СТО) во 2003 година, додека процесот за Европската интеграција е дефиниран со Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Главни цели на регионалните договори за слободна трговија се стимулирање на пораст на домашната економија преку:

- (i) подобар пристап на пазарот на националните извозни производи во други земји;
- (ii) привлекување и зголемување на странските директни инвестиции како и модерна технологија како придружен елемент на инвестициите;
- (iii) зголемување на продуктивноста на производството и конкуренцијата како на домашниот така и на странскиот пазар.

Договорот за Слободна трговија со Европската Унија (ЕУ) е најзначаен преференцијален договор, заради обемот на трговската размена меѓу Република Македонија и ЕУ.

Врз основа на трговскиот договор повеќето бариери за влез на македонските земјоделски производи беа отстранети, освен за вино, baby beef, шеќерот и риби и преработки од риба, за кои се договорени царински квоти или постепенa либерализација.

Од друга страна Република Македонија, за влез на земјоделско-прехранбените производи со потекло од ЕУ:

- i) ги укина царинските стапки за производите кои се дефинирани како нечувствителни,
- ii) договорена е постепенa либерализација за средно чувствителните производи во транзиционен период до 2011 година и
- iii) за високо чувствителните производи договорена е примена на максимална царинска заштита, а за дел од нив се договорени бесцарински квоти.

Како дел од трговските интеграции поврзани со процесот на пристапување на Република Македонија кон ЕУ, е и членството во Централно европскиот договор за слободна трговија – ЦЕФТА, како средство за регионална соработка и доказ за политичката и организациона зрелост на земјите претенденти за влез во ЕУ.

Земјите од Југо-источна Европа под покровителство на Пактот за стабилност и Европската Комисија, во јуни 2006 година, ги отпочнаа мултилатералните преговори за воспоставување на правна рамка на новиот Единствен договор за слободна трговија во регионот, именуван како Договор за изменување и пристапување во ЦЕФТА (ЦЕФТА – 2006).

Овој договор беше потпишан на 19^{ти} декември 2006 година во Букурешт – Романија. Земји потписнички на ЦЕФТА – 2006 се: Република Бугарија, Република Хрватска, Романија, Република Македонија, Република Албанија, Босна и Херцеговина, Република Молдова, Република Црна Гора, Република Србија и Косово. Со влезот на Република Бугарија и Романија во Европската Унија тие веќе не се членки на Договорот ЦЕФТА – 2006. Договорот ЦЕФТА – 2006 беше ратификуван, од страна на земјите потписнички, во текот на 2007 година и почна со негова имплементација во втората половина на 2007 година. Со отпочнувањето на неговата имплементација престанаа да важат постојните Договори за слободна трговија, склучени меѓу земјите потписнички.

15.2 Вкупна трговија и трговија со земјоделско-прехранбени производи

После намалувањето на релативното учество на извозот на земјоделско-прехранбени производи во вкупниот извоз на Република Македонија за периодот 2002-2004 година (од 19,4% на 16%), во 2005 и 2006 година извозот на земјоделско-прехранбени производи има тренд на благ пораст со учество од околу 17% во вкупниот извоз. Но, во 2007 година податоците за извоз на земјоделско-прехранбени производи повторно покажуваат тренд на намалување во учеството во вкупниот извоз со 14,2%.

Од друга страна учеството на увозот на земјоделско-прехранбени производи во вкупниот увоз на Република Македонија во 2005 година бележи тренд на намалување во однос на 2004 година, од 14,5% на 13,4%, односно во 2006 година во однос на 2005 година, од 13,4% на 12,3% и во 2007 година споредено со 2006 година учеството на увозот на земјоделско-прехранбени производи во вкупниот увоз е на ниво од 12,2%. (Табела 1).

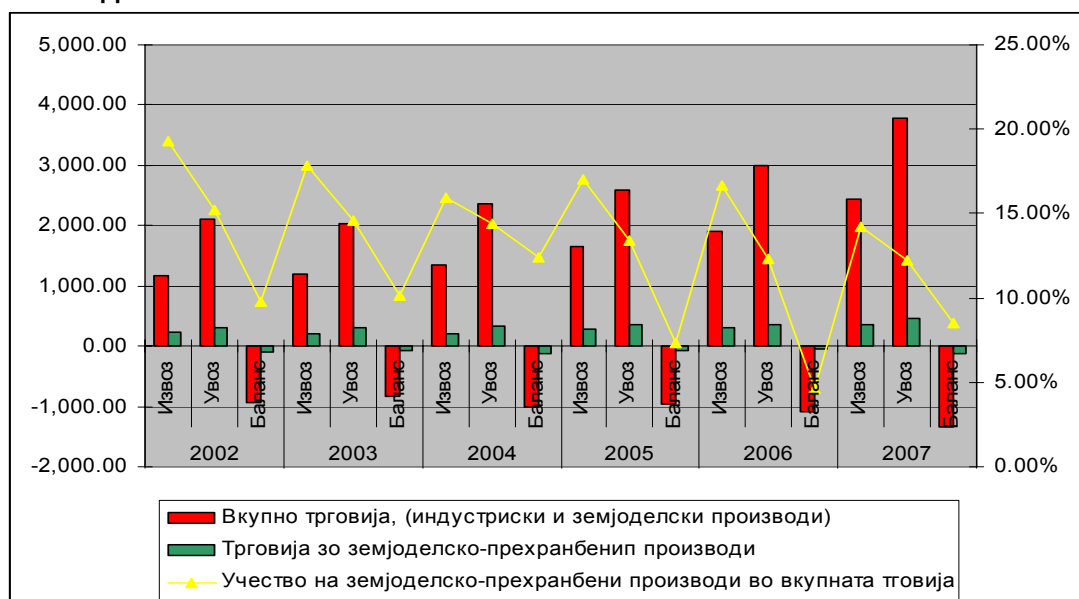
Вкупна трговија и трговија со земјоделско-прехранбени производи за периодот 2002-2007 година (во милиони €)

		Вкупно трговија, (индустрија и земјоделство)	Трговија со земјоделски производи	Учество на земјоделството во вкупната трговија
2002	Извоз	1 178,3	228,0	19,3%
	Увоз	2 106,0	319,3	15,2%
	Баланс	-927,6	-91,3	9,8%
2003	Извоз	1 207,1	214,4	17,8%
	Увоз	2 038,2	298,4	14,6%
	Баланс	-831,1	-84,0	10,1%
2004	Извоз	1 345,9	213,6	15,9%
	Увоз	2 354,0	338,3	14,4%
	Баланс	-1 008,1	-124,8	12,4%
2005	Извоз	1 643,5	278,6	17,0%
	Увоз	2 601,0	348,1	13,4%
	Баланс	-957,5	-69,5	7,3%
2006	Извоз	1 906,2	318,0	16,7%
	Увоз	2 987,7	367,4	12,3%
	Баланс	-1 081,5	-49,4	4,6%
2007	Извоз	2 446,4	346,6	14,2%
	Увоз	3 795,0	461,5	12,2%
	Баланс	-1 348,6	-114,9	8,5%

Извор на податоци: Државен завод за статистика

Обработка: Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

Развој на вкупната трговија во Република Македонија и трговијата со земјоделско-прехтанбени производи (во милиони €), за периодот 2002-2007 година

15.3 Трговска размена со земјоделско-прехранбени производи со цел свет за 2007 година

Паралелно со вкупниот трговски тренд, трговијата со земјоделско-прехранбени производи, во 2006 година во споредба со претходната 2005 година, покажува подобрување. Дефицитот во трговската размена со земјоделско-прехранбени производи во 2006 година е намален за 29% во споредба со 2005 година, односно од 69,5 милиони € во 2005 година, на 49,4 милиони € во 2006 година, но негативниот трговски баланс во 2007 година во споредба со 2006 година е зголемен за 232,6%, од 49,4 милиони € во 2006 на 114,9 милиони € во 2007 година.

Извозот на земјоделско-прехранбени производи во 2007 година, во споредба со 2006 година е зголемен за 9%, односно од 318 милиони € во 2006 на 346,6 милиони € во 2007 година. Од друга страна, увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2007 година во споредба со 2006 година е зголемен за 25,6%, односно од 367,4 милиони € во 2006 на 461,5 милиони € во 2007 година.

Зголемениот извоз се должи пред се на зголемениот извоз на вино за 22% (од 35,6 милиони € во 2006 на 43,6 милиони € во 2007), потоа на зголемениот извоз на јаболка за 59,5% (од 8,9 милиони € во 2006 на 14,2 милиони € во 2007), зголемениот извоз на грозје за 58,6% (од 7 милиони € во 2006 на 11,1 милиони € во 2007), зголемен извоз на домати за 18,2% (од 14,3 милиони € во 2006 на 16,9 милиони € во 2007), зголемен извоз на бисквити и вафли за 39,2% (од 14,3 милиони € во 2006 на 19,9 милиони € во 2007), зголемен извоз на газирани сокови за 10,9% (од 23,9 милиони € во 2006 на 26,5 милиони € во 2007). Исто така, забележан е зголемен извоз и на некои други земјоделско-прехранбени производи како што се: замрзнат зеленчук, конзервирано овошје и зеленчук, краставици, зелка, јајца, колбаси и друго.

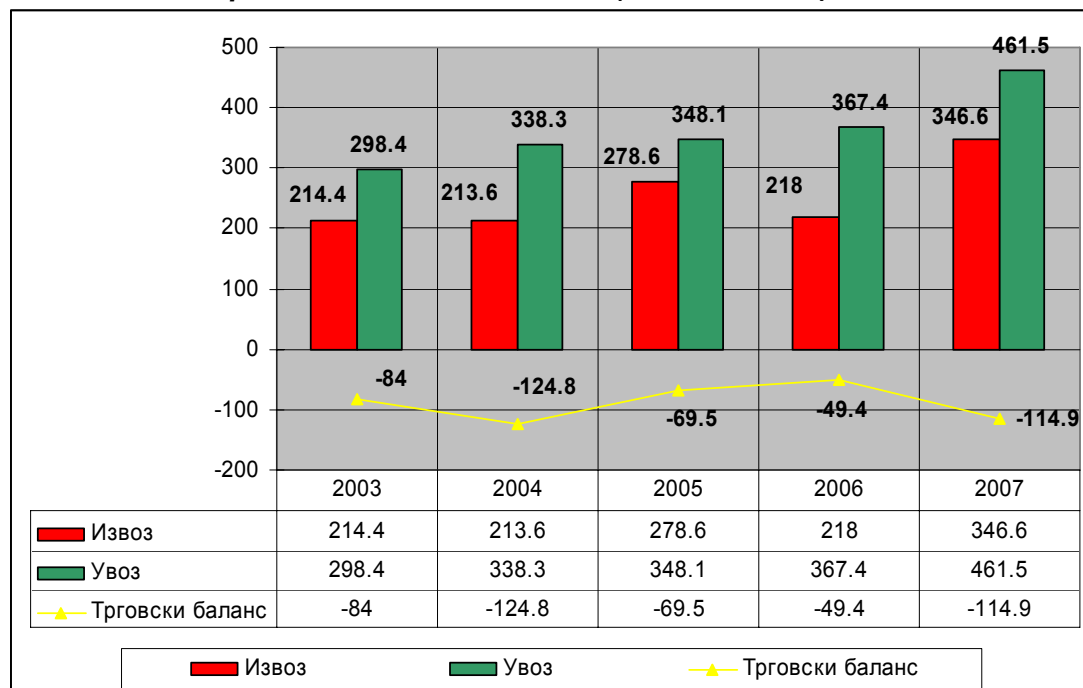
Од друга страна, забележан е намален извоз на тутун за 14,3% (од 73,6 милиони € во 2006 на 63,1 милиони € во 2007), намален извоз на млеко за 76,9% (од 3,9 милиони € во 2006 на 0,9 милиони € во 2007), намален извоз на цигари и на некои други производи.

Зголемената вредност на увозот во 2007 година се должи пред се: на драстично зголемениот увоз на брашно за 1 762,5% (од 0,8 милиони € во 2006 на 14,9 милиони € во 2007), потоа на зголемениот увоз на пченица за 248,6% (од 3,7 милиони € во 2006 на 12,9 милиони € во 2007), зголемениот увоз на живинско месо за 40,2% (од 16,9 милиони € во 2006 на 26,7 милиони € во 2007), зголемен увоз на масло од сончоглед за 31,2% (од 17,3 милиони € во 2006 на 22,7 милиони € во 2007), зголемен увоз на производи на друго место не спомнати (белтачини, ензими, глукозни додатоци, и др.) за 24,8% (од 16,9 милиони € во 2006 на 21,1 милиони € во 2007), зголемен увоз на бисквити и вафли за 24,3% (од 14,4 милиони € во 2006 на 17,9 милиони € во 2007), зголемен увоз на пченка за 38,4% (од 7,3 милиони € во 2006 на 10,1 милиони € во 2007), зголемен увоз на замрзнато говедско месо за 39,4% (од 7,1 милиони € во 2006 на 9,9 милиони € во 2007), зголемен увоз на сокови за 71% (од 3,8 милиони € во 2006 на 6,5 милиони € во 2007) и зголемен увоз на шеќер за 8,5% (од 19,9 милиони € во 2006 на 21,6 милиони € во 2007).

Исто така, се забележува и зголемен увоз на кафе, газирани сокови, јужно овошје (банани, портокали, лимони), млеко, добиточна храна, сладолед, разни видови масла и други производи.

Мора да се напомене дека зголемената вредност на увозот не се должи само на зголемениот количествен увоз на некои производи, туку **на зголемената увозна цена на овие производи** (живинско месо, масло од сончоглед, пченка, пченица, брашно и други производи).

Графикон 2 - Трговска размена со земјоделско-прехранбени производи со цел свет, за периодот 2003-2007 година (во милиони €)

15.4 Најзначајни трговски партнери на Република Македонија со земјоделско-прехранбени производи во 2007 година

Најзначаен партнер на Република Македонија во трговската размена со земјоделско-прехранбени производи е ЕУ-27, со просечно учество од околу 43% во вкупната трговска размена со овие производи за периодот од 2004, 2005, 2006 и 2007 година. Учесството на извозот на земјоделско-прехранбени

производи во ЕУ-27 во вкупниот извоз во 2007 година е 46.7%, додека учеството на увозот од ЕУ-27 во вкупниот извоз во 2007 година на земјоделско-прехранбени производи е 37,4%.

Втор значаен партнер на Република Македонија во 2007 година, во трговската размена со земјоделско-прехранбени производи се земјите членки на ЦЕФТА-2006, со учество од 47,5% во вкупниот извоз на овие производи и учество од 33,2% во вкупниот увоз.

Најзначаен партнер од земјите членки на ЦЕФТА-2006 е Србија (вклучително и УНМИК-Косово), со учество од 29,5% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени производи и учество од 25,5% во вкупниот увоз. Треба да се спомне дека Државниот завод за статистика сеуште не ги води поделно податоците за УНМИК-Косово, од причина што сеуште не е определен код за меѓународна употреба.

Следен партнер е Хрватска со учество од 7,5% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени производи и учество од 5,7% во вкупниот увоз.

Потоа е Босна и Херцеговина со учество од 6,1% во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени производи и учество од 1,6% во вкупниот увоз. Учеството во трговската размена со земјоделско-прехранбени производи со останатите членки на ЦЕФТА-2006 (Црна Гора, Молдова, Албанија) е незначително. Исто така, треба да се спомне Турција како партнер на Република Македонија во трговијата со земјоделско-прехранбени производи, со учество од 1,2% во вкупниот извоз и учество од 3,2% во вкупниот увоз на овие производи.

Во однос на увозот на земјоделско-прехранбени производи во Република Македонија, како значаен партнер треба да се напомене Бразил, со учество од 10,3% во вкупниот увоз, имајќи во предвид дека Република Македонија увезува од Бразил големи количества шеќер, живинско месо, говедско месо и кафе.

Преглед на трговската размена со земјоделско-прехранбени производи по земји за 2007 година (во милиони €)

Земја	Извоз – 2007		Увоз – 2007		Трговски баланс- 2007
	Вредност	Учество %	Вредност	Учество %	
Европска Унија-27	162,0	46,7%	172,6	37,4%	-10,6
ЦЕФТА Вкупно	164,7	47,5%	153,1	33,2%	11,6
Србија (вклучително и УНМИК-Косово)	102,1	29,5%	117,8	25,5%	-15,7
Хрватска	25,8	7,5%	26,4	5,7%	-0,6
Босна и Хрцеговина	21,1	6,1%	7,5	1,6%	13,6
Турција	4,1	1,2%	14,6	3,2%	-10,5
Бразил	0	0%	47,5	10,3%	-47,5
Останати земји	15,8	4,6%	73,7	15,9%	-57,9
Вкупно, цел свет	346,6	100%	461,5	100%	-114,9

Извор на податоци: Државен завод за статистика

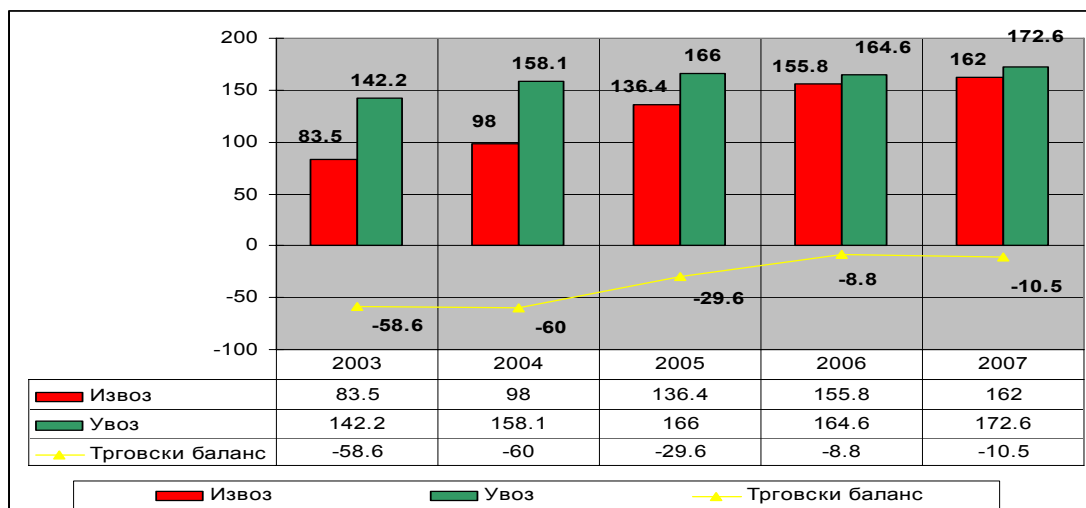
Обработка: Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

Трговска размена со земјоделско-прехранбени производи со Европската Унија за 2007 година

ЕУ-27, е најзначајниот трговски партнер на Република Македонија во трговската размена со земјоделско-прехранбени производи, со просечно учество од околу 43% во вкупната трговија со овие производи (извоз плус увоз) за периодот 2004, 2005, 2006 и 2007 година.

Во 2007 година, ЕУ-27, во вкупниот извоз на земјоделско-прехранбени производи учествува со 46,7%, а во вкупниот увоз на овие производи, учествува со 37,4%.

Преглед на податоците за извоз, увоз и трговски баланс со Европската Унија – 27, за периодот 2003–2007 година (милиони €)

Извозот на земјоделско-прехранбени производи од Република Македонија во ЕУ-27 во 2007 година во споредба со 2006 година е зголемен за 4%, односно од 155,8 милиони € во 2006 на 162 милиони € во 2007 година.

Увозот на земјоделско-прехранбени производи во Република Македонија од ЕУ-27 во 2007 година во споредба со 2006 година е зголемен за 4,9%, односно од 164,6 милиони € во 2006, на 172,6 милиони € во 2007 година.

Согласно ова негативниот трговски баланс во 2007 година во споредба со 2006 година е зголемен за 20,7%, односно од -8,7 милиони € во 2006, на -10,5 милиони € во 2007 година.

Најголем дел од извозот на земјоделско-прехранбени производи, во 2007 година, од Република Македонија во ЕУ-27 е реализиран во Грција со учество од 34,20% од вкупниот извоз во ЕУ-27. Најзначајни извезени производи во Грција се: тутун, приготвени или конзервирани полжави, јагнешко месо, домати и други производи. Потоа следи Бугарија со учество од 14,7% во вкупниот извоз во ЕУ-27, а најзначајни извезени производи се тутун, јаболка, вино, пиперки, домати и други производи. Следна е Германија со учество од 12,10% во вкупниот извоз во ЕУ-27, а најзначајни извезени производи се: вино, полуготов зеленчук, конзервиран зеленчук, кондиторски производи и друго. Потоа следи Италија со учество од 9,81% во вкупниот извоз во ЕУ-27, а најзначајни извезени производи се: јагнешко месо, сушен зеленчук, печурки, полуприготвен зеленчук и друго. Потоа следат, Белгија со учество од 8,01% во вкупниот извоз во ЕУ-27, Холандија со учество од 6,71%, Словенија со учество од 3,96% и други земји.

Најголем дел од увозот на земјоделско-прехранбени производи во 2007 година во Република Македонија од ЕУ-27 е реализиран од Грција, со учество од 21,84% од вкупниот увоз од ЕУ-27. Најзначајни увезени производи од Грција се: конзервиран зеленчук, суров памук, производи на друго место неспомнати, добиточна храна, јужно овошје, живинско месо, пченка, масло од сончоглед и други производи. Потоа следи Бугарија со учество од 11,33% од вкупниот увоз од ЕУ-27, а најзначајни увезени производи се: масло од сончоглед, бисквити и вафли, пченица, полжави, производи од шеќер, добиточна храна и друго.

Словенија со учество од 10,82% од вкупниот увоз од ЕУ-27, а најзначајни увезени производи се: живинско месо, колбаси и други преработки од месо, сирење, прехранбени производи на друго место неспоменати, чоколади и други производи. Следна е Германија со учество од 10,40% од вкупниот увоз од ЕУ-27, а најзначајни увезени производи се: прехранбени производи на друго место неспоменати, чоколади, сирење, свинско месо замрзнато, екстракти, тестенини, млеко во прав, јогурти, путер и други производи. Австрија со учество од 8,12% во вкупниот увоз од ЕУ-27, а најзначајни увезени производи се: замрзнато говедско месо, газирани сокови, замрзнато свинско месо, прехранбени производи на друго место неспомнати, шеќер и друго. Следни се: Холандија со учество од 6,91% во вкупниот увоз од ЕУ-27, потоа Италија со учество од 6,27%, Унгарија со учество од 5,63% и други земји.

III. ПОЛИТИКИ НА РАЗВОЈ НА ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО И РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ

1. Вовед

Земјоделството и руралниот развој се клучните претпристапни елементи на Македонија за Европската унија. По доставувањето на апликацијата на Република Македонија за членство во ЕУ во 2004, во декември 2005 Европскиот совет и додели статус на Република Македонија на земја кандидат за членство во Европската унија.

Заради евидентно неодржливата состојба на руралните подрачја во Република Македонија како и насоките на ЕУ во се позначајната финансиска поддршка на руралниот развој, во јануари 2007г, Владата на РМ донесе закон кој гласи: **“Закон за земјоделство и рурален развој”**¹⁵.

Донесувањето на Законот за земјоделство и рурален развој како највисок правен акт во земјоделството претставува и појдовна основа на реформите и фундамент на развојот не само на секторот, туку и на македонската економија во целина.

Следствено на Законот, во јуни 2007г, се донесе **Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013**¹⁶ со јасни меѓусебно поврзани цели, со што се обезбеди Владата (и особено Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство – МЗШВ) и институциите/ интересните групи (руралното население, земјодлеците и земјоделските здруженија, групите на производители и преработувачи) повеќе-годишен референтен материјал – стратегија и инструмент за развој на македонското земјоделство и руралните области, како и воспоставување база за поддршка на нацртот на хиерархиски пониски оперативни планови за земјоделство и рурален развој, особено Претпристапен документ за земјоделство и рурален развој (ИПАРД) и за нивната дискусија со Европската комисија.

МЗШВ ги усвои следните стратешки цели како основа за земјоделски и рурален развој и формулирање на земјоделската политика:

- Да се зајакне способноста на македонското земјоделство да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг, и
- да се изградат соодветни, ефективни јавни и приватни институции;
- да се подобрат приходите по фарма;
- да се осигура дека потрошувачите имаат пристап до безбедна, здрава храна;
- да се оптимизира употребата на земјиштето, шумите и водата како извори во недостиг, на одржлив начин за животната средина;
- да се изградат рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

Целта на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој е да придонесе кон постигнување на Стратешката цел наведена во Националниот план за економски развој 2007-2009 која гласи:

“Зголемување на меѓународната конкурентност на земјата која е потребна за одржлив економски пораст и поголема вработеност”

¹⁵ “Закон за земјоделство и рурален развој” Сл. Весник бр 47/2007

¹⁶ „Националната стратегија за земјоделство и рурален развој 2007-2013„ Сл.весник бр. /

Во декември 2007г, Европската Комисија го усвои ИПАРД Планот на Република Македонија за период 2007-2013. Со овој чин Република Македонија ги исполни утврдените рокови за искористување на ИПАРД фондовите кои се директно наменети за земјоделците, преработувачкиот сектор и развојот на руралните средини. Мерките во ИПАРД Програмата се фокусирани кон подобрување на конкурентноста на фармите и преработувачката прехранбена индустрија во одбраните под-сектори преку инвестициони вложувања во технолошката и пазарната инфраструктура, со цел зголемување на додадената вредност на земјоделските производи и усогласување со стандардите на ЕУ за квалитет, безбедност на храна, добросостојба на животните и животна средина.

МЗШВ е управувачки орган за руралниот развој во Македонија кој ги планира, следи и ги оценува активностите и програмите, ги координира активностите на различните институции од секторот и врши супервизија на финансиските функции кои се однесуваат на руралниот развој. Управувачката институција е партнер одговорен за целокупната соработка со ЕК во областа која управува со земјоделството и со руралниот развој.

Во 2007 год, МЗШВ, приоритетно го градеше институционалниот капацитет на Секторот за рурален развој., водејќи се со општата цел во насока на воспоставување на системи за поддршка за олеснување на мерките за рурален развој според мерките на ЕУ и да се изградат административни системи кои ќе може да одговорат на претпристапните ИПАРД средства на ЕУ.

Во споредба со Европската Унија, земјоделските стопанства во Република Македонија имаат помала продуктивност, а истовремено и недоволен квалитет на производите. Со Програмата за рурален развој во 2007, МЗШВ воведо одделна буџетска програма од 45 милиони МКД (околу € 0.73 милиони евра), за интегрално да финансира и имплементира програма за Рурален развој. Програмата беше управувана од Секторот за финансиска поддршка и рурален развој. Избраните мерки се во согласност со мерките и административните системи на Европската Унија.

2. Програма за Рурален Развој

Согласно член 36, став 5 од Законот за Владата на Република Македонија (Сл.Весник на Република Македонија бр. 59/00, 12/03, 55/05 и 37/06), реализирана е **Програмата за рурален развој**, а со приложениот извештај се прикажува намената на одредените средства за поддршка на земјоделството и руралниот развој.

Програмата е збир на мерки согласно стратешките приоритетни оски и во согласност под-програми, со кои се финансирани капитални инвестиции и во одредени случаи оперативните и материјалните трошоци на крајните корисници. Според реализираните може да се утврди дека постои ефикасно распределување на финансиските средства по мерки и подмерки.

Средствата за Програмата за рурален развој во 2007 година во износ од **45.000.000,00 денари** беа обезбедени од Буџетот на Република Македонија (Службен весник на Република Македонија бр.47/07). За реализација на овие средства по намени Владата на Република Македонија донесе Програма за рурален развој во 2007 година во која беа утврдени критериумите и условите за реализација на мерките.

Со оглед на тоа што интересот за користење на средствата беше голем се изврши изменување и дополнување на Програмата за рурален развој

(Сл.Весник бр.125/2007) Програмата се прошири на вкупно **74.000.000,00 денари.**

Со програмата беа предвидени следните мерки:

	Назив на мерката	Предвидени средства од Програмата
1.	Инвестиции во земјоделски стопанства	60.000.000
2.	Инвестиции во преработка на земјоделски производи	13.000.000
3.	Материјални трошоци за спроведување на програмата	1.000.000
	Вкупно:	74.000.000

По објавување на Програмата во службен весник (Сл.Весник бр.46/2007), следувааше објавување на оглас во печатените медиуми и кампања за нејзина промоција преку организирање на регионални средби, дистрибуција на рекламен материјал, флаери, брошури, преку подрачните единици на министерството, земјоделски здруженија, Федерацијата на фармери, Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството, ИФАД советници.

Инвестиции во земјоделски стопанства

Во делот на Инвестиции во земјоделски стопанства, корисници беа правни лица кои се регистрирани според Законот за трговски друштва, Закон за задруги со број на редовно вработени лица не поголем од 10 и физички лица регистрирани според Законот за вршење земјоделска дејност.

	Инвестиции за опрема и механизација во:	Предвидени средства од програмата за физички лица	Реализи рано	Предвидени средства од програмата за правни лица	Реализи рано
1.1	Растително производство	26.500.000	17.005.076	13.000.000	16.307.690
1.2	Сточарско производство	10.500.000	8.854.691	10.000.000	9.356.634
	Вкупно:	37.000.000	25.859.767	23.000.000	25.664.324

Реализацијата се изврши на следниот начин:

- **Инвестиции во преработка на земјоделски производи**

Во делот на инвестиции во преработка на земјоделски производи, корисници беа правни лица регистрирани според Законот за трговски друштва и Законот за задруги со број на редовно вработени лица не поголем од 10.

	Инвестиции во преработка на земјоделски производи	Предвидени средства од програмата	Реализирано
2.1	Преработка на овошје и зеленчук	6.200.000	4.412.339
2.2	Преработка на грозје	2.000.000	1.895.127
2.3	Преработка на поделелски култури за добивање на сточна храна	3.000.000	3.074.848
2.4	Преработка на месо	1.000.000	630.000
2.5	Преработка на млеко	800.000	648.920
	Вкупно:	13.000.000	10.661.234

Од вкупно поднесените барања од физички лица (251) одобрени беа 138 барања со кои се потпишаа Договори за финансиска поддршка, а поради некомплетност или несоодветност беа одбиени 113 барања. Се реализираа 128 Договори и за нив се исплати финансиска поддршка. Нереализирани беа 10 Договори за кои не се исплати финансиска поддршка.

Од вкупно поднесените барања од правни лица (282) одобрени беа 66 барања, со кои се потпишаа Договори за финансиска поддршка, а поради некомплетност или несоодветност беа одбиени 196 барања. Се реализираа 65 Договори и за нив се исплати финансиска поддршка. Нереализирани беа 1 Договор за кои не се исплати финансиска поддршка.

3. Стратегија за земјоделство и рурален развој

3.1 Национална стратешка цел

Земјоделството и руралниот развој се клучните претпристапни елементи на Македонија за Европската унија. По доставувањето на апликацијата на Република Македонија за членство во ЕУ во 2004, во декември 2005 Европскиот совет и додели статус на Република Македонија на земја кандидат за членство во Европската унија. Преговорите за пристапување ќе започнат само тогаш кога ЕК ќе смета дека земјата постигнала доволен степен на усогласеност со критериумите за членство.

МЗШВ ги усвои следните стратешки цели како основа за земјоделски и рурален развој и формулирање на земјоделската политика:

Да се зајакне способноста на македонското земјоделство да биде конкурентно на интегрираните регионални пазари на Европската Унија и југоисточна Европа преку мерки за зголемување на ефикасноста на земјоделското производство, преработка и маркетинг, и да се изградат соодветни, ефективни јавни и приватни институции; да се подобрат приходите по фарма; да се осигура дека потрошувачите имаат пристап до безбедна, здрава храна; да се оптимизира употребата на земјиштето, шумите и водата како извори во недостиг, на одржлив начин за животната средина; и да се изградат рурални општини способни за опстанок преку одржлив рурален развој.

Целта на Националната стратегија за земјоделство и рурален развој е да придонесе кон постигнување на Стратешката цел наведена во Националниот план за економски развој 2007-2009 која гласи:

„Зголемување на меѓународната конкурентност на земјата која е потребна за одржлив економски пораст и поголема вработеност“

Истата придонесува кон постигнување на четири од вкупно пет клучни под-цели на Националниот план за развој, имено:

- Развивање на нова и подобрена постоечка просторна инфраструктура, особено онаа поврзана со транспорт, енергетика, ИСТ, животна средина и наводнување, со цел да се поддржи економскиот раст и да се подобри севкупната конкурентност на земјата.
- Подобрување на квалитетот на образованието и обуката за ефективно да се одговори на барањата на пазарот на труд, вклучувајќи ги барањата на економијата основана на знаење.
- Создавање предуслови за подобро користење на земјоделскиот потенцијал на земјата преку подобро управување со земјиштето и градење на институционален капацитет на секторот, преку зајакнат рурален развој, и преку воспоставување услови за производство на безбедна храна и трговија.
- Создавање предуслови потребни за ефективно развивање и имплементација на политика за балансиран регионален развој во земјата.

3.2 Главни прашања на стратешката политика

За да се постигне наведената стратешка цел, стратешката политика треба да опфати шест главни прашања во периодот 2007-2013, кои се изнесени подолу.

1) Зголемување на конкурентноста на секторот

Зголемена конкурентност на земјоделскиот сектор може да се постигне преку подобрување на ефективност на клучните фактори на производството, имено земјиштето, работата и капиталот, хоризонтална и вертикална интеграција, како и подобрување на политиките за поддршка на земјоделството и модернизирање на индустријата за преработка. Клучните насоки на политика кои треба да се следат за постигнување на одржлива конкурентност на производителите на домашниот и на странските пазари се:

- Зголемување на големината на одржливи (пазарно ориентирани) семејни фарми. Ефикасното користење на земјиштето е попречено од ситните, фрагментирани и парцијализирани приватни фарми (кои преовладуваат во Македонија) со застарени производствени технологии, широка застапеност во руралните средини на фарми за потребите на домаќинството, неформалната економија и бавниот развој на пазарите. Само по себе, постоењето на модерно, ефикасно и пазарно-ориентирано производство не може да надомести за севкупната состојба. Зголемувањето на големината на одржливи (пазарно-ориентирани) семејни фарми, редуцирање на парцијализацијата и напоредното спречување на дополнителното фрагментирање (редуцирање на големината на парцелите) може да се постигнат преку соодветно дизајнирани и синхронизирани политики како на пример обезбедување на називите на земјиштето, соодветен режим на оданочување кој поттикнува консолидирање и го зајакнува пазарот на земјиштето, приватизација/долгорочно изнајмување на земјиште во државна сопственост и програми за консолидирање на земјиштето, итн.). Овие политики можат да ја опфатат и неопходноста од ревидирање на законската регулатива поврзана со земјиштето и оданочувањето.

- Зголемување на работната продуктивност преку усвојување на подобри техники за производство на култури и одгледување на добиток. Ова може да се постигне преку соодветно насочена поддршка за развој на земјоделството (на пр. обезбедување субвенции за растителни култури и сточарство само на регистрирани фармери кои користат сертифицирано семе или подобри раси, кои ги прифатиле добрите земјоделски практики, итн.), преку поддршка за инвестирање (за подобрување на механизацијата – особено помагање на машински прстени, - инфраструктурата на фармата и опремата, итн.) и обучување/едуцирање на фармерите.
- Зголемување на достапноста на капитал. Достапност на капитал може да се постигне преку подобрен комерцијален кредит, спроведување на целни кредитни програми и јавна поддршка за инвестирање.
 - ⇒ Краткорочно, МЗШВ треба да обезбеди продолжување на ИФАД кредитната шема обезбедувајќи одржливост на етаблираната група советници кои посредуваат меѓу земјоделците и банките и поволни кредитни услови за краткорочни (работен капитал), среднорочни (за инвестиција во опрема) и долгорочни заеми (за инвестиција во објекти и земјиште).
 - ⇒ Бидејќи многу фармери и рурални претприемачи ќе се соочат со потешкотии во пред-финансирањето и рамноправното усогласување на ИПАРД јавните (ЕУ + национални) фондови (барање за кофинансирање) МЗШВ треба, за време на подготовките за ИПАРД, да ги вклучи комерцијалните банки и штедилниците за да се запознаат со процедурите и финансиските механизми на ИПАРД. Во подоцнежна фаза, потпишувањето на меморандуми за разбирање меѓу МЗШВ и финансиските институции кои се согласни за признавање на договорите потпишани меѓу Платежната агенција и барателот во врска со одобрените проекти, треба да претставуваат опција која треба да се разгледа.
 - ⇒ Намалениот ДДВ на 5% треба да се прошири за да ги опфати сите суровини кои се користат во земјоделското производство, особено за суровините кои се користат во сточарството (добиточна храна и фуражни култури). Распределбата на субвенциите за земјоделско гориво и масло ќе помогне да се намалат трошоците во земјоделското производство.
- Зголемување на достапноста на технологија. Во рапидно променлива технолошка, општествена и природна средина, потребни се реформи во земјоделските образовни, истражувачки и советодавни институции за да одговорат на потребите на многу поголемата заедница на мали, и средни фармери и земјоделската индустрија. МЗШВ треба официјално да се инволвира (делејќи одговорности со Министерството за економија) во земјоделското образование и во истражувачкото ориенирање, затоа треба да формира интерен капацитет за образовна политика, истражување и советодавни услуги. МЗШВ да воспостави Национален Комитет за создавање и трансфер на знаења покривајќи ги истражувањето/советодавните услуги/обуките/образованието (членови на МЗШВ, Министерство за економија, Јавните научни институции и Универзитетите, АПРЗ, приватни советници и земјоделците/преработувачите), да го координира планирањето и да врши надзор врз имплементацијата на договорените програми и активности.

- ⇒ Во однос на образованието, постои потреба за овозможување на интердисциплинарни студии, за зајакнување на врските меѓу училиштата и бизнисите.
 - ⇒ Во однос на обуката, постои потреба од развивање на неформално образование преку систем за постојано доживотно учење, обука и квалификација на фармерите, мали примарни преработувачи и други учесници (занаетчи, раководители на микро, мали и средни претпријатија), со поддршка од институциите за обука, како и образовните институции избрани по пат на јавен повик. Технички, економски, пазарни, раководење на бизнис, конверзија на фарма (промена на производството) и диверсификација надвор од фарма (неземјоделски активности).
 - ⇒ Истражувачките институти потребно е да добиваат поголема поддршка од Државата преку договори за истражувачки активности, за да ја зголемат нивната способност да ги поддржат реформите на политиката на ЕУ и за спроведување на истражувања кои се релевантни за индикаторите на политиката на МЗШВ. Од страна на учесниците, треба да се подготват повеќегодишна програма за истражување со Јавните научни институции/Универзитети во согласност со стратешките насоки за земјоделство и рурален развој.
 - ⇒ Меѓу-ресорна поврзаност (вклучително механизми за повратна информација) помеѓу МЗШВ, истражувачките/образовните и советодавните служби - Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството АПРЗ (*Национална советодавна служба*) треба интензивно да се практикува.
 - ⇒ АПРЗ има суштинска улога делувајќи како преносен синџир меѓу политиките на МЗШВ, истражувачките институции (и нивните резултати од истражувањата) и фармерската заедница. Улогата на АПРЗ, визијата и долгорочната стратегија треба да се разгледаат како приоритетни, а годишните работни програми да се конципираат и спроведат под раководство на МЗШВ. Адекватни стручни и финансиски средства треба да се обезбедат за организациско реструктурирање на АПРЗ за да биде ефикасна. Развојот на човечките ресурси треба да биде од клучно значење за реформата на институцијата. Потребна е постојана техничка обука (за производството и пост-бербениот период), бизнис и пазари за зајакнување и обновување на знаењето на советниците. Исто така, потребно е да се воспостави систем за сертифицирање на советници.
- Подобрување на политиките за поддршка на земјоделството може да се постигне преку воспоставување на нов режим за субвенции кој мора да биде следлив, внимателно насочен и следен, бидејќи сегашниот механизам за плаќање на субвенциите за фарми (по хектар или по грло) не дозволува адекватно верифицирање, главно поради отсуство на регистри. Новиот режим на субвенции треба постапно да се префрли во механизам за поддршка на приходот (децоуплинг-плаќања по површина или грло) во согласност со Заедничката земјоделска политика на ЕУ, и треба да соодветствува со обврските на СТО кои се поврзани со рестрикциите во делот на пазарниот пристап (износ на даночната заштита), износот на збирните мерки за поддршка и поддршка за извезување.

- Зголемување на конкурентноста на преработувачката индустрија, на прехранбената индустрија и производството на сточна храна. Модернизацијата на индустријата и подобрената конкурентност се предуслови за развој на земјоделството во целина. Врз основа на искуството на новите земји-членки на ЕУ, бројот на објекти во Македонија ќе се намали среднорочно, бидејќи дел од индустријата се соочува со сериозни слабости во производствените технологии и поставеноста на процесот, стандарди за хигиена и развој на пазарот/ маркетингот како и со сериозни потешкотии и скапи зафати во спроведувањето на производството според стандардите за квалитет и хигиена на ЕУ. Напредокот во оваа насока би можел да се стимулира преку насочена инвестициска поддршка фокусирана на најслабите врски во синџирот (одржлива преработувачка млечна индустрија и кланици) со посебен акцент на преработката на млеко и опремата за собирање и прашањата поврзани со животната средина (управување со отпад), и поттикнување на усвојувањето на HACCP и ISO стандардите. Исто така, бидејќи порастот на македонската прехранбена индустрија е поврзан со зголемениот извоз (бидејќи домашниот пазар има ограничени изгледи за пораст), а за да се исползува трговската либерализација, земјоделската и прехранбената индустрија мора да ја зајакнат својата меѓународна конкурентност со фокусирање на спектар на производи со додадена вредност, зголемена продуктивност, квалитет и безбедност на производите како и подобрен менаџмент и маркетинг.
- Хоризонтална организација, вклучува две различни нивоа кои треба да се унапредат:
 - ⇒ Улогите и функциите на професионалните и/или интер-професионалните организации (кои претставуваат еден или повеќе сектори) треба да се прошират преку воспоставување на постојани форуми за дијалог помеѓу јавниот и приватниот сектор (имено, Агро-прехранбен Совет за соработка, вклучувајќи ги фармерите, преработувачите, клиентите, добавувачите, трговците) и финансиски да бидат поддржани за спроведување на делегираните технички функции (како што се водење регистри на членовите, обезбедување услуги како што се (матично книговодство на фарма) книговодствени услуги на одгледувалиштата, воспоставување и одржување на фармски книги, обука на фармерите, итн).
 - ⇒ Улогите и функциите на групите на производители и кооперативи (од економско значење) можат да се подобрат преку донесување на поврзаното законодавство (особено отстранување на правните и институционални пречки на нивната способност за спроведување на економските активности, и дефинирање на нивните критериуми за признавање) според барањата на ЕУ, и обезбедување адекватна институционална поддршка и дигресивни финансиски иницијативи со цел тие да можат перспективно да ги преземат одговорностите од CAP како Заедничките пазарни организации.
- Вертикална организација, односно интегрирање на фармерите со преработувачката индустрија преку стабилни договорни односи, е потребна со цел подобрување на квалитетот на снабдувањето со репроматеријали, како и нивниот квалитет и сезонската дистрибуција (некои капацитети работат само во дел од годината). Ова може да се постигне преку поттикнување на дискусија помеѓу страните, колективен договор за стандардни шаблони за различни производи, подобро спроведување на договорите преку соодветен арбитражен и санкциски

режим, и соодветни стимулации на производителите (може да биде еден од критериумите за подобност за поддршка).

2) Постигнување на квалитет и безбедност на храна

- Зголемена безбедност на храната (на ниво на производство, како и на ниво на преработка) е важен предуслов за зголемување на конкурентната позиција на прехранбените производи на странските пазари (особено на оние во ЕУ) и на домашниот пазар. На ниво на индустрија, ова треба да се постигне преку обезбедување на финансиски стимулации (помош на производителите во имплементација на HACCP¹⁷, DPP, DHP, Еуреп ГАП, за советодавни услуги, анализи и сертифицирање) и преку:
 - ⇒ Приоритетно донесување на примарно и секундарно законодавство и интерни акти и подготовка на напатствија за меѓународно признати стандарди за безбедност (HACCP, ISO 22000, Добра производствена пракса/Добра хигиенска пракса),
 - ⇒ Зајакнување на техничкиот капацитет обучување на инспекциските служби за храна од Дирекцијата за храна (Министерство за здравство), како и официјаните и ветеринарни и фитосанитарни инспектори (МЗШВ) за да се обезбедат ефективни контроли (вклучувајќи ја заштитата на потрошувачите од заблуда).
 - ⇒ Зајакнување на техничкиот капацитет на лабораториите (Државната фитосанитарна лабораторија на МЗШВ, Факултет за ветеринарна медицина и Министерството за здравство – Републички завод за здравствена заштита за постигнување на акредитација во согласност со ISO 17025.
 - ⇒ Согледување на состојбата о прехранбената индустрија за плановите за имплементирање на стандардите за безбедност и квалитет на храната за нивно исполнување со закон утврдената временска рамка (2009 година).
 - ⇒ Обезбедување следливост на суровините и прехранбените производи во сите фази на производство и промет со имплементирање на стандардите.
- Зголемен квалитет на производите од растително и животинско потекло е важен предуслов за зголемување на конкурентната позиција на домашните земјоделски производи на странските пазари, и особено на оние во ЕУ. Ова треба да се постигне преку обезбедување финансиски стимулации (за советодавни услуги, книговодство, анализа и сертификација, регистрација на производи во Бирото за заштита на индустриска сопственот) и преку:
 - ⇒ Приоритетно донесување на примарно и секундарно законодавство и интерни акти и подготовка на напатствија за стандардите за квалитет на ЕУ (ЕУРЕПГАП/вкрстена усогласеност, СЕУРОП, и т.н.).
 - ⇒ Обезбедување на контроли (вклучувајќи го зголемувањето на контролата во рамките на заштитата на потрошувачите од заблуда и контролите на Максималното ниво на резидуи) и воведување на сертифицирање на прехранбените производи од страна на државните органи.

¹⁷ Овој стандард станува обврзувачки од 01.01.2009 година

- ⇒ Воведување на заштитено брендирање, правила за географско потекло и дисциплинарно производство, усогласени со ЕУ (*ПГИ-Заштитена географска индикација, ПДО- Заштитено именување на потеклото, ТСГ- Традиционална специјалност и т.н.*).
- ⇒ Мерки за стимулирање за усвојување на стандарди за квалитет се воспоставување на здруженија на фармери производители и поттикнување на обуките за фармери и преработувачи.

3) Постигнување на одржливо управување со ресурси

Во минатото малку внимание се посветуваше на агро-екологијата (биодиверзитет, земјоделство и животна средина), што во негативна смисла ја зголеми важноста во ЕУ Заедничката земјоделска политика со текот на годините (мерките за агро-екологија се единствениот задолжителен дел од *aquis* за рурален развој).

Целите на политиката за агро-екологија во Република Македонија се да се заштитат и подобрат физичките, хемиските и биолошките услови на почвата, да се редуцираат проблемите на животната средина кои се поврзани со водата во земјоделството, да се сочуваа традиционалните сточарски системи со низок влог и традиционалните предели, да се обезбеди алтернативна искористеност на областите со низок потенцијал, да се сочуваат еколошките површини и обработливата почва со помош на екстензивни методи на култивирање или управување со пределите од висока вредност за природата соочувајќи и штитејќи го биодиверзитетот, чувствителните видови средини и посебните ретки видови и да се обезбедат ефикасни средства за имплементација на Директивата за Нитрати, Директивата за Водните Системи и идната *НАТУРА 2000* мрежа¹⁸.

Со цел да се постави политика за агро-екологија, треба да се имплементираат следниве активности:

- Во правниот систем на Република Македонија треба да се воведат законски акти кои се базирани на ЕУ регулативите, како и да се изготви посебна регулатива/и за Добра земјоделска пракса/вкртена усогласеност која ќе содржи минимум стандарди за просечна земјоделска пракса (минимални барања за управување со хранливите материји, употреба на пестициди, избегнување на напуштање на земјиште, одржување на постојани пасишта и сл.). Откако ќе се усвојат овие регулативи ќе претставуваат основа за плаќањата за агро-екологија и во исто време ќе биде минимум барање за директни плаќања (програма за поддршка на земјоделството). Треба да се развие регулатива за (пилот) систем за агро-екологија за поддршка составен од цели, мерки, прифатливост, корисници, висина на исплата, критериуми за селекција, мониторинг, контрола и мерки за санкционирање;
- МЗШВ треба да формира капацитет за агро-екологија во рамките на Секторот за рурален развој. Треба да се воведат интердисциплинарна работна група за агро-екологија која ќе биде основа за воведување на политика и мерки за агро-екологија. Оваа работна група треба да вклучи службеници од МЗШВ, Министерство за животна средина и просторно планирање, Министерство за финансии, Министерство за здравство, Земјоделски институт, Факултет за земјоделски науки и храна, АПРЗ,

¹⁸ Natura 2000 опфаќа прашања поврзани со заштитени површини и национални паркови и е под надлежност на Министерството за животна средина и просторно планирање

земјоделски здруженија и релевантни Невладини организации. За пошироки цели треба да се создадат различни информативни материјали;

- Во рамките на ЗИС, МЗШВ треба да развие информативен систем за агро-екологија. Овој систем треба да претставува (информациска поддршка при донесувањето одлуки) извор за развој на политика и имплементација на собирање на основни податоци за планирање на политика за агро-екологија (почва, вода, биодиверзитет), ГИС систем за агро-еколошко мапирање, развој на материјал за обука, систем за поддршка на советувањето, мониторинг). Информативниот систем за агро-екологија исто така ќе има задолжителната функција на известување за развојот за агро-екологија кон Европската Комисија.
- МЗШВ (со други релевантни министерства) треба да изготви упатства за мониторинг и стандарди за почва и вода, воведување на систематска оперативна агро-еколошка програма за мониторинг на почва, површински и подземни води и биодиверзитет, посочување на водни тела на кои влијае загадувањето.

4) Подобрување на условите за живот во руралните средини

Руралниот развој во политиката на ЕУ е нов за МЗШВ. До денес, неколку институции спроведуваат некоординирано низа програми за јавна поддршка кои шороко може да се категоризираат под заглавјето “рурален развој”. Координацијата меѓу институциите, формирањето и функционирањето на нови институции (ИКСВ и платежна агенција), модификација или воведување на законодавство и зајакнување на човечките ресурси се тешки задачи кои треба да се спроведат во периодот 2007-2013.

Изготвувањето и имплементацијата на политика за рурален развој ги опфаќа следниве активности:

- Законодавството за дефинирање на руралните области и на недоволно развиените области треба да се измени и дополни да воведат концептот на густина на населението што претставува столб во OECD и методологиите на Евростат усвоени во ЕУ¹⁹ со цел поефикасно обезбедување на јавна поддршка и инвестициски средства.
- МЗШВ треба да имплементира партиципативно социо-економско анкетно истражување на руралните општини (со посебен акцент на недоволно развиените подрачја) да се соберат ажурирани и воедначени податоци за да се одреди состојбата на руралното население, развојните трендови и оценката на потребите, кои ќе го придружуваат земјоделскиот попис (да се

¹⁹ Организацијата за економска соработка и развој прави разлика меѓу две хиерархиски нивоа – локално и регионално. На ниво на локалните заедници (NUTS 5) руралните средини се заедници со густина на население од 150 жители на км². На регионално ниво, (главно NUTS 3), OECD разликува поголеми функционални или административни единици врз основа на нивниот рурален карактер, и во зависност од регионалното учество на населението кое живее во овие рурални заедници. Со цел да се олеснат принципите на анализите, се применува следново групирање: (а) Преодоминантно рурални региони (над 50% од населението живее во руралните заедници), (б) Значително рурални региони (15 - 50% од населението живее во руралните заедници), и (в) Доминантно урбани региони (помалку од 15% од населението живее во рурални заедници). Пристапот на Евростат се базира на нивото на урбанизација, така секој Европски регион може да се класифицира во една од трите класи: (а) Густо населени зони (тоа с е групи општини од кои секоја е населена со над 500 жители по км², а вкупното население на оваа зона е најмалку 50,000 жители), (б) Средно населени зони (тие се групи општини со густина на население од 100 – 500 жители по км². Вкупниот број на населението од овие зони е најмалку 50,000 жители, што е блиску до бројот на густо населените зони), и (в) Ретко населените зони (тоа се групи општини кои не потпаѓаат под ни една од горенаведените зони, односно имаат помалку од 100 жители на км².

имплементираат во 2007). Резултатите од пописот и од анкетното истражување ќе се користат од МЗШВ како упатство во дизајнирањето на целни мерки за рурален развој и индикатори за работењето.

- Јасно дефинирање на улогите и учеството на другите министерства и државни тела (како Бирото за економски недоволно развиени региони и општини) потребно е да се регулира во контекст на политиката за рурален развој, имплементација и мониторинг.

Подобрувањето на животниот стандард во руралните средини може да се постигне преку подобрување на физичката инфраструктура, преку поддржување на вработувања вон фармата како и можности кои генерираат приходи, и преку диверсификација на земјоделското производство. Клучните насоки во политиката се следните:

- Подобрување на физичката инфраструктура. Руралното население (вклучително и населението кое живее во недоволно развиените подрачја) претставува голем дел од вкупното македонско население со значително висока старосна структура, образовни проблеми, невработеност, трендови на сиромаштија и миграција. Фактори кои придонесуваат на социјалната несигурност се недостатокот или несоодветност на општествена и техничка инфраструктура, особено во недоволно развиените подрачја, и недоволниот пристап на пазарите. Ова може да се подобри во приоритетни и избрани недоволно развиени подрачја особено со цел да се постигне основна инфраструктура и инфраструктура на животната средина (патишта, водоснабување и управување со отпад, и т.н.), преку целни инвестиции со координиран пристап на различни министерства, тела и локална управа.
- Вработување надвор од фармите. Поради малиот број и моќ на претпријатијата во руралните средини (особено малите и средни претпријатија), недостасува алтернатива на можности за вработување (надвор од фармите) и руралното население главно е земјоделско, често ориентирано кон производство за сопствените потреби, со ниски приходи и додадена вредност. Подобрувањата во руралната економија вон фармата (занаети и мали и средни претпријатија) се значајни за подобрување на продуктивноста на работата во руралните средини и надниците и можат да се стимулираат преку соодветни политики и поддршка на инвестициите кои имаат за цел создавање и зајакнување на не-земјоделски бизнис активности и активности за рурален туризам.
- Диверсификација на земјоделското производство може да се постигне преку соодветни политики за поддршка на производството и маркетингот и поддршка на инвестиции за пост-бербени активности.

5) Реформа на регулаторната и институционалната рамка

Здобиеното искуството на новите земји членки на ЕУ во процесот на евроинтеграција покажува дека земјоделството е едно од најтешките поглавја за преговарање и дека тоа е сектор каде мора да се преземат комплексни законодавни обврски и опсежни институционални промени и мерки за имплементација. Главните области и задачи во сферата на законодавството се сумирани подолу.

- Безбедност на храна, ветеринарство, заштита на растенијата, семиња и посадочен материјал и исхрана на животните. Законодавството на ЕУ во ова поле има за цел да ја олесни внатрешната и странската трговија во ветеринарниот сектор, заштитата на растенијата и исхраната на животните. Со здравствената заштита на растенијата и животните, заедно

со благосостојбата на животните, се заштитува здравјето на населението и на тој начин се исполнуваат очекувањата на потрошувачите. Главниот предуслов за проширување на заедничкиот пазар на ова поле со здружените земји, како дополнување на координирањето на законодавството, е поставена адекватна и обучена администрација. Генерално, потребни се соодветни контролни системи. Административниот капацитет потребно е да се зајакни и да се воспостават национални надлежни органи со цел да се обезбеди соодветно спроведување на законодавството на ова поле, со соодветен број на обучен персонал и соодветни средства и програми.

- Заеднички пазарни организации. Ова се однесува на законодавството со кое се регулираат земјоделските пазари. Имплементација, управување и контрола во развојот на барањата на САР, модификација и зајакнување на соодветни административни капацитети. Потребно е да се воспостави администрација за финансиски проток на САР (платежна агенција) како и посебните информативни системи за надополнување на политиката, како што е Интегрираниот систем за административна контрола и различни регистри. Посебно внимание треба да се обрне на политиката за квалитет и класификација на различни производи.
- Рурален развој. Воспоставување на овластувачко законодавство и административни структури со кои ќе се овозможи планирање на рурален развој, одредување на структурните потреби за руралните средини, развојот, спроведувањето и управувањето на програмите за рурален развој; контрола на финансискиот проток и преземените мерки; мониторинг, извештаи, контрола и оценка на програмите.

Институционалните реформи на МЗШВ е неопходно да овозможат извршување на новите одговорности и задачи наметнати од регулаторната реформа. Главните области и задачи се резимирани во понатамошниот текст.

- Разграничување на заедничките одговорности. МЗШВ дели одговорности со другите Министерства и владини тела на полето на храната (преработка на земјоделски производи, Заеднички пазарни организации, маркетинг и уредување на внатрешни пазари, надворешна трговија со прехранбени производи) со Министерството за економија, безбедност на храна со Дирекција за храна (Министерството за здравство), агро-екологија, заштита, маркетинг и подобрување на природните ресурси (вода, почва и шуми) со Министерството за животна средина и просторно планирање, податочни Информациски системи, статистичко истражување, размена на информации, земјоделски попис и т.н. со Државниот завод за статистика, планирање на образовната политика, истражување и обука во земјоделството со Министерството за образование и наука.
 - Хоризонтална и вертикална реорганизација на МЗШВ на централно и регионално ниво. Подготвена е нова систематизација на Министерството, но за време на периодот на стратегијата може да се предвидат дополнителни промени согласно потребите при процесот на усогласување со легислативата на ЕУ. Исто така, можни се потребите од промена на примарното законодавство.
- ⇒ Подобрување на човечките ресурси на МЗШВ. Да се надмине екстремно слабиот капацитет (во поглед на број и вештини) на човечките ресурси особено кај клучните позиции за извршување на комплексни задачи во престојниот период. За таа цел потребна е анализа на состојбата на постоечките човечки капацитети и вештини, дефинирање на оптимална организациска структура (вклучувајќи го и дефинирањето на работните

задачи) врз основа на дефинирани стратешки насоки за имплементација на планираните реформи и во самиот сектор и под МЗШВ, назначување на кадар на потребните работни места во постоечките и нововоспоставените организациски одделенија: човечки ресурси, Анализа и ЗИС, изработка и управување со проекти, ЕУ интеграција, Сектор за земјошна политика, и подготовка и спроведување на план за обука.

- ⇒ Воспоставена ИПАРД Платежна агенција. Платежната агенција се воспоставува под Влада на РМ и треба да се акредитира (прво на национално ниво, а потоа на ниво на ЕУ Комисијата) до средината на 2008, за извршување на исплата, контрола и ревизија на реализацијата на националните шеми (програма за поддршка на земјоделството и мерките за рурален развој) и мерките на ИПАРД за рурален развој. Неопходни активности се: Воспоставување на Меѓу-ресорно координативно тело за политика за рурален развој, планирање и мониторинг (предложени членови се МЗШВ, Министерството за финансии Министерството за економија, Министерство за локална самоуправа, Министерство за култура, Министерство за труд и социјална политика, Министерство за образование и наука, Министерство за животна средина и просторно планирање, Министерство за транспорт и врски, Секретаријат за европски прашања), и донесување на Законот за воспоставување на ИПАРД Агенција, Решение за формирање на меѓу-ресорно координативно тело, донесување на бројни интерни процедури и методологија на исплата, контрола и мониторинг.
- ⇒ Усвојување на ИПАРД План. ИПАРД Планот треба да биде изготвен во првата половина на 2007 (вклучително ex-ante оценка) и понатамошно дискутиран и потоа одобрен од службите на ЕУ Комисијата. Дополнително, МЗШВ треба да го обезбеди неопходното национално кофинансирање²⁰ за периодот 2007-2010 и да назначи Комитет за мониторинг на ИПАРД.
- ⇒ Воспоставување Земјоделски информативен систем (ЗИС). ЗИС треба да вклучува бројни под-системи: Мрежа на сметководствени податоци од фарма, Земјоделски пазарен информативен систем, соодветна и веродостојна земјоделска статистика (вклучувајќи ја и поддршката кон Економските сметки за земјоделство) и воспоставување на Интегриран систем за административна контрола, интегрирајќи различни регистри (Фармски регистар, Идентификација и регистрација на животните, Систем за мониторинг и управување со лозови насади, корисници на директна поддршка, Систем за идентификација на земјошни парцели) и Информативниот систем за агро-екологија.
- ⇒ Постигнување акредитација на референтните лаборатории (Државна фитосанитарна лабораторија при МЗШВ, Факултетот за ветеринарна медицина, Министерството за здравство – Републички завод за здравствена заштита).

3.3 Политики за поддршка на земјоделството

Политиката за поддршка на земјоделството, која претставува прв столб на Заедничката земјоделска политика на ЕУ е финансирана од националните фондови. **Мерките за директните плаќања** претставуваат основен инструмент

²⁰ Националното кофинансирање е 25% од финансирањето на ЕУ.

на национална политиката за поддршка на земјоделството и се состојат од директни плаќања по хектар во производството на растителни култури и по грло во сточарството.

Мерките за поддршка на земјоделството во минатото беа распределени на одреден број на традиционални производи без дефиниран концепт за очекуваните ефекти и цели кои треба да се постигнат. Со доминантно социјален карактер, мерките беа без јасно дефинирани критериуми за примена на поддршката и во околности на недостиг на успешни системи на мониторинг, контрола и проценка на влијанието. Стратегијата за периодот 2007-2013 ги поставува новите принципи на политиките за поддршка и мерките кои ќе бидат прочистени и прилагодени на очекуваните промени во законодавството, институциите и во контролните системи. Владата ќе додели зголемени износи за субвенции за поддршка на земјоделското производство, во висина до € 20 милион во 2010.

Сепак, треба да се имаат во предвид следниве факти:

- Не е одреден датум за пристапување на Македонија во ЕУ.
- Македонија треба постепено да изврши реформи на нејзините регулаторни, институционални и земјоделски политики за поддршка усогласувајќи ги со оние на ЕУ CAP до пристапувањето.
- CAP е менлива цел и можно е да се појават значителни модификации во меѓувреме до пристапувањето на Македонија (зголемено поедноставување, децоуплинг – плаќање по фарма и намалена поддршка).

Неопходно е да се биде претпазлив со воведувањето на сегашната CAP, и мора да се следи прагматичен пристап. Избраните политики за поддршка на земјоделството со оваа Стратегија главно го земаат предвид развојот и општествените барања на македонското земјоделство, и ќе бидат постепено прилагодени кога земјата ќе биде подготвена да премине кон моделите на CAP. Ова исто така ќе зависи од износот на финансиски средства достапни на МЗШВ за имплементација на овие политики во иднина.

Целни категории на производи/производители

За постигнувањето на дефинираните цели на новата владина политика во земјоделството, политиката за поддршка е наменета за следниве целни категории на производи или производители:

1. Поддршка на **конкуретни, извозно ориентирани производи** за кои има побарувачка особено на европските пазари, и со конкуретна предност над странското производство (**тутун, производство на грозје и квалитетни вина, јагнешко месо, производство на овошје и зеленчук**).
2. Производство на **алтернативни култури и/или не-традиционални производи** со извозен потенцијал кои генерираат повисок приход со поограничени ресурси и кои се алтернативно решение за традиционалните производи со опаѓачка конкуретност, со намалување на царинската заштита (органско и интегрирано производство, маслодајни производи за производство на био-гориво, производство на цвеќиња, ситно овошје и јаткасти плодови, аспарагус, брокула, полжави, ноеви, ароматични и лековити билки).
3. Поддршка на **традиционални производи, традиционални вештини и знаење од социјално значење** за руралните средини и важност за **безбедноста во обезбедување на основна храна** за населението со

недоволни перформанси во продуктивноста поддржани во даден караткорочен до долгорочен транзиционен период на прилагодување преку мерки за зголемување на приносите во региони со компаративни предности за производство/одгледување и мерки за воведување на алтернативно производство во регионите со многу ниски приноси и квалитет споредени со увезените (пченица).

4. Поддршка на производи кои **значително учествуваат во вредноста на увозот** и имаат неискористен потенцијал за зголемување на производството и се со соодветна компаративна предност во споредба со производите на други земји (производство на бројлери, јунешко преку системот крава-теле).
5. Производство на **високо-продуктивен, сертифициран семенски и саден материјал и воедно прилагодени на домашните услови** и негова дистрибуција до корисниците за надминување на проблемот на користење на трговски производи како што се житни култури и подобрување на квалитетот на сортите (тутун, раноградинарски зеленчук, овошје и винови лози), како и мерки за **подобрување на структурата на расите во сточарството**.
6. Поддршка на имплементирање на ЕУ стандарди кои ја зголемуваат конкурентноста на производите (НАССР, ЕУРОГАП, сертификација на органско производство, поддршка на активности за промоција на карактеристични национални брендови на земјоделски производи и нивно промовирање на надворешните пазари).

Директни плаќања во растителното производство

Приносот и производството на годишните и повеќегодишните култури покажува големи годишни варијации поради комбинацијата на климатските влијанија (недоволно олеснето со употребата на модерните земјоделски технологии, *ин примис* наводнување) и поранешните не-конзистентни политики за поддршка на земјоделството. Вертикалната поврзаност (стабилни договорни и кооперативни врски помеѓу земјоделците и преработувачката индустрија) и групите на производители во под-секторите за овошје и зеленчук се слаби или воопшто не постојат. Постои потреба од модернизирање на преработувачката индустрија. За под-секторот постои потреба од зголемена поддршка со помош од истражувачки, советодавни и служби за обука. Прв чекор за намалување на трошоците за репроматеријали (подобрен семенски и саден материјал, и на агро-хемиските средства – минерални ѓубрива и производи за контрола на штетници) беше намалувањето на ДДВ.

Постоечките субвенции за интегрирано управување со културите и добра земјоделска пракса, како и за органско производство треба да продолжат, за да ја поддржат дури и зголемат побарувачка за извоз, како и да обезбедат соодветната контрола/инспекција. Пазарните стандардите за квалитет треба да се дефинираат и да се усвојат за поголемиот број на земјоделски култури, како и стандардите за безбедност во индустријата (*НАССР*) кои сè повеќе добиваат на важност. Производството на сертифицирани семиња (сите земјоделски култури, а особено компирот) и посадочни материјали (садници за овошје и лозови садници) треба да се прошири и контролира.

Предложените мерки се инструменти за реализација на конкретните цели во под-секторите. Предложените мерки се наменети за поддршка само на производители кои:

- се регистрирани во МЗШВ и кај релевантните здруженија и национални совети (одговорноста и дел од контролните механизми ќе им бидат доделени на здруженијата и советите).
- водат редовна сметководствена евиденција.
- можат да ги докажат договорите со трговците, преработувачите и дистрибутерите.
- можат да докажат користење на сертификирани семиња.
- откако законодавството ќе се усвои, финансиската поддршка треба да биде по можност канализирана преку барателите кои се организирани како групи на земјоделци (групи на производители, организации и кооперативи) кои придонесуваат кон пазарниот синџир.

Постепеното стапување во сила на горенаведените општи критериуми за подобност (кои можат да се менуваат според потребите), зависи од воспоставувањето на релевантните регистри, контролните механизми и прирачници за имплементација на мерките.

3.4 Политики на поддршка на руралниот развој (Национални + ИПАРД+ Политика на рурално кредитирање)

Политики за рурален развој

Процесот на Евро-интеграција во Македонија беше поддржуван во периодот од 2000 до 2006 од Европската унија преку финансирање од финансирање од финансиската програма КАРДС (Помош на Заедницата за реконструкција, развој и стабилност). Од 2007 наваму, Европската унија вовела нов финансиски Инструмент за претпристапна помош (ИПА)²¹, со финансиски средства во висина од € 11.468 милиони кои ќе го опфатат периодот 2007–2013. ИПА вклучува четири компоненти, имено

- Поддршка за транзицијата, активности за институционално градење (и инвестициите во врска со тоа) поврзани со *acquis*, како и активности за поддржување на земјите корисници да бидат во согласност со Европскиот Совет, Копенхаген, од јуни 1993.
- Меѓугранична соработка.
- Регионален развој и развој на човечки ресурси, и
- Рурален развој (ИПАРД) кој има за цел да им помогне на земјите кандидати да ги подготват пост-пристапните програми за рурален развој финансирани од ЕУ, со имплементирање на претпристапна помош преку колку што е можно послични системи со оние кои се наложуваат после пристапувањето. Одредбите на оваа компонента се одраз на оние за рурален развој на Земјите членки, со неопходните прилагодувања. Опсегот на компонентата за рурален развој вклучува бројни активности меѓу оние подобни според Регулативата за рурален развој за Земјите членки, за да се постигне оперативна цел за придонесување кон одржливо прилагодување на земјоделскиот сектор и руралните средини во земјите корисници.

²¹ Регулатива на Советот (ЕС) 1085/2006 од 17 јули 2006 Воспоставување на Инструмент за претпристапна помош

Политиките за рурален развој во Македонија (да бидат финансирани од национални фондови или од ИПАРД) треба да придонесат кон постигнување на следниве цели:

AXIS 1 – Подобрување на ефикасноста на пазарот и имплементација на стандардите на ЕУ;

- Мерка 1: Инвестиции на фарма за реструктурирање и надградба според стандардите на ЕУ;
- Мерка 2: Поддршка за формирање на групи производители;
- Мерка 3: Инвестиции во преработка и маркетинг на земјоделските производи за реструктурирање и надградба според стандардите на ЕУ.

AXIS 2 – Подготвителни активности за имплементација на мерките за агро-екологија и стратегии за локален рурален развој;

- Мерка 4: Активности за подобрување на животната средина и селата;

AXIS 3 – Развој на руралната економија.

- Мерка 5: Развој и диверсификација на руралните економски активности.
- Мерка 6: Подобрување и развој на руралната инфраструктура;

AXIS 4 – Техничка поддршка.

- Мерка 7: Техничка поддршка, информативни кампањи и публицитет.
- Мерка 8: Стручно образование и обука.

Листата на мерки и под-мерки презентирана во следниве делови и нивното означување за национално или ИПАРД кофинансирање секако е провизорна, бидејќи нивната предност и избор, како и нивното доделување на различни финансиски извори треба да биде одредно од страна на МЗШВ (и Меѓу-ресорното координативно тело) и најпосле да биде пропишано во ИПАРД Планот, кој мора да биде договорен со службите на ЕУ Комисијата, и зависи од достапноста на националните, како и од достапноста на ресурсите на ЕУ.

IV. БЕЗБЕДНОСТ НА ХРАНА

1. Ветеринарство

Управа за ветеринарство, тековни активности

Управата за ветеринарство како орган во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство е одговорна за:

- контрола на здравствената заштита на животните, заштита од заразните болести кои од животните се пренесуваат на луѓето,
- ветеринарно - санитарниот преглед и контрола на производите, суровините и отпадните материји од животинско потекло,
- превентива во размножувањето на животните,
- ветеринарната заштита и унапредување на животната средина и природата,
- минималниот задолжителен обем на здравствена заштита на животните,
- организација и вршење на ветеринарно - здравствена дејност, ветеринарно здравствената контрола на добиточната храна и производите за исхрана на животните, производството, прометот и употребата на лековите за употреба во ветеринарната медицина,
- обележувањето и идентификација на животните и благосостојбата на животните.

Управата за ветеринарство своите надлежности ги врши согласно Законот за ветеринарно здравство ("Службен Весник на Република Македонија" бр.113/2007), Законот за идентификација и регистрација на животните ("Службен весник на Република Македонија" бр. 69/2004 и неговите измени и дополнувања "Службен весник на Република Македонија" 81/07), Законот за јавно ветеринарно здравство ("Службен Весник на Република Македонија" бр.114/2007), Законот за заштита и благосостојба на животните ("Службен Весник на Република Македонија" бр.113/2007), Законот за нус производи од животинско потекло ("Службен Весник на Република Македонија" бр.113/2007).

Исто така, Управата за ветеринарство своите надлежности ги врши согласно Законот за безбедност на храната и на производите и материјалите што доаѓаат во контакт со храната ("Службен весник на Република Македонија" бр. 54/2002) како и неговите измени и дополнувања ("Службен весник на Република Македонија" 84/07), но само во однос на храната од животинско потекло.

Истото важи и за Законот за лекови, помошни лековити средства и медицински помагала ("Службен весник на Република Македонија" бр. 21/98), за кој Управата за ветеринарство е надлежна само во однос на ветеринарно-медицинските препарати, помошните лековити средства и медицинските помагала кои се наменети за употреба во ветеринарната медицина.

Управата за ветеринарство работите од својата надлежност ги врши и во согласност со меѓународните договори што ги ратификувала Република Македонија, Меѓународните стандарди на Светската организација за здравствена заштита на животните (ОИЕ) како и со други акти и стандарди со кои се обврзала Република Македонија.

2. Здравствена заштита на животните

МЗШВ, преку Управата за ветеринарство, а согласно Законот за ветеринарно здравство (Службен весник на РМ број 113/2007) и Годишната Наредба за 2007 (Службен весник на РМ број 23/2007) и Програмите за сузбивање и искоренување на Бруцелоза и Туберкулоза кај говедата, спроведе низа превентивни мерки и активности за контрола и искоренување на следните болести:

а. Превентивна вакцинација и третмани:

- Беснило и дехелминтизација кај кучињата
- Класична чума кај свињите;
- Њукастелска болест кај живината;
- Црн пришт (Антракс).
- Авијарна инфлуенца кај живината

Класична чума кај свињите

Против Класична чума кај свињите во 2007 година вкупно се вакцинирани **388.883** грла.

Црн Пришт (Антракс)

За контрола на болеста предвидена е вакцинација на сите говеда, овци, кози и копitari во местата каде што болеста е потврдена во последните 20 години. Извршени се третирања на: 36.471 овца, 6.435 говеда, 128 кози и 34 коњи.

Њукастелска болест

Во текот на 2007 година извршени се вкупно **2.180.715** вакцинации на живина против Њукастелска болест.

б. Годишна наредба за 2007 – Збирини резултати за дијагностички испитувања согласно методологијата на Labis (Лабораториски информативен систем)

Тестирања и други испитувања:

- Бруцелоза кај овци/кози;
- Бруцелоза кај говеда;
- ТБЦ кај говеда.

1. Од вкупно 291.536 извршени тестирања за Бруцелоза кај овци и кози за 2007 година позитивни се 18.978, а закрани се вкупно 13.040 овци и кози.

2. Во 2007 година Бруцелозата кај говедата беше тестирана кај вкупно **179.593** грла, а како серо позитивни говеда дијагностицирани се вкупно 839 во 30 епизоотиолошки подрачја. На принудно колење пратени се 629 говеда. Согласно Програмата за сузбивање и искоренување на Бруцелоза кај говедата (“Службен весник на Република Македонија” број 22/2007) на серолошко испитување подлежат сите говеда постари од 6 месеци.

3. За контрола на болеста Туберкулоза кај говедата, вкупно се туберкулинизирани **158.965** говеда, а позитивен резултат дале 319 говеда. Во клиника Просениково од Ново село, Струмица закрани се 317 говеда. Согласно Програмата за сузбивање и искоренување на Туберкулоза кај говедата (“Службен весник на Република Македонија” број 22/2007) на дијагностичко

испитување еднаш годишно со единечен интракутан туберкулински тест подлежат сите говеда постари од 6 недели.

4. Согласно Програмата за сузбивање и искоренување на Трансмисивните Спонгиоформни Енцефалопатии (“Службен весник на Република Македонија” број 22/2007) целните суб популации - здрави животни за колење постари од 30 месеци и угинати животни или заклани од нужда постари од 24 месеци, земени се и испитани за присуство на причинителот на Трансмисивни Енцефалопатии (ТСЕ) 1598 проби од заклани говеда и 3729 проби од заклани овци/кози во кланиците во Република Македонија. Сите испитани примероци покажале негативен резултат (отсуство) на причинителот на Трансмисивни Спонгиоформни Енцефалопатии.

Согласно Програмата за сузбивање и искоренување на Бруцелозата кај овци и кози (“Службен Весник на Република Македонија” број 59/2008) се пропишуваат мерки за заштита на здравјето на животните и луѓето, како и обезбедување на основни предуслови за непречена трговија со живи животни и производи од животинско потекло и извоз на живи овци и кози.

3. Ветеринарно јавно здравство

Активностите на Управата за ветеринарство за ветеринарно јавно здравство за периодот 01 јануари. - 31 декември 2007 се следниве:

- **Креирање на ветеринарно-здравствени услови и изработка на ветеринарно-санитарни одобренија со кои се потврдува дека не постојат ветеринарно-санитарни пречки за увоз на пратките од животинско потекло**

По барање на увозниците изготвени се 2690 решенија со кои се утврдува дека не постојат ветеринарно-санитарни пречки за увоз на пратки од месо и производи од месо, 1132 решенија со кои се утврдува дека не постојат ветеринарно-санитарни пречки за увоз на пратки од млеко и производи од млеко и 327 решенија со кои се утврдува дека не постојат ветеринарно-санитарни пречки за увоз на пратки од риби и производи од риби. Обработени се 1720 раздолжени решенија од извршен увоз на пратки месо и производи од месо со вкупно увезена количина од 43.227.781 кг, 720 раздолжени решенија од извршен увоз на млеко и производи од млеко со вкупно увезена количина од 19.326.655 килограми и 174 раздолжени решенија од извршен увоз на риба и производи од риба со вкупно увезена количина од 3.536.557 килограми.

- **Следење и анализа на годишниот план за Националната програма за мониторинг на присуството на биорезидуи во производите од животинско потекло**

Според годишниот план од Националната мониторинг програма за контрола на резидуи од одредени супстанции, ветеринарни лекови и контаминенти во живи животни и храната од животинско потекло во 2007 беше предвидено да се земат 1095 мостри, од што се реализира 87,85%, односно беа земени 962 мостри.

Од страна на Факултетот за ветеринарна медицина Скопје кој го спроведуваше лабораториското испитување, доставени беа и обработени 16 фактури со вкупно 877 наоди.

Вкупниот износ од спроведеното испитување изнесува 11.029.740 денари.

Од вкупно испитаните мостри 2 дадоа позитивен наод на присуство на тешки метали.

- **Ветеринарно-санитарна согласност за отпочнување со работа на објекти за колење на животни и производство на производи од животинско потекло и доставување мостри за лабораториско испитување**

Поднесени се вкупно 62 барања за одобрување за отпочнување со работа на објекти за колење животни и производство на производи од животинско потекло, складирање-лагерирање на производи од животинско потекло како и издавање извознички контролни броеви.

Издадени се 75 решенија за отпочнување со работа на објекти за производство на производи од животинско потекло, од кои 10 решенија за определување на извозни објекти за извоз на производи од животинско потекло од Република Македонија.

До Европската Комисија поднесена е пријава со кандидатура на еден објект - кланица за одобрување на извоз на јагнешко месо на пазарите на ЕУ, и истата е одобрена и ставена на листата на објекти за извоз во ЕУ.

Податоци за Објекти за преработка на производи од животинско потекло во Р. Македонија кои имаат добиено ветеринарно-санитарна согласност за работа во 2007 година од Управата за ветеринарство

Детален приказ за овие објекти даден е во следнава табела:

Вид на објект	вкупен број	Извозни објекти
Кланици	7	2
Препакување и конфекционирање	2	/
Ладилник - складиште	41	1
Преработка на месо	11	3
Млекари	12	2
обработка на мед	2	2

Напомена: Извозните објекти дадени во третата колона се дел од вкупниот број на објекти.

- **Податоци за вкупниот број на објекти за преработка на производи од животинско потекло во Р. Македонија кои имаат ветеринарно-санитарна согласност за работа од Управата за ветеринарство**

Детален приказ за истите даден е во следнава табела.

Вид на објект	вкупен број	Извозни објекти
Аквакултура	2	2
Готови јадења	6	6
Преработка на јајца	1	1
Кланици	27	11
Класирање и пакување на јајца	3	3
Ладилник - складиште	66	5
Обработка на мед	5	4
Месара преработка	15	/
Расекување на месо	1	/
Преработка на месо	51	14
Млекари	91	7
Млеко - пункт	1	/
Производство на сладолед	1	1
Преработка на риба	2	2
Препакување, конфекционирање	2	/

Напомена: Извозните објекти дадени во третата колона се дел од вкупниот број на објекти.

4. Систем за ветеринарно-медицински препарати

Во 2007 година согласно Законот за лекови, помошни лековити средства и медицински помагала (Службен Весник на Република Македонија 21/98), и Законот за Ветеринарно Здравство (Службен Весник на Република Македонија 113/2007), Управата за ветеринарство изработи и издаде 556 одобренија односно решенија за увоз на лекови, добиточна храна и додатоци за добиточна храна.

Во соработка со ветеринарните инспекциски служби извршена е контрола на 22 правни субјекти кои вршат промет со лекови за употреба во ветеринарната медицина (Веледрогерији), како и регистрација на три нови правни субјекти кои ја вршат оваа дејност. Извршена е регистрација на 74 ветеринарно медицински препарати и за истите изготви листа на ветеринарно медицински препарати за кои е издадено Одобрение за ставање во промет, која што периодично беше објавувана во Службен весник на Република Македонија.

Изготвен е Правилник за начинот на водење на евиденција за прометот на лековите за употреба во ветеринарната медицина како и Правилник за податоците што треба да ги содржи упатството за употреба на лековите за употреба во ветеринарната медицина и истите ги објави во Службен весник на Република Македонија.

5. Систем за исхрана на животните

Во системот на исхрана на животните во текот на 2007 година:

- Извршена е корекција на ветеринарно-санитарни услови и изработка на ветеринарно-санитарни Решенија со кои се потврдува дека не постојат ветеринарно-санитарни пречки за увоз на добиточна храна,
- Изготвување на модел сертификати кои ја потврдуваат ветеринарно-санитарната исправност на добиточната храна,
- Изготвена е листа на правни субјекти кои вршат промет со добиточна храна и согласно оваа евиденција во Република Македонија работат 77 оператори со добиточна храна од увоз,
- Изготвена е и објавена Наредба за забрана на употреба на протеини по потекло од животни во исхрана на животни Службен весник на Република Македонија 109/06.

6. Систем на идентификација и регистрација на животните

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство преку Управата за ветеринарство спроведува систем за идентификација и регистрација на животните. Неговата имплементација е поддржана од Европската унија преку Европска агенција за реконструкција (фондовите на КАРДС и ФАРЕ).

Системот за идентификација и регистрација на животните има за цел:

- Хармонизација на македонската легислатива со европската;

- Контрола на движењето на животните и со тоа контрола на здравјето на животните и луѓето;
- Поддобравање на програмите за развој на земјоделството;
- Заштита на здравјето на потрошувачите преку обезбедување на безбедна храна од животинско потекло;
- Непречен пристап на меѓународниот пазар за производи од животинско потекло;
- Доказ за сопственоста со што се спречува криминалот.

Задачата за воспоставување на еден ваков систем произлегува од Договорот за стабилизација и асоцијација со ЕУ, како и Времената спогодба, со кои се превземаат обврските за апроксимација на македонската легислатива со европската.

Систем за идентификација и регистрација на животните (ИиР)

Системот за идентификација и регистрација на фармските животни го сочинуваат:

- Централен регистар на одгледувалишта на животни;
- средства за поединечна идентификација на животните од видовите говеда, овци, кози и копитари;
- регистри на одгледувалишта на животните од видовите говеда, овци, кози и свињи;
- документи за движење на животните од видовите говеда, овци, кози и копитари и
- компјутерска база на податоци за животните од видовите говеда, овци, кози и свињи.

Во ноември 2004 година се започна со идентификацијата и регистрацијата на сите категории говеда во Р. Македонија. Теренските активности се спроведуваат од ветеринарните друштва кои имаат договор со МЗШВ и до крајот на 2007 година во базата на податоци регистрирани се 415.649 грла говеда. Во оваа бројка опфатени се над 95% од категоријата на стари говеда со што се овозможува целосно спроведување на Законот за ИиР кој ги уредува роковите за идентификација и регистрација на новороденте грла (најмногу 42 дена од раѓањето на животното). За секое обележано говедо се изработува и доставува негов пасош кој го следи животното при секое негово движење (купопродажба). Системот е оценет од меѓународните експерти како еден од најсовремените во Европа и единствен функционален во Југо-источна Европа.

Идентификација и регистрација на овци и кози

Поради успешноста на проектот “Воспоставување на систем за идентификација и регистрација на говеда”, ЕАР во соработка со МЗШВ започна со реализација на проектот “Систем за идентификација и регистрација на животните-фаза 2” финансиран од ЕУ, кој започна во почетокот на ноември 2004. Проектот траеше 30 месеци при што беа спроведени следните активности:

- консолидација на системот за идентификација и регистрација на говедата;
- развој на стратегија за идентификација и регистрација на малите преживари и изготвување на законски и подзаконски акти;
- интегрирање на системот за идентификација и регистрација на животните со другите информатички системи во Управата за ветеринарство и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство.

Од 28-ми август 2007 година, започна “Систем за идентификација и регистрација на животните-фаза 3”. Периодот од 28-ми август до средината на декември 2007 година е подготвителен, при што со активности се започна од декември 2007. Планирано е оваа фаза да трае 18 месеци со следните активности:

- утврдување на развојната стратегија за идентификација и регистрација на малите преживари и завршните подготовки за започнување на истата;
- усвојување на Правилник за идентификација и регистрација на животни од видовите овци и кози;
- подготовки за започнување на кампањата за прво обележување на малите преживари (набавка на ушни маркици и потребен софтвер за надградба на веќе постојниот систем).

Моментна состојба на системот за идентификација и регистрација на животните

Системот за **ИиР** на животните е во напредна фаза и од почетокот на 2007 година до сега спроведени се и се во тек следните активности:

- Континуирано спроведување на активностите за идентификација и регистрација на животните, достава на документи, регистрирање на движењата на животните и администрирање на базата на податоци;
- Распишани се тендери за набавка на 20 дополнителни PDA рачни компјутери, и 800.000 ушни маркици за малите преживари кои ќе се користат за потребите на системот за ИиР;
- Изготвени се нацрт измени и дополнувања на постојниот Закон за **ИиР** на животните (постојниот Закон за идентификација и регистрација на животните беше изготвен кога не постоеше релевантна ЕУ легислатива. Со донесувањето на Регулативата 21/2004 ЕЕС, со која се регулира **ИиР** на малите преживари, одредбите на постојниот Закон за **ИиР** станаа некомпатибилни со Европските). Законот е усвоен и стапи во сила во јуни 2007 година.
- Изготвени се измени и дополнувања на Правилникот за идентификација и регистрација на говеда (“Службен Весник на Република Македонија” 47/2005). Новиот Правилник стапи во сила во мај 2007 година.
- Изработен е нов Правилник за идентификација и регистрација на животни од видовите овци и кози кој се очекува да стапи во сила во 2008 година.
- Во текот на 2007 година, извршена е контрола на 2985 одгледувалишта на говеда.
- Изготвена е стратегијата за понатамошна надградба на постојниот систем. Еден од предвидените модули е модулот за граничната ветеринарна инспекција, со што ќе се обезбеди подобра контрола на увезените пратки од животинско потекло;
- Изготвен е план за имплементација на системот за **ИиР** на малите преживари;
- Извршена е обука на персоналот за администрирање на системот за малите преживари;
- Извршен е попис на одгледувалишта за мали преживари, со што се опфатени над 90% од одгледувалиштата кои чуваат овци и кози;
- Завршен е внесот на пописните формулари во базата на податоци;
- Извршена е обука на персоналот на новите ветеринарни станици за **ИиР** на животните, нивно задолжување со материјално - технички средства (хардвер, софтвер) и средства за идентификација;

- Континуирана посета на сточните пазари, едукација на фармерите, трговците со добиток и одговорните лица кои управуваат со пазарите во врска со **ИиР** на животните;
- Изработка и дистрибуција на пропаганден материјал;
- Организирање презентации во соработка со подрачните единици на МЗШВ, Ветеринарните станици и сточарските друштва;
- Предложен е концепт за користење на Компјутерската база на податоци, за воспоставување на информатички стандард на ниво на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, со што ќе се изврши регистрација на сите типови на земјоделски стопанства во Република Македонија. Со ваков пристап ќе се намалат трошоците за одржување и лиценцирање на Земјоделскиот информатички систем кој според европските стандарди мора да се воспостави заради користење на субвенциите, безбедноста на храната и планирање на развојот во земјоделството;

Програма за користење на средствата за здравствена заштита на животните во 2007 година

Програмата треба да овозможи Управата за ветеринарство - Одделението за идентификација и регистрација на животните да одговори на обврските што и се дадени согласно Законот за идентификација и регистрација на животните. Активностите ќе бидат насочени кон остварување на следните приоритети:

1. Финансирање на теренските активности поврзани со **ИиР**;
2. Одржување и надградба на постојната база на податоци;
3. Набавка на ушни маркици;
4. Подигнување на свеста на сточарите за нивните обврски кои произлегуваат од Законот за **ИиР** на животните.

7. Законска регулатива

Во текот на 2007 година во областа на ветеринарното законодавство беа усвоени 4 закони и тоа:

- Закон за ветеринарно здравство (“Службен весник на Република Македонија” бр. 113/07 од 20/09/2007)
- Закон за јавно ветеринарно здравство (“Службен весник на Република Македонија” бр. 114/07 од 21/09/2007)
- Закон за благосостојба на животните (“Службен весник на Република Македонија” бр. 113/07 од 20/09/2007)
- Законот за отпад и нус-производи од животниско потекло (“Службен весник на Република Македонија” бр. 113/07 од 20/09/2007)

од кои првиот т.е. Законот за ветеринарно здравство е рамковен - основен закон кој покрај другото општо уредува одредени прописи што се подетално уредени со наредните три т.н. посебни-специјални закони.

По усвојувањето на овие четири закони во наредното тримесечје од годината т.е. до крајот на 2007 година следувахе донесување на неколку подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за ветеринарно здравство и Законот за ветеринарно јавно здравство. Донесувањето на подзаконски акти е континуиран процес и продолжува сè додека не се постигне потполно усогласување на законодавството од оваа област.

Останува да бидат донесени уште два посебни закона т.е. **Законот за ветеринарно-медицински препарати** и **Законот за исхрана на**

животните чии работни верзии веќе се изготвени и се очекува нивно донесување во предвидениот рок.

Со донесувањето на **Законот за ветеринарно-медицински препарати** ќе престане да важи Законот за лекови, помошни лековити средства и медицински помагала (“Службен Весник на Република Македонија” бр. 21/98) во поглед на ветеринарно-медицинските препарати, како и медицински помагала и помошни лековити средства наменети за целите на ветеринарната медицина.

Како континуитет во усогласување со ЕУ законодавството, за 2008 година се подготвуваат бројни подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за ветеринарно здравство, Законот за ветеринарно јавно здравство, Законот за благосостојба на животните, Законот за нус-производи од животинско потекло а со кои поблиску се пропишуваат одредени услови, критериуми или процедури.

До крајот на 2009 година предвидено е донесување на подзаконските акти кои ќе произлезат од Законот за ветеринарно-медицински препарати како и Законот за исхрана на животните.

8. Ветеринарни Инспекциски служби

Со вршењето на ветеринарно - санитарната контрола и надзор се обезбедува примена на законските одредби, со цел постигнување адекватна здравствената заштита на животните од болести, заштита од заразните болести кои од животните се пренесуваат на луѓето, ветеринарно-санитарен преглед и контрола на храната од животинско потекло, ветеринарна заштита и унапредување на животната средина и природата.

Ветеринарно санитарната контрола во внатрешниот промет ја спроведуваат **39 ветеринарни инспектори во 23 подрачни организациони единици.**

Ветеринарно - санитарната контрола во прометот преку границата на Република Македонија ја спроведуваат **19 ветеринарни инспектори на 9 гранични премини** определени од страна на Владата на Р. Македонија.

А. Податоци за ветеринарно-санитарни контроли

Во 2007 година има намалување на бројот на издадени записници, во однос на претходните години, но бројот на пријави за прекршоци континуирано се зголемува. Во 2007 година, од поднесени 384 пријави за прекршоци решени се 137, а казнети се 108 физички и правни лица.

Во табелата даден е компаративен приказ за извршените ветеринарно-санитарни контроли на официјалните ветеринари (ветеринарни инспектори) во подрачните единици на МЗШВ.

Табеларен приказ на извршени ветеринарно санитарни контроли и бројот на поведени управни и казнени постапки во 2005, 2006 и 2007 година

Вид правни акти	Година/ Број		
	2005	2006	2007
Записници	5.099	6.081	5.571
Решенија	1.006	1.441	1.741
Пријави за прекршоци	133	302	384
Пријави за кривични дела	1	1	0

Б. Податоци за ветеринарно-санитарни контроли на животни наменети за колење во внатрешен промет

Низ годините постои континуиран пораст на бројот на заклани животни како што е прикажано и во следнава табела:

Табеларен приказ на вид и број на прегледани животни наменети за колење во 2005, 2006 и 2007 година

Вид на животни	Година/ Број на грла		
	2005	2006	2007
Говеда	6.733	6.203	7.770
Свињи	110.376	105.284	113.954
Овци	251.218	293.095	316.421
Кози	385	/	169
Живина	839.886	1.012.546	1.125.671

В. Податоци за ветеринарно-санитарни прегледи на производи од животинско потекло во прометот

Табеларен приказ на бројот на најчестите извршени ветеринарно - санитарни прегледи на производи од животинско потекло во промет во 2005, 2006 и 2007 година.

Вид на производ	Година/ Број на контроли		
	2005	2006	2007
Месо и производи од месо	10.314	9.098	7.803
Млеко и производи од млеко	4.963	5.563	4.145
Риби и производи од риби	1.338	1.076	755
Јајца и производи од јајца	1.653	2.203	1.063
Мед	24	30	20
Храна за животни	59	25	6

Г. Податоци за ветеринарно-санитарни прегледи на производи од животинско потекло од увоз на царински терминали

Во 2007 година, порастот на прегледани пратки се должи на порастот на увезени пратки од животинско потекло. Согласно прописите од областа на ветеринарното здравство, задолжително е и земање мостри за лабораториско утврдување на хигиенската исправност на производите. Мострите земени за анализа согласно добиените резултати се прогласуваат за безбедни, односно небезбедни за човечка исхрана. Процентот на небезбедни пратки во однос на земените мостри изнесува 0.2% во 2005 година, 0.6% во 2006 година и 0.5% во 2007 година.

Табеларен приказ на ветеринарно-санитарни прегледи на пратки и земени мостри за анализа на царинските терминали во 2005, 2006 и 2007 година

Прегледи	Година/ број		
	2005	2006	2007
Пратки	4.556	5.491	6.114
Мостри	3.526	4.246	3.778
Безбедни	3.518	4.221	3.757
Небезбедни	8	25	21

Д. Број на пратки од увоз, извоз и транзит прегледани на ветеринарни инспекциски места на граничен премин

Бројот на пратки од животинско потекло кои се увезле во 2007 година, е значително зголемен во однос на претходните години. Во 2007 година увозот е зголемен за 24% во однос на 2006 година и 36% во однос на 2005 година.

Во 2007 година увозот бил 8 пати поголем од извозот.

Бројот на пратки кои се извезуваат незначително е зголемен.

Бројот на транзитни пратки е намален во однос на претходните години.

Најактивни ветеринарни инспекциски места на граничен премин преку кои се врши увоз, извоз и транзит остануваат Табановце и Богородица.

Табеларен приказ на бројот на пратки од животинско потекло кои поминале на граничните премини при увоз, извоз и провоз во 2005, 2006 и 2007 година

Број на пратки	Година		
	2005	2006	2007
Увоз	8.258	9.771	12.826
Извоз	1.418	1.230	1.526
Провоз	5.823	6.776	4.693
Вкупно	15.499	17.777	19.045

Ѓ. Увоз на млеко и производи од млеко

Во 2007 година од севкупниот увоз на производи од животинско потекло, најголем бил увозот на млеко и производи од млеко. Увозот на млеко изнесувал 44%, а на производите од млеко изнесувал 33% од вкупниот увоз. Млеко најмногу е увезено од Босна и Херцеговина и Србија. Производи од млеко најмногу се увезени од Хрватска, Србија, Германија и Грција.

Графички приказ на увозот на млеко и производи од млеко во 2007 година

Е. Извоз на млеко и производи од млеко

Во 2007 година најголем извоз на млеко е остварен во Србија и Бугарија (свежо млеко). Млечните производи во најголем процент биле наменети за пазарот во Србија и Босна и Херцеговина.

Графички приказ на извозот на млеко и производи од млеко во 2007 година

Ж. Увоз на месо и производи од месо

Во однос на увозот на месо, тој во 2007 година, изнесувал 56.388.965 кг и е за 18% зголемен во однос на 2006 година, а за 13% во однос на 2005 година.

Во 2007 година најголем е увозот на пилешко месо. Најголем бил увозот од Бразил, САД и Канада. Од Европските земји најголем увоз на пилешко месо е остварен од Грција, Холандија и Словенија.

Говедското месо е второ по увоз со најголемо увезено количество од Бразил, Србија и Австрија.

Свинското месо во најголемо количество се увезува од Канада, Шпанија, Србија и САД.

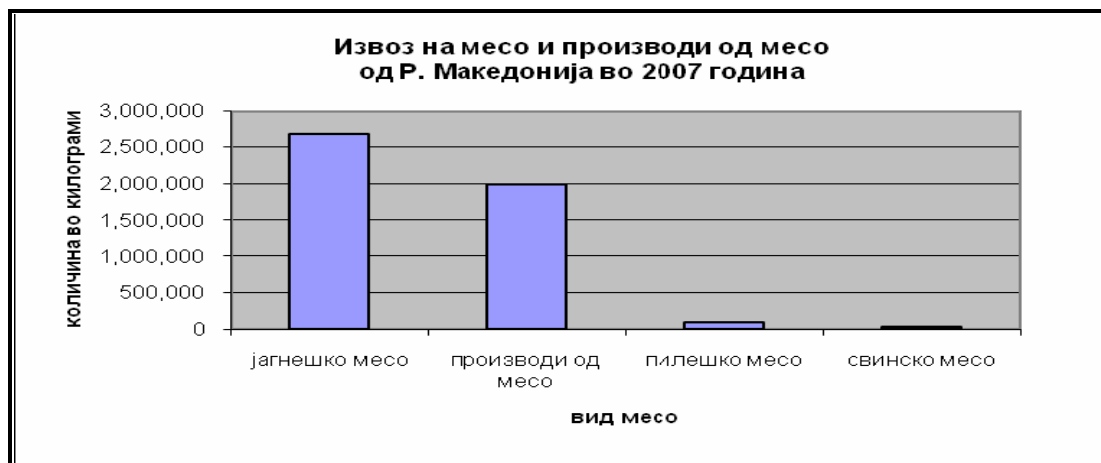
Од производите од месо најмногу се увезуваат месни конзерви и полутрајни месни производи.

9. Извоз на месо и производи од месо

Како и во изминатите години така и оваа извозот на јагнешко месо во вредност од 2.672.578 кг. доминира во однос на другите категории месо. Потоа следуваат: пилешкото месо со 89.663 кг и свинското месо со 29.562 кг. Значителен процент од извозот отпаѓа и на производите од месо, во вредност од 1.991.988 кг. Од производите од месо најмногу се извезуваат полутрајни производи од месо за Србија и говедски кожи за Италија и Турција.

Графички приказ на месо и производи од месо кои се извезувале од Република Македонија во 2007 година

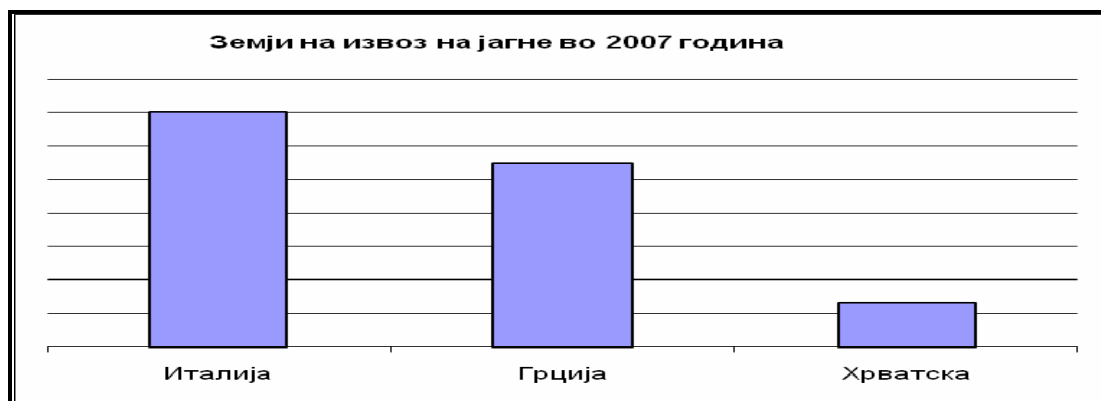

Република Македонија има значителен извоз на јагнешко месо во соседните и земјите на Европската Унија. Традицијата на извоз на јагнешко месо е континуирана, за што потврда се и бројките во долунаведената табела:

Табеларен приказ на број на заклани јагниња и добиено јагнешко месо наменето за извоз во 2005, 2006 и 2007 година

Јагниња	Година		
	2005	2006	2007
Број на заклани јагниња	273.302	281.122	277.428
Килограми добиено месо	2.492.191	2.743.709	2.633.708

Графички приказ на најголеми земји увозници на јагнешко месо од Република Македонија во 2007 година

10. Идни активности на Управата за ветеринарство

Како идни активности на Управата за ветеринарство предвидени се:

А. Обуки за зајакнување на државната ветеринарна служба

Б. Надградба на системот за идентификација и регистрација на животните:

- започнување со обележување на мали преживари (почеток на 2008);
- вклучување на свињите во системот за идентификација и регистрација на животните – (во текот на 2008/2009 после што се очекува започнување со обележување на свињите);
- изработка на софтвер и набавка на потребни добра (ушни маркици, апликатори, печатени материјали) за потребите на системот за обележување на свињи;
- надградба на правната рамка за идентификација и регистрација на животните од видот свињи;

В. Подобрување на мерките за здравствена заштита на животните и благосостојба на животните:

- промена во делови од Програмата за бруцелоза и Програмата за ТБЦ соодветно на наодите на ревизијата после што следува имплементација на истите (2007-2008);
- епидемиолошки студии за зоонози и економски важни болести и изготвување на препораки за изработка на програми за сузбивање/контрола
- изготвување препораки за сузбивање/контрола на економски важни болести со цел да се намали бројот на заболени животни како и намалување на губитоците од болестите;
- воведување на принципот на проценка на ризиците како метод во донесување на одлуки во однос на здравствена заштита на животните;
- изготвување на правилници за планови за итни мерки при појава на болести (зарази);
- интеграција и надградба на информационите системи за здравствена заштита на животните;
- Кампања за подигање на свеста во доменот на добробитта на животните;

Г. Воведување, надградба и подобрување на одредени системи неопходни за функционалноста на Управата за ветеринарство и ветеринарните инспекциски служби како и прилагодување кон ЕУ стандардите

- Воведување и подобрување на системите за безбедност на храната од животинско потекло и за животински нус-производи;
- воведување на Rapid Alert System for Food and Feed (RASFF) – систем чија цел е да обезбеди на органите надлежни за контрола на храна наменета за човечка употреба и на добиточна храна со ефективна алатка за размена на информации кои се однесуваат на мерките кои се преземаат и треба да се превземат со цел да се осигура безбедност на храната за човечка употреба и добиточната храна (во текот на 2008 г);

- прилагодување на производствените капацитети за храна од животинско потекло кон ЕУ стандардите;
- воспоставување на систем за собирање и третман на нус-производи од животинско потекло (2008-2010 г.).

Подобрување на системот за ветеринарно-медицинските препарати и исхрана на животните:

- Програма за зајакнување и подобрување на регулаторно-легислативната институционална структура на Република Македонија во однос на производството, прометот и употребата на ветеринарно медицинските препарати - во текот на 2008 г;
- Програма за зајакнување и подобрување на регулаторно-легислативната институционална структура на Република Македонија во однос на производството, прометот и употребата на добиточната храна и исхраната на животните - во текот на 2008 г.

Останати системи со кои ќе се зајакне капацитетот на државната ветеринарна служба:

- воведување ИТ систем за мрежно поврзување и размена на информации помеѓу Управата за ветеринарство, подрачните канцеларии и граничните премини;
- воведување на TRAdE Control and Expert System (TRACES) како дел од единствената електронска база на податоци за следење на движењето на пратки од живи животни и одредени производи од животинско потекло во внатрешниот промет на ЕУ и оние кои треба да бидат увезени од трети земји како и обезбедување на сите релевантни податоци поврзани со прометот на овие пратки. Целта на овој систем е да се спречи внесувањето на заразни болести при промет со живи животни и производи од животинско потекло како и да се обезбеди непречен увоз на живи животни и производи од животинско потекло. – во текот на 2008 г.

11. ФИТОСАНИТАРНАТА УПРАВА ВО 2007 ГОДИНА

Растенијата како добра од општ интерес за Републиката имаат посебна заштита утврдена со закон. Оттука здравјето на растенијата е право и одговорност на Република Македонија – Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, Фитосанитарната управа, Државната фитосанитарна лабораторија, давателите на јавни услуги и на сопствениците.

Надлежностите на Фитосанитарната управа како орган во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство произлегуваат од Законот за здравје на растенијата, Законот за заштита на растенијата, Законот за ѓубриња и Закон за производи за заштита на растенијата.

Активностите од фитосанитарната област Фитосанитарната управа во 2007 година ги фокусираше на: организирање на мерки за превенција од внесување и ширење на штетни организми, спроведување на мерките за сузбивање, контрола над извршувањето на мерките, анализа и евалуација на статусот на здравјето на растенијата во земјата и надвор, проценки на ризикот од појава и ширење на штетните организми, хармонизирање на Националното законодавство со ЕУ законодавството, координирање на работите од фитосанитарната област со сите вклучени, елаборирање на база на податоци и информирање на сите заинтересирани страни.

12. ЗАШТИТА НА РАСТЕНИЈАТА

Во рамките на петгодишниот проект 2003 – 2008 година за следење и сигнализација на карантинските и економски значајните болести, штетници и плевели, Фитосанитарната управа при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство ја продолжи Програмата за здравје на растенијата и за нејзина реализација во текот на 2007 година ангажира голем број научни и стручни лица од повеќе организации од Република Македонија и тоа: Факултетот за земјоделски науки и храна, Земјоделскиот институт – Скопје, Институтот за тутун – Прилеп, Агенцијата за поттикнување на земјоделството како и подрачните единици на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство.

Организатор на прогнозата, детерминацијата и следењето на растителните болести, штетници и плевели во Република Македонија е Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство- Фитосанитарната управа.

Научно – стручен носител на прогнозата, детерминацијата и следењето на растителните болести, штетници и плевели во Република Македонија е Факултетот за земјоделски науки и храна во Скопје – Катедра за заштита на растенијата.

Во текот на 2007 година Фитосанитарната управа ја реализираше Програмата за здравјето на растенијата, за која од Буџетот на Република Македонија обезбедени беа средства во износ од 14.000.000,00 денари. За реализација на финансиските средства од Програмата доставен е опширен извештај до Владата на Република Македонија.

СОСТОЈБА СО БОЛЕСТИ И ШТЕТНИЦИ ВО 2007 ГОДИНА

Во текот на 2007 година беше вршена прогноза и следење на двете економски најзначајни болести на јаболкото причинети од паразитите: ***Venturia inaequalis (Coke) Winter*** конидиски стадиум и ***Spilosea pomi Fr. et Fr-*** причинител на чадливата дамкавост на листовите и краставост на плодовите на јаболка.

Venturia inaequalis (Coke) Winter - Во 2007 во почетокот на вегетацијата беше утврден напад на овој паразит, а во подоцнежниот период заради сушното време немаше услови за помасовно ширење на паразитот. И покрај релативно малото количество на врнежи во Преспанскиот регион, кој воедно е и најголем во производството на јаболка, се појавија неколку јаки и слаби зарази. Значајно е што за заштита од овој патоген се отпочна уште со зимското прскање а и подоцна во текот на вегетацијата.

Podospaera leucotricha (Ellis et Everhart) Salmon - причинител на пепелница на јаболкото - Овој патоген е постојана закана за насадите на јаболка во преспанскиот регион бидејќи во овој регион многу е застапена сортата Ајдаред со 65% која е осетлива на овој патоген. Напад на овој паразит на јаболката во Преспанскиот регион утврден е уште во зимскиот период со појава на видливи бели ластари и беличести цветни папки.

Erwinia amylovora (Burrill) Winslow et al – Причинител на пламеницата на јаболкото, крушата, дуњата и др. - Поради изразено сушниот период и со тоа неповолните услови за развој на оваа фитопатогена бактерија, во текот на целата вегетација не се регистрирани поголеми штети од нападот на овој паразит. Напад од овој паразит утврден е на крушките и дуњите во

валандовско. За елиминација на векторите на овој патоген користени се соодветни инсектициди како и механички мерки со одстранување на заболениите делови и нивно запалување.

***Plasmopara viticola* (Berkeley et Curtis) Berlese et De Toni**- причинител на **пламеница на виновата лоза** - Во охридскиот, овчеполскиот, кумановскиот, гевгелискиот и валандовскиот регион нападот на овој патоген во 2007 година беше регистриран со слаб интензитет во лозовите насади. Беше следена појавата на примарните зарази и беа давани совети за заштита, така што со успешно применетите фунгициди и заради неповолните услови за развој на патогенот не се настанати поголеми штети на виновата лоза

***Uncinula necator* (Schweinitz) Burrill** - причинител на **пепелница на виновата лоза** - Нападот на овој патоген на виновата лоза помасовно беше констатиран во првата декада на месец август кога беа створени услови за тоа. Помасовно беше присуството на овој патоген на напуштените лозови насади и на поединечните дворни лози каде што е вршено почесто залевање.

***Botrytis cinerea* Person f.vitis Klebahn** - причинител на **сивото гниење кај виновата лоза** - Овој патоген утврден е на виновата лоза во охридскиот и валандовскиот регион, на терените каде имаше оштетувања од град. За заштита од овој патоген спроведувани се низа превентивни мерки, (проредување на листовите како и хемиски мерки).

***Phomopsis viticola* Sacc** – причинител на ексоориоза (црна дамкавост) кај лозјата. - Ова габно заболување во валандовскиот регион предизвикува значајни штети во последните години и затоа лозаропроизводителите посебно се информираа преку соопштенија за превземање на мерки за заштита. Вршени беа и хемиски заштити. Нападот на овој патоген во гевгелискиот регион беше утврден во повеќе насади и на повеќе локалитети.

***Venturia pirina* (Bref.) Aderhold** – причинител на чадливата краставост на крушката. Во Преспанскиот регион појавата на овој патоген беше ограничена заради намалениот број на стебла на крушки. За заштита користени се фунгициди.

***Phytophthora cactorum* (Leb. Et Cohn) Schroet** –причинител на гниење на кореновиот врат и коренот на овошките. – Овој патоген редовно е присутен во Преспанскиот регион. Во Охридскиот регион овој патоген утврден е во насадите каде што се високи подпочвените води, особено во зимскиот период и таму каде што е вршено наводнување со бразди. За заштита користени се бакарните фунгициди со полевање околу заболениите стебла.

***Taphrina deformans* (Berk.) Tulasne** – причинител на накадрувањето на листовите на праската – Овој патоген беше утврден со појак интензитет на поединечните стебла праски во охридско во дворовите и викендиците. За заштита користени се контактни фунгициди.

***Stigmina carpophila* (Lev.Ellis), (*Clasterosporium carpophylum* Aderh.)** - причинител на сачменка на коскестото овоштие. - Во охридскиот регион овој патоген забележан е на целиот известителен регион со особено помасовна појава на сливите и вишните. Особено јак интензитет на напад на овој патоген забележан е на напуштените насади. За заштита од овој патоген препорачани се бакарни препарати во почетокот на вегетацијата.

***Monila laxa* (Ader. i Ruhl.)Honey ex Whetz.** - причинител на сушењето на цветовите, гранчињата и плодовите на сливата и вишната. Напад на овој патоген е утврден во охридскиот регион на сливата и вишната особено со јак напад во напуштените насади. Вршени се мерки за заштита при што се користени фунгициди. Во валандовскиот регион констатиран е напад на овој

патоген на кајсијата на целото подрачје и преку соопштенија се препрачувани мерки за заштита.

Phytophthora capsici Leonian- причинител на **плмениаца на пиперката** - Во преспанскиот регион овој патоген во 2007 година беше утврден на многу мали парцели на пиперот. Со примената на превентивните мерки какви што се: правилно наводнување, користење на здрав расад, третирања на почвата, како и фолијарни третирања на растенијата се постигнаа задоволителни резултати.

Leveillula taurica (Lev.) Arn. – причинител на **пепелница на пиперката и домотот**. - Во валандовскиот регион во пластеничкото производство на домати утврден е напад на овој патоген во повеќе локалитети. Со извршените третирање со фунгициди состојбата се санира.

Phytophthora infestans (Mont) de Bary – **причинител на пламеницата кај компирите и домотите** –Овој паразит заради повољните услови за развој утврден е во повеќе региони на Република Македонија. Напад на овој паразит регистриран е во преспанскиот регион кај компирот, каде што со 2-3 третирања постигната е добра заштита од оваа болест. Интензитетот на појава на пламеница кај компирот беше слаб, како во Струмичко-радовишкиот, така и во Гевгелиско-валандовскиот регион.

Alternaria solani (Ell.& Mart.) Jones & Groul – причинител на **кафената дамкавост на домотот и компирот** - Овој патоген во охридскиот регион е утврден на домотот и компирот како и кај други представници од фамилијата *Solanaceae*. Поголеми штети се констатирани во делови од регионот каде имаше механички оштетувања од град.

Peronospora tabacina Adam - причинител на **пламеница на тутнот** - Овој патоген е утврден на тутнот во велешко во атарите на селата: Бузалково, Чашка, Иванковци. Вршени се хемиски третирања со следните фунгициди: Cineb S-65, Antracol, Ridomil, Dithane M-45.

Во врска со состојбата со биолошката борба во Република Македонија може да се каже дека примената не е задоволителна. Основна причина за слабата примена на биолошките мерки за заштита на растенијата од штетните инсекти во оранжерииите за производство на зеленчук е мошне тешката економска состојба на претпријатијата чија основна дејност е земјоделското производство, како и недостатокот на можност за сертификација на така добиеното производство.

ФИТОСАНИТАРНА ИНСПЕКЦИЈА

Фитосанитарната инспекција е во состав на Фитосанитарната управа и е вклучена во системот на следење и извршување на мерките за спречување на појавата, ширењето и сузбивањето на штетните организми. Врши фитосанитарни инспекции на пратки од растенија и производи од растително потекло за извоз, увоз, реекспорт и провоз.

ИЗВОЗ

Во 2007 година фитосанитарните инспекции на пратките за извоз вршени се од фитосанитарните инспектори на 13 извозни терминали за отпремување на пратките за извоз (Скопје, Кавадарци, Струмица, Велес, Гевгелија, Куманово, Тетово, Охрид, Прилеп, Ресен, Кичево и Струга). Фитосанитарните инспекции вршени се според системот на следење од место на производство, во вегетација и пред отпремување на пратките. Во 2007 година извршено е преглед на вкупно 30.989 броја пратки со количина од: 299,833.239 тони; 11,167.80 м³; 3.222.145 бр. Извозот, исто така, најчесто се извршува преку

најфреквентните гранични премини: Богородица, Ново село, Табановце, Кафасан и Деве Баир.

УВОЗ

Во 2007 година фитосанитарните инспекции на пратки за увоз вршени се од фитосанитарните инспектори на 16 гранични премини. Фитосанитарните прегледи вршени се според увозниот систем со: преглед на документација, идентификација на пратката со документацијата и фитосанитарен преглед аспект на присуство на штетни организми.

Фитосанитарните инспектори во 2007 година имаат извршено контрола на 20.469 пратки со количина од: 407.488,099 тони; 44.289,38 м³; 4.014.682 бр.

Увозот најчесто се извршува преку најфреквентните гранични премини: Богородица, Ново село, Табановце, Кафасан и Деве Баир. Најголем број на пратки е на извршен увоз од: Република Србија, Грција, Босна и Херцеговина (прилог 2).

При вршењето на фитосанитарен преглед и контрола во прометот преку границата на Р.Македонија при увоз, извоз и провоз на пратки од растенија и производи од растително потекло фитосанитарните инспектори на граничните премини наплатуваат надоместок.

Во 2007 година од надоместок остварени се вкупно 60.855.369,10 денари.

Остварените средства се приход на Буџетот на Република Македонија

ПРОИЗВОДИ ЗА ЗАШТИТА НА РАСТЕНИЈАТА

Согласно Законот за заштита на растенијата, во Република Македонија употребата на производите за заштита на растенијата е можна само доколку тие производи се одобрени од страна на министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство.

Производите за заштита на растенијата може да бидат произведени од страна на домашни производители или може да бидат произведени надвор од Република Македонија и увезени од страна на овластени застапници. При увозот производите подлежат на преглед на граничните премини од страна на фитосанитарните инспектори.

Регистрирани се вкупно 534 производи за заштита на растенијата, од кои во 2007 година, 47 се ново регистрирани или им е продолжена регистрацијата.

Од страна на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во текот на минатата година издадени се дозволи на:

- 1 домашен производител кој формулира производи за заштита на растенијата
- 12 странски производители кои се застапувани од страна на 10 овластени застапници, кои истовремено го вршат и увозот и прометот на големо на производите за заштита на растенијата.

Во регистарот во Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство – Фитосанитарна управа запишани се 198 земјоделски аптеки.

Во 2007 година според извршените прегледи од фитосанитарната инспекција на граничните премини, увезени се 146 пратки со 1.155.192 кг. производи за заштита на растенијата.

Во месец септември 2007 година донесен и објавен е Закон за Производи за заштита на растенијата (Сл.весник на РМ бр.110/07) кој е во согласност со европското законодавство, односно донесен е врз основа на Директивата 91/414 ЕЕЦ, со што средствата за заштита на растенијата се преименуваат во производи за заштита на растенијата. За имплементација на законот потребно е да се донесат и одредени подзаконски акти со што ќе се воведат новини во самото работење.

ВЕШТАЧКИ ЃУБРИЊА

Вештачките ѓубриња регулирани се со Законот за квалитет и контрола на квалитетот на вештачките ѓубриња и според истиот во РМ вкупно се регистрирани 211 вештачки ѓубриња, од кои 25 се ново регистрирани во 2007 година, и тоа: 6 вештачки ѓубриња се од домашни и 19 од странски производители.

Во 2007 година донесен е Законот за ѓубриња (Сл. Весник на РМ бр.110/07) кој е во согласност со европското законодавство врз основа на Регулативата 2003/2003 ЕЦ, и од истиот ќе произлезат подзаконски акти кои ќе придонесат за негово успешно имплементирање. Со стапување во сила на новиот закон називот ѓубрива се менува во ѓубриња.

Во 2007 година според извршените прегледи од фитосанитарната инспекција на граничните премини, увезени се 3226 пратки со 77.019.965 кгр вештачки ѓубриња.

Увоз на производи под контрола на Управата во 2007 година

Производ	Тип	Количини	Вкупно
1. Вештачки ѓубриња	НПК	44,459.611	77.019.965
	КАН	17,231.206	
	Суперфосфат	1,097,056	
	Уреа	11,102.219	
	Тресет	2,077.637	
	Хумус	1,052.236	
2.Заштитни средства	Инсектициди	176.092	1.155.192
	Фунгициди	625.097	
	Хербициди	354.003	
	Родентициди	/	
	Акарициди	/	

13. ДРЖАВНА ФИТОСАНИТАРНА ЛАБОРАТОРИЈА

За извршување на специјализирани лабораториски тестови на растенија, растителни производи и други објекти и предмети во лабораторија, со цел дијагностицирање и детерминирање на штетни организми, биолошки организми, биолошки тестирања, испитување на физичко-хемиските својства на производите за заштита на растенијата, анализа на активната материја, анализа на семенски и саден материјал, формирана е Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ) во состав на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство со статус на биро.

Правната основа за воспоставување на ДФЛ е пропишана со член 78 од Законот за здравје на растенија објавен во Службен весник на Република Македонија (29/05), а опремата обезбедена е со помош на донација од КАРДС 2001 програмата.

Во 2007 година извршени се 44 најразлични анализи (ентомолошки, миколошки, бактериолошки, нематолошки, вирусолошки), а значајно е да се спомне дека

покрај здравствената и сортната чистота на семето, лабораторијата може да врши и квалитативно одредување на генетски модифицирано (ГМ) семе и саден материјал со примена на молекуларни техники.

Освенј тоа се вршат и лабораториски испитувања согласно меѓународните протоколи за идентификација и дијагностика на карантинските и регулираните некарантински организми.

14. Семе и саден материјал

14.1 Тестирање на растителните сорти

Управата за семе и саден материјал при Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, своите активности ги финансира согласно “Програмата за семе и саден материјал” и од сопствени финансиски средства, односно од надоместокот што го наплатува од странски и домашни правни и физички лица за испитувањето и регистрацијата на новите сорти. Со овие средства се покриваат трошоците за испитување на опитните пунктови, за статистичка обработка на податоците, за надомест на членовите на Комисија за националната сортна листа на земјоделски растенија, за обезбедување на стандарди за споредување со испитуваната сорта и за режиски трошоци.

14.2 Испитување и одобрување на нови сорти земјоделски растенија

Во производната 2007 година преку Комисија за национална сортна листа на земјоделски растенија пријавени се 89 сорти за испитување, признавање и одобрување во производство во Република Македонија. Повеќето од пријавените сорти се однесуваат на градинарски култури, од кои за одгледување на отворено поле пријавени се 32 сорти, а во заштитен простор 13 сорти (домати 9 сорти, краставици 2 сорти, пиперки 2 сорти). За запишување во Националната сортна листа пријавени се и 7 сорти житни култури, 14 сорти компири, 15 сорти тутун, сончоглед 2 сорти и пченка 6 сорти.

Испитувањето на новите странски и домашни сорти на отворено поле се изведува на три локалитети и тоа во: ЈНУ “Земјоделски институт” - Скопје, ЈНУ “Институт за јужни земјоделски култури” - Струмица и ЈНУ “Институт за тутун” - Прилеп.

14.3 Спроведување на стручна контрола (апробација) и производство на сертифициран семенски и саден материјал во 2006/2007 година

Во производствената 2006/2007 година извршена е стручна контрола и е добиено натурално производство од 6 984 тони сертифицирано семе од пченица. При доработката на семенскиот материјал од мека пченица околу 20% е отпад, што значи дека вкупно добиеното семе од пченица изнесува 5 588 тони. При стручна контрола на јачмен добиено е вкупно производство од 1 542 тони семе, односно при доработката на семенскиот материјал од јачменот околу 20% е отпад, со што вкупното количество добиено семе од есенски јачмен изнесува 1 234 тони.

Недостатокот од семенски материјал земјоделците го дополнуваат со користење на несертифициран (меркантилно семе) семенски материјал од сопствено производство. Несоодветниот квалитет на користениот семенски материјал придонесува за намалување на приносот од одделни култури како по единица површина така и во однос на квалитетот на добиеното производство.

Генерално, домашното производство на семенски и саден материјал не ги задоволува потребите за организирање на земјоделското производство во

Република Македонија. Остатокот од потребите за сертифициран семенски и саден материјал се задоволуваат од увоз, претежно од Србија и Хрватска. Останатите земји од кои се увезува семенски материјал се: Холандија, Израел, Франција, Германија, и Италија - за увоз на семенски материјал од градинарски култури, особено на хибридни сорти домати и краставици кои се одгледуваат во заштитен простор, како и за семенски компир.

Производството на сертифициран семенски материјал од афион се организира и контролира од “Алкалоид” од Скопје, а во моментот понудата ја задоволува домашната побарувачка.

Понудата на сертифициран семенски материјал од тутун произведен од страна на Институтот за тутун од Прилеп ја задоволува потребата за семенски материјал на производителите на тутун.

Сертифицираниот семенски материјал од ориз се произведува во Земјоделскиот институт - Одделението во Кочани.

14.4 Програма за семе и саден материјал

Во 2007 година од Буџетот на Република Македонија обезбедени се финансиски средства за реализација на “Програма за семе и саден материјал за 2007 година” (“Службен весник на РМ” бр.38/2007). Согласно Законот за семенски и саден материјал, средствата од Програмата во износ од 700 000 денари испланирани се за да се помогне производство, контролата на сертифицираниот семенски и саден материјал како и за изработката на законските и подзаконските акти и нивното усогласување со законодавството на ЕУ.

14.5 Политика на Управата за семе и саден материјал за унапредување на Управата и идни развојни планови

Законот за семенски и саден материјал за земјоделски растенија е усвоен од страна на Собранието на Република Македонија во март 2006 година. Истиот е објавен во “Службен весник на РМ” бр.39/2006 г. Донесени се и подзаконски акти (7) кои произлегуваат од овој закон: Правилник за трговија со семенски материјал од житни растенија, Правилник за трговија со семенски материјал од фуражни растенија и репа, Правилник за условите што треба да ги исполнува снабдувачот за да се запише во регистарот на семенски и саден материјал од земјоделски растенија, содржината и начинот на водење на регистрите и содржина на барањето за запишување, Правилник за кадровските, просторните и техничките услови и начинот на работа на овластените правни лица за вршење на стручна контрола на производството на семенски посеви и насади на саден материјал од видови и сорти од земјоделски растенија, Правилник за трговија со семенски материјал од маслодајни и влакнодајни растенија, Правилник за начинот на работа, просторната и техничката опременост на овластените лаборатории и методи за испитување на квалитетот на семенскиот материјал кај земјоделските растенија, Правилник за трговија со семенски материјал од градинарски растенија.

14.6 Други активности од областа на семето и садниот материјал

Регистрирање на снабдувачи на семенски материјал и саден материјал

Управата за семе и саден материјал согласно Законот за семенски и саден материјал и подзаконските прописи врши упис во Регистарот на снабдувачи на семенски материјал и Регистарот на снабдувачи на саден материјал за земјоделски растенија. Во текот на 2007 година регистрирани се вкупно 75 снабдувачи од кои:

- Снабдувачи производители на семенски и саден материјал = 11
- Снабдувачи кои вршат подготовка за пазар на семенски материјал = 3
- Снабдувачи за увоз-извоз на семенски и саден материјал = 20
- Снабдувачи за промет на мало и големо на семенски и саден материјал = 41

Издадени одобрија за увоз на семенски и саден материјал

Управата за семе и саден материјал во 2007 година, согласно Законот за семенски и саден материјал и Одлуката за распоредување на стоките на форми на извоз и увоз, има издадено вкупно 417 одобрија за увоз и извоз на семенски и саден материјал.

V. ОДРЖЛИВО УПРАВУВАЊЕ СО ПРИРОДНИ РЕСУРСИ – ЗЕМЈОДЕЛСКО ЗЕМЈИШТЕ, ШУМАРСТВО И ВОДОСТОПАНСТВО

1. Земјоделско земјиште

На територијата на Република Македонија според податоците добиени од Подрачните единици има вкупно обработливо земјоделско земјиште во државна сопственост 197.764ха 66 ари 11м2.

Во Секторот за регистрирање и управување со земјоделско земјиште во 2007година биле вработени:

- 1 овластен раководител на сектор
- 1 раководител на одделение
- 8 советници
- 2 помлади референти.

Регистер на корисници на државно земјоделско земјиште согласно склучени договори по член 24 и член 62 од законот за земјоделско земјиште (сл.весник на рм број 135/07)

ПОДРАЧНИ ЕДИНИЦИ	КАТЕГОРИЈА НА КОРИСНИК	2005		2006		2007	
		Корисници	Површина	Корисници	Површина	Корисници	Површина
33 ПОДРАЧНИ ЕДИНИЦИ	Правни Субјекти	71	5278	16	4169	19	100
	Индивидуални Земјоделци	35	1783	24	492	34	382
	Плодоуживатели	/	/	481	3701	9	91
	Физички Лица	1	1	/	/	/	/
	ВКУПНО	107	7062	521	8362	62	573

Според податоците од табелата може да се заклучи дека бројот на плодоуживатели од 481 во 2006 година, се намалува на 9 во 2007 година со што се заокружува постапката за склучување на договори со плодоуживателите, додека склучувањето на договорите со правни субјекти и индивидуални земјоделци се зголемува. Согласно агендата за спроведување на Огласи за 2008 година се очекува нагло склучување на договори за користење на државно земјоделско земјиште кој ќе биде предмет на Годишниот извештај за 2008 година.

Контролата врз начинот на стопанисување (користење) на обработливото земјоделско земјиште во државна сопственост во согласност со членот 56 од законот за земјоделско земјиште(Сл.весник на РМ број 135/07) ја врши Државниот инспекторат за земјоделство, преку државни инспектори за земјоделство.

Во текот на 2007година до Секторот за регистрирање и управување со земјоделско земјиште од страна на Државниот инспекторат за земјоделство доставени се вкупно 183 известувања со предлози за раскинување на договорите и предлози за регулирање на статусот за понатамошно користење на земјиштето.

Планови на Секторот за регистрирање и управување со земјоделско земјиште во 2008 година:

- екипирање на одделенијата за:
 - регистрација на земјоделско земјиште,
 - управување со земјоделско земјиште,
 - унапредување на земјоделско земјиште,
 - размена на земјоделско земјиште,
 - формирање на систематизирана и тековно ажурирана евиденција на државното земјоделско земјиште;
 - изработка на систем за управување со државното земјиште, врз база на
 - собирање на податоци за земјоделско земјиште и поефикасно нивно ажурирање;
 - целосен увид за начинот на користење на државното земјоделско земјиште и податоци за големината на формите кои ги користат земјоделците во државна или приватна сопственост што е еден од условите за успешна работа на Платежната агенција и користење на претпристапните фондови (ИПАРД),
 - завршување на двата пилот проекти од комосацијата на земјоделското земјиште во Република Македонија.
- .
- во текот на 2008 година се планирани да бидат објавени 12-те Огласи за распределба на земјоделско земјиште во државна сопственост.

2. Шумарство

2.1 Општи карактеристики на шумарскиот сектор

Шумите, согласно член 56 од Уставот на Република Македонија се прогласени како добро од општ интерес и уживаат посебна заштита. Шумите како природно богатство, покрај економската, имаат значајна социјална и општокорисна функција. Сите активности на стопанисување со шумите (одгледување, користење и заштита) се регулирани со Законот за шумите („Службен весник на РМ“ бр.47/97, 7/2000, 89/04, 54/07 и 103/08).

На шумско земјиште во РМ припаѓаат 1.159.600 ха, од кои вкупната површина под шуми изнесува 955.300 ха, односно 37% од територијата на Републиката. Шумите по состав се лисјарски (листопадни) 82%, четинарски (зимзелени) 12% и мешани (лисјари-четинари) 6%. Според потеклото се високостеблени 29% и нискостеблени 71%.

Вкупната дрвна маса изнесува 74.343.000 м³, а вкупниот годишен прираст 1.830.000 м³ со просечен годишен прираст на хектар од 2,02 м³.

Планираниот годишен сечив етат (планирана годишна дрвна маса за сеча) изнесува околу 1.300.000 м³.

Од вкупната површина под шуми, шумите во државна сопственост зафаќаат 90,14%, додека по дрвна резерва нивното учество е 92,2%. Приватните шуми зафаќаат 9,86% од вкупната површина под шума и учествуваат со 7,8% во вкупната дрвна резерва.

2.2 Тековни активности во шумарскиот сектор

2.2.1 Стратегијата за одржлив развој на шумарството во Република Македонија

Во 2004 година, од страна на ФАО (Организација за храна и земјоделство при Обединетите Нации) беше одобрен проект за изготвување на Стратегија за одржлив развој на шумарството во Република Македонија. Процесот на

изготвување на Стратегијата се засноваше на принципот на партиципација на сите заинтересирани страни и принципот на интегрирање на шумарството во развојните стратегии и планови на национално ниво.

Стратегијата за одржлив развој на шумарството во Република Македонија, со Акционен план 2007-2009 година, усвоена е од страна на Владата на РМ, на седницата одржана на 19.06.2006 година. Стратегијата ќе се имплементира со дефиниран Акционен план, кој ги содржи мерките и активностите за идниот развој на шумарскиот сектор со утврдена временска динамика и проценка на потребни материјални и човечки ресурси за нивно реализирање.

Главни насоки на Стратегијата за одржлив развој на шумарството во Република Македонија се:

- Проширување, подобрување на квалитетот и заштита на шумскиот фонд;
- Мултифункционално стопанисување со шумите и одржлив развој на шумарството;
- Утврдување на условите за изнаоѓање на национални и меѓународни фондови за поддршка на развојот на шумарството и
- Усогласување на законската регулатива од шумарскиот сектор со националните интереси и меѓународните обврски.

Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство има потпишано Меморандум за заемна соработка со Холандската развојна организација (СНВ) Македонија, финансирана од Холандската Влада, со цел подобрување и развој на шумарството во РМ преку поддршка на активностите согласно Акциониот план 2007-2009 од Стратегијата за одржлив развој на шумарството во РМ:

- Изработен е Прирачник за сопствениците на приватни шуми во соработка со Здружението на граѓани „Приватни шуми“ и ЈП „Македонски шуми“.
- Реализиран е Пилот-проектот за разграничување на приватните од државните шуми, во КО Рудник, велешко.

2.2.2 Реализација на Програмата за проширена репродукција на шумите за 2007 година

Со Програмата за проширена репродукција на шумите за 2007 година се финансираа и реализираа следните мерки:

- Пошумување на голини и ерозивни земјишта во државна сопственост на површина од 808 ха во 13 реони. Најголеми површини пошумени се во: Кумановско (196 ха), Свети Николско (150 ха), Штипско (146 ха) и Велешко (100 ха), додека во останатите подрачја пошумувањата се извршени на помали површини;

- Извршена е нега на шумски култури со прореди на површина од 726 ха во 7 шумски стопанства на ЈП „Македонски шуми“ и тоа во: Свети Николско, Кумановско, Штипско, Велешко и Кратовско на површина од 110 до 199 ха, а во останатите подружници на помала површина;

- Извршено е санирање на опожарени шумски површини и нивна вештачка обнова на 352 ха, а спречување на масовно сушење на шумите и шумските култури извршено е на 40 ха;

- Обезбедување на шумски садници за приватно пошумување и за спроведување на Еколошката акција на младите во РМ. Во текот на 2007 година, обезбедени се вкупно 280.061 садница, од кои 252.520 употребени се за пошумување на земјиште во приватна сопственост, главно на оголени површини, ниви, ливади и напуштени необработливи површини и повторно пошумување на сечишта и пополнување на делумно или сосема уништени шуми (опожарени, исушени или испасени од добиток), а за спроведување на Еколошката акција употребени се 27.541 садница.

За имплементација на Програмата за проширена репродукција на шумите, надлежен е Секторот за шумарство при МЗШВ. Работите се извршени на површините со кои стопанисува ЈП „Македонски шуми“- Скопје, односно неговите подружници - шумски стопанства.

2.2.3. Заштита на шумите

Одделението за заштита на шумите, покрај другите активности кои се предвидени со Програмата за проширена репродукција на шумите за 2006 година, во делот на заштитата на шумите изврши возобновување на мрежата за биоиндикаторски точки. Оваа акција е спроведена во соработка со Катедрата за заштита на шумите при Шумарскиот факултет. Возобновени се 42 биоиндикаторски точки, со цел континуирано следење на здравствената состојба на шумите во РМ.

Следењето на здравствената состојба на шумите во РМ и собирањето на податоци од страна на стручните кадри од ЈП „Македонски шуми“ и други субјекти, задолжени за оваа активност, продолжи и во 2007 година, за што се доставуваа извештаи.

Во април 2007 година, до Владата на РМ беше доставена и Информација за здравствената состојба на шумите во РМ за 2006 година, со предлог мерки и истата беше усвоена.

2.3 Ловство

Во Одделението за ловство, во 2007 година, покрај вообичаените активности, се подготви изменување и дополнување на Законот за ловството („Сл.весник на РМ“ бр. 84/07), со кое се изврши корекција на некои одредби од законот кои беа пречка за негово подобро спроведување, како и допрецизирање на некои членови од законот.

Бидејќи од 2008 година ќе почне новиот десетгодишен период на давање на дивечот на користење по пат на концесија, во 2007 година се пристапи кон детална анализа на досегашниот период на користење на дивечот во ловиштата во РМ (корисници на дивечот во ловиштата, договори за користење на дивечот, посебни ловностопански основи, годишни планови за спроведување на посебните ловностопански основи и слично).

2.4 Идни активности

Со Акциониот план 2007-2009 година за имплементирање на Стратегијата за одржлив развој на шумарството во РМ предвидени се следните активности:

- Донесување на нов Закон за шумите;
- Донесување на нов Закон за ловството;
- Донесување на сите подзаконски акти од Законот за репродуктивен материјал од шумски видови дрвја („Сл.весник на РМ“ бр.55/07);
- На 12.03.2008 година се планира да се спроведе акцијата „Ден на дрвото – засади ја својата иднина“, во која активно учество ќе земе

граѓанскиот сектор со поддршка на Владата на РМ, при што се планира да се засадат 2.000.000 садници во сите општини на Републиката, додека на 29.10.2008 година се планира да се спроведе истата акција и при тоа се планира да се засадат 6.000.000 садници;

- Изготвување методологија за извршување на национална инвентаризација на шумите во РМ;
- Изработка на Студија за превентивна и пресупресивна заштита на шумите од пожари;
- Изработка на Студија за шумски подрачја ризични од ерозија и
- Изработка на Студија за развој на шумска патна мрежа во РМ и друго.

Со Програмата за проширена репродукција на шумите за 2008 година планирано е да се извршат работите и активностите во следниот обем:

- Пошумување на голини и ерозивни земјишта на површина од 850 ха;
- Спроведување на одгледни мерки со прореди во шумски култури на површина од 600 ха;
- Мелиорација на деградирани дабови шуми на површина од 150 ха;
- Санирање на опожарени шумски површини и нивна вештачка обнова на површина од 1000 ха и спречување на ширењето на масовното сушење на шумите и шумските култури на површина од 50 ха;
- Обезбедување на шумски садници за приватно пошумување и за Еколошка акција 350.000 садници и
- Заштита на шумите и шумските култури од растителни болести и штетни инсекти, при што се планира да се изврши авиосузбивање на штетникот боров четник (*Thaumatopea pitiosampa* Schiff.) во боровите шуми и шумски култури на површина од околу 10.000 ха во повеќе региони во Републиката.

Во 2008 година Секторот за шумарство и ловство ќе продолжи со редовните активности за следење на здравствената состојба на шумите во РМ во соработка со Извештајно-дијагнозно-прогнозната служба при Шумарскиот факултет во Скопје.

2.5 Државен инспекторат за шумарство и ловство

Во текот на 2007 Државниот инспекторат за шумарство и ловство има поминато 2225 денови во надзор и извршено 3118 прегледи и тоа: 2076 прегледи во државни претпријатија, 529 во приватни претпријатија, 97 во приватни шуми и 291 преглед кај физички лица кои вршат дејствија поврзани со прописите од областа на шумарството и ловството.

Од направените прегледи составени се 2899 записници и донесено 801 решение од кое:

- 751 решение за одстранување на недостатоците;
- 50 решенија за времено запирање на работите ;

Поднесени се:

- барања за поведување на прекршочна и кривична постапка - **223**,
- за прекршочна постапка - **204**,
- **19** (осум) барање за кривична постапка (преглед 2; 3 и 4).

Од **223** барањата за поведување на прекршочна постапка поднесени се :

- против правни лица - **95**,

- против физички лица - **109**.

Барањата за поведување на кривична постапка се поднесени по Законот за шумите - **16** и по Законот за ловството - **3**.

Од поднесените пријави против правни лица **95**, најбројни се пријавите кои се однесуваат за сторени прекршоци :

- по Законот за шумите **83** односно **87%**,
- по Законот за ловство **12** односно **13%**.

Од поднесените барања против физички лица **109**, најбројни се пријавите за сторени прекршоци:

- по Законот за ловство **96** или **88 %**,
- по Законот за шумите **13** или **12 %**.

3. Водостопанство

3.1 ОПШТО

Водостопанството во основа може да се дефинира како комплексен збир на дејности кои имаат стопански карактер и карактер на дејности од јавен интерес, меѓусебно поврзани, и од кои зависи и се неопходен услов за вршење на дејностите од другите стопански гранки. Водостопанските дејности од јавен интерес во смисла на членот 17 од Законот за водите (“Службен весник на Република Македонија” бр.4/98) се: изградба, одржување и користење на водостопански објекти и постројки што се однесуваат на обезбедување на вода за водоснабдување, наводнување и одводнување на земјиште; определување на заштитни зони; заштита од штетното дејство на водите; заштита на коритата и бреговите на водотеците и езерата; одбрана од поплави; заштита од ерозија и уредување на порои; вадење на песок, чакал и камен заради заштита и подобрување на режимот на водите; обезбедување на резерви на вода со кои се обезбедува единствен режим на водите во слив или дел од слив и изработка на проектна документација и студии во врска со подобрувањето на режимот на водите.

3.2 СТРУКТУРНИ РЕФОРМИ ВО ОРГАНИЗИРАЊЕТО НА ВОДОСТОПАНСТВОТО СПОРЕД ЗАКОНОТ ЗА ВОДНИТЕ ЗАЕДНИЦИ И ЗАКОНОТ ЗА ВОДОСТОПАНСТВОТА

3.2.1 Причини за донесување на Законот за водостопанства и Законот за водните заедници

Причините за донесување на Законот за водостопанствата и Законот за водните заедници се следните:

- големи финансиски обврски (долгови) на постојните водостопански правни субјекти кон вработените, фондовите и другите доверители;
- постојните водостопански правни субјекти вршеа дејности кои не се поврзани со водостопанството.
- превработеност и несоодветна кадровска структура;
- работење во специфичен правен вакуум, односно во организациона форма која не беше усогласена со важечките закони и прописи;
- управување со дотраени и во лоша кондициона состојба системи за наводнување.

- ниското ниво на квалитетот на услуги за наводнување на крајните корисници на вода;
- управување со дотраени и во лоша состојба системи за одводнување;
- проблеми и ниско ниво на наплата на водниот надоместок.

Поради наведените причини на 23.07.2003 година донесен е Законот за водните заедници (“Службен весник на Република Македонија” бр.51/03 и 95/05), а на 29.12.2003 година е донесен Законот за водостопанствата (“Службен весник на Република Македонија” бр. 85/03 и 95/05). Со овие закони создадена е основата за спроведување на структурните реформи во водостопанството.

Цели на законот за водните заедници е да овозможи сопствениците или корисниците на земјоделско земјиште да основаат водни заедници. Заедниците се основаат на доброволна основа. Водните заедници се основаат заради користење, управување, одржување, изградба, реконструкција и доградба на малите системи за наводнување и одводнување на делничната и разводната мрежа на хидромелиоративните системи за наводнување и одводнување. Водните заедници овозможуваат учесничко управување со водата како корпорации според јавното право, моделирани според правните лица кои се среќаваат во другите европски земји, како и во други сектори во Република Македонија. Овие правни лица како непрофитни организации предвидено е постепено да превземат активности од јавен интерес поврзани со наводнувањето и одводнувањето на земјиштето.

Цели на законот за водостопанствата е да се овозможи економично стопанисување, користење, функционирање и одржување на хидросистемите, системите за наводнување и системите за одводнување, дефинирање на обемот на услугите кои водостопанствата ги даваат на корисниците на вода, уредување на условите за пренесување на правото на користење на системите и објектите на водостопанствата и воспоставување на услови за нормално и успешно работење на водостопанствата и користење на нивните услуги од корисниците на вода.

3.2.2 Организирањето на водостопанските дејности според Законот за водните заедници и Законот за водостопанствата

Законот за водни заедници во користењето на водата за наводнување и според потребите на земјиштето на одредени подрачја, во организирањето на одводнувањето како субјекти, ги институционализира Водните заедници, кои се организирани и се основаат на доброволна основа која кореспондира со економскиот интерес на членовите на водната заедница. Во користењето на водата тие се појавуваат како потрошувач во однос на субјектот што испорачува вода и/или услуги на одводнување на земјиштето и во рамките на територијата за која е организирана водната заедница. Членовите се грижат и го организираат користењето, управувањето, одржувањето, изградбата, реконструкцијата и доградбата на малите системи за наводнување и/или одводнување и делничната мрежа на хидромелиоративните системи.

Водна заедница може да основаат физички и правни лица кои се сопственици или корисници на повеќе од половината од земјоделското земјиште на територијата на заедницата и имаат интерес да ги вршат дејностите кои се предвидени со законот. Две или повеќе заедници можат да формираат сојузи или други форми на здружување во согласност со одредбите на овој закон за основање на заедницата.

Со Законот за водостопанствата во испораката на водата, користењето и одржувањето на големите, повеќенаменски и посложени хидромелиоративни системи е воспоставена правната основа за институционализирање и основање на водостопанствата како специфични, посебни правни субјекти кои се автономни јавни правни субјекти управувани од самите водокорисници преку Одборот на корисници на вода, како орган на управување. Законската поставеност на работењето на Водостопанствата е детерминирана од економската логика и принципот на самоодржливост преку обезбедување приходи од надоместокот за количината на испорачана вода.

Со формирањето на водните заедници и сојузите на водните заедници се очекува постигање на следните резултати:

1. децентрализација на наводнувањето и учество на крајните корисници во управувањето со водата за наводнување;
2. транспарентност во работењето на новите субјекти (во управниот одбор на водните заедници покрај членови од редот на водокорисниците има и членови-претставници на локалната самоуправа - општините);
3. подигање на свеста кај водокорисниците за сопствена одговорност и однос кон инфраструктурата за наводнување;
4. намалени трошоци за одржување на инфраструктурата;
5. намалена цена на водниот надоместок и подобар % на плаќање;
6. ефикасна и навремена дистрибуција на вода до крајните корисници;

3.2.3 Имплементација на Законот за водостопанствата

Постапка за ликвидација на постојните водостопански правни субјекти

Со цел реализација на предвидената реформа во водостопанството почнувајќи од 2005 година се започна со отворање на постапки за ликвидација на неликвидните водостопански претпријатија. Во октомври 2007 година со одлука на Владата на Република Македонија беше покрената постапката за ликвидација кај 4 водостопански претпријатија и тоа: ВП “Струмички слив”-Струмица, ВРО “Мантово”-Радовиш, ВРО “Водостопанство Охридско Езеро”-Охрид и ЈВП Гевгелиско Валандовско Поле – Гевгелија.

Основање на нови водостопанства според Законот за водостопанствата

Паралелно со водењето на постапките за ликвидација, отпочнаа постапки за основањето на нови водостопанства. Основниот постулат за основање водостопанства е карактеристиката на системот/системите кои ќе им бидат пренесени на управување и користење и тоа: систем на кој припаѓаат големи брани, систем кој е повеќенаменски-опслужува различни категории на корисници на вода, систем кој по територија зафаќа површина поголема од 5.000 ха, систем на кој му треба ангажман на професионален кадар за функционирање и систем кој е економски и финансиски одржлив во смисол на услугата која може да ја пружи и наплати односно од која ќе може истиот да се сервисира.

Врз основа Законот за водостопанствата започнатата е постапка за основање на водостопанските претпријатија ВП “Струмички слив”-Струмица, ВРО “Мантово”-Радовиш, ВРО “Водостопанство Охридско Езеро”-Охрид и ЈВП Гевгелиско Валандовско Поле – Гевгелија во 2007 година, а истите би ги покриле териториите и дејностите што пред ликвидација ги извршувале овие водостопански претпријатија.

Формирање водни заедници според Законот за водни заедници

Процесот на формирање на Водните заедници започна кон крајот на 2004 година. Заклучно со крајот на 2007 година формирани се вкупно 125 водни заедници, кои опфаќаат површина од 61.701 ха.

Во следната табела е прикажана покриеноста на хидро мелиоративните системи во Република Македонија со водни заедници:

Ред.бр.	ХМС	Број на Водни заедници			Вкупна површина на ВЗ (ха)
		Регистрирани Водни заедници	Водни заедници во постапка	Вкупно Водни заедници	
1	Брегалница	23	0	23	20033
2	Тиквеш	40	0	40	15642
3	Полог,	13	0	13	4689
4	Полог,	23	0	23	8995
5	Струга	5	0	5	1680
6	Кичево	2	1	3	660
7	Струмица	5	0	5	1419
8	Охрид	2	0	2	1010
9	Битола	1	0	1	1030
10	Скопје	1	0	1	320
11	Гевгелија	6	0	6	2803
12	Дебар	1	0	1	1008
13	Ресен	3	0	3	2412
	Вкупно:	125	1	126	61701

Структура на членови во водните заедници

Територијата на формираните водни заедници опфаќа површина за наводнување од 61.701ха. Од оваа површина, изјави за членство во водните заедници имаат потпишано 16.912 земјоделци со површина од 25.587ха и 63 правни субјекти со површина од 16.473ха, а останатите се нечленови на водните заедници. Вкупен број на членови земјоделци - водокорисници во регионот на ХМС Тиквеш се 3.207 земјоделци со 9.493 ха, во регионот на ХМС Брегалница 3.238 со 14.862 ха, во регионот на ХМС Полог -Гостивар 2.133 со 3.312 ха, во регионот на ХМС Полог-Тетово 3.725 со 5.818 ха и во другите региони 4.719 со 7.091 ха.

Во следната табела е прикажана структурата на членовите на Водните заедници и површината со која членуваат.

ХМС	Вкупна површина на ВЗ	Индивидуални земјоделци		Правни лица	
		членови	(ха)	членови	(ха)
Тиквеш	15,642	3,166	4,650	24	6,327
Брегалница	20,033	3205	6667	16	8195
Полог-Гостивар	5,608	2,133	3,312	1	66
Полог-Тетово	8,933	3,723	5558	4	273
Други региони	10.820	5400	4,685	18	1691
Вкупно:	61.701	17.627	24.872	63	16.552

Извор:Управа за водостопанство, Информација за спроведување на реформите во секторот на водостопанството со имплементација на Законот за водостопанства и Законот за водни заедници

3.3 ХИДРОМЕЛИОРАТИВНИТЕ СИСТЕМИ ЗА НАВОДНУВАЊЕ И ОДВОДНУВАЊЕ

3.3.1 ХИДРОМЕЛИОРАТИВНИТЕ СИСТЕМИ ЗА НАВОДНУВАЊЕ

На територијата на Република Македонија обработлива земјоделска површина е околу 577.000 ха. Со Водостопанската основа е оценето дека од оваа обработлива површина, со изградените хидромелиоративни системи и доколку се изградат нови хидромелиоративни системи, реално може да се обезбеди наводнување на околу 400.000 ха, односно 69% од обработливата земјоделска површина.

Според техничката документација, врз основа на која се градени системите, беше предвидено да се обезбеди наводнување на 163.693 ха плодно земјиште, но изградените основни објекти (брани, акумулации, пумпни станици, магистрални канали и др.) во средно сушна година можат да обезбедат наводнување на 144.894 ха земјоделско земјиште.

Според времето, динамиката, изворите на финансирање и другите услови за изградба, карактеристични се три периоди во изградбата на хидромелиоративните системи за наводнување и тоа до 1958 година, од 1958 до 1975 и од 1975 година до денес. Во првиот период изградени се 27 ХМС со кои се опфатени 19.026ха. Вториот период се карактеризира со интензивна изградба на ХМС и во овој период се изградени системите “Тиквеш”, “Брегалница” и “Струмица” (“Турија”, “Водоча” и “Мантово”). Овие системи опфаќаат површина од 68.448ха. За овој период беа изградени и 46 помали системи, кои според техничката документација обезбедуваат наводнување на 39.514 ха. Во третиот период беа изградени 14 нови системи (“Стрежево”), деталната мрежа во “Радовишко Поле” и модернизација и проширување во Гостиварско, Тетовско и Кичевско Поле, како и повеќе од 25 системи со мали акумулации. Со овие системи се обезбеди наводнување на 40.918 ха.

3.3.2 ХИДРОМЕЛИОРАТИВНИ СИСТЕМИ ЗА ОДВОДНУВАЊЕ

Во Република Македонија хидромелиоративните системите за одводнување се градени заради заштита и одводнување на земјоделски, комунални и други земјишта и заради уредување на режимот на водите, заштита на населби, сообраќајници и друго.

Со системите за одводнување се опфатени 82.195 ха. Изградбата на овие системи е во два периода. Во првиот период до 1958 година изградени се 1.052ха системи за одводнување, а во вториот период од 1958 година до денес изградени се 81.143ха или вкупно 82.195 ха. Во “Скопско Поле” со системите за одводнување се одводнуваат 6.600ха, во “Пелагонија” 30.000 ха, во “Струшко Поле” 2.680 ха, во “Струмичко Поле” 9.000 ха, во “Кочанско Поле” 6.000 ха, во “Овче Поле” 1.700ха и во “Преспанско Поле” 1.800ха.

3.3.3 СОСТОЈБА НА ХИДРОМЕЛИОРАТИВНИТЕ СИСТЕМИ

Правилното и нормалното функционирање на објектите во хидросистемите, кои имаат витален интерес посебно во земјоделското производство, зависи од нивното редовно и инвестиционо одржување. Одржувањето на основните објекти од хидромелиоративните системи има важна улога во реализацијата на плановите за наводнување и одводнување.

Поради тоа што повеќето хидромелиоративни системи се изградени од поодамна и поради долгогодишно не одржување состојбата на водостопанските објекти на овие системи е многу лоша, со исклучок на системите “Брегалница”, “Тиквеш” и “Полог”. Ваквата состојба на објектите на системите го прави нивното одржување пооттежнато и поскапо. За да се доведат во функционална состојба, за да можат да ја вршат функцијата за која се изградени, на хидромелиоративните системи мора да се извршат доста интервенции и поправки. Една од главните причини за лошата состојба на хидромелиоративни системи е лошата финансиска состојба на водостопански претпријатија и организации, кои управуваат со нив.

ХМС “Брегалница” е систем кој со постојните водостопански објекти (браните Калиманци, Ратевска Река, Градче и Мавровица, магистралните канали и деталната мрежа) може да обезбеди наводнување на 24.554 ха, од проектираните 28.300ха, во Беровско, Кочанско, Виничко, Штипско и Светиниколско, водоснабдување на Берово и производство на електрична енергија. Состојбата на браните со придружните објекти е стабилна и тие ја извршуваат функцијата за која се наменети. Во 2006 година се изврши санација и ревитализација на хидромеханичката и електро опремата вградена во темелните испусти на браните “Калиманци” и “Ратевска Река”. Состојбата на десниот магистрален канал, кој е со должина од 98км, и на левиот мегистрален канал, кој е со должина од 35км, е добра. Со средства реализирани преку Проектот за рехабилитација и реструктурирање на наводнувањето во Република Македонија се изврши реконструкција на овие два магистрални канали.

ХМС “Тиквеш” е систем кој со водите од акумулацијата “Тиквеш”, изградената детална мрежа, заедно со другите помали системи кои се во Кавадаречко, Неготинско, Демиркаписко и Градско, а се наводнуваат од проточни води, опфаќа можна површина за наводнување од 14.531 ха. Во овој систем исто така е интервенирано со средства преку Проектот за рехабилитација и реструктурирање на наводнувањето во Република Македонија. Со средства од овој проект извршена е реконструкција на заедничкиот магистрален канал, на левиот и десниот магистрален канал и на сифоните.

ХМС “Полог” е систем кој со водите од “Мавровското Езеро” и со протечните води обезбедува наводнување на 13.925 ха во тетовско и гостиварско. Системот го сочинуваат подсистемите “Тетовско Поле”, “Гостиварско Поле” и “Баничко Поле”. Во “Гостиварско Поле” и “Баничко Поле” дистрибуцијата на водата се врши преку отворени земјани и бетонски канали во должина од 360км и подземен цевковод со должина од 92км. Подсистемот “Тетовско Поле” се состои од зафат изграден на река Вардар, магистрален канал “Радиовце-Бистрица” со должина од 26км, разводна и детална каналска мрежа со должина од 80км и пумпни станици за наводнување на површините кои се над каналот. Со средства преку Проектот за рехабилитација и реструктурирање на наводнувањето во Република Македонија е извршена реконструкција на каналот “Радиовце-Бистрица”.

ХМС “Стрежево” обезбедува вода за наводнување на 20.600 ха, за водоснабдување на населението, РЕК “Битола” и индустријата во Битола. Основните објекти (брана “Стрежево”, собирен канал со вкупна должина од околу 61км и главен доведен канал) на ХМС “Стрежево” поради перманентно тековно одржување се целосно во функција и без проблеми ја извршуваат својата функција. Деталната цевководна мрежа, со која се наводнуваат

20.600ха, е составена од 7 челични цевководи и 3 цевководи од полиестер, разводни и делнични цевководи од ПВЦ и е во добра функционална состојба.

ХМС “Преспа” го сочинуваат две пумпни станици со зафати од Преспанско езеро, зафати на реките Курбинаска, Кранска и Брајчинска и главна, разделна и детална мрежа каналска мрежа. Во сегашни услови можат да се наводнуваат 3,635ха, што е за 2,080ха помалку од вкупно можните во системот. Долгиот век на експлоатација на системот (повеќе од 40 години), атмосферската влијанија, слабите материјали на изведба и поради тоа што во последните 15 години тековно не е одржуван доведе системот да се наоѓа во исклучително лоша состојба.

ХМС “Мантово” е систем кој со водите од акумулацијата “Мантово”, со водите од малите акумулации и со проточните води обезбедува вода за наводнување на 5.180 ха и околу 3.000.000 м³ за флотација на рудникот “Бучин”. Состојбата на ХМС “Мантово” исто така не е добра. На браната “Мантово” потребно е репарација и реконструкција на хидромеханичката опрема, како и за нејзина модернизација за истата изготвена е техничка документација.

ХМС “Струмица” е систем кој со водите од акумулациите “Турија” и “Водоча”, малите акумулации “Новоселка”, “Хамзали” и “Иловица” и со протечните води обезбедува вода за наводнување на 10.160 ха, водоснабдување на населението и индустријата во Струмица и за производство на електрична енергија. Во овој регион состојбата на хидромелиоративните системи (ХМС “Турија”, ХМС “Водоча” и другите мали системи) со кои управува водостопанското претпријатие “Струмички Слив” од Струмица исто така е лоша. Во ХМС “Турија” потребна е санација на преливниот орган на браната “Турија” (има изготвено главен проект), реконструкција на главниот затварач на темелниот испуст и потребно е да се изготви главен проект за санација и затварање на продорите на вода во вертикалната кула-затварачница.

Во Валандовско - Гевгелискиот регион со ХМС “Удово-Валандовско Поле” опфатени за наводнување се 4,372ха, со ХМС “Гевгелиско Поле” 1.210 и со ХМС “Паљурци” 900ха. ХМС “Удово-Валандовско Поле” се состои од пумпна станица на река Вардар, главен отворен бетонски цевковод, подземна детална мрежа и пумпни станици за наводнување на земјоделските површини во висока зона. ХМС “Гевгелиско Поле” вода за наводнување обезбедува со зафаќање на водите од природни водотеци и со земјани канали се доведува до површините за наводнување, зафаќање на водите од р.Вардар и пумпање до површините за наводнување и со мали акумулации. ХМС “Паљурци” е систем кој се состои од брана “Паљурци”, главен цевковод и детална цевководна мрежа. За подобрување на состојбата во овој систем помеѓу Владата на Република Македонија и Владата на Република Германија склучен е Договор за заем (кредит) на износ од 8.180.670,00 ЕУР, од кои 6.646.794,46 ЕУР кредит и 1.553.875,64ЕУР грант, за финансирање на проектот “Програма за наводнување на јужната долина на Вардар”.

Со овој проект во регионот на Гевгелија, Валандово и Богданци се врши изградба и реконструкција на четири независни системи и тоа: ХМС “Миравци”, ХМС “Удово”, ХМС “Негорци” и ХМС “Паљурци” со вкупна површина од 2.932,00ха. Проектот е започнат во јануари 2003 година, а треба да заврши во 2008 година.

За подобрување на состојбата во овој регион изработена е втора Физибилити студија, а нејзиното финансирање се предвидува да биде од кредитни средства од Република Германија.

ХМС “Липково” е систем кој со водите од акумулациите “Глажња” и “Липково”, со изградената детална мрежа и со проточните води обезбедува вода за наводнување на 6.336 ха, водоснабдување на населението и индустријата во Куманово и за производство на електрична енергија. Овој систем е еден од најстарите системи во Република Македонија. Поради тоа доста е амортизиран и за да се доведе системот во функционална состојба потребно е на системот да се извршат многу работи. Во ХМС “Липково” за време на воените дејствија во Кумановско беа направени голем број оштетувања на браните “Липково” и “Глажња” и на каналската мрежа, како на надземните така и на подземните елементи од системот. Поради лошата финансиска состојба на ВРО “Куманово”, кое управува со системот, штетите направени за време на воените дејствија, во целос не ги санира. Во овој систем моментално се врши реконструкција на хидромеханичката опрема на браната “Глажња”. Покрај ова реконструкција потребно да се извршат и други поправки на двете брани и на подземната каналска мрежа која е составена од главни канали и секундарна мрежа.

Во Прилепско земјоделските површини се наводнуваат со ХМС “Прилепско Поле” и неколку мали системи. ХМС “Прилепско Поле” го сочинуваат браната “Пештерица”, главен цевковод со должина од 30км, 100км секундарни канали и 300км детална цевководна мрежа. Со овој систем можат да се наводнуваат 5,440ха. Состојбата на овој систем е добра, но за да се наводнуваат можните 5,440ха потребно е доизградба на деталната цевководна мрежа.

Во Кичевско земјоделските површини се наводнуваат со ХМС “Кичевско Поле”, ХМС “Бигор Доленци-Челопеци”, ХМС “Другово” и ХМС “Зајашко-Грешнички”. Со овие системи можат да се наводнуваат 1,220ха. ХМС “Кичевско Поле” е понов систем и се состои од зафат на река Треска, главен цевковод со должина од 8,2км и развона делнична мрежа со должина од 25км. Другите системи се доста стари и се состојат од зафати на река Треска, река Зајашка и река Бачишка и доводни отворени канали. Состојбата на овие системи е доста лоша поради долгогодишна експлоатација, атмосферската влијанија, слабите материјали на изведба и поради тоа што во последните 15 години тековно не се одржувани.

Во Охридско земјоделските површини се наводнуваат со ХМС “Слатино”, ХМС “Љубаништа”, ХМС “Велмејско-Белчишки”, ХМС “Сатеска”, ХМС “Коселско-Лакочерески” и ХМС “Корабица”. Со овие системи можат да се наводнуваат 2.090ха. ХМС “Слатино” се состои од брана “Слатино”, два главни канали и детална мрежа. ХМС “Љубаништа” се состои од пумпна станица лоцирана на изворите во Свети Наум, главен бетонски канал и делнични бетонски канали. Другите системи вода за наводнување користат со зафаќање на водите од река Сатеска, Велмешките извори, Злестовска река, Матица, Песочница, Коселска река и Скребатска река. Водата до површините за наводнување се доведува со цевководи, бетонски и земјани канали. Состојбата и кај овие системи исто така е доста лоша. Посебен проблем преставуваат каверните кои се јавуваат во акумулациониот простор блиску до браната “Слатино”.

Во Струшко земјоделските површини се наводнуваат со системите “Шум” и “Ложани” и таканаречени стари системи. Со овие системи можат да се наводнуваат 1.665ха. Системот “Шум” се состои од брана изградена за зафаќање на водите од изворот Шум и два разводни канали. Со системот “Ложани” со пумпна станица се зафаќаат водите од река Црни Дрим и со подземна цевководна мрежа се доведуваат до земјоделските површини. Другите системи се состојат со зафати изградени на Вевчанска река и зафати за зафаќање на водите од изворите Џепин и Бела вода и бетонски и земјани канали. Состојбата и кај овие системи е доста лоша, а тоа посебно се однесува на старите системи.

Состојбата на хидромелиоративните системи за одводнување исто така не е добра. Повеќе од 15 години воопшто не се преземени мерки за доведување на овие системи во функционална состојба. Во Струмичко состојбата на системите за одводнување е добра, бидејќи во 2005 година со средства од буџетот на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и со средства од Шведска донација се исчистија главните и секундарните канали. Оваа година со акција на Владата на Република Македонија се исчистија главните канали во горна и долна зона и ободниот канал од вливот на река Вардар до с.Арачиново во Скопско. Моментално се врши чистење на секундарната мрежа и дел од терцијалната мрежа, како и чистење на ободниот канал од с. Сингелиќ до с.Арачиново. Во скопскиот регион посебен проблем преставува плаќањето на струјата, што ја трошат пумпите во Таор и Белви, со кој пумпи се врши препумпавање на водите од Скопскиот регион во река Вардар. Во Битолско, оваа година, со средства од буџетот на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство исчистени се 13-ти канал и канал Логоварди, каде од поплави беа загрозувани околу 4.000ха земјоделско земјиште. Исто така и во овој регион проблем преставува пупната станица лоцирана на 13-ти канал, бидејќи пумпите се со мал капацитет и при поголеми води неможат да ја испумпаат водата од овој канал во Црна река. Потребно е да се изврши чистење на останатите канали за одводнување во Битолско, чистење на системот за одводнување во Прилепско, Струшко, Преспанско и на ободниот заштитен канал во Кочанско.

3.4 НАПЛАТА НА ВОДНИОТ НАДОМЕСТ И НАВОДНУВАНИ ПОВРШНИ

Главна причина за лошата состојба во која се наоѓаат системите за наводнување и одводнување е лошата финансиска состојба на водостопанските претпријатија и организации, кои стопанисуваа со системите. Голем дел од водостопанските претпријатија и организации поради слабата наплата на водниот надомест беа и сеуште се со блокирани жиро сметки, неисплатени лични доходи и неплатени придонеси повеќе месеци. Нередовната наплата на водниот надомест се повторуваше повеќе години наназат. Поради тоа, односот на управувачите кон системите се сведува на најосновните интервенции. Ваквите интервенции се одразуваа на подготвеноста на системите за наводнување и одводнување, а сето тоа се одразува на приносите. За илустрација се прикажува наплатата на водниот надомест во последните неколку години.

Реден број	До 30.10. за.....година	Воден надомест		Процент на наплата (%)
		Планиран (во денари)	Наплатен (во денари)	
1	2007	117,747,587	24,131,804	21
2	2006	142,673,907	93,223,490	*65
3	2005	165,170,608	28,070,142	16,99
4	2004	242,022,913	23,757,807	9,82
5	2003	262,127,918	54,190,035	20,67
6	2002	221,648,509	51,613,680	23,29
7	2001	222,032,240	28,933,149	13,03
8	2000	388.049.347	82.022.911	21.14
9	1999	393.128.091	63.049.333	16.04
10	1998	471.784.901	52.561.104	11,14
11	1997	539.796.810	93.715.030	17.36
12	1996	499.372.810	98.771.200	19.78

Извор: Управа за водостопанство, Информација за состојбата на хидромелиоративните системи за наводнување и одводнување и реформи во водостопанството

* Процентот на наплата на водниот надомест за 2006 година изнесува 65% но терба да се има во предвид фактот дека ова е состојба со дата октомври 2007 година, односно најголемиот дел од водниот надомест се наплатува по завршување на тековната сезона за наводнување.

Покрај неплаќањето на водниот надомест за лошата состојба во која се наоѓаат системите за наводнување и одводнување придонесе и намалувањето на површините кои се наводнуваа. Поради намалените површини за наводнување се планираше и наплаќаше помал воден надомест, кој беше недоволен за преземање мерки и активности за доведување на системите во функционална состојба. Намалувањето на површините за наводнување беше поради состојбите во аграрот (несигурен пласман на земјоделските производи што доведуваше до незаинтересираност на земјоделците за наводнување, засејување на површините со култури кои не се наводнуваат и друго). Во следната табела се прикажани наводнуваните земјоделски површини за неколку години наназад.

Реден број	Година	Можни површини за наводнување (во ха)	Планирани површини за наводнување (во ха)	Наводнети површини (во ха)
1	2007	123.864	34.220	22.161
2	2006	123.864	29.217	18.443
3	2005	123.864	37.247	20.739
4	2004	123.864	48.189	27.498
5	2003	123.590	48.189	23.160
6	2002	122.911	32.619	15.203
7	2001	122.494	42.741	23.929
8	2000	122.877	57.823	42.248
9	1999	123.126	57.553	36.146
10	1998	124.184	57.812	27.287
11	1997	124.184	71.265	51.665

Извор: Управа за водостопанство, Информација за состојбата на хидромелиоративните системи за наводнување и одводнување и реформи во водостопанството

Според структурата на наводнуваните култури, зголемувањето на наводнуваните површини е најизразено кај лозовите насади. Во 2007 година во споредба со 2006 годинанаводнувани се 3,000 хектари повеќе земјоделски површини под лозови насади. Исто така зголемување на наводнуваните површини има кај житните култури за околу 1,000 ха во споредба со сезоната за наводнување во 2006 година. Во следната табела прикажана е структурата на наводнуваните култури кои се однесуваат за сите системи за наводнување во Република Македонија.

Култури	Ориз	Луцерка	Тутун	Сончоглед	Пченка	Градинарски	Лозови насади	Овошни насади	Житарици	Репи	Соја	Останати	Вкупно
2006	2,440	2,943	917	264	3,920	1,956	3,592	1,194	420	50	319	319	18,509
2007	2,556	2,807	921	186	3,739	1,468	7,155	1,371	1,448	10	183	317	22,161

Извор: Управа за водостопанство, податоците се добиени од водостопанските претпријатија и водните заедници

3.5 ИНВЕСТИЦИИ ВО ВОДОСТОПАНСТВОТО

Капиталните инвестиции во водостопанството се во реконструкција и изградба на системите за наводнување и изградба на брани. Изградбата и реконструкцијата на системите за наводнување и изградбата на брани, покрај од кредити и донации се финансираат од Буџетот на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во рамките на Годишните програми за работа на Управата за водостопанство.

Во следниот преглед се дадени финансиските средства за капитални инвестиции по основ на Годишната програма за работа на Управата за водостопанство од Буџетот на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, 2004-2006 година, во 000 денари и предвидените средства за 2008 година.

ОПИС	2004	2005	2006	2007	2008
Хидросистем Злетовица	100.000	70.500	118.636	111.340	327,146
Хидросистем Лисиче	190.000	74.025	166.363	75.695	203,900
Наводнување на Јужно вардарска долина	40.000	190.000	45.825	31.334	94,304
Вкупно	427.000	464.525	484.656	219.969	625,350

Извор: Буџет на МЗШВ, 2004,2005,2006 и 2007

Со реализација на програмата за поттикнување на развојот на земјоделството -финансиска подршка за развој на водостопанството во 2007 година постигнати се резултати:

- Плаќања за извршени работи во 2006 година за реконструкција на хидромеханичката и електричната опрема на трите брани и каналите за одводнување во Битола
- Поправка на хидромеханичката и електричната опрема на затварачите на темелен испуст на браните Турија, Водоча и Мантово
- Изработка на техничка документација
- Изработка на проектни задачи за физибилити студии (ХС "Конско", ХС "Слупчанска Река", ХС "Кадина Река" и ХС "Оризарка река" и ХС Јагмулар)

Средствата наменети за капитални инвестиции се распоредени по следниве проекти:

Проектот за наводнување во Јужната вардарската долина се однесува на реконструкција и модернизација на системите за наводнување на земјоделските површини од јужниот регион на реката Вардар. Целта на овој проект е одржливо зголемување на земјоделското производство и продуктивност во системите за наводнување, како и подобрување на животните услови на земјоделското население во Јужната вардарска долина. Врз основа на предложените проекти за финансиска соработка со Германската влада, проектот беше одобрен во 1999 година. Од буџетот на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство за овој проект за 2004 година има обезбедено финансиски средства во износ од 40 милиони денари, а за 2005 година 190 милиони денари. Во 2006 издвоени се 45,8 милиони денари средства од Буџет Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и 240 милиони денари заем од КФЊ банка за завршување на проектот.

За 2007 година од Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство има обезбедено средства во износ од 31,3 милиони денари.

Првата фаза од проектот се планира да се реализира целосно до крајот на 2007 година.

Во текот на 2007 година беа завршени следниве делови од системите:

- Главните цевководи на двата системи
- Монтажа на хидромеханичката опрема во бетонски шахти на двата системи
- Хидранти со водомери во системот Миравци.

Потисни цевководи во системите Миравци и Удово се произведени, изградени и инсталирани за време на Април и Мај. Исто така теститрањето на цевководите за системот Миравци започна во месец Април. Остатокот од хидранти во системот Удово ќе бидат инсталирани во Мај. Предвидено е дека двата системи и тестирањето на системот Миравци ќе бидат завршени до крајот на Мај. Тестирањето на системот Удово ќе се изврши после монтажа на пумпите на бунарите.

Изведбата на експлоатационите бунари, отпочна во мај 2007 а заврши во јуни 2007. Изведба на градежни работи на пумпни станици и инсталација на пумпите и контролно-командна зграда, инсталација на пумпите и хидромеханичка опрема, електрични работи за пумпните станици и контролно-командна зграда, преносна линија (далновод) и трансформатор се планира да започне во наредните месеци.

Проектот за Хидросистемот „Злетовица“ е повеќенаменски систем и обезбедува водоснабдување на населението и индустријата во општините Кратово, Пробиштип, Штип, Свети Николе, Злетово, Карбинци и Лозово, наводнување на 3.000ха земјоделско земјиште, производство на електрична енергија и заштита од поплави. Вкупниот буџет предвиден за овој проект се проценува на 115 милиони €, при што Јапонската влада би учествувала со 74%, додека Владата на РМ треба да ги обезбеди преостанатите средства. Од буџетот на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство за овој проект за 2004 година има обезбедено финансиски средства во износ од 100 милиони денари, а за 2005 година 70,5 милиони денари. Во 2006 година издвоени се средства од Буџетот на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во износ од 118,6 милиони денари и 500 милиони од заем од Јапонска влада за изградба на пристапен пат и брана со придружни објекти и објекти од водоснабдителниот систем. За 2007 година од Буџетот на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство обезбедени се средства во износ од 111,3 милиони денари.

Во текот на 2007 година завршени се следниве активности:

- Дозавршување на Пакет 1- Пристапниот пат од Злетово до брана “Кнежево” (санација на клизиште, поставување на еластична одбојна ограда, сигнализација и поставување на заштитна мрежа) - овие работи се префрлени во Пакет 2-брана и придружни објекти
- Пакет 2-брана и придружни објекти изведувач на работат конзорциумот АД “Бетон” и АД “Гранит”-Скопје
 - отпочнати се припремни работи (мобилизација, пристапни патишта и изградба на населба)
 - отпочната е изградбата на опточен тунел (ископ,бетонирање и изработка на влезна/излезна конструкција)
 - темелен испуст (влез и излезна конструкција)
 - Преливен орган(ископ на тунелот, бетонирање)
 - фундаирање
 - тело на брана
 - активности на каменоломот

- дислокација на на Кратовскиот цековод на потег во должина од 800 метри кој влегува во телото на браната
- Пакет 3-зафати и доводни цевководи за водоснабдување на Штип и Св.Николе изведувач на работат конзорциумот ФЗЦ ^{11™} Октомври-Куманово со АД “Бетон” и АД “Гранит”-Скопје
 - отпочнати се мобилизација и припремни работи
 - отпочнати се работите на зафат 1-зафат за Пробиштип (свртување на реката, бетонски работ, градежни работи и др.)
 - отпочнати се работите на зафат 3-зафат за Штип и Св.Николе (свртување на реката, бетонски работ, градежни работи и др.)
 - кратовски зафат (цртежи, бетонски и градежни работи)
 - отпочнати се работите на доводни цевководи за Штип и Свети Николе (ископ и монтажа на цевководот)
- Експропријација (трајна и времена) за 2007 година се предвидува да се реализират околу 30%.

Хидромелиоративниот систем “Лисиче” е повеќе наменски објект. Тој ќе се користи за водоснабдување на населението во градот Велес, водоснабдување на околните села што гравитираат на системот, снабдување на индустријата со технолошка вода, наводнување на 4100ха плодна земјоделска површина, ревитализација на езерото “Младост”, обезбедување на биолошки минимум на реката “Тополка” и за подобрување на микро климата во регионот. Изградбата на браната “Лисиче” со придружните објекти е започната на 01.09.1991 година. За изградба на браната Лисиче од Буџетот на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во 2004 година издвоени се буџетски средства во износ од 190 милиони денари, во 2005 година издвоени се од 74,025 милиони денари, а во 2006 година издвоени се околу 166,4 милиони денари и 306 милиони денари заем од Кралство Шпанија за градежни работи за довршување на придружните објекти и хидромеханичка опрема. Освен изградбата на браната со придружни објекти се планираат понатамошни активности за изградба на систем за наводнување на 4.100 хектари земјоделско земјиште.

Позиции кои се извршени до сега се регулационата шахта на излезна гадба, бетонирање втора фаза за хидромеханичка опрема, санација на патот за Чашка, пристапен пат до Галерија, собирни канали, излезна градба, завршена позиција коцки на круна на брана, чистење на акумулациониот простор и се очекува комисијата за технички прием да изврши контрола и даде дозвола за употреба на Браната со придружните објекти. Во останатите месеци ќе се изврши јавна набавка за Каналот за довод на река Врановска и во план е да се одпочне со изградба доколку се добијат средствата од ребалансот на буџетот на Република Македонија.

Во натамошниот период останува да се започне со изградба на кракот за поврзување на ХС Лисиче со акумулација Отовица и изградба на системот за наводнување.

4. Управа за Хидрометеорологија

КЛИМАТСКИ ПОДРАЧЈА ВО МАКЕДОНИЈА

Тргувајќи од искуствата на повеќето климатски класификации и адекватниот пристап за територијата на Република Македонија (според Ѓ.Филиповски, Р.Ризовски и П.Ристевски во карактеристики на климатско-почвените зони во Република Македонија, Скопје, МАНУ 1996 год.) ги разликуваме следните похомогени климатски подрачја:

1. Субмедитеранско подрачје (50 – 500)
2. Умерено – континентално – субмедитеранско подрачје (до 600 м)
3. Топло континентално подрачје (600 – 900 м)
4. Ладно континентално подрачје (900 – 1100)
5. Подгорско – континентално – планинско подрачје (1100 – 1300)
6. Горско – континентално планинско подрачје (1300 – 1650 м)
7. Субалпско планинско подрачје (1650 – 2250 м)
8. Алпско планинско подрачје (под 2250 м)

Субмедитеранското подрачје зафаќа мали површини кои целосно се земјоделски и е ограничено на најјужниот дел на Вардарската Долина (Гевгелиско – Валандовскиот регион до Демир Капија), потоа во Дојранско и југозападниот дел на Струмичко, а се карактеризира со најблагопријатни климатски и педолошки услови за производство на раноградинртрски култури, производство на винова лоза, овошни култури и др.

Континенталното – субмедитеранското подрачје заедно со првата зона зафаќаат површина од 897.000 ха или 34,9 % од територијата на Република Македонија. Се простира во деловите покрај Повардарието од Демир Капија се до северната граница (Демиркаписко, дел од Тиквеш, Велешка и Скопска котлина), помали делови околу Пчиња, делови околу долното и средното течение на Црна река, околу Брегалница и нејзините притоки и се карактеризира со студени и влажни зими и топли, сушни лета каде што постојат поволни климатски и почвени услови за земјоделско производство.

Топлото коонтиненталното подрачје зафаќа површина од околу 704.000 ха или 27,4 % од површината се простира на деловите од Полошката, Кичевската, Дебарската, Струшката, Охридската и Преспанската котлина како и Пелагонија.

Претставува преоден регион меѓу медитеранската и континенталната клима, односно подрачје каде доминира топлата континентална клима со слабо влијаните на медитеранот (што се манифестира преку медитеранскиот pluviометриски режим). Тоа се подрачја каде што се застапени житните култури, овошки и винова лоза.

Ладното континентално подрачје зафаќа површина од 250.000 ха или 13,3 % од површината на државата, тоа во суштина е понискиот дел од планините, каде релјефот е планински со геолошки супстрат од компактни карпи. Според климатските показатели ова подрачје е поладно и повлажно од предходното, и тука доминира ладната континентална клима со извесно влијание на планинската клима.

Подгорско континенталното планинско подрачје зафаќа површина од 250.000 ха или 9,7 %. Ова е подрачје на климазоналната заедница на буковата шума.

Горско континентално планинско подрачје зафаќа површина од 10,4 % или 269.000 ха. Тоа е подрачје на горска букова шума, распространета на целата површина од Македонија, каде релјефот е исклучително планински.

Субалпско планинско подрачје со површина од 97.000 ха или 3,8 % од површината на Македонија со широка распространетост на неколку шумски заедници и тоа претежно четинари (ела, смрча, молика и кривуљ).

Алпско планинско подрачје се протрга на височини над 2250 м. и има површина од 13.000 ха или 0.5%, и овде нема шумски растителни заедници. Тоа е подрачје на високопланински тревни заедници и тоа на планините: Кожуф, Ниџе, Баба, Дешат, Кораб, Шар планина и Јакупица. Врнежите од дожд варираат меѓу 500 и 800 мм., но неправилно се распоредени, заради што е неопходно наводнување на површините за да се овозможи интензивно земјоделство. Последните години честа појава беа сушите и драматичното намалување на водните ресурси, што предизвика намалување на наводнувањето.

Големи ограничувачки климатски фактори во земјоделското производство се доцните пролетни и раните есенски мразеви, како и екстремно ниските зимски минимални температури на воздухот кои достигнуваат до $-31,6^{\circ}\text{C}$ и летните високи максимални температури на воздухот кои достигнуваат и до $44,5^{\circ}\text{C}$.

Ваквите температури во последниве неколку години често предизвикуваа оштетувања кај лозовите и овошните насади.

Оценката на временските услови во анализираниот период (јуни 2002-јуни 2003) погледнати преку главните климатски елементи (температурите на воздухот и врнежите), наведуваат на констатацијата дека се работи за период кога средномесечните температури на воздухот во различни региони од државата се различни и истите се повисоки и до 3°C , во најчест случај во пролетните и летните месеци или пониски и за 4°C во зимските месеци каков што е случајот во Прилеп, Демир Капија и Штип.

Ваквите движења на средномесечните температури на воздухот имаат исто влијание и врз средните максимални и минимални температури на воздухот кои исто така се повисоки од $0,7$ до $1,6^{\circ}\text{C}$. анализирани и споредени со многугодишниот просек на годишно ниво.

Друг битен климатски параметар за овој период се количествата врнежи кои се надпросечни во сите региони од Републиката, посебно во летните месеци од 2002 година, додека подпросечни беа месец ноември и месеците после февруари до крајот на анализираниот период.

На годишно ниво споредени годишните суми со просечните, истите се поголеми на сите мерни места и тоа за $44,1 \text{ л/м}^2$ во Прилеп до 389 л/м^2 во Струмица, односно 384 л/м^2 во Гевгелија.

Одстапувањата и кај температурите на воздухот и кај количествата врнежи се земени во однос на многугодишниот просек (период 1961/90 година)

4.1 АГРОМЕТЕОРОЛОШКА АНАЛИЗА НА ВРЕМЕНСКИТЕ УСЛОВИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ

ЈАНУАРИ - ДЕКЕМВРИ 2007

Општата оценка за временските услови во анализираниот период погледнат преку некои метеоролошки параметри (средномесечни и просечни годишни максимални, средномесечни и просечни годишни минимални и средно месечни температури, како и месечни и годишни суми на врнежи) на годишно ниво, наведуваат на констатацијата дека се работи за година кога температурите на

воздухот покажуваат вредности повисоки за 1,4 до 2,5 оС, кај просечните годишни максимални и повисоки за 0,2 до 1,5 оС кај просечните годишни минимални температури, што наведува на констатацијата дека има благо затоплување на атмосферата.

Средногодишните температури на воздухот во различни региони имаат поумерени отстапувања и тие се во вредности повисоки за 1,1 до 1,6 оС.

Количествата врнежи покажуваат нерамномерна распореденост во текот на годината, така што вкупните годишни резултати на сите мерни места се повисоки од просечните за 30-100 л/м², со исклучок на Битола и Гевгелија, каде што има помалку врнежи во однос на многугодишниот просек (1971/2000 година) за 70 односно 60 л/м².

Но, истите параметри погледнати по месеци покажуваат различни движења и има најголеми разлики во месеците Јануари и Февруари, како и во месец Јули, во однос на температурите, каде што отстапувањата достигнуваат и до 5 оС. Во исто време, количествата врнежи го покажуваат својот вистински лош распоред, така што, скоро во сите месеци се пониски од просечните со исклучок во месеците Октомври и Ноември, кога има наврнато и до 188 л/м² во Демир капија, а на останатите метеоролошки станици над 100 л/м², со што на некој начин се надополнува годишното ниво, но не е доволно искористливо како количество врнежи за земјоделското производство.

Токму заради таквиот распоред на врнежите општата оценка за годината е дека станува збор за сушна година, која остана забележана по екстремно ниските приноси во полјоделското производство, особено кај есенската пченица.

Промените на текстот ги опфаќаат климатските карактеристики на Македонија кои се произлезени од најновите согледувања и научни видувања на климата во Македонија, и новата поделба на климатски зони, наместо три, осум климатски зони кои остануваат исти како во минатогодишниот извештај. Во Р.Македонија има 12 регионални (главни) метеоролошки станици кои се предмет на анализа во овој извештај.

Оценката за временските услови во анализираниот период погледнати преку некои метеоролошки параметри, наведуваат на констатацијата дека просечните годишни температури на целата територија од Републиката се повисоки за 0,6 оС со исклучок на Гевгелија каде отстапувањата се поголеми и изнесуваат 1,3 оС.

Кога ќе се анализираат просечните месечни температури на воздухот на месечно ниво, се забележува дека најголеми отстапувања и тоа за 2-3 оС има во текот на месец Јуни, додека пониски од просечните и за 2 оС имаме во текот на мај 2007 год.

На табеларниот приказ дадени се три станици како покарактеристични за два региони во Републиката како најпознати житници и Скопје како главен административен центар.

	СКОПЈЕ							2007				
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Средно месечна МАХ.	10.6	10.7	15.3	21.7	25.0	31.0	35.3	32.6	24.9	17.8	7.9	3.6
Средно месечна MIN.	2.0	2.6	4.5	7.3	13.0	16.8	18.6	18.0	11.8	8.7	1.5	-0.9
Средно месечна темп.	5.1	6.5	9.6	14.3	18.6	23.9	27.1	25.1	17.7	12.7	4.3	1.0
Месечни суми Врнежи	30.0	21.0	31.0	7.8	96.2	34.8	1.2	52.7	27.2	140.0	69.4	14.6
Ср.месечна / ПРОСЕК	0.6	3.1	7.5	12.6	17.6	21.5	24.1	23.6	19.2	13.2	6.6	1.7
Врнежи / ПРОСЕК	25.1	31.4	26.9	40.7	40	39.5	39.4	33.1	31.5	39.6	52	42
Разлика темп.	4.5	3.4	2.1	1.7	1.0	2.4	3.0	1.5	-1.5	-0.5	-2.3	-0.7
Разлика врнежи	4.9	-10.4	4.1	-32.9	56.2	-4.7	-38.2	19.6	-4.3	100.4	17.4	-27.4

БИТОЛА						2007						
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Средно месечна МАХ.	10.9	10.0	13.7	18.5	23.4	29.4	33.1	31.4	24.5	17.9	10.1	2.8
Средно месечна MIN.	-1.0	0.7	2.1	4.2	10.2	13.3	14.6	14.8	9.3	7.0	1.2	-2.7
Средно месечна темп.	4.5	5.0	8.0	12.0	16.9	22.2	25.4	23.5	17.1	11.8	5.1	-0.1
Месечни суми Врнежи	32.7	21.5	42.5	21.1	46.0	40.2		47.0	13.0	119.2	82.5	64.2
Ср.месечна / ПРОСЕК	-0.8	2.1	6.2	10.8	15.7	20.0	21.9	21.3	17.1	11.4	5.6	1.2
Врнежи / ПРОСЕК	46.6	52.3	46.8	50.5	56.2	37.2	39.2	36.6	40.8	61.9	75.1	65.0
Разлика темп.	5.3	2.9	1.8	1.2	1.2	2.2	3.5	2.2	0.0	0.4	-0.5	-1.3
Разлика врнежи	-13.9	-30.8	-4.3	-29.4	-10.2	3.0	-39.2	10.4	-27.8	57.3	7.4	-0.8

ГЕВГЕЛИЈА						2007						
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Средно месечна МАХ.	15.0	12.8	17.1	22.5	26.9	32.7	36.8	34.6	27.6	21.3	13.3	8.4
Средно месечна MIN.	1.7	3.7	4.8	6.4	13.3	17.4	18.8	19.1	14.1	10.4	4.2	0.9
Средно месечна темп.	7.4	7.7	10.6	14.7	20.3	25.5	28.5	26.7	20.2	14.9	8.1	4.2
Месечни суми Врнежи	16.8	34.5	28.0	18.5	69.5	98.8		70.5	13.7	128.8	74.5	34.9
Ср.месечна / ПРОСЕК	3.8	5.6	8.8	13.4	18.5	23.1	25.4	24.7	20.2	14.4	8.8	4.9
Врнежи / ПРОСЕК	49.5	61.2	57.8	54.3	59.4	42.3	30.5	31.6	33.1	70.1	86.7	73.1
Разлика темп.	3.6	2.1	1.8	1.3	1.8	2.4	3.1	2.0	0.0	0.5	-0.7	-0.7
Разлика врнежи	-32.7	-26.7	-29.8	-35.8	10.1	56.5	-30.5	38.9	-19.4	58.7	-12.2	-38.2

Врнежите како метеоролошки фактор од огромно значење за земјоделството според измерените количини покажуваат тенденција на зголемување и истите скоро на цела територија се повисоки од незначителни 10 мм па до 217 мм во Охрид.

На останатите места со поголеми отстапувања се: Струмица со 60 мм, Гевгелија со 57 и Демир Капија со 20 мм. врнежи повеќе од многугодишниот просек.

Карактеристично за врнежите е тоа што нај големите отстапувања се забележани во текот на Октомври 2003 година каде месечните отстапувања се од 60 до 138 мм, и тоа на сите мерни места.

Последица од ваквата состојба беа поплавите забележани во Републиката.

VI. ХОРИЗОНТАЛНИ ПРАШАЊА И АДМИНИСТРАТИВНО-КОНТРОЛНИ СИСТЕМИ НА ЗЕМЈОДЕЛСКАТА ПОЛИТИКА

Имплементацијата, управувањето и контролата на Заедничката земјоделска политика наложува развивање и зајакнување на соодветни административни капацитети. Националната стратегија за земјоделство и рурален развој за периодот 2007-2013 детално ги содржи мерките со очекуваните резултати и планираните активности.

1. Институционално зајакнување (на МЗШВ)

Хоризонтална и вертикална реорганизација на секторите на МЗШВ на централно и регионално ниво - Целта е воспоставување на функционална структура согласно потребите за новите разграничени одговорности во процесот на усогласување со ЕУ.

Хоризонталната реорганизација на МЗШВ подразбира воспоставување на нови организациски делови за секретарска поддршка:

- Сектор за анализа на земјишна политика и земјоделски информативен систем, да спроведува анализа за формулирање на политиките за земјоделство и рурален развој, поддршка кон изработка на проекти, елаборација на фискални импликации за опции на политиката и правно приближување, поддршка кон воспоставувањето на ЗИС и овозможување на организиран пристап кон протокот на информации, како и вклучување во прашањата на советодавните служби, истражувањето, образование и обуката,
- Секретаријат за администрација кој ќе го вклучи нововоспоставениот Сектор за човечки ресурси и буџетско планирање, како и веќе постоечките сектори и одделенија за заеднички и општи прашања (правен сектор),
- Процена на ефективноста и промените во внатрешните процедури (особено со општите служби за буџетско планирање, сметководство и внатрешна ревизија)

Подобрување на човечките ресурси - Целта е да се надгради капацитетот – човечките ресурси во МЗШВ и во поглед на квантитет и во поглед на потенцијал на стручен кадар особено кај главните позиции за извршување на комплексни задачи во престојниот период.

Подрачни служби на МЗШВ - Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство има 33 подрачни единици, распоредени низ РМ. Претстои период на редефинирање на позицијата, капацитетите и одговорностите во поглед на целите на политиката за земјоделство и рурален развој, за воведување регионален пристап со цел рационално искористување на средствата и зголемена ефикасност од активностите на МЗШВ.

2. Административно контролни системи (АФПЗРР, Инспекциски служби, ИАЦС, ЕРЗС, ЛПИС),

Со цел поуспешна реализација на мерките на земјоделската политика и политиката на руралниот развој во Република Македонија се преземени или планирани одредени измени во статусот на институциите и организациите во состав на и под МЗШВ:

- Воспоставување на Платежната агенција,
- Агроберза – реструктурирање на институцијата ,

- Инспекторати – зајакнување на Државниот земјоделски инспекторат како и останатите инспекторати (ветеринарен, фитосанитарен, шумарски и инспекторатот за водостопанство) во однос на дополнителни човечки ресурси, опрема и обука. Целта е да се постигне доволно ниво и квалитетна инспекција согласно добрата пракса на Европа и рационализација на средствата од различни инспекторати со унифицирање на нивните капацитети во единствен инспекторат на МЗШВ,

- Државна фитосанитарна лабораторија (ДФЛ) - зајакнување на капацитетите на Државна фитосанитарна лабораторија, во однос на дополнителни човечки ресурси, опрема и обука и дефинирање на меѓусебните релации и надлежности со Фитосанитарната управа, Управата за семе и саден материјал и релевантните инспекциски служби. Целта е да се обезбеди ефикасна фитосанитарна контрола и заштита од ширење на штетни организми кај растенијата, контрола на квалитет на пестицидите и контрола на квалитет на семе и саден материјал.

- Сектор за управување со обработливо земјиште и пасишта да постави и имплементира ефективни мерки за земјишна политика со цел создавање на функционален земјишен пазар (особено пазар кој е во сопственост на државата), управување со пасиштата во РМ и организација на воспоставувањето на систем за регистрација на земјишни парцели (Систем за идентификација на земјишни парцели).

Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (АФПЗРР) - АФПЗРР е формирана со усвојување на Законот за основање Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој (сл. весник на Р.Македонија бр. 72 од 11.06.2007 година). Со тоа се овозможува ефикасно управување со финансиските средства како од Буџетот на Република Македонија, така и со средствата од претпристапната помош на Европската Унија наменети за руралниот развој.

Во надлежности на Агенцијата спаѓаат:

- извршување на мерките за директните плаќања во земјоделството;
- интервенции на пазарот на земјоделски производи;
- имплементација на производните квоти;
- извршување на мерките за рурален развој;
- реализација на средствата од претпристапната помош на Европската унија за рурален развој;
- спроведување на мерките на државна помош во земјоделството;

За извршување на надлежностите, Агенцијата ги врши следните работи:

- прием, евиденција и обработка на барања за финансиска поддршка;
- одобрување на исплата на средства;
- организирање на финансиски и сметководствени работи;
- внатрешна ревизија;
- организирање, спроведување и координирање на административните и технички контроли и контролите на лице место;
- прибирање и обработка на податоци;
- водење бази на податоци и регистри;
- подготовка на извештаи и анализи;

За вршење на работите Агенцијата ги спроведува следните постапки:

- објавување на огласи и критериуми за доделување на финансиска поддршка;
- одобрување на финансиски средства во согласност со критериумите;
- склучување на договори за финансиска поддршка со корисниците;

- вршење на исплати;
- вршење на контрола на терен пред и по одобрување на барањето;
- одобрување на прифатливи финансиските расходи на барателите пред исплата на финансиските средства
- следење на реализацијата на проектот;
- водење на постапки против корисници кои ги искористиле финансиските средства спротивно на договорот;

Средствата за финансирање на работата на Агенцијата се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија. Работата на Агенцијата може да се финансира и со средства од други извори утврдени со закон, како и од Буџетот на Европската унија во согласност со критериумите пропишани во билатералните договори склучени меѓу Република Македонија и Европската унија.

Воспоставената функционална Агенција, во наредниот период треба да се акредитира за извршување на исплата, контрола и ревизија на реализацијата на националните политики (програма за поддршка на земјоделството и мерките за рурален развој) и мерките на ИПАРД за рурален развој.

Интегрираниот административен контролен систем треба да ги покрие сите апликации за помош кои се поднесени, во детална проверка на административните погледи, проверки на лице место, и ако е својствено, потврда по воздушно или сателитско распознавање.

Ваков систем се содржи од пет елементи (Регулатива на Советот 3508/92):

- (1) компјутерска база на податоци која ги сочувува податоците од апликациите за поддршка за секое земјоделско стопанство;
- (2) идентификационен систем за земјоделски земјишни парцели, т.е. систем кој дозволува декларираниите површини да бидат лоцирани, надгледувани и се овозможуваат компјутеризирани проверки и проверки на лице место;
- (3) систем за идентификација и регистрација на животни, кои дозволуваат барањата за поддршка да бидат проверени и контролирани на лице место;
- (4) апликации за помош преку плаќања по единица капацитет;
- (5) администрација за ефикасна имплементација на плановите за регистрација и идентификација интегриран систем за административна контрола и теренски инспекции.

Воспоставување на Земјоделски информативен систем (ЗИС)

Воспоставени подсистеми за интегриран Земјоделски информативен систем (ЗИС) содржат: Мрежа на сметководствени податоци од фарма (ФАДН), Земјоделски пазарен информативен систем, земјоделска статистика (вклучувајќи ја и поддршката кон Економските сметки за земјоделство) и интеграција на регистри (регистрации на фарма/матично книговодство на фарма, Идентификација и регистрација на животните, Систем за мониторинг и управување со лозови насади, корисници на директна поддршка, Систем за идентификација на земјишни парцели.

Администрацијата која е неопходна за управување со финансискиот проток на CAP под ЕАГГФ (Европски гарантен фонд за земјоделство) мора да исполнува одредени барања.

- Платежната агенција мора да биде акредитирана во согласност со правилата на Заедницата (Регулатива на Советот бр. 1290/2005) и треба да биде подготвена да обезбедува соодветни гаранции дека:

- Прифатливоста на барањето и усогласеноста со правилата на Заедницата се проверени пред доделување на плаќањето;
- Плаќањата се извршени точно и се целосно регистрирани во сметките;
- Потребните документи се поднесени во рамките на рокот и во формата поставени со правилата на Заедницата;
- Mora да води евиденција со која ќе се оправдаат извршените плаќања и кои детално ги содржат спроведените административни и физички контроли;
- Македонија мора да ја извести Комисијата за телото одговорно за издавање и повлекување на акредитација на платежната агенција – сертификационно тело (Регулатива на Комисијата 1663/95).

За целта на имплементирање на Мрежа на сметководствени податоци на фарма, Македонија мора да воспостави Агенција за врски, која покрај другото, треба да:

- Биде подготвена за развивање план за избор на стопанства од кои би се собирале податоците и да известува за спроведувањето на планот.
- Да ги верификува податоците од фармите.
- Македонија мора да формира национален комитет за мрежи на податоци, одговорен за избор на стопанствата од кои би се собирале податоците.

3. Здружување во земјоделско-прехранбениот сектор (Комерцијални форми на здружување, Организации на производители, Задруги, Стопански комори).

Во согласност со Законот за граѓански здруженија и фондации, индивидуалните фармери може да се здружат во здруженија за да ги претстават своите заеднички интереси, вклучувајќи го советувањето и едукацијата, како и нивните заеднички интереси во поглед на маркетинг, складирање и пакување итн. Здруженијата, меѓутоа, немаат право да се занимаваат со трговија и производство, но тие може да се основаат како правни лица за овие цели.

Мерка која е финансирана од националните средства поддржува формирање на групи на производители, односно здруженија на производители на растителни култури и добиток. Финансиската поддршка се доделува на признати здруженија на производители на растителни култури и добиток за првите четири години по формирање. Подобни за признавање се групите на производители (правни лица) кои воспоставуваат задолжителни заеднички правила, наведени во анекс на статутите и потпишани од сите членови, во однос на заедничко производство (особено употреба на раси, сорти, репроматеријали, одгледувачки практики, итн.), сортирање и третирање, пакување и маркетинг на производството, и информации за производството (особено за берба, залихи и продажби). Подобни за признавање ќе бидат групите на производители кои имаат минимален број членови (кој може да биде различен за производство на различни култури или добиток), и имаат минимум заедничко пласирано производство или минимална површина и двете одредени во зависност од производството на култури или добиток.

Годишната помош е одредена како процент од вредноста на годишното пласирано производство и ќе достигне за првата, втората, третата и четвртата година до дегресивен годишен процент од вредноста на пласираното производство до одредена максимална граница која треба да се одреди. Плаќањето на првата рата треба да биде извршено една година по датумот на потпишување на договорот за финансиска поддршка со платежната агенција.

VII. ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИСКИ СИСТЕМИ И ТРАНСФЕР НА ЗНАЕЊЕ

1. Наука и истражување

Согласно општествените и економските промени, приоритетот е ставен на развој на произведен модел со подобрување на количеството и квалитетот на земјоделското производство. Врз основа на Законот за научно-истражувачка дејност се одделуваат средства за предложени програми од истражувачките институции.

Институции за истражување и развој кои спроведуваат истражувања за поддршка на развојот на земјоделството и шумарството се следниве: Земјоделски институт од Скопје, Институт за сточарство, Институт за тутун од Прилеп, и Ветеринарен институт. Истражувачките институции во земјоделството во моментот имаат вработено околу 300 лица, од кои околу 40% се со високо образование, магистри и доктори на науки. Освен во институтите, дел од истражувањата во земјоделството се спроведуваат од страна на високо образовните институции.

Земјоделскиот институт, главно, остварува четири дејности: научно-истражувачка, издавачка, апликативна и производна. Научноистражувачката работа е насочена кон изнаоѓање техничко-технолошки решенија и кон нивна апликација во производството. Добиените сознанија за генетската варијабилност на домашните популации и интродуираните сорти од поважните поделелски, градинарски, лозови и овошни видови, овозможуваат научноистражувачката работа да биде насочена кон создавање нови повисокоприносни и квалитетни генотипови од целокупното земјоделско растително производство. Како резултат на досегашната селекциска работа, Институтот креирал и му се признаени многубројни сорти кај поделелските и **градинарските култури**. Апликативната дејност на Институтот, главно, се одвива во опитно-производните стопанства и во други земјоделски организации. Во своите производно-опитни објекти, Институтот произведува и плодови од поделелски, градинарски и овоштарски видови, а произведува и грозје и вина.

Институтот за тутун од Прилеп, како еден од најстарите институти на Балканот (83 години постоење) преку својата научноистражувачка и апликативна дејност во сите сегменти на производството, преработката и одржување на сортноста и квалитетот на ситнолисен ароматичен тутун од ориентален тип, допринесува тутунот да биде водечки земјоделски производ во извозот на Република Македонија.

Институтот располага со сопственото опитно поле за производство на сортно семе, оранжерија, комплетна лабораторија, метеоролошка станица, библиотека. Вклучен е во високообразовните институции како соработник на специјалистички, магистерски и докторски теми, но и советодавни услуги за производителите на тутун.

Институтот за сточарство има развиено електронско означување и систем на следливост и за да се прошири оваа активност даден е предлог да се формира централна канцеларија со комјутери и оператори на бази на податоци за да ги внесуваат деталите на редовна неделна основа за секоја фарма. Институтот учествува во 2,5 годишен проект на истражување и трансфер на технологија, кое е наменето за зголемување на профитабилноста на малите земјоделци во различни претпријатија.

Ветеринарен институт- ветеринарни лаборатории

Ветеринарните лаборатории во склоп на Факултеот за Ветеринарна Медицина – ФВМ го имплементира систем за квалитет согласно ISO/IEC 9001/2000 стандардот кој беше сертифициран од страна на сертификационото тело BSI (British standard institution) уште од 02.06.2005, а моментално го имплементира ISO/IEC 17025 стандардот.

Ветеринарниот институт беше целосно реконструиран со следните лаборатории: Лабораторија за бактериологија, Лабораторија за вирусологија, Лабораторија за серологија, Лабораторија за паразитологија и паразитски болести, Лабораторија за испитување на TSE (трансмисивни спонгиозни енцефалопатии), Лабораторија за дијагностички испитувања на болестите кај риби, пчели и дивеч, Лабораторија за хигиена на животните и заштита на животната средина, Лабораторија за PCR and RT-PCR испитувања, кабинет за визуелна дијагностика.

Објектот во склоп на ФВМ беше реконструиран како Институт за храна со Лабораторија за микробиологија и паразитологија, Лабораторија за резидуи и контаминенти, Лабораторија за анализа на квалитетот на храната, Лабораторија за радиобиологија, Лабораторија за испитување на квалитетот на млекото.

Извршени се многу обуки за одговорните лица со цел да се запознаат со ISO/IEC 17025/2006 стандард и да стекнат познавање за работење според пишана документација (управување со квалитетот, одредни постапки и сл.).

Двата лабораториски информативни системи беа надградени за подобро испитување вклучувајќи и количества во трагови од супстанции во примероците, методи за испитување, регистри за секој чекор на испитувањата од подготовка на примерокот од страна на обучени аналитичари па сè до добивање конечни резултати, согласно барањата за ISO/IEC 17025/2006 стандардот.

Базата на податоци FVMS_ISO_database во рамките на ФВМ е креирана со цел сите потребни податоци за ISO/IEC 17025/2006 стандардот да бидат собирани и постојани надополнувани.

Секоја година вработените од Ветеринарниот Институт и Институтот за храна учествуваат на тестирања за проверка на стручното познавање организирани од стран на здружението на референтните лаборатории и не само за методи кои треба да се акредитираат во скоро време, туку и за голем број други методи на лабораториско испитување.

Сите институти се меѓународно поврзани и добиваат поддршка од меѓународни проекти. Донаторска мрежа на фондови со соседните земји (СИДА, регионална статистика) или обука во производството на млечни и месни производи (УСАИД со НАПМДП како обучен центар за техничари) и организации меѓу производителите (СИДА, Македонската национална организација за земјоделство со Шведската земјоделска унија).

Истражувачките институти се правен дел на Факултетите и многу малку се финансирани од Владата. Сите јавни истражувачки активности, вклучувајќи и земјоделство, се финансираани преку Министерството за наука и образование. Методот на финансирање преку Министерството за наука и образование неодамна е променет, кое сега само ги обезбедува платите, заедно со доделувањето на средства за програми и сектори во согласност со стратегијата за истражувања во земјоделството. Која било организација или поединец може да поднесе понуда или предлог за реализирање на истражувачки проект. Владата ги финансира платите, кои секако сочинуваат само околу 20% од

вкупниот буџет на институциите, со остатокот што доаѓа од проектните фондови. Средствата за истражувачки проекти се добиваат согласно предложените програми или преку процедура на јавно наддавање.

МЗШВ преку Програмата за поддршка на земјоделството, ги овластува образовните, научните и истражувачките институции, да спроведуваат научни проекти кои имаат за цел да ја подобрат продуктивноста со средства кои потекнуваат од редовните годишни програми на нивните сектори и управи, во износ од околу 5.5 милиони денари (еднакво на € 89.430) годишно. Проектите вклучуваат одржување на ген банка, производство на сертифицирани посадочени материјали без вируси, анализи и испитување на растенијата за постоење на болести и заштита од штетници, истражување за тутун, размножување на добитокот, и т.н. Иако некои од овие активности резултирале со одреден напредок кај растенијата и добитокот, општите ниски нивоа на продуктивност сугерираат прилично слаб повраток на вкупната инвестиција во текот на годините. Распоредени во рамки на различни програми на министерството, постои мал доказ на координација во планирањето на мерките и оценка на влијанијата на истражувачките напори на МЗШВ во реалноста. Само 8% од вкупните тековни јавни буџетски трошоци во земјоделството (1,736 милиони денари – еднакво на € 28.227) биле наменети за земјоделско истражување и образование. Споредено со Бруто домашен производ, делот од средствата кои биле доделени за земјоделски истражувања и образование изнесувал само околу 0.40%.

2. Средно и високо образование во земјоделството

Македонскиот образовен систем, во надлежност на Министерството за образование и наука, помина низ реформи кон модернизирање на наставниот план и образовните активности. Во 2004 година Владата усвои национална програма за развој на образованието за 2005–2015 за сеопфатна реформа на оваа област заснована на процесите на демократија, децентрализација, автономија, плурализам, мултикултура и глобализација, како и меѓународни образовни стандарди на знаење и вештини и по принципите на доживотно учење.

2.1 Земјоделски средни училишта

Во земјата Земјоделската насока постои во државните средни училишта. За училишната 2005/2006 година за земјоделското образование во 10 градови во Република Македонија во 6 различни насоки на образование во земјоделството. Високото образование во земјоделството не привлекува особено внимание кај новите генерации и секоја година повеќе од 30% од слободните места остануваат непополнети. Најголемиот број на ученици кои посетуваат настава во средните земјоделски училишта се од руралните средини. Од запишаните студенти, околу 10%-15% не го завршуваат своето образование од најразновидни причини.

На следнава табела е прикажан бројот на средни училишта за земјоделството, ветеринарство, производство на храна и шумарство во 2004/05 и 2005/2006 година и соодветниот број на ученици.

Број на средни училишта и број на ученици²²

Тип на училиште	Бр. на ученици 2004/2005	Бр. на ученици 2005/2006	Бр. на ученици 2006/2007
Земјоделство 10	2,571	1,141	
Ветеринарство 5	1,237	765	
Производство на храна 6	1,808	1,331	
Шумарство 3	404	313	
Вкупно 24	6,020	3,550	

2.2 Универзитетско образование во земјоделството

Македонскиот систем за земјоделско високо образование вклучува пет образовни институции: Факултет за земјоделски науки и храна - Скопје, Факултет за ветеринарна медицина - Скопје, Шумарски факултет - Скопје (во рамки на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје), Факултет за биотехнички науки – Битола (во рамки на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола), Земјоделски Факултет (во рамки на Универзитетот Гоце Делчев од Штип) и Центарот за политехнички студии (во рамки на Тетовскиот државен универзитет). Високо-образовните институции се во фаза на подобрување на стандардите за студирање и наставните програми со цел да се постигне компатибилност со ЕУ. Законот за високо образование, изменет и дополнет во 2003²³, обезбеди рамка за имплементација на принципите на Болоњскиот процес²⁴.

Системот на развој вклучува соработка со образовни институции од аспект на зајакнување на студиската програма, размена на студенти, стипендирање на домашни студенти за понатамошно образование во странство итн. Образовните активности на факултетите делумно се финансирани преку Министерството за наука и образование, додека со поголем дел, околу 60% од вкупниот износ од 4.4 мил. евра потрошени во 2005 година доаѓаат од нивните сопствени приходи.

Овие промени треба да го обезбедат неопходниот број на нови специјализирани професионалци потребни во активностите на индивидуалните фарми, малите и средните претпријатија од индустријата за храна како и за научно-истражувачка работа во специјализирани институции.

Број на запишани студенти во системот на високото образование²⁵

Факултет	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007
Факултет за земјоделски науки и храна во Скопје	1,306	1,156	924	
Факултет за Ветеринарна медицина во Скопје	359	339	324	
Факултет за биотехнички науки во Битола	865	841	930	
Шумарски факултет во Скопје	698	804	726	
Центар за политехнички студии на Државниот универзитет во Тетово*	н/а	н/а	116	
Вкупно	3,228	3,140	3,020	

²² Податоци од Државен завод за статистика

²³ Службен Весник на Р.Македонија бр. 64/00 и бр. 49/03.

²⁴ Факултетите спроведоа ре-организација на одделенијата, студиите, студентските групи и програми како и воведоа кредитен систем за трансфер имплементиран во согласност со Европскиот кредит трансфер систем (ECTS).

²⁵ Извор: Државен завод за статистика. Државниот универзитет во Тетово има достапни податоци само за 2005/2006

3. Советодавни и консултативни услуги

3.1 Јавни институции (факултети, институти)

За разлика од порано кога советодавните услуги во земјоделскиот сектор беа во главно во надлежност на институциите од јавниот сектор како што е Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството (АПРЗ) и научно-истражувачките институции, во последно време различни категории на обезбедувачи на совети во земјоделството го завземаат своето место во советодавните услуги во земјата. Во услови на ограничени буџетски средства кај јавните институции, субјектите од индивидуалните стопанства, здруженијата на земјоделци и меѓународните донаторски организации иако сè уште со ограничен обем на понуда на услуги, недоволно диверзифицирани методи и целни групи и лимитирани ефекти во задоволувањето на потребата за совети, сè повеќе се наметнуваат како значаен фактор во советодавната дејност.

Треба да се напомени дека субјектите со дополнителна активност како даватели на советодавни услуги, остваруваат приходи од поддршката на проектите (особено од меѓународните донатори). Поради моменталните услови (економски и демографски) во индивидуалниот земјоделски сектор, иако услугите се директно или индиректно наменети за земјоделците, тешко се остварува наплата од индивидуалните земјоделци, исклучок е, доколку услугата е врзана со физичка размена на добра.

За разлика од АПРЗ, останатите јавни институции (како институтите и факултетите) го сведуваат советувањето на дополнителна активност кон нивните истражувачки, односно образовни функции. Од друга страна, добавувачите на семе, семенски материјал, ѓубрива и механизација, како и ветеринарните станици се најактивни приватни даватели на советодавни услуги во руралните средини. Индивидуалните стопанства вклучува различни категории на обезбедувачи на услуги. Најрелевантни, иако се уште ограничени на ниво на земјата, се индивидуални советници или консултантски фирми (земјоделски инженери за примарно и секундарно производство, економисти, специјалисти за почва, специјалисти за заштита на растенијата, ветеринари, и т.н.) кои во некои случаи исто така користат лаборатории и професионална опрема. Обично зачестеноста и дистрибуцијата (број на советници, опсег на достапна одредена експертиза) на обезбеден совет по оваа категорија се директно поврзани со нивото на економскиот и демографскиот развој на одредени региони, со поголема концентрација онаму каде земјоделството е успешно и од економска важност за регионот. Овој тип услуги со тоа претставува дел од комерцијалниот и/или извозно ориентиран производствен систем (како што е во Гевгелија, Битола и Струмица) или онаму каде одгледувањето е специјализирано (како на пр. Кавадарци за винско грозје). Нивните целни групи се прогресивни фармери, кои се подготвени и во можност да платат за специјалистички услуги, и агро-преработувачи. Во овие региони, советите исто така се обезбедуваат од добавувачите на репроматеријали (семе и саден материјал, ѓубрива, агро-хемиски средства) и добавувачи на механизација и опрема, како дел од политиките на компанијата за пред и по продажба.

3.2 Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството

АПРЗ е формирана со Закон за основање на АПРЗ (Сл.весник бр.3/98), базиран на реформите на советодавните служби во Македонија поддржани од Проектот на Светска банка (ППИЗП) и во согласност со стратегијата за развој на земјоделството на РМ 1995-2010 година.

Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството е буџетска институција одговорна за давање на стручна советодавна услуга наменета за унапредување на индивидуалното земјоделско производство со цел зголемување на квалитетот, квантитетот и профитабилноста на земјоделското производство со оптимално искористување на расположивите ресурси. Активностите се насочени кон давање поддршка во примена на советодавни мерки во процесот на земјоделското производство со практична имплементација на научните и техничките сознанија насочени според потребите на пазарот, соработка и зајакнување на земјоделските здруженија, извршување на мерки со цел спроведување на Владините програми од областа на земјоделството, воспоставување и користење на информативни системи во земјоделското производство со воспоставување на евиденција за следење на неговата рентабилност и економичност, изготвување на информативни гласила со опфатеност на домашни и странски извори на информации од областа на земјоделството наменети за земјоделците и другите заинтересирани фактори - институции.

Структурата на АПРЗ е дизајнирана на три нивоа на управување: Управа, регионални/подрачни центри и работни единици. Седиштето на Агенцијата за поддршка на развојот на земјоделството (АПРЗ) се наоѓа во Битола и координира 6 регионални центри со 30 работни единици низ земјата. Од вкупно 137 вработени, 90 се технички советници, а оперативните расходи по вработен се 564 илјади денари.

АПРЗ е одговорна и главно ориентирана кон обезбедување техничко советување на индивидуалните земјоделски производители преку едукативни состаноци, совет на фарма, како и обезбедување на техничко-економски советодавни пакети, агроинформативни кампањи сл. кои се на располагање за различни видови на земјоделско производство и услуги соодветни на потребите на индивидуални фармери и нивни здруженија. АПРЗ претставува единствен примател на државни средства кои се наменети за земјоделски советодавни услуги и нејзиниот годишен буџет (плати и основни оперативни трошоци) директно се обезбедуваат од Министерството за финансии.

Буџетот на Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството за 2008 година е вкупно 72 милиони денари или приближно 1.161.000 евра, за разлика од 2007 година кога буџетот на АПРЗ беше 49 милиони денари или приближно 790 000 евра.

Програмските активности се насочени преку три основни програми со свои потпрограми и истите постојано се развиваат според постоечките услови надоградувајќи и меѓусебно надополнувајќи се:

- бази на податоци, проток на информации и воспоставување на мрежи на соработка
- логистика и поддршка на советодавната услуга
- имплементација на советодавните услуги

Активностите на АПРЗ и организационата поставеност ги следат специјалностите на земјоделското производство и тоа поледелство, сточарство, лозаро-овоштарство, градинарство, агроекономија и информации и маркетинг. Услугите на овозможување непосредна советодавна помош на самостојните индивидуални земјоделски производители за практична имплементација на соодветни мерки односно научно-техничките сознанија во процесот на земјоделското производство подготвени како техничко-економски пакети, имаат за цел зголемување на квалитетот и количеството на земјоделското производство и поголема искористеност на земјоделските ресурси. Агенцијата се стреми овие услуги да се усогласени со реалната побарувачка од страна на клиентите, односно потребите на индивидуалните

земјоделски производители и нивните здруженија, а во согласност со примена на стандардите на ЕУ.

Како придружни активности во дефинирањето и имплементацијата на советодавните услуги и во согласност со постоечките услови за работа, АПРЗ реализира демонстративни опити, агрохемиски анализи и анализи на базата на податоци од ФМС. Исто така, Агенцијата извршува мерки со цел спроведување на Владините програми во областа на земјоделството особено Програма за поттикнување на развојот на земјоделството и други активности на барање на МЗШВ²⁶, одржување и надградба на Системот за Мониторинг²⁷ на Фарма од кој се користат информации за рентабилност и економичност на земјоделското производство за сопствените советодавни активности, но и за потребите на други заинтересирани институции, изготвува информативни гласила наменети за индивидуални земјоделски производители итн.

Во тековната 2007 година, во рамките на активностите за поддржување на управувањето, менаџментот и режиските активности овозможено е одржување на ИС-софтвер и извршена е негова надградба, започнати се активности за подобрување на WEB страната, одржани се предавања и обуки за советниците поддржани од Проекти ГТЗ, СЛР, СИДА и др., обработена е целокупната документација во согласност со законските регулативи. Во рамките на активностите за развој на индивидуалните земјоделски производители преку реализација на стручни советодавни услуги извршена е посета на терен и организирани се едукативни средби со опфат на повеќе од 4000 земјоделци, реализирани се десет демонстративни опити, извршени се анализи од базата на податоци, изработена е предпроектна спецификација за изградба на подсистем за евиденција на советодавната услуга, дефинирани се проблеми за одредени производи, извршена е обработка на информации, формирана е база на податоци за изработка на ТЕСП. Во рамките на активностите кои ја поддржуваат теренската реализација на мерки од Програмата на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство се извршени сите активности во делот на реализација на Програмата за поттикнување на развојот на земјоделството; извршено е следење прогнозирање и детерминација на штетници и изработени се извештаи; извршени се обуки и предавања за спроведување и евидентирање на органско земјоделско производство во соработка со Проектите поддржани од МЗШВ и е земено активно учество во поддршка на ИЗП при аплицирање за средства од Програмата за рурален развој.

Во рамките на активностите за имплементацијата на воспоставување на сметководствена евиденција на фарма во Република Македонија, според регулативите на ЕУ, АПРЗ одржува база на податоци од 450 фарми. Во оставарување на зацртаните активности АПРЗ е потпомогната од страна на неколку проекти финансирани од СИДА како што се МААСП (Програма за поддршка на советодавните услуги во земјоделството во Република Македонија) во делот на зголемување на функционалноста на советодавните услуги, Проектот за „Подобрување на земјоделската статистика“, реализиран од Шведската Статистика, а насочен кон понатамошниот развој на ФМС и негово приближување кон стандардите на Европската Мрежа на сметководствени податоци за фарма (ФАДН), како и СФАРМ - Проект за поддршка на земјоделските здруженија кој во своите активности во континуитет вклучува советници од Агенцијата и помага и во реализација на обуки за советниците и земјоделците.

²⁶ Вклучително следење, прогнозирање и детерминација на болести, штетници и плевели, кои се карантински и економски значајни за потребите на Фитосанитарната управа, учество во активности за спроведување на мерки од Програмата за рурален развој и учество во поддршката за реализација на предпристапните фондови, како и различни тековни барања и потреби на сектори при МЗШВ.

²⁷ Во кој се вклучени 450 фарми.

Општо за податоците од ФМС

Систем за мониторинг на фарма / Мрежа на сметководствени податоци на фарма

Во рамките на програмата на Светска банка која ги поддржува реформите во Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството, беше воспоставен сеопфатен и добро технички структуриран систем за мониторинг на фарма. За оваа активност 60 советници од АПРЗ прибраа податоци за ресурсите, приходот, приносот и трошоците од 450 различни фарми избрани според т.н. „условна“ репрезентативност. Советниците со посета на фарма, најмалку еднаш на два месеци ги прибират, евидентираат и внесуваат податоците во базата на системот на АПРЗ. Постоечкиот Систем за мониторинг на фарма нашироко беше прифатен и препорачан од страна на ЕУ експертите како солидна основа за идно надградување на системот на *Мрежа на сметководствени податоци на фарма (FADN)* неопходен за формулирање на типот на CAP (заедничка земјоделска политика).

Агенцијата за поттикнување на развојот на земјоделството на Република Македонија – Битола располага со база на податоци од индивидуални земјоделски производители и тоа за ресурси, приноси, приходи, трошоци и сл. Базата користи податоци од 450 фарми кои се објавуваат на годишно ниво. Градењето на базата на податоци т.е. Информацискиот систем е поддржан од проект на Светска банка во 2001 година, во согласност со Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство. Во изминатиот период квалитетно се надоградува од Шведската статистика, финансиран од СИДА. Квалитетот на податоците и изборот на примерокот по години зависи од повеќе фактори:

Почетната година за избор на фармите е врз база на соодветна методологија, но истото трпи промени и се базира на изградена доверба помеѓу фармер-советник. Примерокот би добил официјалност на репрезентативност после реализацијата на Земјоделскиот попис и примената на соодветна методологија за избор и дефинираност на индивидуален земјоделски производител (ИЗП) или индивидуално земјоделско стопанство (ИЗС)

Во изминатиот период, во различни години, се применуваа одредени надоградувања на системот – софтвер, се додефинираа потребните видови податоци, се развиваше соодветната методологија за пресметка на излезни резултати, што предизвикуваше различни ефекти на годишните пресметки; (Анекс 7 Пример од податоци за една фарма)

- Се вградуваат разни контроли, цел е да се изгради софтверски контролен систем;

- Се надградуваше методологијата за прибирање и евиденција на податоците во соодветни тетратки – формулари, се надоградуваат упатствата за работа и користење на информатичката технологија;

- Во целиот изминат период немаше континуитет во расположиви потребни финансиски средства за посета на терен,

- Донесен е Закон за Воспоставување мрежа на сметководствени податоци од земјоделски стопанства Сл. весник на РМ 110/07,

Со поддршка на МЗШВ во тек се активности за формирање и функционирање на Национален комитет за мрежа на сметководствени податоци од земјоделско производство и донесување на подзаконски акти за ФАДН,

Во изминатиот период во различни години се имплементираа соодветни обработки на податоците кои ги задоволуваат регулативите на ФАДН, потребите на Државниот завод за статистика, МЗШВ, но пред сè, потребите на советодавната услуга.

Годишен ФМС/ФАДН извештај за податоци за 2006 година

Изградбата на ФМС/ФАДН започна во 2001 година во АПРЗ со финансиска и техничка поддршка од Светска банка. Од 2002/03 година на АПРЗ и беше дадена поддршка од СИДА/Статистика Шведска. Помеѓу 2001 и 2003 година има континуитетна развојна доработка на ФМС/ФАДН и во поглед на комплетна целост и другите квалитетни аспекти успешно се подобрани. Во моментот нема репрезентативни информации за сеопфатноста на фарми во Македонија. Информациите ќе бидат достапни кога податоците од земјоделскиот попис ќе бидат внесени во Земјоделскиот (Фармерскиот) регистер. Системот на мониторинг на фарма (FMS) претставува евидентирање на ресурсите, приносите, приходите и расходите, работната рака во процесот на производство кај индивидуалните фармери.

Иницијативата за градење на систем за евиденција на фарма беше поддржана од проект на Светската Банка во согласност со МЗШВ. Понатамошниот развој на FMS е реализиран со проект финансиран од SIDA преку Шведска Статистика. Системот има повеќекориснички пристап.

Успешноста на FMS зависи од:

- мотивираноста и условите за работа на советниците, нивната стручност и статусот на Агенцијата,
- континуирани напори за надградба на системот и подобрување на квалитетот на податоците
- меѓусебна доверба помеѓу советниците и фармерите
- поддршка од други институции што е неопходно за одржливоста на FMS
- редовни и навремени финансиски средства
- потреба од развој и проценка на советодавната услуга
- потреба од размена на навремени и квалитетни информации на директно на терен кај индивидуални земјоделски стопанства

3.3 Професионални консултантски услуги

Во Македонија, земјоделските консултантско-советодавни услуги првенствено се обезбедуваат преку институциите на јавниот сектор и сè повеќе преку приватниот сектор, вклучително здруженијата на земјоделци. Приватниот сектор вклучува различни категории на обезбедувачи на консултантски услуги. Најрелевантни, иако сè уште ограничени на ниво на земјата, се индивидуалните советници или консултантските фирми (земјоделски инженери, економисти, агрономи, специјалисти за почва, специјалисти за заштита на растенијата, ветеринари, итн.) кои во некои случаи, исто така, користат лаборатории и професионална опрема. Нивните целни групи се прогресивни фармери и агро-преработувачи кои се подготвени и во можност да платат за специјалистички услуги. Во овие региони, консултантските совети исто така се обезбедуваат од добавувачите на репроматеријали (семе и саден материјал, ѓубрива, агро-хемиски средства) и добавувачи на механизација и опрема, како дел од политиките на компанијата за претпродажба и по продажбата.

Професионалните консултантски услуги по правило се бараат од земјоделско - прехранбената индустрија која е ориентирана за извоз на своите производи на пазарите на земјите на Европската Унија. Стандардите во производството како BRC, IFS, GlobalGAP, Organic или други приватни стандарди признаени во ЕУ, системите ISO и HACCP, се имплементираат од професионални консултантски

фирми во Македонија, но сертификацијата на истите во главно е извршена од меѓународно признаени сертификациони фирми. Во Македонија во 2007 година работела две домашни акредитирани сертификациони фирми во земјоделско прехранбениот сектор.

Нивото на консултантски услуги се зголемува забележително во 2007 година, поради воведување на субвенции (50% од консултантските трошоци) на фирми кои ги имплементираат европските стандарди во производството. Изворите на средства се Програмите за унапредување на земјоделството, Програмите за предприемаштво во економски развој, но и донаторски Програми (УСАИД-БАСС, ГТЗ, СИДА).

4. Систем на обуки (Неформално образование)

Нема доказ за сериозно не-формално образование спроведено од страна на работничките универзитети, центрите за вработување и т.н. во секоја од земјоделските области во земјата. Иако има универзитетски капацитет во агрономијата и ветеринарната наука, никогаш не бил искористен за обука на фармерите (освен во рамки на споредни проекти финансирани од донатори), кој се уште главно се спроведува на ниво на средно образование. Законот за неформално образование и образование за возрасни кој ја регулира понудата на образовните услуги од неформален тип, преку адекватен систем на акредитирање треба да придонесе кон надминување на ваквите потешкотии е планиран да биде усвоен во 2007. Стратегијата за обука на возрасни која ги поставува идните планови за развој на човечките ресурси беше промовирана од Владата на Република Македонија во 2006. Оваа Стратегија исто така ќе претставува основа за неформално и доживотно образование во областа на земјоделството.

До сега, првите чекори за формирање на наставен план (Добра земјоделска пракса, претприемчиви вештини, органско производство, прва помош во земјоделството, и т.н.) за различни чинители во земјоделството беше направен од Фондацијата Агро-центар за образование ФАЦЕ, основана од Земјоделскиот институт во Скопје. Исто така, Факултетот за земјоделски науки и храна за неколку години (од 2002), постои независен Центар за применето истражување и континуирана едукација ЦИПОЗ на полето на земјоделството основано од Факултетот. Центарот, во текот на неговата работа има реализирано значајни активности и резултати на полето на истражувањето, трансферот на знаење, примена на модерна технологија (програми и семинари за обука).

VII. ПРИЛАГОДУВАЊЕ КОН ЕУ И МЕЃУНАРОДНА ПОЛИТИКА МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА

ЕУ интеграција

Република Македонија продолжи со напорите во поглед на усогласувањето на националното законодавство со законодавството на ЕУ, во областите кои ги уредува Заедничката земјоделска политика (ЗЗП) на ЕУ, вклучително и институционалната надградба за реализација на истото.

Во процесот на пристапување кон ЕУ, за Република Македонија како краткорочни приоритети се наметнаа процесот на регистрација на земјоделско земјиште во катастарот за недвижен имот, прибирањето и обработката на сигурни и потврдени земјоделски податоци и основањето на ефикасни и финансиски стабилни платежни тела за управување и контрола на фондовите наменети за земјоделството, во согласност со барањата на ЕУ и меѓународните ревизорски стандарди.

На среден рок приоритетите беа утврдени во зајакнување на капацитетот на администрацијата од областа на земјоделството и подготовките за спроведување и практична примена на механизмите на заедничката земјоделска политика, во прв ред интегрираниот административен и контролен систем (ИАКС) и системот за идентификација на земјишните парцели (ЛПИС).

Согласно обврските кои произлегуваат од Националната програма за усвојување на правото на ЕУ (НПАА 2008) и се однесуваат на земјоделството и руралниот развој, донесени беа следниве закони.

Законот за земјоделство и рурален развој, како рамковен закон кој ја регулира пошироката област на земјоделството и руралниот развој, воведо правна рамка за усвојување на одредбите кои произлегуваат од ЗЗП на ЕУ во однос на географските називи и ознаки на потекло, земјоделскиот информативен систем, квалитетот на земјоделските производи, директната поддршка во земјоделството, заедничкото уредување на пазарите, облиците на здружување на производителите, мерките за рурален развој, советодавните служби и истражувањето и науката. Законот е донесен и објавен во Службен весник на Република Македонија бр. 135/07 од 08.11.2007.

Законот за земјоделско земјиште, објавен во Службен весник на Република Македонија бр. 135/07 од 08.11.2007, како и подзаконските акти од истиот објавени во Службен весник на Република Македонија 12/08 од 23.01.2008, го уредуваат користењето, располагањето, контролата и заштитата на земјоделско земјиште.

Политиката на одгледување, зоотехничките стандарди, регистарот на животни и регистарот на стада, организациите за одгледување и промет со чистокрвни животни, семе и ембриони од чистокрвни животни беа уредени со Законот за сточарство кој е усвоен и објавен во Службен весник на Република Македонија бр. 07/08 од 15.01.2008.

Во областа на рибарството донесен е Законот за рибарство и аквакултура (Службен весник на Република Македонија бр.07/08 од 15.01.2008), како и 16 подзаконски акти од истиот, преку кои се уредуваат користењето, управувањето и заштитата на рибниот фонд во риболовните води во Република Македонија. Врз основа на законот и подзаконските акти веќе се изготвени повеќе

риболовни основи, а во фаза на изготвување е и Стратегија за развој на рибраството за период од 12 години.

Во врска со воспоставувањето на законска рамка во областа на руралниот развој, усвоени се Правилникот за определување на рурални подрачја во Република Македонија како и Листата на рурални подрачја во Република Македонија, а изработени се нацрт верзии на Правилникот за определување на подрачја со ограничена можност за вршење земјоделска дејност во Република Македонија и Листата на подрачја со ограничена можност за вршење земјоделска дејност.

Во однос на IPARD Програмата, по нејзиното усвојување од страна на ЕК во февруари 2008, направени се редовни модификации за вклучување на финансиска рамка за 2010 година. Изготвените модификации се доставени и усвоени од страна на Европската Комисија на 23 септември 2008 година.

Од аспект на подзаконските акти од веќе донесените закони, во областа на винарството, во изминатиот временски период беа усвоени поголем број подзаконски акти со кои целосно се регулира уредувањето на пазарот со вино. Покрај тоа, на 18 септември 2007 година, Владата на Република Македонија донесе Национална Стратегија со Акционен План за развој на органско земјоделство во Република Македонија за 2007-2011. Во областа на органското земјоделско производство, воспоставен е и регистар за органско производство на национално ниво, а завршена е и постапката за овластување на тела за вршење на експертска контрола.

Во рамките на институционалната надградба, во текот на 2007 година беше реализиран Земјоделскиот попис, чии конечни резултати беа објавени кон крајот на декември 2007 година, со што се обезбедија споредбени статистичките податоци, усогласени со статистичките стандарди на ЕУ, кои претставуваа основа за подготовка на националната земјоделска политика и за дефинирање на мерките за поддршка кои ќе се спроведуваат во областа на земјоделство.

Регистарот на фарми, е воспоставен врз основа на Правилникот за воспоставување на регистарот на фарми (“Службен весник на Република Македонија Бр.62/2008”) со иницијално внесување на податоците за фармерите кои поднесоа пријави за користење на субвенции во 2008 година. Оние кои немаат поднесено барање за користење на субвенции во 2008 година, во наредниот период можат да се пријават и нивните податоци да бидат внесени во регистарот согласно условите пропишани во Правилникот. Набавени се хардверот и софтверот потребни за воспоставување на електронска база на податоци за регистарот на фарми и до крајот на годината, регистарот на фарми ќе биде целосно оперативен.

Во однос на Системот за идентификација на земјишните парцели (ЛИПС), обезбедена е потребната техничка поддршка за подготовка на технички спецификации за опремата и активностите потребни за воспоставување на системот. Од аспект на зајакнувањето на институционалниот капацитет во областа на лозарството, *Националниот регистар на лозови насади* воспоставен за пилот регионот на Тиквеш (Тиквешко Виногорје), кој опфаќа 15 катастарски општини со околу 18.000 хектари вкупна површина, од кои околу 11.000 хектари се под лозови насади, до крајот на годината ќе се прошири на целата територија на земјата.

Во рамките на Земјоделски информативен систем (AMIS), веќе се дефинирани првичните/пилот групи на производители, репрезентативните пазари и известувачи.

Меѓународна соработка

Република Македонија продолжува со реформите во земјоделско-прехранбениот сектор. Во таа насока се креира и спроведува меѓународната односно мултилатералната, билатералната и трговската соработка која е во функција на развој на секторите во надлежност на МЗШВ.

СТРАНСКА ПОМОШ

Во насока на процесите на структурни реформи и прилагодување на земјоделско-прехранбениот сектор се проектите поддржани од Европската Унија, а управувани од Европската Агенција за Реконструкција преку КАРДС програмите за 2004 и 2006 година.

КАРДС 2004 Структурни и правни реформи на МЗШВ

Целта на проектот *Структурни и правни реформи на МЗШВ* е зајакнување на капацитетите на МЗШВ во спроведување на предизвиците и обврските од процесите на евро-интеграција

Проектот ги содржи следниве компоненти:

1. развој на хоризонталните услуги
2. усогласување на ветеринарната законска регулатива,
3. рурален развој
4. земјоделски пазари и стандарди

Во фазата на продолжување на проектот се опфатени следниве компоненти:

1. ИПАРД Програмирање
2. ИПАРД Агенција
3. усогласување на приоритетните законски акти во областа на ветеринарството неопходни за спроведување на ИПАРД Програмата.

Проектот заврши во декември 2007 година.

Во рамките на **КАРДС 2006** се следниве проекти:

Основање на систем за мониторинг и контрола на лозови насади (втора фаза)

Основна цел на проектот е да се воспостави Национален регистар на лозови насади на целата територија на Република Македонија.

Проектот содржи четири компоненти:

1. воспоставување на Национален систем за мониторинг и управување на лозови насади на целата земја.

Основна цел на регистарот на лозови насади е да овозможи:

- следење и управување со производниот потенцијал (регистрање на површините под лозови насади, утврдување на произведените количини, насочување на производството итн.),

- следливост на вината односно гарантирање на потеклото на вината кое е главен предуслов за одредување на нивната категорија на квалитет, и
 - откривање на прекршителите.
2. усогласување на македонското законодавство на вино со законодавството на ЕУ.
 3. подготвување на Стратегија за меѓународен маркетинг на македонско вино; Целта на оваа компонента е да се направи детална анализа на македонскиот вински сектор, да се презентираат трендовите и случувањата на меѓународниот пазар на вино, да се дефинираат главните проблеми и предизвици со кои се соочува македонскиот вински сектор и да се дадат предлог - мерки за подобрување на развојните перспективи на винскиот сектор.
 4. институционално зајакнување; за спроведување на законот за вино потребно е институционално зајакнување на МЗШВ.

Проектот трае до 15 мај 2009 година.

Воспоставување на национален систем за идентификација на животни (трета фаза)

Целта на проектот е воспоставување на систем за идентификација и регистрација на малите преживари кој е во согласност со ЕУ барањата, како и подготовка на ИиР систем за свињи и идно интегрирање со ИТ системите на МЗШВ

Проектот трае до 28 февруари 2009 година

Во рамките на регионалната КАРДС 2006 година е проектот за **Интегрирано гранично управување**. Делот од проектот со кој се обезбедува техничка помош е реализиран во периодот 2006/2007 година.

Проектот за финансиски услуги во земјоделството - ИФАД 2 преку кој се воспостави:

- а) институционална и финансиска основа за одржливи финансиски услуги во земјоделството, на комерцијална основа но во исто време пристапни до целната група на проектот и соодветни на нивните развојни цели;
- б) се развија вештини и искуство за обезбедување на финансиски услуги во земјоделството во рамките на формалниот финансиски сектор и
- б) се подобрија економските и техничките способности на целната група и менаџерските способности преку серија на обуки и програми, заврши во Јуни 2008 година.

Исто така, **Програмата за воспоставување комерцијални советодавни услуги во земјоделството** која имаше за цел да го поддржи процесот на трансформација и преорентација на група приватни советници, ангажирани од страна на Проектот за финансиски услуги во земјоделството - ИФАД 2, во комерцијално ориентирани консултантски фирми и **Програмата за воспоставување пазарни врски** која имаше за цел да им помогне на учесниците активни во синџирот на снабдување на земјоделските производи да ги користат постоечките и идните пазарни можности преку интегриран пристап во работењето, завршија во мај 2008 година.

ГТЗ проект **“Воведување на ЕУ директиви во македонската земјоделска политика и поддршка на соработката во земјоделско - прехранбениот сектор со земјите во регионот”** - со овој проект се реализираат активности од областа на приближување на земјоделско-прехранбениот сектор

на РМ кон истиот на ЕУ, како и зајакнување на регионалната соработка во секторот. Проектот трае до декември 2009 година.

Техничка поддршка во насока на реструктурирање и зајакнување на советодавните услуги во земјоделскиот сектор во Република Македонија е обезбедена од МААСП 2 фаза (**Програма за поддршка на македонските советодавни услуги во земјоделскиот сектор**) финансиран од СИДА. Проектот поддржува развивање на квалитетни земјоделски советодавни услуги во земјоделскиот сектор (МААСП), во насока на спроведување на Програмата за рурален развој и во функција на ИПАРД програмата.

Преку СИДА е обезбедена обезбеди техничка помош за поддршка на кабинетот на министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство на Република Македонија, преку финансирање на проектот ***Советодавни услуги за кабинетот на МЗШВ во врска со интеграциите кон ЕУ.***

СФАРМ 3 - Поддршка на земјоделски здруженија во Република Македонија

СФАРМ 3 е твининг проект меѓу Шведската федерација на фармери (ЛРФ) и Федерацијата на фармери во Република Македонија (ФФРМ). СФАРМ 3 се фокусира на:

- организациски развој;
- развој на информирањето (во однос на последиците од пазарната интеграција, односно ЕУ);
- развој на способноста за застапување и политички дијалог;
- поддршка на претприемништвото во развојот на синџирот на вредности

Генералната развојна цел на СФАРМ 3 е да го поддржи развојот на структура на Федерацијата на фармерите во Република Македонија со цел да прерасне во одржлива организација која се раководи и управува врз основа на начелата на демократија и транспарентност.

АгБиз Програма на УСАИД

Целта на проектот е зголемување на конкурентноста на земјоделските производители, преработувачи и трговци кои работејќи во група или поделно учествуваат во синџирите на додадена вредност кои имаат потенцијал за извоз на производи со додадена вредност.

Активностите се во насока на унапредување на синџирите на додадена вредност (саеми, студиски престои, техничка помош, обуки), како и во однос на деловна експанзија, финансиска помош и трансфер на технологија за извозно фокусирани проекти на ниво на фирма.

Проектот финансиран од **Светска банка Зајакнување на земјоделството и пристапување кон ЕУ** е во насока на создавање на модерен и конкурентен земјоделски сектор, кој има значајна економска и социјална улога, како и помош на земјата за зголемување на апсорпцискиот капацитет и спроведување реформите во земјоделскиот сектор.

Проектот се состои од четири компоненти и тоа:

1. зајакнување на административните и управувачките капацитети на министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во согласност со барањата за влез во ЕУ и воспоставување на интегриран административен и контролен систем ;

2. поддршка на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и платежната агенција за подобро искористување на ЕУ фондовите за рурален развој;
3. градење на ефективен капацитет на ветеринарната служба;
4. завршување на реформите во водостопанството.

ФАО

Итна помош за готовноста птичји грип во Република Македонија OSRO/INT/603/USA

Основна цел на проектот е зајакнување на капацитетите на државата при појава на птичји грип

Со проектот беа опфатени следниве активности:

- обука на ветеринарни инспектори и ветеринарни доктори,
- кампања со брошури и флаери и постери
- обука на претставниците од медиумите,
- подготовка и печатење на прирачник
- обука за користење на PCR,
- подготовка и печатење на програма за сузбивање и искоренување на птичји грип и останати заразни заболувања.

Проектот заврши во декември 2007 година.

Регионален проект OSRO/GLO/702/CAN B3 - OSRO/GLO/604/UK – работни планови за источна Европа

Основна цел на проектот е зајакнување на капацитетите на државата при појава на птичји грип

Со проектот се опфатени следниве активности:

- епидемиолошка студија за птичји грип
- кампања со флаери, брошури и постери
- обука на одгледувачи на живина, одгледувачи на егзотични птици и ноеви, ловци и риболовци,
- активен и пасивен надзор со епидемиолошки и молекуларни методи (10.000 примероци на живина, гуски, пајки, ноеви, диви и егзотични птици).

Проектот заврши во декември 2008 година.

Дефинирање и промоција на законска рамка за организација на производители

Норвешко кралско министерство за надворешни работи

Проектот има за цел да изготви правна рамка за организација на производители и нејзина промоција пред идните корисници. Специфичните цели на проектот се:

- Подготовка на правна рамка за организација на производители (ОП) преку партиципативен пристап (експертска работна група, јавни дебати и сл)
- Подготовка на критериуми за признавање (регистрација) на ОП
- Спроведување на компаративна анализа на релевантите важечки законски акти
- Поддршка во процесот на усвојување на предлог легислативата за ОП
- Промоција на моделот на ОП пред идните корисници преку јавна информативна кампања.

Зајакнување на готовноста за заштита на националните шуми од пожар

Целта на проектот е превенција, следење, откривање сузбивање и безбедност од шумски пожари, едукација и воспоставување на информативен систем за заштита од шумски пожари.

Зајакнување на националните капацитети за ефикасно справување и превенција од шумски пожари, како и зајакнување на инфраструктурата за координација на стратегиите за управување со пожари, вклучително предвидување на шумски пожари што резултира во подобрување на производството и заштитаа на шумите

Активностите се насочени кон:

- развивање на план за управување со пожари
- превенција преку партиципација на јавноста и едукација
- развивање на информативен систем за управување со шумски пожари на национално и регионално ниво
- обука на персоналот за управување со пожари.

Проектот трае од октомври 2008 до 2010 година.

VIII. АНЕКСИ

Анекс 1 Трговија со земјоделско-прехранбени производи

Најзначајни извезени - вкупно - земјоделско-прехранбени производи за периодот 2005, 2006 и 2007, според учеството во 2007

Тарифна ознака	Наименување	ИЗВОЗ								
		2005			2006			2007		
		Количина во кг/хл	Вредност во ЕУР €	Учество во %	Количина во кг/хл	Вредност во ЕУР €	Учество во %	Количина во кг/хл	Вредност во ЕУР €	Учество во %
2401	Тутун, суров	21,605,455	73,300,487	26.3%	29,407,532	73,568,302	23.1%	24,015,280	63,127,852	18.2%
2204 21	Вино-во шишиња	55,877	7,059,448	2.5%	80,197	9,607,718	3.0%	95,397	12,232,610	3.5%
2204 29	Вино-наливно	600,019	21,867,593	7.8%	746,621	25,956,016	8.2%	831,424	31,327,559	9.0%
2202	Газирани сокови	43,911,339	16,530,993	5.9%	62,794,978	23,950,867	7.5%	71,818,052	26,542,034	7.7%
1905	Бисквити и вафли	6,668,909	11,188,215	4.0%	8,454,959	14,276,998	4.5%	11,949,482	19,861,426	5.7%
0702	Домат, свеж или разладен	36,592,914	12,177,021	4.4%	42,165,766	14,257,757	4.5%	47,831,674	16,890,414	4.9%
0808	Јаболка (круши, дуњи), свежи	42,471,443	5,616,479	2.0%	64,978,902	8,931,748	2.8%	88,581,721	14,176,131	4.1%
2402	Цигари, пури, цигарилоси	1,118,800	8,687,968	3.1%	2,170,271	15,170,290	4.8%	1,933,273	13,871,475	4.0%
0204	Месо –јагнешко	2,714,122	12,587,296	4.5%	2,875,768	13,571,227	4.3%	2,786,932	13,085,515	3.8%
0806	Грозје, свежо или сушено	38,016,426	7,712,390	2.8%	31,498,579	6,978,060	2.2%	46,254,144	11,082,688	3.2%
2005	Зеленчук, конзервиран	5,571,265	5,925,519	2.1%	6,378,135	7,875,729	2.5%	5,924,919	7,816,209	2.3%
0709	Зеленчук, мешан, свеж или разладен	23,148,405	10,596,741	3.8%	10,486,244	7,303,351	2.3%	18,989,537	7,279,711	2.1%
0710	Зеленчук (полуприготвен), замрзнат	3,916,424	2,943,854	1.1%	5,803,167	4,306,459	1.4%	8,760,052	7,057,597	2.0%
1806	Чоколади и други производи што содржат како	2,149,345	5,049,280	1.8%	2,817,180	5,929,883	1.9%	3,376,012	6,901,005	2.0%
1605	Полжави, конзервирани	1,073,138	4,606,625	1.7%	1,329,167	6,074,583	1.9%	1,284,933	5,738,986	1.7%
1704	Производи од шеќер (вклуч.и бела чоколада), што не содржат какао	2,376,321	3,725,483	1.3%	2,499,939	4,051,034	1.3%	3,075,369	5,305,915	1.5%
0707	Краставици и корнишони, свежи	18,061,704	4,329,649	1.6%	19,783,070	4,277,400	1.3%	18,237,024	5,212,917	1.5%
0704	Зелка (карфиол и сл)	26,102,817	2,524,124	0.9%	29,753,453	3,559,949	1.1%	43,808,001	4,644,127	1.3%
0712	Сушен зеленчук	219,988	3,356,633	1.2%	308,769	4,366,852	1.4%	266,839	3,638,725	1.0%
2102	Квасец (активен или неактивен)	3,735,998	3,475,305	1.2%	3,565,537	3,155,819	1.0%	3,601,068	3,105,772	0.9%
0807	Лубеници (дињи), свежи	35,700,185	2,568,431	0.9%	48,388,381	4,451,840	1.4%	52,257,275	2,974,226	0.9%
Вкупно извезени земјоделско-прехранбени производи		465,936,811	278,610,785	100.0%	545,532,016	318,009,598	100.0%	630,935,652	346,639,659	100.0%

Извор на податоци: Државен завод за статистика

Обработка: Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

Најзначајни увезени - вкупно - земјоделско-прехранбени производи, за периодот 2005, 2006 и 2007, според учеството во 2007

		УВОЗ								
		2005			2006			2007		
Тарифна ознака	Наименување	Количина во кг	Вредност во ЕУР €	Учество во %	Количина во кг	Вредност во ЕУР €	Учество во %	Количина во кг	Вредност во ЕУР €	Учество во %
0207	Живинско месо	25,141,568	21,101,459	6.1%	22,782,903	16,908,010	4.6%	29,209,239	26,697,016	5.8%
1512	Масло од сончоглед	28,403,051	15,966,812	4.6%	30,988,002	17,349,012	4.7%	31,020,494	22,650,069	4.9%
1701	Шеќер	62,718,666	15,670,591	4.5%	58,603,905	19,976,078	5.4%	74,141,070	21,603,466	4.7%
2106	Прехранбени производи на друго место не споменати	7,098,883	14,468,297	4.2%	9,761,551	16,982,891	4.6%	11,065,657	21,149,744	4.6%
1806	Чоколади и други прехранбени производи што содржат како	6,730,061	16,192,631	4.7%	7,764,683	17,781,538	4.8%	7,713,740	18,377,735	4.0%
1905	Бисквити и вафли	12,428,044	13,820,811	4.0%	12,620,087	14,416,373	3.9%	14,199,453	17,897,623	3.9%
0201	Говедско месо, свежо или разладено	8,964,814	14,278,113	4.1%	8,613,967	18,819,991	5.1%	6,913,916	16,369,328	3.5%
1101	Брашно од пченица	3,440,797	695,533	0.2%	3,513,070	802,940	0.2%	53,098,879	14,900,903	3.2%
0901	Кафе, печено или непечено	7,737,282	9,790,575	2.8%	7,474,015	11,116,236	3.0%	7,895,954	13,675,631	3.0%
0203	Свинско месо, свежо, разладено или замрзнато	5,566,744	10,667,683	3.1%	6,789,954	12,253,481	3.3%	7,303,314	13,574,185	2.9%
1001	Пченица и наполица	90,095,482	11,285,835	3.2%	25,972,555	3,675,848	1.0%	60,367,332	12,986,079	2.8%
1005	Пченка	65,817,848	7,463,033	2.1%	57,775,159	7,348,089	2.0%	52,574,093	10,102,283	2.2%
0202	Говедско месо, замрзнато	5,043,395	5,990,253	1.7%	6,105,402	7,055,233	1.9%	7,547,881	9,979,742	2.2%
2202	Газирани сокови	13,991,273	6,413,241	1.8%	18,507,350	7,973,234	2.2%	22,015,615	9,967,330	2.2%
2005	Конзервиран зеленчук	4,935,907	7,048,448	2.0%	5,438,808	8,208,804	2.2%	5,700,351	8,769,868	1.9%
1602	Преработки од месо, сувомесни производи	3,038,223	8,031,608	2.3%	3,071,480	8,067,931	2.2%	3,102,605	8,499,687	1.8%
0803	Банани, свежи	17,597,101	6,266,208	1.8%	15,085,576	6,116,999	1.7%	16,096,433	7,848,786	1.7%
0805	Портолаи, лимони, грејпфрут, мандарини, свежи	18,111,767	6,495,996	1.9%	18,636,748	6,672,296	1.8%	19,788,485	7,791,352	1.7%
2304	Маслени погачи, за исхрана на животни	23,925,570	6,067,020	1.7%	27,382,771	6,528,203	1.8%	26,890,602	7,777,501	1.7%
0401	Млеко и павлака, неконцентрирани	9,714,432	4,953,605	1.4%	12,714,075	6,394,973	1.7%	15,545,748	7,611,971	1.6%
2009	Овошни сокови	3,987,934	3,677,280	1.1%	3,213,474	3,816,012	1.0%	4,984,491	6,520,305	1.4%
Вкупно увезени земјоделско-прехранбени производи		596,449,099	348,086,429	100.0%	535,977,252	367,402,935	100.0%	694,490,933	461,469,971	100.0%

Извор на податоци: Државен завод за статистика

Обработка: Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

Најзначајни извезени земјоделско-прехранбени производи од Република Македонија во Европската Унија - 27, за периодот 2005, 2006 и 2007 година, според учеството во 2007 година

Тарифна ознака	Наименување	ИЗВОЗ								
		2005			2006			2007		
		Количина во кг/хл	Вредност во ЕУР€	Учество во %	Количина во кг/хл	Вредност во ЕУР€	Учество во %	Количина во кг/хл	Вредност во ЕУР€	Учество во %
2401	Тутун, суров	15,615,234	55,487,844	40.7%	22,972,936	59,662,586	38.3%	19,104,042	57,171,570	35.3%
2204	Вино од свежо грозје	450,510	15,513,502	11.4%	456,346	15,070,168	9.7%	494,294	17,040,420	10.5%
0204	Месо јагнешко, свежо, разладено или замрзнато	2,606,854	12,122,254	8.9%	2,824,513	13,328,214	8.6%	2,542,026	11,949,310	7.4%
2202	Газирани сокови	126,670	36,732	0.0%	10,900,204	6,128,892	3.9%	13,613,880	7,485,070	4.6%
0710	Зеленчук (полуориготвен), замрзнат	3,810,355	2,859,459	2.1%	5,669,624	4,146,023	2.7%	8,715,511	6,999,332	4.3%
0808	Јаболка (круши, дуњи), свежи	11,006,366	1,422,421	1.0%	28,908,155	3,723,142	2.4%	43,166,352	6,763,076	4.2%
1605	Плжави конзервирани	1,073,138	4,606,625	3.4%	1,329,167	6,074,583	3.9%	1,284,933	5,738,986	3.5%
0709	Мешан зеленчук, свеж или разладен	12,827,377	8,183,267	6.0%	4,462,963	5,665,872	3.6%	12,386,412	5,076,502	3.1%
0702	Домат, свеж или разладен	7,300,836	2,799,329	2.1%	11,929,999	4,509,781	2.9%	19,140,446	5,010,467	3.1%
1905	Бисквити и вафли	576,042	1,304,021	1.0%	627,174	1,354,344	0.9%	2,278,758	3,893,736	2.4%
0712	Сушен зеленчук	193,918	3,265,802	2.4%	259,714	4,032,069	2.6%	230,716	3,559,663	2.2%
2005	Конзервиран зеленчук	2,161,413	1,972,574	1.4%	1,636,091	2,127,063	1.4%	2,242,552	3,207,455	2.0%
0811	Овошје, јатчесто, варено или неварено	1,443,750	1,272,864	0.9%	2,232,404	2,721,435	1.7%	2,927,885	2,700,635	1.7%
0704	Зелка (карфиол, и сл), свежи или разладени	13,073,630	1,189,228	0.9%	12,240,727	1,262,626	0.8%	23,056,330	2,282,521	1.4%
0602	Други живи растенија, резници, калем и др.	6,163	2,060,752	1.5%	27,561	2,197,504	1.4%	6,623	2,231,287	1.4%
0807	Лубеници (дињи), свежи	5,081,205	535,295	0.4%	19,145,859	2,411,826	1.5%	32,579,616	1,822,924	1.1%
2001	Зеленчук, овошје, конзервирани	917,710	908,639	0.7%	920,646	985,878	0.6%	1,374,388	1,292,647	0.8%
2009	Овошни сокови	74,994	28,699	0.0%	2,234,011	1,036,534	0.7%	2,910,006	1,265,978	0.8%
0806	Грозје свежо или сушено	3,790,201	469,674	0.3%	6,745,113	796,233	0.5%	8,133,183	1,241,554	0.8%
0703	Кромид, алма, лук, праз, свежи или разладени	826,486	114,477	0.1%	3,453,101	387,194	0.2%	6,193,942	1,126,869	0.7%
0707	Краставици и корнишони, свежи или разладени	1,933,574	735,163	0.5%	3,392,577	863,977	0.6%	4,805,741	1,093,582	0.7%
Вкупно извезени земјоделско-прехранбени производи во ЕУ-27		164,449,314	136,362,393	100.0%	214,223,076	155,822,922	100.0%	270,628,869	162,020,773	100.0%

Извор на податоци: Државен завод за статистика

Обработка: Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

**Најзначајни увезени земјоделско-прехранбени производи во Република Македонија од Европската Унија - 27,
за периодот 2005, 2006 и 2007, според учеството во 2007 година**

		УВОЗ								
		2005			2006			2007		
Тарифна ознака	Наименување	Количина во кг	Вредност во ЕУР€	Учество во %	Количина во кг	Вредност во ЕУР€	Учество во %	Количина во кг	Вредност во ЕУР€	Учество во %
2106	Прехранбени производи на друго место неспоменати	6,266,524	12,005,840	7.2%	8,920,205	14,430,793	8.8%	10,044,099	17,878,718	10.4%
0207	Живинско месо	6,521,780	5,668,256	3.4%	8,326,318	6,863,408	4.2%	8,727,074	7,825,551	4.5%
0203	Свинско месо, свежо, разладено или замрзнато	4,214,100	8,814,488	5.3%	3,977,449	8,365,698	5.1%	2,918,896	6,936,203	4.0%
1512	Масло од сончоглед	12,272,328	6,838,105	4.1%	14,036,326	7,577,655	4.6%	8,823,510	6,303,324	3.7%
1001	Пченица и наполица	79,731,846	9,944,799	6.0%	20,538,725	2,761,443	1.7%	21,883,964	5,413,791	3.1%
1905	Бисквити и вафли	2,489,259	3,288,461	2.0%	2,711,671	3,688,783	2.2%	3,574,191	5,341,541	3.1%
1806	Чоколади и други прехранбени производи што содржат како	1,625,177	5,073,016	3.1%	1,794,798	5,359,622	3.3%	1,709,497	5,335,617	3.1%
0201	Говедско месо, свежо или разладено	7,731,017	11,662,806	7.0%	3,535,017	6,136,293	3.7%	2,628,545	4,996,272	2.9%
2005	Конзервиран зеленчук	2,024,177	3,261,428	2.0%	2,871,304	4,291,167	2.6%	3,046,438	4,579,486	2.7%
1602	Преработки од месо, сувомесни производи	1,486,896	4,580,677	2.8%	1,417,301	4,336,728	2.6%	1,379,371	4,502,003	2.6%
1601	Колбаси и слични производи од месо	2,397,125	4,228,050	2.5%	2,280,869	4,021,236	2.4%	2,416,258	4,460,803	2.6%
2309	Производи што се употребуваат за исхрана на животни	5,748,613	3,544,344	2.1%	4,862,517	3,588,993	2.2%	6,687,120	4,370,574	2.5%
0406	Сирење и урда	1,858,511	4,247,410	2.6%	1,838,604	4,600,748	2.8%	1,290,838	4,106,382	2.4%
1901	Екстракти на слад; прехранбени производи од брашни, јарма, гриз	1,631,897	2,840,134	1.7%	1,705,206	2,745,466	1.7%	2,338,071	3,995,371	2.3%
1005	Пченка	31,275,114	3,240,583	2.0%	14,139,131	1,594,034	1.0%	13,548,526	3,641,818	2.1%
2304	Маслени погачи, за исхрана на животни	13,722,297	3,421,884	2.1%	14,304,996	3,352,554	2.0%	12,224,922	3,466,552	2.0%
2202	Газирани сокови	3,396,729	2,372,524	1.4%	2,952,599	2,393,048	1.5%	4,796,702	3,225,289	1.9%
2009	Овошни сокови	1,901,830	1,835,428	1.1%	1,471,168	2,296,914	1.4%	2,003,995	3,212,053	1.9%
1209	Семе, плодови, спори, наменети за сеидба	162,677	1,954,464	1.2%	149,795	2,441,737	1.5%	205,284	3,158,469	1.8%
0805	Портокали, лимони, грејпфрут, мандарини, свежи	4,143,984	1,381,897	0.8%	3,899,339	1,318,017	0.8%	7,800,407	2,947,305	1.7%
1701	Шеќер	32,234,628	8,380,708	5.0%	34,374,457	11,341,520	6.9%	7,020,778	2,647,822	1.5%
Вкупно увезени земјоделско-прехранбени производи од ЕУ-27		294,856,184	165,999,806	100.0%	226,076,405	164,574,257	100.0%	202,664,947	172,563,911	100.0%

Извор на податоци: Државен завод за статистика

Обработка: Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

Анекс 2

ПРИЛОГ бр.1 ИЗВОЗ ПО ГРАНИЧНИ ПРЕМИНИ 2007година

Граничен Премин	Пратки (бр)	Количина во кг.	Количина во м3	Количина во бр
Богородица	2,242	25,818.803	640.96	0
Ново Село	1	22,500	0.00	0
Скопје	9,336	36,668.506	778,61	15.11
Табановце	418	4.260.503	425,38	3,181.243
Кафасан	333	3.044.088	842,12	0
Деве Баир	83	390,468	603,46	0
Делчево	56	454,793	311,93	0
Блато	52	132,181	15,00	0
Кавадарци	3,052	55,233.033	1,717.56	1,200
Велес	355	5,400.403	107.00	0
Прилеп	470	4,764.857	229,00	0
Битола	1,340	18,6685.481	3,510.80	20,000
Струмица	13,109	142,808.013	1,598.57	4,590
Охрид	35	119,090	387,41	0
Ресен	107	2,047.550	0,00	0
Вкупно:	30.989	299.833.239	11.167.80	3.222.145

ПРИЛОГ бр.2 УВОЗ ПО ГРАНИЧНИ ПРЕМИНИ - 2007 година

Граничен Премин	Пратки -броја	Количина во кг	Количина во м3	Количина во бр
Богородица	6,461	136,717.560	270,03	1,205.049
Ново Село	689	11,254.636	4,303.04	0
Скопје	654	20,457.865	1,851.84	49,352
Табановце	8,727	169,907.108	21,973.09	2,633.202
Кафасан	774	14,084.437	275,12	60,854
Деве Баир	753	9,106.772	4,730.44	25,830
Делчево	1,259	20,310.090	10,881.13	0
Битола	1,110	24,993.214	4,69	40,395
Струмица	9	55,835	0,00	0
Охрид	33	630,582	0,00	0
Вкупно:	20.469	407.488.099	44.289.38	4.014.682

ПРИЛОГ бр. 3 Остварен надоместок од фитосанитарни прегледи по граничи премини во 2007 година

Граничен премин	Пратки	Извоз денари	Увоз денари	Провоз денари	Ре експорт денари	Вкупно во денари
Богородица	19,053	1,490,020.00	9,291,894.50	4,760,075.00	814,450.00	16,356,439.50
Ново Село	779	1,150.00	1,310,180.00	53,675.00	0,00	1,365,005.00
Скопје	10,434	2,631,482.00	1,343,360.00	31,570.00	240,305.00	4,246,717.00
Табановце	10,672	1,087,033.60	15,248,736.00	711,835.00	8,350.00	17,055,954.60
Кафасан	1,492	241,775.00	820,010.00	200,322.50	4,300.00	1,266,407.50
Деве Баир	3,712	99,530.00	1,140,275.00	1,025,375.50	3,550.00	2,268,727.50
Делчево	1,390	66,870.00	2,614,350.00	37,525.00	0,00	2,718,745.00
Блато	52	23,100.00	0,00	0,00	0,00	23,100.00
Кавадарци	3,052	3,140,310.00	0,00	0,00	0,00	3,140,310.00
Велес	355	304,200.00	0,00	0,00	0,00	304,200.00
Прилеп	470	323,400.00	0,00	0,00	0,00	323,400.00
Битола	2,614	1,316,330.00	2,106,473.00	89,980.00	2,350.00	3,515,133.00
Струмица	13,196	7,987,930.00	15,700.00	0,00	71,550.00	8,075,180.00
Охрид	81	42,650.00	341,600.00	9,350.00	0,00	86,600.00
Ресен	107	109,450.00	0,00	0,00	0,00	109,450.00
Вкупно	67.459	18.865.230.60	33.925.578.50	6.919.705.00	1.144.855.00	60.855.369.10

Анекс 3 Рурален Развој

Преглед на бројот на доставени барања по корисници (правни и физички лица) по подрачни единици

Ред. бр.	ПЕ	Физички лица	Правни Лица	Вкупно
1	Берово	8	6	14
2	Битола	8	67	75
3	Валандово	1	5	6
4	Велес	6	15	21
5	Гевгелија	5	9	14
6	Гостивар	1	7	8
7	Делчево	9	1	10
8	Демир Хисар	3		3
9	Кавадарци	4	13	17
10	Кочани	14	11	25
11	Куманово	1	4	5
12	Неготино	3	9	12
13	Охрид	3	5	8
14	Прилеп	20	18	38
15	Пробиштип	2	4	6
16	Радовиш	8	3	11
17	Свети Николе	92	7	99
18	Струга	2	16	18
19	Струмица	7	13	20
20	Тетово	20	7	27
21	Штип	1	7	8
22	Гази Баба	10	6	16
23	Кисела Вода	7	11	18
24	Карпош	2	4	6
25	Виница	4	4	8
26	Крушево	2	4	6
27	Ресен	1		1
28	Кратово	1	1	2
29	Крива Паланка	1	1	2
30	Кичево	1	3	4
31	Дебар	3		3
32	Чаир	1	1	2
	ВКУПНО:	251	262	513

Преглед на бројот на одобрени барања по корисници (правни и физички лица) по подрачни единици

Ред. бр.	ПЕ	Физички лица	Правни Лица	Вкупно
1	Берово	5	1	6
2	Битола	4	28	32
3	Валандово	1		1
4	Велес	3		3
5	Гевгелија	4	1	5
6	Гостивар		1	1
7	Делчево	7		7
8	Демир Хисар	1		1
9	Кавадарци	3	6	9
10	Кочани	11	2	13
11	Куманово	1		1
12	Неготино	1	2	3
13	Охрид	1	1	2
14	Прилеп	13	5	18
15	Пробиштип	1		1
16	Радовиш	3		3
17	Свети Николе	56	2	58
18	Струга	1	3	4
19	Струмица	2	5	7
20	Тетово	7	1	8
21	Штип	1	5	6
22	Гази Баба	6		6
23	Кисела Вода		2	2
24	Карпош		1	1
25	Виница	4		4
26	Крушево	1		1
	ВКУПНО:	138	66	204

Преглед на бројот на одбиени барања по корисници (правни и физички лица) по подрачни единици

Ред. бр.	ПЕ	Физички лица	Правни Лица	Вкупно
1	Берово	3	5	8
2	Битола	3	39	42
3	Валандово	0	5	5
4	Велес	3	15	18
5	Гевгелија	1	8	9
6	Гостивар	1	6	7
7	Делчево	2	1	3
8	Демир Хисар	2	0	2
9	Кавадарци	1	7	8
10	Кочани	3	9	12
11	Куманово	0	4	4
12	Неготино	2	7	9
13	Охрид	2	4	6
14	Прилеп	7	13	20
15	Пробиштип	1	4	5
16	Радовиш	5	3	8
17	Свети Николе	36	5	41
18	Струга	1	13	14
19	Струмица	5	8	13
20	Тетово	13	6	19
21	Штип	0	2	2
22	Гази Баба	4	6	10
23	Кисела Вода	7	9	16
24	Карпош	2	3	5
25	Виница	0	4	4
26	Крушево	1	4	5
27	Ресен	1	0	1
28	Кратово	1	1	2
29	Крива Паланка	1	1	2
30	Кичево	1	3	4
31	Дебар	3	0	3
32	Чаир	1	1	2
	ВКУПНО:	113	196	309

Преглед на бројот на одобрени барања по корисници (правни и физички лица) по подрачни единици:

Ред. бр.	ПЕ	Мерка 1.1 из (растително)	Мерка 1.2 из (сточарско)	Мерка 1.1 правни (растително)	Мерка 1.2 правни (сточарско)	Мерка 2.1 правни (овошје и зеленчук)	Мерка 2.2 правни (грозје)	Мерка 2.3 правни (фураж за добиточна храна)	Мерка 2.4 правни (месо)	Мерка 2.5 правни (млеко)	Вкупно
1	Берово		5			1					6
2	Битола	5		5	23						33
3	Валандово	1									1
4	Велес	2	1								3
5	Гевгелија	3	1	1							5
6	Гостивар								1		1
7	Делчево	2	5								7
8	Демир Хисар	1									1
9	Кавадарци	3		3	1	1			1		9
10	Кочани	10	1		1			1			13
11	Куманово		1								1
12	Неготино	1		1			1				3
13	Охрид	1				1					2
14	Прилеп	11	2		2			3			18
15	Пробиштип	1									1
16	Радовиш	1	2								3
17	Свети Николе	54	2	2							58
18	Струга	1			1	2					4
19	Струмица	2		4						1	7
20	Тетово	4	3		1						8
21	Штип	1		2		2		1			6
22	Гази Баба	3	3								6
23	Кисела Вода					1	1				2
24	Карпош						1				1
25	Виница	2	2								4
26	Крушево		1								1
	ВКУПНО	109	29	18	29	8	3	5	2	1	204

Преглед на бројот на одобрени и реализирани барања по корисници (правни и физички лица) по подрачни единици

Ред. бр.	ПЕ	Мерка 1.1 из (растително)	Мерка 1.2 из (сточарско)	Мерка 1.1 правни и (растително)	Мерка 1.2 правни (сточарско)	Мерка 2.1 правни (овошје и зеленчук)	Мерка 2.2 правни (грозје)	Мерка 2.3 правни (фураж за добиточна храна)	Мерка 2.4 правни (месо)	Мерка 2.5 правни (млеко)	Вкупно
1	Берово		5			1					6
2	Битола	4		5	23						32
3	Валандово	1									1
4	Велес	1	1								2
5	Гевгелија	3	1	1							5
6	Делчево	2	4								6
7	Демир Хисар	1									1
8	Кавадарци	3		3	1	1			1		9
9	Кочани	8	1		1			1			11
10	Куманово		1								1
11	Неготино	1		1			1				3
12	Охрид					1					1
13	Прилеп	11	1		2			3			17
14	Пробиштип	1									1
15	Радовиш	1	2								3
16	Свети Николе	51	2	2							55
17	Струга	1			1	2					4
18	Струмица	2		4						1	7
19	Тетово	4	3		1						8
20	Штип	1		2		2		1			6
21	Гази Баба	3	3								6
22	Кисела Вода					1	1				2
23	Карпош						1				1
24	Виница	2	2								4
25	Крушево		1								1
	ВКУПНО	101	27	18	29	8	3	5	1	1	193

Преглед на бројот на одобрени и нереализирани барања по корисници (правни и физички лица) по подрачни единици

Ред. бр.	ПЕ	Мерка 1.1 из (растително)	Мерка 1.2 из (сточарско)	Мерка 1.1 правни и (растително)	Мерка 1.2 правни (сточарско)	Мерка 2.1 правни (овошје и зеленчук)	Мерка 2.2 правни (грозје)	Мерка 2.3 правни (фураж за добиточна храна)	Мерка 2.4 правни (месо)	Мерка 2.5 правни (млеко)	Вкупно
1	Берово										
2	Битола	1									1
3	Валандово										
4	Велес	1									1
5	Гевгелија										
6	Гостивар								1		1
7	Делчево		1								1
8	Демир Хисар										
9	Кавадарци										
10	Кочани	2									2
11	Куманово										
12	Неготино										
13	Охрид	1									1
14	Прилеп		1								1
15	Пробиштип										
16	Радовиш										
17	Свети Николе	3									3
18	Струга										
19	Струмица										
20	Тетово										
21	Штип										
22	Гази Баба										
23	Кисела Вода										
24	Карпош										
25	Виница										
26	Крушево										
	ВКУПНО	8	2						1		11

Анекс 7 АПРЗ податоци

Резултати од ФМС 2006 година

Табела 1 Контрибуциона маржа за некои растенија/животни во денари (ха/грло) во 2006

<u>Растенија/животни</u>	<u>Калкулирани бруто приходи</u>	<u>Калкулирани директни трошоци</u>	<u>Контрибуциона маржа</u>
Грав	211,422.74	58,716.22	152,706.52
Грозје	132,537.64	90,590.96	41,946.68
Домати	227,309.12	153,847.99	73,461.13
Зелка	219,586.32	150,736.00	68,850.32
Јаболка	330,815.04	204,399.06	126,415.98
Јачмен	28,733.96	14,450.72	14,283.24
Компир	231,285.85	111,582.24	119,703.60
Кромид	458,624.27	143,433.33	315,190.93
Лубеници	201,328.27	148,217.35	53,110.93
Луцерка	53,449.09	19,124.97	34,324.12
Молзни крави	115,849.45	59,093.38	56,756.07
Пипер	366,349.79	195,291.35	171,058.44
Приплодни овци	7,454.14	3,412.38	4,041.76
Пченица	36,366.41	23,273.95	13,092.46
Пченка	39,628.44	22,226.81	17,401.63
Сливи	282,782.81	165,635.59	117,147.22
Тутун	323,185.50	99,234.00	223,951.50

Табела 2 Типологија на фармите во Република Македонија во 2006 година

<u>Тип на фарма</u>	<u>Дефиниција на типот на фарма</u>	<u>Број на фарми</u>	<u>Процент</u>
A. Зеленчукови фарми	Повеќе од 2/3 од продажбата е од зеленчук	52	11.00
B. Овошни фарми	Повеќе од 2/3 од продажбата е од овошје	50	11.00
C. Лозови фарми	Повеќе од 2/3 од продажбата е од лозје	52	11.00
D. Житни фарми	Повеќе од 2/3 од продажбата е од житарици	60	13.00
H. Мешани растителни фарми	Повеќе од 2/3 од продажбата е од растенија	30	7.00
I. Фарми за говеда	Повеќе од 2/3 од продажбата е од говеда	56	12.00
J. Фарми за овци	Повеќе од 2/3 од продажбата е од овци	80	17.00
K. Фарми за кози	Повеќе од 2/3 од продажбата е од кози	2	0.00
L. Фарми за свињи	Повеќе од 2/3 од продажбата е од свињи	1	0.00
M. Мешани животински фарми	Повеќе од 2/3 од продажбата е од животни	20	4.00
N. Мешани фарми	Ниедна активност не е застапена со повеќе од 2/3	57	12.00

Табела 3 Активности на фарма според тип на фарма 2006 година

Тип на фарма	Вкупен СГМ на фарма (1000 ден.)	Процент од вкупниот приход на фарма									
		Говеда	Зеленчук	Кози	Лозарство	Овошје	Овци	Пасишта	Поледелски производи	Свињи	Вкупно
A. Зеленчукови фарми	8.651,18	0.06	94.80	0.00	0.26	0.14	0.00	0.00	4.64	0.10	100.00
B. Овошни фарми	518,21	0.00	0.00	0.00	0.17	98.52	0.00	0.00	1.31	0.00	100.00
C. Лозови фарми	529,39	0.00	0.76	0.00	97.95	0.62	0.00	0.00	0.67	0.00	100.00
D. Житни фарми	2.472,58	3.99	7.03	0.32	1.71	0.52	0.00	0.00	85.65	0.78	100.00
H. Мешани растителни	4.069,49	2.50	33.35	0.00	17.57	12.03	0.00	0.30	33.84	0.40	100.00
I. Фарми за говеда	2.672,76	88.28	0.56	0.04	0.06	0.02	0.65	0.15	9.77	0.46	100.00
J. Фарми за овци	854,09	1.19	0.00	0.33	0.06	0.00	94.99	0.03	3.35	0.05	100.00
K. Фарми за кози	50,10	0.00	0.00	94.75	0.00	0.00	0.00	0.00	5.25	0.00	100.00
M. Мешани животински	2.478,43	42.21	6.42	4.21	0.23	0.06	20.45	1.28	16.94	8.19	100.00
N. Мешани фарми	5.414,09	36.37	9.27	1.97	0.36	0.00	15.14	1.04	33.74	2.10	100.00
Вкупно	27.710,32	16.78	21.35	0.70	6.76	6.40	34.52	0.18	12.61	0.70	100.00

Табела 4 Големина на фармите според типот на фармата (расположиво земјиште) во 2006 година

Тип на фарма	Вкупен број на фарми	Од кои фарми со... ха вкупно земјиште						Просечно ха по фарма
		под 1На	1-2На	2-5На	5-10На	над 10На	Вкупно	
А. Зеленчукови фарми	52	2.04	9.44	14.45	12.57	61.49	100%	5.06
В. Овошни фарми	50	0.15	0.88	3.31	2.81	92.85	100%	28.68
С. Лозови фарми	52	3.40	13.07	39.95	19.43	24.15	100%	2.60
Д. Житни фарми	60	0.47	1.37	12.85	15.61	69.70	100%	10.14
Н. Мешани растителни фарми	30	1.07	3.98	13.56	14.63	66.76	100%	7.75
И. Фарми за говеда	56	0.00	0.75	8.21	12.45	78.58	100%	14.77
Ј. Фарми за овци	80	1.56	3.01	30.25	31.74	33.45	100%	3.95
К. Фарми за кози	2	0.00	0.00	100.00	0.00	0.00	100%	1.35
Л. Фарми за свињи	1	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	100%	0.00
М. Мешани животински фарми	20	0.00	0.63	13.72	36.99	48.66	100%	8.06
Н. Мешани фарми	57	0.15	0.96	9.35	19.09	70.45	100%	10.73
Вкупно	460	0.51	2.08	10.77	13.25	73.39	100%	9.98

Табела 5 Искористување на земјиштето според типот на фармата во 2006 година

Тип на фарма	Вкупно фарми	Зеленчук	Лозарство	Овошје	Пасишта	Поделелски производи	Необработено земјиште	Обработливо земјиште	Вкупно земјиште
А. Зеленчукови фарми	52,00	2.75	0.05	0.02	0.00	1.68	0.56	4.49	5.06
В. Овошни фарми	50,00	0.00	0.01	1.40	0.01	0.66	26.59	2.08	28.68
С. Лозови фарми	52,00	0.02	1.15	0.00	0.00	0.18	1.25	1.36	2.60
Д. Житни фарми	60,00	0.08	0.06	0.02	0.00	6.64	3.34	6.80	10.14
Н. Мешани растителни	30,00	0.81	0.88	0.97	0.05	3.08	1.95	5.75	7.75
И. Фарми за говеда	56,00	0.04	0.00	4.61	0.33	2.58	7.20	7.24	14.77
Ј. Фарми за овци	80,00	0.01	0.01	0.22	1.81	1.57	0.33	1.81	3.95
К. Фарми за кози	2,00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.50	0.85	0.50	1.35
М. Мешани животински	20,00	0.13	0.02	0.01	1.15	4.76	1.98	4.92	8.06
Н. Мешани фарми	57,00	0.15	0.04	0.07	0.27	4.25	5.95	4.51	10.73
Вкупно	460,00	0.41	0.21	0.83	0.44	2.67	5.42	4.12	9.98

Извор: ФМС, Агенција за поттикнување на развојот на земјоделството, Битола

Преглед на проекти

Наслов	Кредитор /Донатор	Опис на проектот	Цел на проектот
<p>Национален систем за мониторинг и управување со лозови насади, фаза ИИ</p>	<p>Европска Агенција за Реконструкција CARDS 2006 Contract n. 06MAC01/08/10 4</p>	<p>Проектот е составен од четири компоненти: Прва компонента - Воспоставување на Национален систем за мониторинг и управување на лозови насади на целата земја. Основна цел на регистрот на лозови насади е да овозможи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - следење и управување со производниот потенцијал (регистрирање на површините под лозови насади, утврдување на произведените количини, насочување на производството итн.), - следливост на вината односно гарантирање на потеклото на вината кое е главен предуслов за одредување на нивната категорија на квалитет, и - откривање на прекршителите. <p>Во оваа компонента спаѓаат следниве активности:</p> <ul style="list-style-type: none"> - набавка (обезбедување на податоци за катастарот од ДЗГР); - вршење фотоинтерпретација на лозови насади; - ажурирање и одржување на катастарот; - отварање на 6 регионални канцеларии на регистрот на лозови насади. Сите регионални канцеларии се отворија и се функционални: Скопје-Кисела Вода, Валандово, Неготино, Свети Николе, и Охрид-Косел и Кавадарци (оваа канцеларија беше отворена уште во првата фаза на проектот 	<p>Да се воспостави Национален регистер на лозови насади на целата територија на земјата</p>
		<p>Втора компонента:усогласување на македонското законодавство на вино со законодавството на ЕУ, Во првата фаза на проектот беше донесен Законот за вино (69/2004), којшто е делумно усогласен со основната регулатива на ЕЗ за организација на пазарот за вино на ЕУ, но истовремено ги штити и националните интереси на македонскиот вински сектор. Оваа компонента има за цел изработка на подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за виното..</p>	<p>да се транспонира законодавството за вино на ЕУ во Македонија</p>

		<p>Трета компонента: Стратегија за меѓународен маркетинг на македонско вино; Целта на оваа компонента е да се направи детална анализа на македонскиот вински сектор, да се презентираат трендовите и случувањата на меѓународниот пазар на вино, да се дефинираат главните проблеми и предизвици со кои се соочува македонскиот вински сектор и да се дадат предлог - мерки за подобрување на развојните перспективи на винскиот сектор. Како резултат на претходно направена детална студија во тек е изготвување на национална стратегија за вино која има за цел да даде стратешки препораки за подобрување на маркетингот на македонските вина на меѓународен пазар. Се планира оваа стратегија да биде изготвена до почетокот на месец ноември 2008.</p>	<p>Да се изготви маркетинг стратегија за вино која ќе има за цел да даде стратешка препорака за подобрување на маркетингот на македонските вина на меѓународен пазар</p>
		<p>Четврта компонента: Институционално зајакнување; Законот за вино со своите карактеристики бара институционално зајакнување за негово успешно спроведување. Во централната канцеларија на проектот се вработени и обучени 3 експерти и тоа: правен советник, советник за врски и катастар администратор кој по завршувањето на проектот треба да се вработат во оваа одделение. Во регионалните канцеларии се вработени 9 службеници. Во делот на оваа компонента им беше извршена обука на инспекторите од Државниот земјоделски инспекторат (на оние инспектори кои се предвидени да работат на контрола во винскиот сектор).</p>	<p>Да се зајакнат човечките ресурси во одделението за лозарство и винарство при МЗШВ како и Државниот Земјоделски Инспекторат во делот на производство и промет со гројзе и вино.</p>
<p>ГТЗ “Воведување на ЕУ директиви во македонската земјоделска политика и поддршка на соработката во земјоделско-прехранбениот сектор со земјите од регионот”</p>	<p>Влада на Сојузна Република Германија</p>	<p>Проектот е насочен кон поддршка и активности во земјоделско-прехранбениот сектор во Република Македонија: во процесот на приближување кон ЕУ, во регионалната економска соработка, во воведување на системи и стандарди за квалитет. Проектот дава придонес во процесот на апроксимација, поддржувајќи ја Македонската Влада (Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство на Македонија, Дирекција за храна-Министерство за здравство) во процесот на прилагодување на земјоделско-прехранбениот сектор кон пазарите на соседните земји и во државите - членки на ЕУ. Партнерските институции се поддржуваат во: адаптација на законите и подзаконските акти за приближување кон ЕУ, дефинирање на земјоделската политика и стратегија, имплементација на Стратегијата за приближување на македонско-прехранбениот сектор кон Заедничката земјоделска политика на ЕУ, промоција на конкурентноста на македонскиот земјоделско-прехранбениот сектор, промоција на учество на европски и регионални обуки, воведување на ЕУ стандарди кај најважните извозни производи, поддршка на регионалната соработка, поддршка на различни активности на здруженија и институции поврзани со промоција на извозот на македонски земјоделско-прехранбени производи, поддршка на македонските претпријатија во промоција, воспоставувањето и подобрувањето на економската соработка.</p>	<p>Државните институции и приватните даватели на услуги да создадат рамковни услови и услуги за подготовка на пристапувањето во ЕУ и за јакнење на деловните врски.</p>

Национална програма за Идентификација на животните - фаза III	ЕАР	Проектот е воспоставен за да ја потпомогне Владата на РМ, како земја кандидат за ЕУ, да го прошири системот за идентификација и регистрација на животните и да продолжи со развојот на интегриран систем за ИиР и ВИС.	Воспоставување на систем за идентификација и регистрација на малите преживари кој е во согласност со ЕУ барањата, подготовка на ИиР систем за свињи и идно интегрирање со ИТ системите на МЗШВ
Проект за зајакнување на земјоделството и пристап кон ЕУ	ИБРД - Светска Банка	Проектот се состои од четири компоненти и тоа: 1.) Зајакнување на административните и управувачките капацитети на министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во согласност со барањата за влез во ЕУ и воспоставување на интегриран административен и контролен систем ; 2.) Поддршка на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и Платежната агенција за подобро искористување на ЕУ фондовите за рурален развој; 3.) Градење на ефективен капацитет на ветеринарната служба; 4.) Завршување на реформите во водостопанството.	Поддржување на реформската агенда на Владата на РМ за земјоделството во поглед на особено значење на секторот и предизвици со кои се соочува во процесот на подготовка за пристап кон ЕУ. Активностите на Проектот се спроведуваат во зависност од нивната поврзаност и приоритетите кои произлегуваат од процесот на ЕУ интеграцијата и Програмата на Владата 2007-2010. Долгорочни цели на РМ подржани со овој Проект се воспоставување на конкурентен земјоделски сектор и пристап кон ЕУ. Процесот на пристапување и самото членство во ЕУ ќе донесат значајни развојни предности на економијата во целост, која ќе стане поконтурентна, а посебно на земјоделскиот сектор, во форма на значајна претпристапна помош и директни плаќања на земјоделците во рамки на Заедничката Земјоделска Политика на ЕУ.
АгБиз Програма на УСАИД	УСАИД	1) Активности за унапредување на синџирите на додадена вредност (саеми, студиски престои, техничка помош, обуки); 2) Проекти за деловна експанзија, финансиска помош и трансфер на технологија за извозно фокусирани проекти на ниво на фирма; 3) Унапредување	Самоодржливо и значајно зголемување на конкурентноста на земјоделските производители, преработувачи и трговци кои работејќи во група или поделно учествуваат во синџирите на додадена вредност кои имаат потенцијал за извоз на производи со додадена вредност
ФОПЕР (Forest Polices and ecomomics) во организација на European Forest Institute (EFI), Финска	European Forestrs Institute, Ministry of Foreign Affairs -Finland	Шумарски факултет-Скопје каде во Управниот комитет на проектот се членови од МЗШВ. Организирани беа неколку обуки со цел зајакнување на административните капацитети	Зголемување на капацитетите во областа на Шумарската политика и економика

<p>Проект на Confederation of European Private Forest owners-CEPF“Private and community forrest – developing livelihoods on the basis of secure property rights in selected countries of CEE</p>	<p>CEPF/FAO</p>	<p>во National Steering Group (NSG) се членови од МЗШВ и од Националната асоцијација на сопствениците на приватни суми.</p>	<p>Целта на проектот е изработка на статус кво анализа на постојната легислатива од областа на шумарството во приватна сопственост во РМ, размена на искуства со другите земји во регионот преку организирање на регионални и национални конференции и да се донесат одредени заклучоци во насока на подобрување на легислативата за шумарството во приватна сопственост(1 март 2008 до 30 јуни 2009). Првата фаза е статус кво анализа на постојната легислатива од областа на шумарството во приватна сопственост во РМ (март 2008 до јуни 2008), втора фаза е Конференцијата за презентација на анализите од регионот (Србија, Албанија и Македонија, 30 јули до 2 јули 2008), третата фаза ќе биде организирање Конференции на национално ниво и четврта фаза ќе биде организирање на завршна Конференција.</p>	
<p>Зајакнување на готовноста за заштита на националните шуми од пожар</p>	<p>FAO</p>	<p>Зајакнување на националните капацитети за ефикасно справување и превенција од шумски пожари, како и зајакнување на инфраструктурата за координација на стратегиите за управување со пожари, вклучително предвидување на шумски пожари што резултира во подобрување на производството и заштитаа на шумите Активностите се насочени кон: - развивање на план за управување со пожари - превенција преку партиципација на јавноста и едукација - развивање на информативен систем за управување со шумски пожари на национално и регионално ниво - обука на персоналот за уоравување со пожари</p>	<p>Целта на проектот е превенција, следење, откривање сузбивање и безбедност од шумски пожари, едукација и воспоставување на информативен систем за заштита од шумски пожари.</p>	
<p>Програма за наводнување на јужната долина на р. Вардар</p>	<p>KfW</p>			
<p>Подобрување на искористувањето на водите од сливот на Злетовица</p>	<p>Јапонска банка за меѓународна соработка</p>			
<p>СФАРМ 3 - Поддршка на земјоделски здруженија во Република Македонија</p>	<p>СИДА</p>	<p>СФАРМ 3 е твининг проект меѓу Шведската федерација на фармери (ЛРФ) и Федерацијата на фармери во Република Македонија(ФФРМ). СФАРМ 3 се фокусира на: - Организациски развој; - Развој на информирањето (во однос на последиците од пазарната интеграција, односно ЕУ); - Развој на способноста за застапување и политички дијалог; - Поддршка на претприемништвото во развојот на синџирот на вредности</p>	<p>Генералната развојна цел на СФАРМ 3 е: Да се даде придонес кон тоа да: - целата структура на ФФРМ е способна да прерасне во организација која е организациски одржлива; - се раководи и управува врз основа на начелата на демократија и транспарентност;</p>	

Програма за поддршка на советодавните услуги во земјоделството – МААСП	СИДА	Програмата за поддршка на советодавните услуги во земјоделството работи во рамките на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и во соработка со релевантните јавни и приватни обезбедувачи на рурални услуги, кои работат на подобрување на животните услови за руралното население. Втората фаза на Програмата (МААСП-2) работи кон воспоставување на општество кое ги вклучува сите рурални жители на кои им се овозможува да ги искористат можностите од европската интеграција за подинамично и пазарно ориентирано земјоделство и рурален развој. Главната цел на втората фаза е да го поддржи Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство во развојот на плуралистички советодавен земјоделски систем како алатка за спроведување на македонската земјоделската политика за време на процесот на пристапување кон Европската унија. Во специфични географски региони, Програмата работи на подобрување на условите за руралното население: да се намали нивната сиромаштија преку зголемување на квалитетот, релевантноста и пристапноста до земјоделските советодавни услуги.	омата на советодавните услуги на национално вредносни синџири преку зголемена пазарна советодавните услуги; и итети за ублажување на сиромаштијата преку бразен рурален развој.
Дефинирање и промоција на законска рамка за организација на производители	Норвешко кралско министерство за надворешни работи	Проектот има за цел да изготви правна рамка за организација на производители и нејзина промоција пред идните корисници. Специфичните цели на проектот се: -Подготовка на правна рамка за организација на производители (ОП) преку партиципативен пристап (експертска работна група, јавни дебати и сл) · Подготовка на критериуми за признавање (регистрација) на ОП - Спроведување на компаративна анализа на релевантите важечки законски акти - Поддршка во процесот на усвојување на предлог легислативата за ОП · Промоција на моделот на ОП пред идните корисници преку јавна информативна кампања	Целта на проектот е обезбедување на техничка помош на МЗШВ за развивање и промоција на законска рамка за организации на производители во согласност со критериумите на ЕУ.
Поддршка на Република Македонија за настојувањата во развој на руралната земјишна политика ЕМЕРАЛД	Влада на Кралство Холандија	Изработка на 2 пилот проекти (во подрачјата Скопје, Велес, Куманово, Свети Николе) за комасација на земјоделско земјиште. Проектот обезбедува техничка помош (консултанти, практична обука, студиско патување) за: дефинирање на законите и можностите дефинирање на законите и можностите за консолидирање на земјоделските фарми, преку истражувања, анализи и проценки, врз основа на искуствата во пилот областите, МЗШВ ќе ги дефинира главните насоки и следни чекори за утврдување на политиката за консолидација, зајакнување на капацитетите на МЗШВ за подготвување и спроведување на стратегии за консолидација на земјоделско земјиште.	зајакнување на капацитетите на МЗШВ во подготвување и имплементирање на стратегија за консолидација на земјоделско земјиште.
Итна помош за готовноста Avian Influenza Preparedness во Република Македонија OSRO/INT/603/USA	УСАИД	<ul style="list-style-type: none"> - обука на ветеринарни инспектори и ветеринарни доктори, - кампања со брошури и флаери и постери - обука на претставниците од медиумите, - подготовка и печатење на прирачник - обука за користење на PCR, - подготовка и печатење на програма за сузбивање и 	зајакнување на капацитетите на државата при појава на птичји грип

		искоренување на птичји грип и останати заразни заболувања	
Регионален проект OSRO/GLO/702/CAN B3 - OSRO/GLO/604/UK – работни планови за источна Европа	ФАО	<ul style="list-style-type: none"> - епидемиолошка студија за птичји грип - кампања со флаери, брошури и постери - обука на одгледувачи на живина, одгледувачи на егзотични птици и ноеви, ловци и риболовци, - активен и пасивен надзор со епидемиолошки и молекуларни методи (10.000 примероци на живина, гуски, пајки, ноеви, диви и егзотични птици). 	зајакнување на капацитетите на државата при појава на птичји грип
Советодавни услуги на кабинетот на министерот на МЗШВ од областа на евроинтеграцијата	СИДА	директно советување на министерот, неговиот кабинет и одделенија на МЗШВ поврзано со закони, стратегии и други прашања за ЕУ интеграцијата.	зајакнување на капацитетот на министерството поврзано со ЕУ интегративните процеси